

ЖОЗЕ РОДРИГЕШ ДУШ САНТУШ КОДЕКС 632

Част 1 от „Професор Томаш Нороня“

Превод от португалски: Йорданка Велинова ду Насименто, 2009

chitanka.info

На Флорбела, Катарина и Инеш, моите три жени

Времето разкрива истината.

Сенека, „За гнева“

ПРОЛОГ

Четири.

Старият историк не знаеше, не можеше да знае, че му остават само четири минути живот.

Асансьорът на хотела го очакваше със зейнали врати и той натисна копчето за дванайсетия етаж. Кабината тръгна и човекът се погледна в огледалото. Стори му се, че с него е свършено; видя голото си теме, имаше коса само зад ушите и на тила, и то съвсем оредяла, побеляла като сняг, бяла като рехавата му брада, която покриваше слабото му изпито лице, набраздено от дълбоки бръчки; отвори уста и разгледа кривите зъби, потъмнели и пожълтели, с изключение на имплантираните, единствените, излъчващи снежнобяла свежест.

Три.

Едно леко извънмяване бе начинът, по който асансьорът му извести, че са пристигнали до целта, и моли пътникът да излезе и да посрещне смъртта, защото той, асансьорът, има други гости за обслужване. Старецът стъпи в коридора, зави наляво, потърси с дясната си ръка ключа в джоба и го намери — бяло пластмасово картонче с името на хотела от едната страна и тъмна ивица от другата; ивицата съдържаше ключовия код. Старецът постави картончето в цепнатината на вратата, светна зелена светлина в бравата, той завъртя топчестата дръжка и влезе в стаята.

Две.

Лъхна го сухият и студен въздух на климатика, косъмчетата му настръхнаха от приятния хлад, помисли си колко беше хубаво да усети тази прохлада след палещия зной на улицата, на който беше подложен цяла сутрин. Наведе се над ниския хладилник, извади чаша със сок и се приближи до широкия прозорец. Въздъхна облекчено и се полюбува на високите и стари сгради на Ипанема; точно отсреща имаше малка пететажна бяла сграда, басейн с тюркоазносиня вода, която искреше, мамеща и свежа под палещото слънце на ранния следобед; до нея се извисяваше тъмна, по-висока сграда, с широки тераси, отрупани със

столове и шезлонги; хълмовете в далечината обрамчваха бетонната гора в сиви и зелени краски; Христос Спасителят го поздравяваше от Корковадо, стройна фигурка, разтворила ръце да прегърне града от високото, крехка и мъничка, стъпила върху най-високия хълм на града, рееща се над туфа от бели облачета, плъзнали към върха на издадения скалист нос.

Едно.

Старецът поднесе чашата към устните си и усети как течността се спуска леко в гърлото му, сладка и освежаваща. Сокът от манго беше любимата му напитка, най-вече заради медения вкус на тропическия плод; в баровете правеха чист сок, без вода, белеха плода на място и сокът ставаше гъст, с влакната на плода, примесени с гъстата ободряваща течност. Старецът изпи сока докрай, притворил очи, наслаждавайки се на мангото бавно и лакомо. Когато свърши, отвори очи и с удоволствие се загледа в искрящата синева на басейна на терасата на сградата отсреща. Това беше последният образ, който видя.

Болка.

Болка разкъса гърдите му и изкриви тялото в конвулсии; той се сви одве, сгърчи се в неудържими спазми; болката стана нетърпима и старецът падна на пода, очите му се завъртяха и се изцъклиха, вперени в тавана на стаята, тялото потрепери в последен гърч и замря, проснато възник, с опънати крака и разперени ръце.

Старият историк беше мъртъв.

I

— Какво? Пак ли препечени филийки с масло?

— И'кам.

— Пак ли?

Томаш тежко въздъхна. Впери поглед в дъщеря си с неодобрение, сякаш можеше да ѝ внуши да промени желанието си. Но момичето кимна утвърдително, без да се впечатли ни най-малко от раздразнението на баща си.

— И'кам.

Концанса погледна с укор мъжа си.

— Томаш, остави я да яде каквото иска.

— Ама не ѝ ли омръзва едно и също — възрази. — Препечени филийки с масло, препечени филийки с масло, едно и също, всеки ден. — Наблегна на думата всеки и направи гримаса на отвращение. — Вече не им понасям миризмата, повдига ми се.

— Тя просто си е такава, какво очакваш?

— Знам — отвърна сърдито Томаш. — Но би могла поне да опита да промени нещо, нали? — Вдигна десния показалец. — Поне веднъж в живота. Само веднъж. Не искам повече. Един-единствен път.

Настъпи тишина.

— И'кам п'епечени фи'йки с масло — промърмори дъщерята невъзмутимо.

Концанса се отдръпна от печката, извади две филийки от хляба на резени без кора и ги сложи в тостера.

— Ей сега, Маргарида. Мама ще ти даде препечените филийки.

Съпругът ѝ се облегна на стола и въздъхна обезсърчен.

— Освен това е ненаситна. — Сърдито кимна с глава. — Виж я как се облизва лакомницата. Слюнки ѝ потичат само докато гледа тостера.

— Тя си е такава.

— Не може така — възкликна Томаш, поклащайки глава. — Ще ни обърка бюджета, ако продължава да яде така. Не печелим само за

това.

Майката стопли млякото в микровълновата печка, добави две лъжици шоколад на прах и две лъжици захар, разбърка го и сложи чашата на масата. Миг след това тостерът съобщи с обичайното щракване, че филийките са готови. Концанса ги извади от тостера, намаза ги с масло и ги подаде на дъщеря си, която веднага ги натъпка в устата, както обикновено, с намазаната страна надолу.

— Ммм, чу'есно! — изпъшка Маргаридата, наслаждавайки се на топлите препечени филийки. Надигна чашата и отпи още малко мляко с шоколад; когато остави чашата, шоколадово мустаче се бе изписало над устните. — *Много вкусно!*

Баща и дъщеря излязоха от апартамента десет минути след това. Утрото бе студено и ветровито, бризът духаше от север, остър и неприятен, и разлюлените тополи шумяха неспокойно и нервно; капчици вода обсипваха колата, прозрачни и блестящи, а асфалтът бе застлан с мокра пелена; изглеждаше, че вали, но всъщност се виждаха само дрипите на влажната покривка, паднала през нощта, които замрежваха стъклата и се стичаха в микроскопични езерца, пръснати навсякъде из градчето Оейраш.

Томаш носеше чантата в една ръка, а с другата стискаше пръстчетата на момичето; Маргаридата беше облечена със светлосиня дънкова пола и тъмносиньо сако, небрежно метнала раницата на гръб. Таткото отвори вратата на малкото бяло пежо, настани Маргаридата на задната седалка, остави раницата и чантата до нея и седна зад волана; запали мотора и потегли. Караше бързо, дъщерята закъсняваше за училище, а той трябваше да преодолее сутрешните задръствания и да стигне навреме за часовете във факултета в самия център на Лисабон.

На първия светофар погледна скришом в огледалото. Маргаридата поглъщаше света с големите си черни очи, живи и жадни, съзерцавайки как хората пресичат тротоарите и потъват в неспокойния кипнеж на живота. Томаш се помъчи да я види с очите на непознат — дръпнати очи и тъмна мека коса, с вид на закръгленичка азиатка. Дали би я сметнал за ненормална? Беше убеден в това. Нима преди самият той не ги наричаше така, когато ги срещаше по улицата и в магазина?

Ненормални. Имбецили. Умствено изостанали. Какви жестоки шеги си прави понякога животът.

Спомняше си, като да бе днес, онова пролетно утро преди девет години, когато пристигна в родилния дом, въодушевен и развълнуван, преливащ от щастие и радост. Беше научил, че е станал баща, и искаше да види новородената си дъщеря. Затича се към стаята с букет орлови нокти в ръка, прегърна жена си и целуна новороденото момиченце, целуна го като съкровище и се разчувства, като я видя, сгушена в бебешкото си легло, с розови бузки и смешна на вид, като миниатюрен сънлив Буда, толкова мъдра и спокойна.

Щастieto му бе пълно, възвишено, небесно. Но продължи не повече от тридесет минути. После влезе лекарката и кимвайки дискретно, го извика в кабинета си. Мрачно го заразитва дали има азиатски предци в рода или родственици с особена форма на очите; разговорът никак не се понрави на Томаш и той й даде да разбере, директно и сухо, че ако има нещо за казване, по-добре да го каже; и тогава лекарката му обясни, че преди са наричали определен тип хора *монголоиди*, израз, отпаднал от употреба и заместен с *хора със синдрома на Даун*, или *тризомия 21*.

Все едно го бяха ударили с юмрук в стомаха. Земята се отвори под краката му, бъдещето потъна в непрогледен мрак. Майката изпадна в дълбока безсловесност, дълго време отказваше да говори по въпроса, плановите за дъщеря им се бяха срутили след ужасната присъда. Прекараха все пак една седмица в надежда, докато институтът „Рикардо Жорж“ определяше кариотипа, генетичния тест, който би изяснил всички съмнения; през всичките онези дни се мъчеха да се убедят, че е станала грешка, на Томаш му се струваше, че малката има чертите на баба му по бащина линия, а Конщанса разпознаваше типичните черти на някаква леля, лекарите сигурно се бяха излъгали, нима бе възможно такова дете да е умствено изостанало, ама наистина трябва да си луд, за да кажеш такова нещо! Но едно обаждане по телефона от лаборантка в института със зловещите думи: „Тестът е положителен“, направи нещата необратими.

Шокът бе жесток. Месеци наред бяха хранили надежди за това дете, бяха лелеели мечти за момичето, което щеше да продължи рода, с което щяха да пребъдат отвъд живота; цялата кула се срути от онези няколко сухи думи. Остана им само безверието, отрицанието,

чувството за несправедливост, яростното негодувание. Вината беше на акушер-гинеколога, който нищо не беше разбрал, болниците, които не бяха подготвени за подобни ситуации, политиците, които нехаеха за истинските проблеми на хората, проклетата държава, в която бяха принудени да живеят. После ги обзе чувството за загуба, дълбока болка и непреодолимо чувство за вина. Защо аз? Защо моето дете? Защо? Задавах си въпроса хиляди пъти и дори сега Томаш се улавяше, че го повтаря. Прекараха безсънни нощи, питайки се в какво бяха съгрешили, търсейки своята отговорност, грешките и пропуските, причините, смисъла на всичко това. В един по-късен етап престанаха да се притесняват за себе си и се обърнаха към детето. Задавах си въпроси за бъдещето ѝ. Как ще се справя в живота? Какво ще стане с нея, когато порасне и когато родителите ѝ няма да са с нея, за да ѝ помагат и да я пазят? Кой ще се погрижи за дъщеря им? Как ще се издържа? Дали ще живее добре? Би ли могла да бъде самостоятелна?

Ще бъде ли щастлива?

Стигнаха дотам, че пожелаха да умре. Щяха да го приемат като израз на Божията воля, мислеха те. Израз на милосърдие. Навярно би било по-добре за всички, по-добре за самата нея, би ѝ спестило толкова излишно страдание! Не се ли казваше: „Всяко зло за добро“?

Една усмивка на бебето, един поглед само, невинна сърдита муцунка и всичко изведнъж се промени. Като във фокуснически трик, престанаха да гледат на Маргаридата като на ненормална и припознаха в нея своята дъщеря. Оттогава насам съсредоточиха всичката си енергия в момичето, нищо не беше достатъчно, за да ѝ помогне, известно време дори храниха илюзията, че биха могли да я „излекуват“. Животът му се превърна в едно непрестанно обикаляне от институт в институт, от болница в болница, от аптека в аптека, с периодични кардиологични, офталмологични и аудиологични изследвания на щитовидната жлеза, на атланто-аксиалната нестабилност, безброй прегледи и тестове, които изтощиха всички. Цяло чудо бе, че Томаш успя, при всичко това, да приключи докторантурата си по история, оказа се невероятно трудно да изучава ренесансов криптоанализ, със сложните шифри на Алберти, Порта и Виженер, докато се пребивава да тичат от лекар на лекар и от изследване на изследване. Парите не стигаха, заплатата му във факултета и онова, което тя припечелваше от преподаването на визуални изкуства в училище, едва покриваха

ежедневните им разходи. В крайна сметка това огромно усилие не можеше да не се отрази върху живота на семейството; Томаш и Концанса, погълнати от проблемите, почти престанаха да се докосват. Нямахме време за това.

— Тати, хайде да попеем!

Томаш изтръпна при връщането към настоящето. Отново погледна в огледалото и се усмихна.

— Мислех си, че си забравила, малката ми. Какво искаш да ти изпея?

— Онази за *Ма'га'ита*, погледни ме.

Таткото се прокашля, настройвайки глас:

*Маргаритка аз съм,
В твоята градина цвете.
Твоя аз съм,
Мили татко,
Знам за мен се грижиш зиме и лете.*

— Б'аво! Б'аво! — възкликна тя, въодушевена, пляскайки с ръце.
— Сега, Зе, стегни си в'ъзката.

Паркира в гаража на факултета, все още полупразен в девет и половина сутринта. Качи се на асансьора до шестия етаж, отиде до кабинета си да провери пощата и после до канцеларията, за да вземе ключовете, слезе по стълбите до третия етаж, преминавайки между студентките, които се тълпяха в коридора и шумно разговаряха. Появата му, както обикновено, предизвика възбуден шепот сред момичетата, за които Томаш беше страхотен любовник, висок, трийсет и пет годишен хубавец с блестящи зелени очи; очите бяха най-очебийното наследство от хубавата му прабаба францужойка. Отвори вратата на зала Т9, наложи се да щракне ред електрически ключове, за да включи всички лампи, и постави чантата си на бюрото.

Студентите влязоха в шумен рояк, надвиквайки се в утринна гълчава; пръснаха се на групи из малката зала и заемаха обичайните си места в неизменно приятелско обкръжение. Професорът извади

записките от чантата си и седна; остана така, изчаквайки студентите да се настанят и закъснелите да влязат. Загледа се в лицата, които познаваше едва от два месеца, от началото на учебната година; почти всички бяха момичета, едни — още сънени, други — бодри, повечето — леко небрежни, от интелектуалния тип, които предпочитаха да ходят с опърлени от слънцето мигли вместо гримирани. Томаш вече можеше да им направи идеологически портрет. Небрежните обикновено бяха с леви убеждения, отдаваха преимущество на съдържанието и пренебрегваха формата; най-спретнатите бяха общо взето от десницата, католички, дисциплинирани и външно незабележими; в третата категория попадаха ценителките на удоволствията в живота, гримирани и парфюмирани, те не се интересуваха нито от политика, нито от религия, тяхната идеология беше да намерят младеж, обещаваща партия за съпруг. Шумът се проточи, но закъснелите оредяваха, вмъквайки се един по един.

Когато прецени, че атмосферата в залата е подходяща за начало на часа, Томаш стана и поздрави групата:

— И така, добро утро.

— Добро утро — отговориха в нестроен хор студентите.

Професорът направи две крачки и застана пред първите маси.

— Предишните часове, както добре си спомняте, говорихме за появата на шумерското писмо, а именно в Ур и Урук. Изучавахме клинописните надписи на глинена плочка от Урук и четохме най-древния познат художествен текст, *Епос за Гилгамеш*. — Още студенти влязоха в залата. — Видяхме също стела на цар Мардук и изследвахме символите на Акад, Асирия и Вавилон. После говорихме за египтяните и йероглифите и четохме откъси от „Книга на мъртвите“, надписи от храмовете в Карнак и ред папируси. — Направи пауза, за да сложи край на обобщението на изучения материал. — Днес, за да приключим частта, отнасяща се до Египет, ще видим как са били разчетени йероглифите. — Спря и се огледа наоколо. — Някой има ли идея как е станало това?

Студентите се усмихнаха, свикнали с директния и малко непохватен подход на професора да ги прикани към участие в часа.

— Чрез Розетския камък — каза една студентка, която се опитваше да остане сериозна.

Позоваването на Розетския камък като ключ за разчитането на йероглифите беше елементарен отговор.

— Да — съгласи се Томаш, явно не съвсем убеден, което изненада студентите. — Розетският камък несъмнено е изиграл своята роля, но не може да се твърди, че е единственият фактор. И дори не най-важният.

Заинтригуваните лица в залата се увеличиха. Студентката, която бе отговорила на въпроса, посърна и замълча унило. Но други се размърдаха по столовете.

— Как така, господине? — престраши се една студентка, нисичка дебеланка с очила, която се включваше активно във всички дискусии. Изглеждаше от праволинейните, сигурно беше набожна католичка. — Нима Розетският камък не е послужил като ключ за разгадаването на смисъла на йероглифите?

Томаш се усмихна. Подценяването на значението на Розетския камък, подчертано от тона му, бе предизвикало очаквания ефект. Бе събудил аудиторията.

— Да, помогнал е донякъде. Но това съвсем не изчерпва въпроса. — Друга студентка влезе в залата и професорът я погледна за миг разсеяно. — Както знаете, векове наред... — Поколеба се, задържайки вниманието си върху новодошлата. — Ммм... векове наред... йероглифите... — Никога преди не беше виждал това момиче. — Йероглифите са били... ммм... огромна загадка. — Непознатото момиче седна на последния ред, отделно от другите, и в момента всички я наблюдаваха. — Ммм... йероглифите... най-древните от тях... — Имаше разкошно тяло и руса коса, която се стелеше по раменете на лъскави и буйни къдрици. — И така... първите йероглифи се отнасят до... ммм... три хиляди години преди Христа. — Томаш си наложи да се съсредоточи в материала и да отвърне поглед от момичето; недопустимо бе да се прехласва така и да заеква. — Йероглифите... ммм... били използвани в почти непроменен вид повече от три хиляди години, докато в края на IV век от н.е. внезапно излезли от употреба в рамките на едно поколение. И знаете ли защо?

Всички мълчаха.

— Египтяните изпаднали в амнезия? — направи опит да се пошегува един студент от малкото момчета в групата.

Разнесе се лек смях, момичетата го намираха за интересен.

— Заради християнската църква — обясни професорът, усмихвайки се насила. — Християните забранили на египтяните да използват йероглифите. Искали да сложат край на езическото им минало, да ги накарат да забравят Изида, Озирис, Анубис, Хор и цялата огромна свита от богове. Промяната била толкова радикална, че познанието за древното писмо просто изчезнало. — Професорът махна рязко. — Фу! — духна той над обърнатата си длан. — Никой вече не знаел какво означават йероглифите и древната египетска писменост просто била забравена. — Томаш се осмели едва сега, след като бяха минали няколко минути, да хвърли бегъл поглед към новодошлата. — Интересът към йероглифите потънал в дълбок зимен сън, за да се събуди отново едва към края на XVI век, когато, под влиянието на една загадъчна книга, *Хипнеротомахия Полифили* от Франческо Колона^[1], папа Сикст V наредил да бъдат поставени египетски обелиски на кръстовищата на новите булеварди в Рим. — Приличаше му на богиня, но не и от типа на Изида, разбира се. — Учените предприели опити да разчетат древната писменост, но нищо не разбирали, мислили, че това са семаграми, знаци, представящи предмети и понятия. — По-скоро беше от типа на северните богини. — Когато Наполеон нахлул в Египет, по негова заповед пристигнал екип от историци и учени с мисия да картографират, обозначат и проучат всичко, което намерят. — Нещо като куртизанка за забавление по време на пиршествата на Тор и Один. — Този екип пристигнал в Египет през 1798 г., а на следващата година бил повикан от войници, лагеруващи във Форт Жулиен в делтата на Нил, за да види нещо, което открили близо до градчето Розета. — Русокосата имаше тюркоазносини очи, млечнобяла кожа и излъчваше пищна красота, от онзи тип, който особено допада на мъжете и никак — на жените. — Войниците получили заповед да съборят стената, за да влязат в крепостта, където се намирала обсадената военна част, и така попаднали на вграден в стената камък с три различни надписа. — Томаш реши, че става въпрос за чужденка, в Португалия рядко се срещаха толкова светли, русокоси жени. — След като разгледали камъка, френските учени идентифицирали гръцки знаци, демотическо писмо^[2] и йероглифи. Те стигнали до заключението, че става въпрос за един и същи текст на трите езика и веднага разбрали значението на откритието. — Дали е германка? — Проблемът е, че скоро след това британските войски разбили

французите в Египет и камъкът, който трябвало да бъде изпратен в Париж, в крайна сметка заминал за Британския музей в Лондон. — Би могла да бъде италианка или французойка, но Томаш заложи на северна страна. — Преводът на гръцкия текст показал, че камъкът съдържа декрет на египетските жреци, събрали се, за да отбележат благодеянията, сторени на народа от фараона Птолемея, и да изразят почитта си към владетеля. — Можеше да е холандка и дори англичанка, но Томаш имаше усещането, че идва от Германия, нямаше нищо общо с познатия тип „кобила“ или „крава“, по-скоро бе манекенка, красива и блестяща, оживяла корица на списание. — И така, английските учени стигнали до извода, че ако другите надписи съдържат същия едикт, то тогава лесно биха могли да дешифрират текстовете с демотическо и йероглифно писмо.

— Аха! — възкликна дебеланката с очилата. — Значи все пак Розетският камък е бил ключът за разчитането на йероглифите...

— Спокойно — помоли Томаш с вдигната дясна ръка. — Спокойно. — Направи драматична пауза. — Розетският камък имал три проблема. — Вдигна палец. — Първо, бил повреден. Гръцкият текст бил относително запазен, но липсвали основни части от демотическия и най-вече от йероглифния. Половината от редовете с йероглифи липсвали, а останалите четиринайсет били частично унищожени. — Вдигна показалеца си. — Съществувал и друг проблем. И двата текста за дешифриране били написани на древноегипетски; език, за който се предполагало, че не се говори от поне осем века. Учените успели да разберат кои йероглифи отговарят на определени гръцки думи, но не знаели как звучат. — Прибави трети пръст. — Последният проблем бил свързан с утвърдилата се сред учените идея, че йероглифите са семаграми, при които всеки символ се асоциира с определено значение, а не фонограми, при които на всеки символ съответства звук, както е с нашата фонетична азбука.

— Тогава как са дешифрирали йероглифите?

— Първият пробив в разкриването на загадката на йероглифите бил направен от един необикновен англичанин, Томас Ъънг, който на четиринайсет години вече владее гръцки, латински, италиански, староеврейски, халдейски, сириакски, персийски, арабски, етиопски, турски и... ммм... момент...

— Китайфински? — опита се да подсказе шегаджията на групата.

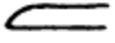

Всеобщ смях.

— Самаритянки — спомни си Томаш.

— Ааа, щом е знаел самаритянки, значи е бил добро момче — продължи шегаджията, въодушевен от ефекта на остроумията си. — Добър самарянин.

Нов кикот.

— Хайде, хайде — каза професорът, на когото шегичките бяха започнали да дотягат. Томаш знаеше, че всяка група си има клоун, явно момчето бе дежурният клоун на тази група. — Дааа, Йънг взел със себе си през лятната ваканция на 1814 година по едно копие от трите надписа на Розетския камък. Захванал се сериозно да ги изследва и нещо му привлякло вниманието. Ставало въпрос за вместените в картуша йероглифи, оградени с нещо като пръстен. Предположил, че картушът откроява нещо с особено важно значение. И тъй като от надписа на гръцки знаел, че на това място става дума за фараона Птолемей, той събрал две и две и заключил, че с картуша се обозначава името на Птолемей, тоест представлява средство да се възвеличае фараонът. И тогава той направил революционна крачка. Вместо да изходи от принципното положение, че това е строго идеографско писмо, той допуснал, че думата може да е записана фонетично, и започнал да гради предположения относно звуците, съответстващи на йероглифите в картуша. — Професорът се приближи до дъската и изписа един четириъгълник □. — Основавайки се на факта, че обозначеното име е на Птолемей, той предположил, че този символ, първият от картуша, отговаря на първия звук от името на фараона, *p*. — Нарисува до него полусфера с основата надолу .

— След това приел, че този символ, вторият от картуша, е едно *t*. — Томаш нарисова легнал лъв в профил . — Това лъвче, според него, представя *l*. — Нов символ, този път две хоризонтални успоредни линии, плавно съединени от лявата им страна . — Тук решил, че е открил едно *m*. — Сега два ножа един до друг, обърнати вертикално . — Тези ножове биха били едно *i*. — И накрая добави

една изправена кука Π . — А този символ представя *os*. — Обърна глава и изгледа групата. — Виждате ли? — Посочи скицираните рисунки на дъската и засрича с насочен показалец. — *P, t, l, m, i, os*. Птлмиос. Птолемей. — Пак погледна студентите, усмихвайки се на очарования израз по младежките лица. — Днес знаем, че в повечето случаи той е улучил в звуците. — Отдръпна се от дъската и се приближи до първия ред. — И дотук, мили мои, свършва ролята на Розетския камък. — Изчака да свикнат с мисълта. — Наистина много важна първа стъпка, но главното тепърва предстояло. След като приключил с първия прочит на йероглифите от картуша, Томас Ъънг потърсил потвърждения. Открил друг картуш в храмовия комплекс в Карнак, в Тива, и стигнал до заключението, че става въпрос за името на Птолемеевата царица, Береника. И тук улучил звуците. Но Ъънг решил, че фонетичните транскрипции са валидни само за чужди имена, какъвто бил случаят с Птолемеевата династия, потомци на един от пълководците на Александър Велики и следователно е чужд произход, и не довел изследването си докрай. В резултат на това кодът не бил разбит, а само успешно атакуван.

— Не разбирам — прекъсна дебеланката с очилата. — Защо не е продължил по-нататък? Какво го е накарало да мисли, че само чуждите имена са фонетично представени?

Професорът се поколеба, преди да отговори на въпроса.

— Вижте, това е като китайския — каза най-сетне. — Някой знае ли китайски?

Групата се разсмя.

— Много добре, стана ми ясно, че никой не разбира китайски. Няма значение. Китайският език, както всички знаете, има идеографска писменост, в която всеки символ представя понятие, не звук. Този вид писменост се сблъсква с трудността да изобретява символи за всяка нова дума. Докато ние, при появата на нова дума, трябва само да регрупираме съществуващите вече фонетични символи, то китайците са заставени да измислят нови символи, което в крайна сметка означава, че би трябвало да запаметяват хиляди символи. Как според вас са се справили с този проблем?

— Вземали са хапчета за усиляване на паметта... — подметна шегаджията.

— Фонетизирали са писмеността — отвърна професорът, без да обръща внимание на неуместната шега. — Всъщност старите идеографски символи се запазили, но в случаите с нови думи, за да не се налага да въвеждат нови символи, те комбинирали вече съществуващите символи по фонетичен модел. Например думата *Мозамбик*. На кантонски китайски числото три се казва „зам“ и се изписва с три хоризонтални чертички. — Томас отиде до дъската и драсна три къси чертички под вече изписаните йероглифи. — Когато се наложило да изпишат думата *Мозамбик*, потърсили символа за три, „зам“, и го поставили вместо втора сричка в думата *Мозамбик*. Разбрахте ли? — Огледа се и разбра, че идеята беше възприета. — Всъщност Йънг решил, че нещата са се развили по същия модел и при египтяните. Подобно на китайците, те имали писменост от типа на идеографското писмо, но при появата на нови думи като *Птолемей* например, вместо да измислят нови символи, прилагали фонетичния принцип към вече съществуващите символи. Що се отнася до другите думи, Йънг решил, че става въпрос наистина за семаграми, поради което не се е и опитал да стигне до звуци.

— И не се ли е намерил човек, който да го направи? — попита очилатата многознайка.

— Разбира се, появил се Жан-Франсоа Шамполион — отзова се професорът. — Талантлив езиковед, освен това владеел и много езици...

— Бил ли е добър самарянин?

Шегаджията пак се проявяваше.

— Не, но изучил редица езици, включително санскритски, зенд, коптски и пахлеви, освен обичайните, и то с една-единствена цел — да е подготвен, когато един ден реши да се изправи срещу йероглифите. — Томаш отново се загледа в русокосото момиче, седнало в дъното на залата, и се запита какво търси тук. Студентка ли е? Дали наистина е чужденка? И ако е чуждестранна студентка, дали разбираше онова, което той в момента обяснява? В действителност момичето изглеждаше невероятно съсредоточено и професорът се зарече така да предаде материала, че да ѝ остави незаличими спомени от наученото. Ще си тръгне оттук, способна да разчита йероглифи, реши Томаш. — И така, нашият приятел Шамполион приложил метода на Йънг при други картуши, а именно при тези на Птолемей и Клеопатра, и то с

добър успех. Разчел и споменатото име на Александър. Но проблемът бил в това, че всички имена били от чужд произход, което затвърдило убеждението, че фонетичният прочит се прилагал само в случаите с думи, които не принадлежали към традиционната египетска лексика. Но всичко се променило през септември на 1822 година. — Томаш направи пауза, за да наблегне на драматичното разкритие, което щеше да направи. — По онова време Шамполион получил достъп до релефите в храма в Абу Симбел, предхождащи гръко-римския период, което означавало, че нито едно от съдържащите се там имена не би могло да има чужд произход. — Томаш огледа студентите и реши, че трябва да направи някои допълнителни разяснения. — Предизвикателството пред Шамполион било много голямо. В случай че успеел да дешифрира някои от тези йероглифи, датиращи от периода преди чуждото влияние, той е щял да докаже, че древната египетска писменост не се основавала на семаграми, както винаги се е смятало, а по-скоро на фонетични символи. И тогава загадката на тайнственото писмо най-сетне щяла да бъде разбулена. Проблемът обаче си оставал: дори и да докажел, че това са фонетични символи, как би могъл да разчете йероглифите, след като не познавал звуците, съответстващи на тези символи? — Остави въпроса да виси във въздуха, за да подчертае сложността на задачата, пред която бил изправен френският лингвист. — Нашият приятел обаче бил човек дързък и талантлив, затова се заел да изследва внимателно текста, съдържащ се в релефите. След като изучил подробно всички йероглифи, решил да се съсредоточи най-вече върху един определен картуш. — Томаш се приближи до дъската и изписа четири йероглифа в картуш . — Двата първи йероглифа му били непознати, но другите Шамполион вече бил срещал в изследваните от него картуши на *Птлмиос* и на *Алксентр*, или Александър. — Посочи последния йероглиф. — В тях този символ съответствал на *s*. Шамполион решил, че принципно последните два звука от картуша в Абу Симбел са дешифрирани. — Написа на дъската буквата от латинската азбука, съответстваща на идентифицирания звук, после я повтори и постави въпросителни знаци на местата на първите два йероглифа. Едно енигматично *?-?-s-s* се появи на бялата повърхност. Томаш се обърна към групата, сочейки двата въпросителни знака. — Липсват първите два йероглифа. Кои може да са? Кои са тези звуци? — След това

посочи първия йероглиф от картуша. — Взирайки се внимателно в този кръгъл йероглиф с точка в средата, Шамполион решил, че прилича на слънце. Експериментирайки с тази хипотеза, той се опитал да си представи съответния звук. Спомнил си, че в коптския „слънце“ се произнася като *ra*, и решил да постави *ra* на мястото на първия въпросителен знак. — Томаш изтри първия въпросителен знак и на негово място написа *ra*, така че на дъската остана изписано *ra-?-s-s*. — А сега? С какво да замести втория въпросителен знак? Шамполион се заел с въпроса и стигнал до едно просто решение. Независимо от това коя дума била изписана там, фактът, че е оградена в картуш, показвал ясно, че пред него е име на фараон. Но чие име на фараон започвало с *ra* и завършвало с две *s*? — Въпросът увисна над смълчаната аудитория. — И тогава му хрумнала друга мисъл, една дръзка и необикновена идея. — Направи последна пауза, за да разпали любопитството. — А защо не едно *m*? — Томаш се обърна към дъската, изтри въпросителния знак и написа едно *m* на негово място. Студентите видяха *ra-m-ss* да изниква пред тях; Томаш ги изгледа с триумфална усмивка, със светнали от гордост очи на човек, който бе разбил кода на йероглифите.

— *Ramses*. Рамзес.

Залата избухна в глъч, когато професорът обяви часа за приключен. Столове се отместваха, тетрадки се прибираха, студентите разговаряха оживено или се втурваха към вратата; както обикновено, някои се струпаха около професора за още разяснения.

— Господине — обърна се слабичко момиче с кафяво сако. — Къде може да се прочете *Precis du systeme hieroglyphique*^[3]?

Момичето питаше за книгата на Шамполион, публикувана през 1824 година, която най-сетне бе разбудила мистерията около йероглифите. В нея френският езиковед разкриваше, че езикът на йероглифите е коптски и че древната египетска писменост не е идеографична, а фонетична; но най-важното бе, че Шамполион бе успял да дешифрира значението на символите.

— Имате две възможности — заобяснява Томаш, докато прибираше записките. — Можете да я поръчате по интернет или да я потърсите в Националната библиотека.

— Не се ли продава тук, в Португалия?

— Доколкото знам, не.

Студентката благодари и отстъпи мястото на друго, забързано момиче със сива пола и сако, сякаш беше в униформено облекло на административен служител.

— Господине, аз следвам и работя и не можах да присъствам на предишните часове. Насрочена ли е вече датата на изпита?

— Да, ще бъде в последния час.

— Кога се пада това?

— Вижте, не знам със сигурност. Проверете в календара.

— И какво ще включва изпитът?

Професорът я изглежда, без да разбира.

— Как какво?

— Ще има ли въпроси върху древните писмености?

— Ааа, не. Изпитът ще е практически. — Томаш започна да подрежда нещата си в чантата, докато говореше. — Ще трябва да анализирате документи и дешифрирате стари текстове.

— Йероглифи ли?

— Също, но не само. Може да ви се паднат клинописни шумерски плочки, гръцки надписи, текстове на староеврейски и арамейски или не толкова сложни неща като ръкописи от Средновековието или от шестнадесети век.

Момичето остана с отворена уста.

— Ах! — възкликна тя ужасено. — И всичко това трябва да го разчитаме?

— Не — разсмя се професорът. — Само някои неща...

— Ами аз не ги знам тия езици... — прошепна тя съкрушено с плачлив тон.

Томаш я изглежда.

— Нали затова сте в този курс? — Повдигна вежди, за да подчертае думите си. — За да се научите.

Професорът забеляза, че русата хубавица се бе присъединила към групата и изчакваше реда си; тръпка на възбуда премина през тялото му пред възможността да се запознае с нея. Но момичето с въпросите не се махна, което леко го раздразни; вместо това му подаде лист хартия.

— За подпис — каза, сякаш да го накаже за проблемите, които щеше да ѝ създаде.

Томаш погледна листа въпросително.

— Какво е това?

— Документът, който трябва да представя в службата. Удостоверение, че съм присъствала в часовете ви. Бихте ли подписали?

Професорът драсна името си и студентката се отдръпна. Сега оставаха две студентки пред него, момиче с черни къдрици и русата; избра мургавата, за да има повече време за другата.

— Господин професор, как да разберем кога египетските писари са прибегвали до принципа на ребуса?

Ребусът е система от думи, раздробени на съставните им фонетични единици, някои от които са представени чрез картини. Например думата *solene*^[4] може да бъде разделена по средата — *sol-ene*. Вместо да изпишем думата с фонетичната азбука, можем да я представим с рисунка на слънцето и буквата *n*; и така получаваме *Sol-n*, тоест *solene*.

— Зависи от контекста — каза Томаш. — Египетските писари следвали гъвкави правила. Например в някои случаи използвали гласни, в други ги изпускали. Понякога размествали реда на йероглифите от чисто естетически съображения. И често прибегвали до ребуса, за да съкратят някои думи или да им придадат двоен смисъл.

— Като случая с Рамзес?

— Да — потвърди той. — Шамполион се сблъскал с ребус още с първия йероглиф от Абу Симбел. „Ра“ не е символ, но в контекста на самия йероглиф се превърнал в дума. Като я използвал по този начин, писарят сравнил Рамзес със Слънцето, което има смисъл, след като на фараоните се гледало едва ли не като на божества.

— Благодаря, професоре.

— До следващата седмица.

Дойде ред на фаталната блондинка. Томаш изпита огромно удоволствие от това, че най-сетне може да я погледне очи в очи, че може да я гледа направо, без да се крие; почувства се заслепен от блясъка, който излъчваше, но не се притесни; усмихна се, тя също.

— Здравейте — поздрави той.

— Добро утро, професоре — каза момичето на правилен португалски, но с екзотичен акцент. — Аз съм нова студентка.

Професорът се разсмя.

— Вече забелязах. Как се казвате?

— Лена Линдхолм.

— Лена? — Престори се на изненадан, сякаш едва сега беше забелязал, че има нещо различно в нея. — Това на португалски е умалително от Елена...

Тя се засмя дискретно.

— Да, но аз съм шведка.

Томаш отвори уста.

— Ааа! — възкликна той. — Ясно. — Поколеба се, търсейки скрити в паметта си думи. — Чакай да видя... ммм... *Hej, trevligt att traffas!*^[5]

Лена ококори очи.

— Моля? — отвърна, явно приятно изненадана. — *Talar du svenska?*^[6]

Томаш поклати глава.

— *Jag talar inte svenska*^[7] — каза с усмивка. — Изчерпах почти целия шведски, който знам. — Сви рамене, като че се извиняваше. — *Forlat*^[8].

Тя го изгледа с възхищение.

— Никак не е лошо. Е, произношението малко куца, трябва да е по-напевно, иначе ще заприлича на датски. Къде сте научили това?

— Когато бях студент си взех интеррейл^[9] и прекарах четири дни в Малмьо. И понеже съм любопитен, а и си падам по езиците, схванах някои неща. Например знам да попитам: *Var ar toaletten?*^[10] — Тя се разсмя. — *Hur mycket kostar det?*^[11] — Пак смях. — *Appelkaka med vaniljsas*^[12].

Последното я накара да изстене.

— Ооо, професоре, не ми напомняйте за *appelkaka*...

— Защо?

Тя облиза сочните си розови устни по начин, който се стори на Томаш изкусително еротичен.

— Толкова ми липсва...

Професорът се разсмя, опитвайки се да прикрие колко го беше впечатлило момичето.

— Извинявай, но как може на някого да му хрумне идеята да нарече десерт *kaka*...?^[13]

— Наистина се казва *kaka*, но вкусът му е на сладка ябълка. — Притвори очи и пак се облиза. — Ммм, *utmarkt*! Прекрасно!

Томаш си представи как я придърпва към себе си, как я целува, прониквайки през тези кадифени устни, галейки нежно това горещо и тръпнещо тяло, и трябваше да положи усилие, за да прогони от главата си сексуалния апетит, който тя събуждаше в него. Прокашля се с едно продрано хм-хм.

— Кажете ми... всъщност как се казвате?

— Лена.

— Кажете ми, Елена...

— Лена...

— А, да, Лена. — Подвоуми се, преди да продължи, не беше сигурен, че е произнесъл правилно името ѝ. Но този път тя не го поправи, от което предположи, че е улучил. — Кажете ми, Лена... Къде се научихте да говорите така добре португалски?

— В Ангола.

— Ангола?

Шведката се усмихна, показвайки прекрасните си блестящи зъби.

— Баща ми беше посланик в Ангола и живях там пет години.

Томаш приключи с подреждането на нещата си в чантата и стана.

— А, чудесно. Хареса ли ви?

— Много. Имахме къща в Мирамар и прекарвахме съботите и неделите в Мусул. Живот като насън.

— В коя част на Ангола е това?

Тя го изглежда изненадана, сякаш беше странно, че има португалци, на които тези имена не говорят нищо.

— Ами... в Луанда, разбира се. Мирамар е квартал с изглед към крайбрежната улица, към крепостта и полуострова. А Мусул е райски остров на юг от Луанда. Никога ли не сте били там?

— Не, не познавам Ангола.

— Жалко.

Професорът се отправи към вратата, кимайки на студентката да го последва. Лена се приближи и Томаш установи, че шведката бе висока почти колкото него; прецени, че сигурно е около метър и осемдесет, може би няколко сантиметра по-ниска от него. Мекият син пуловер отиваше прекрасно на сините очи и русата ѝ коса, която падаше на масури върху раменете ѝ а ла Никол Кидман, и загатваше дръзките и щедри гърди, подчертани от фината ѝ талия. Томаш трябваше да направи усилие, за да откъсне поглед от нея.

— Разкажете ми какво правите в моите часове — каза професорът, спирайки пред вратата на залата, за да я пропусне пред себе си.

— Тук съм по програмата „Еразъм“ — отговори тя, минавайки пред него.

Томаш неволно се загледа в дупето на шведката; беше пълно и закръглено, силните ѝ бедра изпълваха светлосините дънки; не можа да се въздържи и си я представи без дънки, галейки с поглед бледата гладка кожа на бедрата и извивките на талията, представи си гънката, водеща към голия гръб, и загатнатите отзад заоблени гърди.

— Моля? — смотолеви, преглъщайки сухо.

— Тук съм по програмата „Еразъм“ — повтори Лена, обръщайки лице към него, за да го погледне.

Влязоха в централното крило и се заизкачваха по стълбите.

— Ммм... по програмата „Еразъм“ ли?

— Да, „Еразъм“. Предполагам, че сте чували за нея, нали?

Томаш поклати глава, опитвайки се да прогони демоните, които бяха обсебили волята му. Наложил си да вдигне поглед от дяволското изкушение, каквото беше онова чувствено тяло, и да се съсредоточи върху разговора.

— Ааа, да. По... по програмата „Еразъм“. Разбира се... „Еразъм“ — потвърди неуверено, като най-сетне проумя смисъла на онова, което тя му казваше. — А! Значи идвате по линия на „Еразъм“.

Шведката се усмихна малко пресилено, изненадана от реакцията на професора.

— Ами да, нали това се опитвам да ви кажа. Тук съм по линия на „Еразъм“.

Томаш си изясни обстоятелствата, обясняващи присъствието на студентката. „Еразъм“ беше европейска програма, създадена през 1987

година в сферата на висшето образование, в рамките на която университетите от Европейския съюз си обменяха студенти за една учебна година. Четири години преди това, през 1995, „Еразъм“ беше станала част от по-широка европейска образователна програма, наречена „Сократ“. Повечето студенти, които идваха в Катедрата по история към Нов лисабонски университет, бяха испанци, което беше разбираемо заради езика, но Томаш си спомняше и за един немски студент, дошъл от университета в Хайделберг.

— От кой университет идвате?

— От „Стокхолм“.

— История ли учите?

— Да.

Изкачиха три етажа почти без да усетят, докато стигнаха до централното крило на шестия етаж; завиха наляво и навлязоха в административната част; Томаш премина по коридора на Катедрата по история, с шведката неотлъчно до него, и потърси в джоба ключа от кабинета си.

— И защо избрахте да дойдете в Португалия?

— По две причини — каза Лена. — От една страна, заради езика. Говоря и чета свободно на португалски и затова няма да ми е трудно в часовете. Писането ми е малко по-трудно...

Професорът спря пред вратата на кабинета и протегна ключа към бравата.

— Ако ви е трудно на португалски, спокойно можете да пишете на английски, няма проблем. — Ключът влезе в процепа. — А втората причина?

Шведката бе застанала до него.

— Мисля да напиша дипломна работа върху великите географски открития. Знам доста за морските походи на викингите и бих искала да направя паралел с Великите португалски открития.

Вратата бе отворена и Томаш с любезен жест я покани да влезе. Кабинетът беше разхвърлян, с камари листове от проверовъчни тестове и ксерокопия, пръснати по масите и дори по пода. Седнаха до прозореца и се загледаха в ограденото пространство на болницата „Къри Кабрал“. Ниските сгради на здравното заведение, долепени до факултета, се открояваха с тухления цвят на покривите си сред оголелите дървета; хора с халати се движеха бавно и безцелно; други, с

бели престилки, без съмнение лекари, влизаха и излизаха припряно; някакъв мъж се отдалечаваше от колата, която току-що бе паркирал, друг се бе спрял под клонест дъб и се взираше в часовника си.

— Португалските открития са много широко понятие — отбеляза Томаш, обръщайки се с лице към зимното слънце, което, намерило пролука сред облаците, огря стаята. — Имате ли понятие с какво се захващате?

— „Всяка риба кит да стане се надява.“

— Моля?

— Шведска поговорка. Искам да кажа, че не ми липсва желание за работа.

— Не се съмнявам, но е важно да се ограничи изследователското поле. Кой точно период смятате да изучавате?

— Искам да разгледам всичко до пътешествието на Вашко да Гама.

— Значи ви интересува периодът само до 1498 година?

— Да — отвърна тя с въодушевление. — Жил Еанеш, Гонсалвеш Балдая, Нуно Трищан, Диого Кан, Николау Коельо, Гонсалвеш Зарко, Бартоломеу Диаш...

— Виж ти! — възкликна професорът. — Знаете ги всичките.

— Разбира се. Вече година уча по темата и се готвя за тук. — Отвори широко очи. — Смятате ли, че би било възможно да направя нужните справки в оригиналните издания на хронистите?

— Кои? Зурара и останалите?

— Да.

Томаш въздъхна.

— Трудно ще бъде.

— О — възкликна разочаровано Лена.

— Знаете ли, оригиналните текстове са ценни, крехки реликви, внимателно и ревниво пазени от библиотеките. — Замисли се. — Но бихте могли да се консултирате с факсимилета и копия, почти същото е.

— Но оригиналите са съвсем друго нещо! — Впери в него сините си очи и го загледа умоляващо. — Не бихте ли могли да ми помогнете? — Нацупи се по детски. — Моля ви...

Томаш се размърда на стола.

— Ами, предполагам, че можем да опитаме...

— Task! — ахна тя с очарователна благодарна усмивка. — Task!

Професорът усети интуитивно манипулацията, но беше толкова впечатлен, че не обърна внимание, за него беше удоволствие да изпълнява всяко желание на това божествено създание.

— Но ще можете ли да разчитате португалския език от XV век?

— „Крадецът намира потира по-бързо от клисаря.“

— Какво?

Момичето се засмя на недоумението на Томаш.

— Това е друга шведска поговорка. Означава, че когато имаме интерес, можем да успеем във всичко.

— Не се съмнявам, но проблемът си остава — настоя той. — Ще можете ли да разчетете португалския, на който се е писало по онова време, с цялата му сложна калиграфия?

— Не.

— Тогава за какво ви е достъп до текстовете?

Лена се усмихна дяволито, убедена, че не може да ѝ се устои.

— Сигурна съм, че ще ми помогнете. Поне мъничко.

Следобедът се стопи в събрание на научната комисия към Катедрата по история, изпълнено с обичайните клюки, сложните маневри на вътрешната политика, безкрайните точки в дневния ред и драматичните съмнения по повод неясни запетаи в протокола от предходното събрание, плюс текущи въпроси като обсъждане на критериите за признаване на изпити и избиране на комисии по три магистратури и една докторантура.

Когато се прибра вкъщи, вече по тъмно, Концанса и Маргарида бяха преполовили вечерята, някакви хамбургери със спагети, залети с кетчуп, любимото ястие на малката. Томаш прибра сакото си, целуна и двете и седна на масата.

— Пак ли хамбургери със спагети? — попита недоволен.

— Знаеш, че ги обожава...

— Спагети е вкусно! — ликуваше Маргарида, смуквайки шумно макаронените пръчици. — Шлюп.

Томаш си сервира.

— Добре тогава — каза примирено, докато си сипваше от макароните в чинията. Погледна към дъщеря си и прокара ръка по

правата ѝ черна коса. — И така? Какво научи днес?

— Пе, а, па. Пъ, и, пе.

— Пак ли същото? Ти май си забравила какво учи миналата година?

— Пъ, и, пи. Пъ, и, по.

— Виждаш ли — каза той, гледайки към жена си. — Учи втора година и още не знае да чете.

— Тя не е виновна, Томаш. Училището още не е намерило специален педагог, какво да направя?

— Трябва да говорим с ония...

— Да, трябва — съгласи се тя. — Вече поисках среща с директорката за следващата седмица.

— Пъ, у, пу.

Един от симптомите на децата с тризомия 21 е именно трудното запаметяване, поради което живеят главно, следвайки рутинни навици. Маргаридата бе влязла миналата година в държавно училище, където, освен на учителя по общообразователната програма, можеше да разчита и на помощта на специален педагог, квалифициран в обучението на деца с умствена изостаналост. Но неотдавнашните бюджетни съкращения в Министерството на образованието попречиха на учителя да продължи да преподава в училището и Маргаридата, както и други ученици в подобно положение, бяха лишени от каквато и да било квалифицирана педагогическа помощ, макар че подобно съдействие бе предвидено от закона. В резултат на това Маргаридата изостана, забравяйки голяма част от онова, което беше научила предишната година, включително уменията да чете и пише прости думи. За да може да навакса пропуснатото, тя се нуждаеше от специален педагог, който изпълняваше и ролята на треньор, дърпайки я постоянно нагоре. Но да се убеди обеднялото училище отново да наеме такъв преподавател, определено нямаше да е лесно.

Томаш хапна парченце хамбургер и отпи глътка червено Алентежу^[14]. Маргаридата привърши десерта — обелена ябълка, нарязана на парченца, след което стана и започна да вдига масата.

— Маргаридата, после ще почистиш, става ли?

— Не — отсече тя непреклонно, трупайки мръсните чинии в мивката. — Т'ябва да се почисти, т'ябва да се почисти!

— После ще почистиш.

— Не. М'ъсотия, всичко е м'ъсно. Т'ябва да се почисти!

— Това хлапе ще отвори някой ден фирма по хигиената — разсмя се бащата, като си взе чинията, за да не я отнесе.

Чистенето и подреждането бяха истинска мания за Маргарида. Щом се появеше някое петно, тя се нахвърляше върху него решително и неумолимо. Семейството вече беше потъвало от срам у приятели; при вида на най-обикновена паяжина или малко прах по мебелите, малката сочеше обвинително с пръст, надаваше вой, че там било мръсно; изобличаваше мръсотията с такава погнуса и искрено отвращение, че притеснените домакини нямаха друг изход, освен да признаят в каква мръсна кочина живеят. Попарени от травмиращия случай, те запретваха ръкави в мащабни хигиенни операции, преди отново да поканят семейство Нороня.

Маргарида отиде да си легне след вечерята. Татко ѝ изми зъбите, а мама ѝ облече пижамата, татко приготви нещата за следващия ден, а мама ѝ разказа приказка, преди да заспи; тази вечер програмата включваше „Котаракът с чизми“. Когато заспа, съпрузите се отпуснаха на дивана, отдъхвайки след изморителния ден.

— Кога ще дойде събота? — обади се Конщанса, зареяла поглед в тавана. — Направо съм съсипана.

Холът беше малък, но обзаведен с вкус. Абстрактни картини, рисувани от Конщанса по времето на следването ѝ във факултета, красяха стените; покривките на диваните и креслата с фин десен от рози на кремавобял фон хармонираха със завесите и килима; весела нотка внасяха вазите, пръснати сред мебелите от светъл ясен, от които надничаха разкошни яркочервени цветове между сочни зелени листа.

— Какви са тези цветя?

— Камелии.

Томаш се наведе над пищните цветове, опитвайки се да долови ароматното им ухание; вдъхна, но не усети мирис.

— Не миришат на нищо — оплака се със събудено любопитство.

— Ами разбира се, че не миришат, глупчо — засмя се Конщанса. — Това са камелии, нямат аромат.

— А! — разбра той. Седна до жена си и я хвана за ръка. — Разкажи ми историята на камелиите.

Конщанса обожаваше цветята. И колкото и да е странно, именно това ги бе сближило най-много, когато се запознаха в студентските си

години. Томаш обожаваше загадките и ребусите, по цял ден дешифрираше кодове и шифри, интересувахе се от символи и скрити послания; прекара младостта си, четейки „Света на приключенията“, не толкова заради комиксите, които ненаситно поглъщаше, колкото заради криминалните загадки от рубриката „Седмица пика“. Когато се запознаха, Конщанса му отвори вратите за друг свят на символи, този на цветята. Момичето с лунички му разкри, че жените от турските хареми използвали цветя, за да общуват с външния свят, прибегвайки до магическия код на флоралните символи. Тази практика, свързана за първи път с името на лейди Монтегю през 1718, е в основите на зараждането на флориографията, символична система, станала широко популярна през XIX век, в която първоначалните значения на флоралните символи били преосмислени на основата на древната митология и традиционния фолклор. Цветята започнали да излъчват скрити послания, изразявайки в символична форма чувства и трепети, които при нормални обстоятелства били потискани от обществените правила за поведение. Например било немислимо един мъж да каже на една жена още при първата им среща, че е влюбен в нея, но се считало за приемливо да ѝ поднесе букет от глоксинии, символ на любов от пръв поглед. Флориографията белязала бижутерството и изкуството на прерафаелитите, влиянието ѝ се почувствало дори и в света на модата. Плащът, който Исабел II носела по време на коронацията си, бил избродиран с маслинови листа и житни класове като символ на надеждата царуването ѝ да премине в мир и охолство. Конщанса, влюбена в изкуствата, се бе превърнала в специалист по флорална символика.

— Камелиите са дошли от Китай, където били високо ценени — обясни Конщанса. — Навлезли са в нашата култура благодарение на Александър Дюма-син, който написал *Дамата с камелиите*, роман по истинската история на една парижка куртизанка от XIX век, някоя си Мари Дюплеси.

— Изглежда, че нашата госпожица Дюплеси е била алергична към аромата на цветята и е избрала камелиите тъкмо поради това, че не благоухаят — отбеляза Томаш развеселен.

— Предполагам, че знаеш какво е „куртизанка“.

— Мила моя, аз се занимавам с история.

— Та така, всъщност госпожица Дюплеси си поръчвала всеки ден по един букет от камелии; двадесет и пет дни в месеца камелиите били бели, което мъжете тълкували като знак, че е на тяхно разположение, а в останалите дни — червени, което означавало, че няма да има нищо за никого.

— Ооо! — възкликна той, преструвайки се на разочарован.

— Верди се вдъхновил от романа на Дюма и написал „Травиата“, в която леко адаптирал историята на дамата с камелиите. Героинята от операта на Верди е принудена да продаде бижутата си и вместо тях носи камелии.

— Горката — с насмешлива гримаса коментира Томаш. — Клетото създание. — Загледа се в цветята, които жена му беше поставила в хола. — Трябва ли да разбирам, че щом си купила червени камелии, „днес няма да има нищо за никого“?

— Правилно си разбрал — потвърди Конщанса с въздишка. — Капнала съм от умора.

Томаш се вгледа в нея загрижено. Жена му все още излъчваше онзи меланхоличен чар, с който го беше спечелила, когато се запознаха във факултета по изобразително изкуство. По онова време той учеше история в Нов лисабонски университет и съдбите им се кръстосаха заради един момчешки разговор, когато Томаш чу за първи път да се говори за красивите момичета, които учат изобразително изкуство. „Истински шедеври“ — убеждаваше го Аугущо в двора на университета. Току-що бяха обядвали и се радваха на ранния слънчев пролетен следобед. „Едно ще ти кажа, художниците стават най-добрите родители. Някой ден ще те заведе да видиш, страхотни мацки има.“

И наистина отидоха. Замъкнат от колегите си, Томаш се оказа един хубав ден в стола на факултета по изобразително изкуство, за да обядва, и потвърди носещия се слух, че няма друг факултет в Лисабон, където да е концентрирана такава красота, както във факултета по изобразително изкуство. Опитаха се да заговорят момичетата от опашката в стола, едни такива нежни и стройни блондинки, но бяха горделиво пренебрегнати; след като минаха през касата, те се залутаха из стола с подносите в ръце, почти изгубени, търсейки най-доброто място да седнат; избраха маса до прозореца, на която вече се бяха настанили три девойки, едната от които беше мургава, с изваяно тяло.

„Щедра е природата“ — отбеляза Аугуцо, намигайки, като насочи вниманието на колегите си към красавицата. Хубавата брюнетка прояви интерес към зелените очи на Томаш, но той бе привлечен от една от приятелките ѝ, която имаше млечнобяла кожа, обсипан с лунички нос и кафяви очи с леко зареян поглед, едновременно меланхоличен и замечтан. Не чувствителността привлече вниманието му, а сладката нежност; тя не беше захарче, нито сладкишче, нито делвичка с мед; беше шоколад, от онези крем-шоколадови блокчета, които играят в очите, а устата пресъхва. Меките ѝ движения издаваха характер, който на пръв поглед изглеждаше природно благ, носталгичен, мек, макар че това, както откри с времето, беше чиста илюзия, под кроткото излъчване се криеше вулкан, зад добричкото котенце се криеше непреклонна лъвица. Не си тръгна, докато не измъкна телефонния ѝ номер. Две седмици по-късно, след като ѝ беше поднесъл първите цветове от орлови нокти, предварително осведомен, че те означават вричане в съкровена и предана любов, Томаш целуна Конщанса на гарата в Оейраш и двамата отидоха да се разходят из необятната плажна ивица на Каркавелуш.

Споменът от миналото се сля със застиналото лице на Маргарида, сякаш Томаш бе пътувал във времето и долетял до настоящето; дъщеря му се усмихваше от снимката, до падналия пращец от камелии.

— Не трябваше ли сега, в началото на годината, да направим нови изследвания на детето?

— Така е — потвърди Конщанса. — Трябва следващата седмица да я заведем при доктор Оливейра. Утре ще отскоча до болницата „Санта Марта“ да взема изследванията ѝ, за да му ги покажем.

— Ходенето по доктори направо ме съсипва — призна Томаш.

— И нея също — сръза го жена му. — Не забравяй, че все пак някой ден ще трябва да се оперира...

— Не ми споменавай за това.

— Виж, Томаш, независимо дали ти харесва, или не, ще трябва да ми помогнеш.

— Добре, добре.

— Просто ми е омръзнало сама да върша всичко. Детето има нужда от грижи и аз не мога да се справя без теб. Трябва да ми помагаш повече, баща си ѝ в края на краищата.

Томаш се почувства притиснат до стената. Проблемите на Маргарида претоварваха жена му, а той, колкото и да се мъчеше, като че ли не можеше да разреши и половината от проблемите, които Конщанса, с практичната си нагласа, разрешаваше всеки момент.

— Не се притеснявай, ще дойда с теб при доктор Оливейра.

Изглежда, това успокои Конщанса. Облегна се на дивана и се прозя.

— Е, добре, отивам да си лягам.

— Вече?

— Да, спи ми се — каза, надигайки се от дивана. — Оставаш ли?

— Ще остана още малко. Ще почета нещо и след това ще си легна.

Жена му се надвеси над него, леко го целуна по устните и излезе от хола, оставяйки топлото ухание на своя „Шанел № 5“ да се носи след нея. Томаш застана пред етажерката с книги, колебаейки се какво да избере; спря се накрая на „Избрани творби“ от Едгар Алън По; искаше да прочете отново „Златния бръмбар“, разказа, който навремето беше засилил интереса му към криптоанализа, запален преди това от „Света на приключенията“.

Мобилният му телефон иззвъня, прекъсвайки четенето му още на третата страница от разказа.

— Да, моля?

— *Hi*. Мога ли да говоря с професор Нороня?

Човекът отсреща говореше бразилски португалски, но матерният му език очевидно бе английски; заради носовия тон Томаш допусна, че е американец.

— Аз съм. С кого говоря?

— Казвам се Нелсън Молиарти и съм консултант към управителния съвет на *Американ Хистъри Фаундейшън*. Обаждам се от Ню Йорк.

— Как сте?

— *Окау*, благодаря. Извинете, че се обаждам по това време, господине. Може би съм избрал неудобен момент?

— Не, моля ви се.

— О, *good* — възкликна той. — Професоре, не знам дали сте чували за нашата фондация...

Гласът увисна в очакване на потвърждение.

— Не, не съм чувал.

— Няма значение. *Американ Хистъри Фаундейшън* е американска организация с идеална цел, предназначена да подпомага проучвания в областта на историята на американския континент. Седалището ни е в Ню Йорк. В момента сме се заели с реализирането на изключителен изследователски проект, но за съжаление, се сблъскахме с проблем, който заплашва цялата свършена досега работа. Управителният съвет ми възложи да намеря разрешение и през последните две седмици се занимавах с това. Преди половин час, на заседание на съвета, представих едно предложение. Предложението беше прието и затова ви се обаждам.

Настъпи пауза.

— Да?

— Професор Нороня?

— Да, да, слушам ви.

— Вие сте решението.

— Моля?

— Вие сте решението на нашия проблем. Кога можете да пристигнете тук, в Ню Йорк?

[1] Италиански писател (1433-1527 г.), монах доминиканец, смятан за автор на алегоричния трактат „Сънят на Полифил“ (*Хипнеротомахия Полифили*). — Б.пр. ↑

[2] Скорописната форма на египетското писмо; *демотика* — „народно писмо“. — Б.пр. ↑

[3] „Кратко изложение на йероглифната система на древните египтяни“, (от фр.). — Б.р. ↑

[4] *Solene* (португ.) от *sollemnis* (лат.) — „тържествен, величествен“; *sol* (лат.) — „слънце“. — Б.пр. ↑

[5] „Здравейте, радвам се да ви срещна“ (швед.). — Б.р. ↑

[6] „Говорите шведски?“ (швед.). — Б.р. ↑

[7] „Не говоря шведски“ (швед.). — Б.р. ↑

[8] „Съжалявам“ (швед.). — Б.р. ↑

[9] Билет за многократно пътуване с влак в Европа. — Б.р. ↑

- [10] „Къде е тоалетната?“ (швед.). — Б.р. ↑
- [11] „Колко струва това?“ (швед.). — Б.р. ↑
- [12] „Ябълков кейк с ванилов крем“ (швед.). — Б.р. ↑
- [13] Кака (португ.) — „кал, фекалии“. — Б.р. ↑
- [14] Вино от провинция Алентежу, южна португалска провинция, прочута с едни от най-добрите и търсени вина в света. — Б.пр. ↑

II

Облак пара се вдигна от земята, като че бе избълван от скрит под асфалта вулкан и бързо се разнесе в сухия студен въздух на нощта. Томаш усети специфичната миризма на *чао мин*, освободена от облака, но начаса го забрави; мислите му бяха заети с други, по-важни неща, като например как да съхрани топлината в тялото си, бранейки се срещу смразяващия полярен въздух. Той оправи разкопчалото се копче и се сгуши още повече в палтото, забивайки дълбоко ръце в джобовете. Ню Йорк е неприятен град в началото на зимния сезон, когато вятърът шиба улиците, но става още по-зле, ако човек е облечен в палто, подходящо за мекия средиземноморски климат в Лисабон. Пронизващият леден вятър на източния американски бряг, бризът от север, който предвещава сняг, бе прекалено суров за леката тъкан на елегантното палто.

Самолетът, с който пътува Томаш, се бе приземил на летище „Кенеди“ преди няколко часа. Разкошна черна лимузина, оставена на негово разположение от *Американ Хистъри Фаундейшън*, го закара от летището до „Уолдорф Астория“, великолепен и внушителен хотел, издържан в стил ар деко, който заемаше цялото пространство между „Лексингтън“ и Парк авеню. Прекалено възбуден, за да отдаде дължимото на декорацията и архитектурата на монументалната сграда, гостът хвърли набързо багажа в стаята, намери карта на града във фоайето и излезе на улицата, като реши, че може да мине без услугите на лимузината. И сгреши. Искаше да се разходи из улиците на града, беше чувал да казват, че за да опознаеш Ню Йорк, трябва да го прекосиш пеш, но бяха пропуснали да предупредят, че това не се отнася за зимния сезон. А студът в Ню Йорк е нещо, което не можеш да си позволиш да забравиш; усещането е толкова силно, че всичко наоколо изчезва, зрението се замъглява, важното става несъществено, интересното ти се струва банално, единственото, което има смисъл, е да се устои на студа.

Нощта се беше спуснала над необикновената бетонна джунгла. В началото студът не го притесняваше, беше му толкова приятно, че свърна по Източна петдесета улица, загледан в гигантските здания, стигащи до небето, особено в сградата на „Дженерал Илектрик“ на Лексингтън авеню, още един паметник на ар деко. Но когато пресече Авеню ъф Америкас и стигна до Седми булевард, студът вече бе започнал сериозно да хапе; заболя го носът, очите му се насълзиха и цялото му тяло затрепери в неудържими спазми, но най-жестока беше болката в ушите, сякаш ги цепеше невидим бръснач.

При вида на лумналата светлина на Таймс скуеър душата му на мига се стопли и събра сили да продължи. Спусна се по Седми булевард и навлезе в сърцето на „Тиътър Дистрикт“. Великолепието на Таймс скуеър се разкри при сливането на Седми булевард с „Бродуей“; зрелищни светлини изпълниха сетивата му, почувства се връхлетян от неспирни цветни експлозии и обсебен от опияняващата бляскава оргия; там се раждаше денят, безброй слънца прогонваха нощната сянка и покриваха с цветове оживения площад; движението беше динамично, хаотично; пешеходците се тълпяха като мравки, едни вървяха видимо целенасочено, други просто блуждаеха, погълнати от необикновения фееричен спектакъл; цветни неонов светлини блестяха по всички сгради, огромни думи преминаваха по дългите билбордове, гигантски екрани излъчваха реклами или телевизионни програми в шумна разпусната вакханалия, безкрайна панолия от образи и цветове.

Томаш усети вибрирането на мобилния телефон и чу мелодията; извади апарата от джоба си и го долепи до ухото си.

— Да, моля?

— Професор Нороня?

— Да?

— Обажда се Нелсън Молиарти. Всичко наред ли е? Добре ли пътувахте?

— Здравейте. Всичко е наред, благодаря.

— Шофьорът добре ли се грижи за вас?

— Обслужването е *пет* звезди.

— А хотелът харесва ли ви?

— Чудесен е.

— „Уолдорф Астория“ е една от атракциите на града. Всички американски президенти отседат там, когато идват в Ню Йорк.

— Нима? — учуди се Томаш, искрено впечатлен.

— Разбира се. От 1931 година до днес. „Уолдорф Астория“ е изключително престижен хотел. Държавници, филмови звезди и дори кралски особи отседат там. Херцогът и херцогинята на Уиндзор например не се задоволиха да преспят там само няколко нощи. Те живяха в хотела.

— В такъв случай мога само да съм ви благодарен за честта да бъда настанен в „Астория“.

— О, няма за какво да благодарите. Ние държим да се чувствате добре. Вечеряхте ли вече?

— Не, още не съм.

— Бихте могли да посетите един от ресторантите на хотела, препоръчвам ви „Бул енд Беър Стейкхаус“, ако обичате месо, а също и японския ресторант. Можете да си поръчате румсървис, който в „Уолдорф Астория“ е наистина на висота, дори се появи в списание „Гурме“, представете си. Ще трябва само да се разпишете на сметката и фондацията ще покрие всичко, не се притеснявайте.

— Благодаря, но едва ли ще се наложи. Ще похапна нещо тук, на Таймс скуеър.

— Вие сте на Таймс скуеър?

— Да.

— Сега?

— Да, тук съм.

— Не замръзвате ли в този студ? Шофьорът с вас ли е?

— Не, освободих го.

— А как стигнахте до Таймс скуеър?

— Пеш.

— Господи! Пет градуса под нулата е. Чух да казват по телевизията, че при този вятър температурата се усеща като минус петнадесет градуса. Надявам се, че поне сте топло облечен...

— Ммм... горе-долу.

Молиарти укорително цъкна с език.

— Трябва да се грижите по-добре за себе си. Ако почувствате необходимост, само ми позвънете и ще изпратя шофьора да ви вземе. Имате телефона ми, нали?

— Предполагам, че е вече в паметта на телефона ми.

— Добре. Ако се наложи, позвънете ми, моля!

— Предполагам, че няма да се наложи. Ще взема такси.

— Както предпочитате. Обаждам се само за да ви кажа добре дошли в Ню Йорк и да ви съобща, че ще се видим утре в девет в нашия офис. Шофьорът ще ви чака в осем и половина във фойето на Парк авеню. Офисът не е далеч от хотела, но нали знаете, сутрин движението е истински *hell*^[1].

— Не се безпокойте. Ще се видим утре.

— Разбира се. До утре.

Когато посегна да прибере мобилния телефон в джоба, разбра, че пръстите му са изгубили чувствителността си; ръката му бе замръзнала и не се подчиняваше на командите на мозъка; беше изтръпнала, далечна, чужда. Мушна я дълбоко в джоба на панталоните, отчаяно търсейки топлина, но не усети подобрение. Осъзна, че трябва незабавно да се махне от улицата. Видя вратата на един ресторант и я блъсна стремително, дори грубо; влезе и с облекчение почувства как го лъхна топлината на заведението, като човек, получил опрощение след заплахата на ада; заразтрива ръце с настървение, в опит да възстанови кръвообращението, докато почувства накрая как пръстите му възвръщат чувствителността си.

— *Can I help you*^[2] — попита сервитьорът, младо и усмихнато момче.

Томаш даде да се разбере, че ще се справи сам с проблема, и седна до прозореца; от мястото му се разкриваше гледка към оживеното движение по Таймс скуеър, което представляваше истински спектакъл. Сервитьорът му подаде менюто и той разбра, че е попаднал в мексикански ресторант. След като доби представа какво предлага заведението, Томаш си поръча *enchiladas*^[3] с кашкавал и телешко и коктейл „Маргарита“. Когато младежът се отдръпна, потопа хрупкавите *pachos*^[4] в доматен сос с лук, пийна пикантния аперитив и се облегна на стола да се полюбува на гледката. Явно не можеше да си позволи да скита из града, нямаше избор; след вечерята щеше да вземе такси и да се върне в хотелския уют.

Часовата разлика му се отрази и прекара неспокойна нощ. Беше шест часът сутринта, когато се събуди, тъмнина цареше отвъд прозореца; опита се отново да заспи, въртейки се в чаршафите, но след половин час разбра, че няма да се получи, и седна на крайчеца на леглото. Пресметна, че в Лисабон е единадесет и половина, и следователно не бе никак чудно, че сънят му се бе изпарил.

Огледа се и за първи път можа да оцени стаята; цветовата тема беше бордо, комбинирана със златисто, и присъстваше навсякъде — в завесите, сгънатата покривка на кревата, дивана, декоративните възглавници. Подът беше покрит с мек тъмночервен килим; бутилка „Сотерн“^[5] очакваше да бъде отворена; свежи растения украсяваха ъглите.

Взе телефона и избра номера на мобилния на Конщанса.

— Здравей, гущерче^[6] — каза той, назовавайки я с името, което ѝ беше измислил, докато бяха гаджета. — Всичко наред ли е?

— Как си Томаш? Как е там, в Ню Йорк?

— Кучешки студ.

— Ама е хубаво, нали?

— Различен е. Но е много интересен.

— Какво ще ми донесеш?

— Ц-ц-ц — укоризнено цъкна той. — Какво егоистично момиче си имам...

— Я го виж ти! Той се разхожда из Америка, а аз излязох егоист?

— Добре де, добре. Ще ти донеса Емпайър Стейт Билдинг, с Кинг Конг и всичко останало.

— Е, чак толкова не е нужно — засмя се тя. — Предпочитам МоМА.

— Какво?

— МоМА. *Museum of Modern Art*, Музей на модерното изкуство.

— Аха.

— Донеси ми Звездна нощ на Ван Гог.

— Коя? Онази, където звездите са големи като топки? Това има ли го тук?

— Да, в МоМА е. Искam също *Перуники* на Моне, *Госпожиците от Авиньон* на Инкасо и *Японски диван* на Тулуз-Лотрек.

— А Кинг Конг?

— За какво ми е Кинг Конг, след като вече имам теб?

— Ама че дявол! — разсмя се той. — Копията на картините ти стигат, нали?

— Не, искам да откраднеш оригиналите. — Направи кратка пауза. — Разбира се, че искам репродукции, дивачето ми, какво друго?

— Окей, ще намина оттам. Как е детето?

— Добре. Тя е добре — бе отговорът. — Ламя, както винаги.

— Представям си.

— Но вчера имахме един неприятен разговор.

— Какъв?

— Каза ми на вечеря: „Мамо, децата ми викат *монга*“^[7]. А аз й отговорих: „Не, не си чула добре, те искат да ти кажат, че си Маргарида“. — „Не, мамо — отговори ми тя. — Шушукат си на ухо, сочат ме с пръст и казват: Онази там е *монга*.“

Томаш въздъхна.

— Знаеш какви са хлапетата...

— Знам, те са жестоки едни към други. Но въпросът е, че тя разбира всичко и я боли. Преди да й разкажа приказка за лека нощ, пак ме попита какво е *монга*.

— Неприятно е, но какво можем да направим?

— Ще мина през училището да поговоря с учителката.

— И какво ще постигнеш с това?

— Е, все нещичко може да обясни на хлапетата, нали?

— Предполагам, че да.

— И ти би трябвало да дойдеш с мен.

— Не започвай пак. А и в момента е невъзможно, извън страната съм.

— Този път ти е простено — прие тя. Смени темата. — Разбра ли какво искат американците от теб?

— Не още. След малко ще се срещна с тях.

— Обзалагам се, че ще искат експертна оценка за някакъв ръкопис.

— Възможно е.

Томаш чу далечен звън от другата страна на линията.

— Първи звънец — каза тя. — Трябва да изключавам, защото имам час. А и това обаждане сигурно ще ти струва цяло състояние. Целувки и умната, нали?

— Целувки, гущерче.

— Внимавай с американките, палавнико. Чувала съм, че са доста напористи.

— Добре.

— И не забравяй да ми донесеш цветя.

Томаш остави слушалката. Включи телевизора и започна да сменя каналите. NBC, CBS, ABC, CNN, CNN *Headline News*, MSNBC, *Nick'at'Nite*, HBO, TNT, ESPN, какофония от звуци изпълни стаята, докато накрая се запрозява от досада. Погледна към вратата и забеляза вестника на килима, навярно някой от служителите го беше пуснал под вратата през нощта. Беше „Ню Йорк Таймс“, с президента Бил Клинтън на цялата първа страница и кмета Рудолф Джулиани, който надничаше от един ъгъл; прелисти разсеяно вестника, зачитайки се тук-там в отпусната сънливост.

Когато приключи с четенето, отиде да се изкъпе, да се избърсне и облече. Избра тъмносин костюм на бяло райе и сложи червена вратовръзка със златни рогове на изобилюето. Излезе от стаята и слезе до *Oscar's American Brasserie*, просторния салон, където се сервираше закуската. Обикновено Томаш ядеше малко сутрин, но винаги, когато излизаше в чужбина, което се случваше рядко, апетитът му нарастваше неимоверно и поглъщаше лакомо всичко; навярно защото се чувстваше несигурно на непозната територия, или защото не знаеше кога отново ще му се удаде тази възможност, помисли си той. Но факт е, че се нахвърли с апетит на сиропираните палачинки и яйцата по бенедиктински, препечените филийки и английските кексчета, канадския бекон с холандски сос — меню, което бе в състояние да доведе до нервна криза семейния им лекар. Яде до насита и кренвирши с печен фасул, поливайки ги с натурален портокалов сок, и завърши с прекрасни шоколадови бисквити с лешник, преди, вече преял, да вдигне бялото знаме и да се предаде доволен.

Привърши със закуската някъде около осем и половина. Без да губи време, се отправи към фоайето на хотела откъм Парк авеню, според инструкциите на Молиарти. Докато чакаше, се загледа в огромната зала, облицована с мрамор, с окачен таван и богато орнаментирани колони; изящен полилей висеше отгоре, хвърляйки светлина върху инкрустираните в мраморната настилка мотиви; стените бяха украсени с великолепни фрески с алегорични теми.

— *Good morning, sir* — чу глас, който го поздравяваше почтително. — *How are you today?*^[8]

Томаш се обърна и видя шофьора, който го бе посрещнал предишната вечер, бодър и общителен негър, облечен в синя униформа.

— *Good morning.*

— *Shall we go?*^[9] — попита шофьорът, подканвайки го любезно с ръка, облечена в ръкавица.

Утрото беше мразовито, но благословено слънце грееше над града. „Жалко, че не стига до нас, долу“, помисли си Томаш, любувайки се на извисилите се небостъргачи. Сградите в града бяха толкова високи, че слънчевата светлина дори не близваше земята, улиците и тротоарите в Ню Йорк живееха във вечна сянка. Гостът се настани в кадилака, същата дълга черна лимузина, която го беше взела предишния ден от летището; шофьорът зае мястото си зад волана. Спусна вътрешното разделително стъкло с леко жужене, шофьорът погледна назад и му посочи телевизор и малка масичка, където просветваха бутилка „Гленливет“^[10] и „Мое е Шандон“^[11] в кофичка с лед.

— *Enjoy the ride*^[12] — възкликна с усмивка.

Лимузината потегли и Томаш реши да се полюбува на града; Ню Йорк, който сега се разкриваше пред очите му, бе изпълнен с трескаво оживление. Изкачиха се по Лексингтън авеню и завиха наляво, минавайки през „Рекит Клъб“, чиято фасада в ренесансов дворецов стил го изненада. Стигнаха до Медисън; кадилакът се включи в натоварения трафик по широкия булевард и измина няколко пресечки, докато приближи сградата на „Сони“, разпознаваема отдалеч по своя фронтон в стил Чипъндейл, където намали и спря в съседната пресечка.

— *The office is here*^[13] — съобщи шофьорът, сочейки към входа на един небостъргач. — *Mister Moliarti is expecting you*^[14].

Томаш слезе и огледа сградата. Четиридесететажното здание представляваше изящна кула от сивозеленикав полиран гранит с модерни, почти аеродинамични линии. Леден вятър бръсна тротоара, в същия миг Томаш видя как един добре облечен мъж излезе от сградата и тръгна към него.

— Професор Нороня?

Томаш разпозна португалския с бразилско-американско произношение на събеседника си по телефона.

— Добро утро.

— Добро утро, професоре. Аз съм Нелсън Молиарти, от *Американ Хистъри Фаундейшън*. Приятно ми е да се запознаем.

— Удоволствието е изцяло мое.

Стиснаха си ръцете. Молиарти беше нисък и слаб, с посивели къдрави коси; приличаше на хищна птица с малки очи и тънък крив нос като островърха кука.

— Добре дошли — каза домакинът.

— Благодаря — отвърна Томаш. Огледа се. — Здрав студ, нали?

— Какво казахте?

— Студено е.

— Да, наистина, много е студено. — Кимна му. — Елате, да влезем.

Направиха няколко крачки и се скриха в топлия подслон на модерната сграда. Томаш се възхити на фойето от мрамор, украсено с необикновена скулптура — гранитен блок, окачен над стоманен резервоар, от който се стичаше струйка вода. Молиарти видя, че съзерцава скулптурата и се усмихна.

— Любопитно, нали? Направена е от американски скулптор.

— Интересно.

— Елате, нашият офис е на двадесет и третия етаж.

Асансьорът се движеше с невероятна скорост; вратите се отвориха след секунди и двамата се оказаха на етаж на фондацията. Външната врата беше направена от матово стъкло, обковано с лъскава стомана, с логото на институцията, гравирано в горната част. Кралски орел крепеше в ноктите си маслинова клонка и лента с надпис на латински: *Nos successus alit: possunt, quia posse videntur*. Под девиза бяха изписани инициалите АНФ.

Томаш прочете сентенцията.

— Вергилий — отсече той.

— Моля?

— Латинският израз — каза португалецът, сочейки към лентата в орловите нокти от логото. — Това е цитат от „Енеида“ на Вергилий. — Препрочете израза и преведе: — „Успехът ги насърчава: те могат, защото мислят, че могат“.

— А, да. Това е девизът ни — усмихна се Молиарти. — Успехът носи успех, няма пречка, която може да ни спре. — Изгледа Томаш с уважение. — Вие знаете латински?

— Разбира се — възкликна той. — Латински, гръцки и коптски, макар че не ги упражнявам достатъчно. — Въздъхна. — Ще ми се да се заема със староеврейски и арамейски, това открива нови перспективи.

Американецът подсвирна впечатлен, но се въздържа от коментар. Прекосиха приемната и Молиарти го поведе по коридора. Влязоха в модерен кабинет, където ги очакваше една неособено симпатична госпожа на около шестдесет.

— Това е нашият гост — каза Молиарти, посочвайки Томаш.

Госпожата го поздрави с кимване.

— *Hi*.

— Госпожа Тереза Рака, секретарка на председателя на фондацията.

— *Hello* — поздрави португалецът и подаде ръка.

— Джон тук ли е? — попита Молиарти.

— *Yes*.

Молиарти почука на вратата и я отвори, без да изчака разрешение. Зад тежко полирано махагоново бюро седеше един почти олисъл мъж със сресани назад редки посивели коси и двойна брадичка. Мъжът стана и разтвори ръце.

— *Nel, come in.* ^[15]

Молиарти влезе и представи госта.

— Професор Нороня от Лисабон — каза той на английски. — Професоре, това е Джон Савиляно, председател на управителния съвет на *Американ Хистъри Фаундейшън*.

Савиляно се дръпна от бюрото и протегна и двете си ръце към португалеца, широка приветлива усмивка се изписа на лицето му.

— *Welcome! Welcome!* Добре дошли в Ню Йорк, професоре.

— Благодаря.

Последва енергично ръкостискане.

— Добре ли мина пътуването?

— Да, отлично.

— Великолепно! Великолепно! — Посочи към двете удобни кожени кресла в ъгъла на кабинета. — Моля, седнете.

Томаш се настани в едното кресло и огледа обстановката. Интериорът бе издържан в консервативен стил, с дъбова ламперия на стените и тавана, и европейски мебели от XVIII век, вероятно френски или италиански. Огромен прозорец гледаше към манхатънската гора от сгради. Гостът разбра, че кабинетът е с изглед на юг, защото различи сред небостъргачите отляво сияещите стоманени дъги на зрелищния Крайслер Билдинг, отдясно — стъпаловидно извисяващия се Емпайър Стейт Билдинг с острата игла на върха, а в дъното като гигантски играчки блестяха стъклените фасади на кулите близнаци на Световния търговски център. Подът в кабинета на председателя на фондацията беше от лакиран орех; имаше огромни растения в ъглите и красива абстрактна картина с яркочервени форми на вълнообразен масленозелен фон, която допълваше интериора.

— Франц Марк — поясни Савиляно, след като забеляза интереса на госта си към картината. — Познат ли ви е?

— Не — каза Томаш, поклащайки глава.

— Бил е приятел на Кандински, двамата основават групата *Der Blaue Reiter*^[16] през 1911 година — поясни той. — Купих тази картина преди четири години на един аукцион в Мюнхен. Дадох цяло състояние, повярвайте ми. Цяло състояние.

— Джон е ценител на хубавите картини — поясни Молиарти. — Притежава неща на Полък и Мондриан.

Савиляно се усмихна и сведе очи.

— А, малка слабост. — Погледна към Томаш. — Нещо за пиене?

— Не, благодаря.

— Чувствайте се като у дома си. Кафе? Имаме чудесно капучино...

— Добре, капучино в такъв случай.

Председателят на фондацията обърна глава към вратата.

— Тереза! — повика.

— Да, господине?

— Бихте ли донесли капучино за нас тримата и малко *cookies*^[17].

— *Right away*^[18], господине.

Савиляно потри ръце и се усмихна.

— Професор Томаш Нороня — каза. — Мога ли да ви наричам Том?

— Том ли? — разсмя се Томаш. — Като Том Ханкс? Добре.

— Надявам се, че нямате нищо против. Знаете ли, ние, американците, сме привърженици на неформалното общуване. — Посочи себе си. — Моля, наричайте ме Джон.

— А аз съм Нел — каза Молиарти.

— Значи се разбрахме — заключи Савиляно. Зарей поглед към небостъргачите, извисяващи се от другата страна на прозореца. — За първи път ли сте в Ню Йорк?

— Да, никога не съм излизал от Европа.

— Харесва ли ви?

— Още не съм видял много, но засега всичко ми харесва. — Томаш се поколеба. — Знаете ли, гледам улиците и си мисля, че Ню Йорк ми прилича на декор на филм на Уди Алън.

Двамата американци прихнаха.

— И таз добра! — каза Савиляно. — Филм на Уди Алън!

— Само един европейец може да каже такова нещо — отбеляза Молиарти, поклащайки развеселено глава.

Томаш се усмихваше неловко, без да разбира какво толкова забавно намират в това.

— Не мислите ли?

— Всичко е въпрос на гледна точка — отвърна Савиляно. — За човек, който познава Ню Йорк само от филмите, е нормално да вижда нещата по този начин. Но да не забравяме все пак, че не Ню Йорк прилича на филмов декор, а филмовите декори напомнят за Ню Йорк. — Намигна леко. — *Capisce?*^[19]

Госпожа Рака влезе в кабинета с поднос, сложи чашите на масичката пред креслата; напълни ги с димящо капучино, остави пликчета със захар и няколко шоколадови бисквити и излезе. Тримата отпиха от чашите. Савиляно се облегна назад и се прокашля.

— Том, нека да поговорим сега за онова, което ви доведе тук. — Хвърли поглед на Молиарти. — Предполагам, че Нел вече ви е обяснил какво представлява нашата институция...

— Да, в общи линии.

— Много добре. Фондацията за американска история е организация с идеална цел, финансирана от частни фондове. Тя се ражда тук, в Ню Йорк, през 1958 година и си поставя за цел да подпомага проучванията върху историята на американския континент. Създадохме *scholarship*^[20] за американски студенти и за студенти от

цял свят, предназначена да стимулира новаторски научни разработки, изследвания, които биха разкрили нови страни от нашето минало.

— Става въпрос за *Columbus Scholarship*^[21] — уточни Молиарти.

— Точно така. Освен това, финансираме проучвания на археолози и професионални историци. Много от тези трудове са публикувани и бихте могли да ги намерите в която и да било добра книжарница в града.

— Какъв вид проучвания? — интересува се Томаш.

— Всичко, което има отношение към историята на американския континент — поясни председателят на фондацията. — Като започнем от динозаврите, живели на континента, и стигнем до изследванията върху *native-americans*, до европейските колониални окупации и миграционните движения.

— *Native-americans*?

— Да — усмихна се Савиляно. — Политически коректен израз, който използваме в Америка. Отнася се до народите, които европейците заварили тук при пристигането си.

— Аха.

Савиляно въздъхна.

— Нека да поговорим конкретно за нашия проблем. — Направи пауза. — Както знаете, през 1992 чествяхме петстотин години от откриването на Америка. Тържествата бяха великолепни и бих искал да отбележа, че *Американ Хистъри Фаундейшън* има голяма заслуга за това. Когато честванията отминаха и нещата се уталожиха, ние се събрахме, за да решим какъв ще бъде следващият ни проект. Направихме справка в календара и веднага се открие една важна дата. — Погледна Томаш изпитателно. — Досещате ли се коя е?

— Не.

— 22 април 2000 година. След три месеца.

Томаш разбра.

— Откриването на Бразилия.

— Бинго! — възкликна Савиляно. — Петстотин години от откриването на Бразилия. — Отпи от капучиното. — И така, свикахме нашите съветници, за да чуем идеите им и да решим как да отбележим тази дата. Един от тези съветници е Нел, който е преподавал история в бразилски университет и познава много добре страната. Нел ни

направи предложение, което ни се стори интересно. — Погледна към Молиарти. — Нел, мисля, че е по-добре ти да представиш идеята си.

— Разбира се, Джон — съгласи се Молиарти. — Идеята, която изложих, се основава главно на полемиката, дала толкова храна на историографията през вековете: дали Педро Алвареш Кабрал е открил Бразилия случайно или съвсем целенасочено? Както знаете, учените подозират, че португалците вече са знаели за съществуването на Бразилия и че Кабрал е дошъл, за да узакони това откритие. И така, аз предложих на управителния съвет да финансира проучване, което да даде окончателен отговор на въпроса.

— Съветът даде съгласието си и нещата бяха задвижени — добави Савиляно. — Решихме да привлечем най-добрите специалисти в тази област. Хората, на които щяхме да се доверим, трябваше да са не само висококвалифицирани експерти, а личности, притежаващи смелост да се опълчат срещу утвърдените идеи. Те би трябвало да отидат отвъд простото проучване на източниците и с гъвкавостта на ума си да съумеят да извлекат онова, което документите не са могли да съобщят открито.

— Както сигурно знаете — обясни Молиарти, — много от откритията първоначално са представлявали държавна тайна.

— Да — потвърди Томаш. — В Португалия например е съществувала така наречената *политика на секретност*.

— Точно така — съгласи се Молиарти. — Та при положение че информацията за откритията е била дълбоко секретна, на нас ни бяха потребни историци, способни да продължат търсенията си отвъд официалните документи. След като официалните източници са били принудени да крият истината, вместо да я разкриват, не би трябвало да им се доверяваме. Затова искахме дръзки изследователи.

Томаш сви скептично устни.

— Звучи добре. Но не бива да очаквате, че някой сериозен учен би могъл да пренебрегне официалните източници, за да се впусне в приказна авантюра. Изследването му би трябвало да се основава на съществуващи документи, а не на спекулативни хипотези. Нито един уважаващ себе си историк не би си позволил да развихри въображението си; в противен случай, вече не би ставало въпрос за история, а за историческа измислица, нали?

— Разбира се.

— Очевидно е, че към документите трябва да се подхожда критично — настоя Томаш. — Трябва да се проучи естеството на ръкописите, да се проумее техният замисъл, предназначението им в съответния контекст и на тази основа да се правят оценки за тяхната достоверност. Ето това, в крайна сметка, включва критичният подход към източниците. Но че е нужно историческото проучване да се основава на документи, в това не се и съмнявам.

— Нито ние — побърза да изясни Молиарти. — Нито ние. Затова потърсихме най-авторитетните учени. Но освен това смятахме, че те би трябвало да са хора, способни да концептуализират онова, което се крие отвъд свитъците, с документи, изработени според изискванията на действащата в Португалия от XV век политика на секретност. Това предполагаше, че нашите учени би трябвало да са достатъчно авторитетни, от една страна, и достатъчно смели, в същото време. — Молиарти си взе една шоколадова бисквита. — Съветът ме натовари да намеря историци с подобен профил и аз месеци наред проучвах автобиографии, задавах въпроси, четох трудове и се консултирах с приятели. Докато накрая открих човека, който отговаряше на изискванията.

Молиарти направи толкова дълга пауза, че Томаш се видя принуден да запита.

— Кой?

— Професор Мартиньо Вашконселос Тошкано от Факултета по хуманитарни науки в Лисабонския университет.

Томаш се ококори.

— Професор Тошкано? Но той...

— Да, приятелю — прекъсна го Молиарти, намръщен. — Той почина преди две седмици.

— Казаха ми приятели... Вестниците също съобщиха.

Молиарти въздъхна тежко.

— Професор Тошкано привлече вниманието ми с новаторския си подход в научните изследвания върху Дуарте Пашеку Перейра^[22] и мистериозната му творба *Esmeraldo de Situ Orbis*. Прочетох неговите трудове и останах впечатлен от живия му ум, от таланта, който свидетелства, че би могъл да отиде много по-далеч от привидното, да застане срещу установените истини. Освен това работата му беше високо оценена в Катедрата по история в PUC^[23].

— PUC?

— Католическият университет в Рио де Жанейро, където преподавах — поясни Молиарти. — Така че отидох до Лисабон да говоря с него и го убедих да оглави този проект. — Усмихна се. — Смятам, че добрите хонорари, които предлагаме, донякъде ми помогнаха да го убедя.

— Нашата фондация си е спечелила славата на институция, която най-добре плаща на сътрудниците си — похвали се Савиляно. — Изискваме най-доброто и плащаме най-добре.

— И тъй, професор Тошкано имаше най-подходящия профил — подхвана пак Молиарти. — Наистина не пишеше много добре, това като че ли е проблем на някои португалски историци, но не беше кой знае каква пречка. Ние разполагаме със специалисти по стила, истински хемингуеевци, способни да направят така, че професор Тошкано да заприлича по стил на Джон Гришам.

Двамата американци се разсмяха.

— А защо не на Джеймс Джойс? — позаинтересува се Томаш. — Казват, че е най-добрият писател, пишещ на английски език...

— Джойс ли? — възкликна Савиляно. — *Jesus Christ!* Та той пише по-зле и от Тошкано!

Ново прихване.

— Хайде, стига шеги — каза накрая Молиарти. — Докъде бях стигнал?

— До подходящия профил на професор Тошкано, който обаче пишел лошо — отбеляза Томаш.

— А, да. — Пое си дълбоко дъх. — Не бих казал, че професор Тошкано беше подходящият човек. Просто отговаряше на търсения профил.

— Това не е ли същото?

Молиарти се намръщи.

— Не съвсем. Знаете ли, професор Тошкано имаше някои проблеми, както имах възможността да забележа. — Отпи глътка кафе. — На първо място, не беше човек, който се придържа към определеното поле на изследване. Той беше в известен смисъл недисциплиниран човек, готов да следва пътища, които, макар и обещаващи, се оказваха маловажни за провежданото проучване, а това водеше до разход на енергия и ценно време за второстепенни неща.

Освен това не обичаше да дава отчет за свършената работа. Аз настоявах да ме осведомява за хода на изследването и го бях помолил да представя отчети, но той нищо не казваше, само промърморваше нещо неясно. В един момент заяви, че е направил страшно важно откритие, нещо, което щяло да промени всичко, което знаем за Великите открития, истинска революция. Когато го попитах какво има предвид, той не спомена и дума повече, каза само, че трябва да изчакам, за да мога сам да се уверя.

Настъпи тишина.

— Изчакахте ли?

— За чакане, чакахме. Нямахме друг избор, нали?

— А после?

— А после той почина — отбеляза начумерено Савиляно.

— Хм — промърмори Томаш замислено. — Без да обясни какво е това откритие.

— Точно така.

— Разбирам — каза той, като се облегна на креслото. — Значи, това е вашият проблем.

Молиарти се прокашля.

— Това също е проблем. — Вдигна показалец. — Но той не е единственият, дори не е най-големият ни проблем.

— Нима? — учуди се португалецът.

— Да, така е — отвърна Молиарти. — Най-големият ни проблем е времето. Срокът за представяне на проучването изтича след три месеца, а нямаме какво да покажем.

— Как така?

— В буквален смисъл. След три месеца ще бъдат отбелязани петстотин години от откриването на Бразилия, а *Американ Хистъри Фаундейшън* няма никаква готовност да представи приносяния труд. Както вече ви обясних, професор Тошкано беше маниак на тема сигурност и не ни предаде никакъв материал, поради което сега сме с празни ръце. Не разполагаме с нищо. — Събра показалеца с палеца в символична 0. — Нула.

— За първи път от съществуването на фондацията няма да имаме никакъв принос в отбелязването на такова голямо събитие в историята на нашия континент — допълни Савиляно.

— Срам — отбеляза Молиарти, поклащайки глава.

Двамата отправиха очи към португалеца в очакване.

— Затова се свързахме с вас — поясни Савиляно. — Трябва да възстановим и доведем докрай проучването на Тошкано.

— Аз?

— Да, точно вие — потвърди Савиляно. — Предстои ви много работа и трябва да я свършите максимално бързо. Ръкописът трябва да бъде готов най-късно след два месеца. Издателството е в състояние да пусне книгата само за месец, но не бива да разчитаме на чудеса. Трябва да приключим работата към средата на март.

Томаш го гледаше смаян.

— Извинете, вероятно е станала някаква грешка. — Наведе се напред и постави длан на гърдите си. — Аз не съм специалист в областта на Великите географски открития. Моята специалност е друга. Аз съм палеограф и криптоаналитик, работата ми е да дешифрирам скрити послания, да интерпретирам текстове и да определям достоверността на документите. В това съм добър, най-добрият в моята област. Ако имате нужда от експерт по периода на Откритията, мога да ви посоча имена. В моята катедра в Нов лисабонски университет има достатъчно квалифицирани преподаватели, които могат да ви помогнат в проучването. Всъщност дори имам предвид един или двама души, подходящи за тази работа. Но аз просто не съм вашият човек. — Погледна към двамата американци. — Бях ли достатъчно ясен?

Двамата американци се спогледаха.

— Том, вие бяхте пределно ясен — каза Савиляно. — Но ние искаме вас.

Томаш остана неподвижен, загледан в него две дълги секунди.

— Изглежда, не съм обяснил добре — каза накрая.

— Много добре обяснихте, Том. *Crystal clear*.^[24] Мисля, че ние не обяснихме нещата достатъчно добре.

— Готови сме да платим каквото е необходимо — добави Савиляно, прибягвайки до последния коз. — Две хиляди долара на седмица, освен направените от вас разходи. Ако успеете да приключите в рамките на определения срок, ще получите допълнителна награда от половин милион долара. — Изрече сумата на срички. — Помислете добре. Половин милион долара. — Протегна ръка. — *Take it or leave it*.^[25]

На Томаш не му се наложи дълго да пресмята. Две хиляди долара са кажи-речи равни на две хиляди евро. Четиристотин контуш^[26] на седмица. Хиляда и шестстотин контуш на месец. Половин милион долара са почти половин милион евро. Сто хиляди контуш. Ето разрешението на всичките му проблеми. Безбройните прегледи на Маргарида, таксата за специалното обучение, по-добър дом, по-сигурно бъдеще и всички онези дреболии, които им липсваха, най-обикновени неща като вечеря в добър ресторант, разходка до Обидуш, без да се притесняват за изразходения бензин, а може би уикенд в Париж, където ще заведе Конщанса в Лувъра и малката — на Евродисниленд. Всъщност какво толкова му мисли? Предложението не беше за отказване.

Наведе се напред и погледна събеседника си в очите.

— Къде да подпиша? — попита.

Стиснаха си енергично ръце, сделката беше сключена.

— *Tom, welcome aboard!*^[27] — приветства го Савиляно с широка усмивка. — Заедно ще свършим велики дела! Велики!

— Надявам се да е така — съгласи се португалецът, докато еуфоричният американец му трошеше ръката. — Кога започвам?

— Веднага. Професор Тошкано почина преди две седмици в един хотел в Рио де Жанейро — каза Молиарти. — Получил е сърдечен удар, докато пиел сок, представете си. Знаем, че е проучвал някои документи в Националната библиотека и в Португалската кралска библиотека в Рио. Може би там ще откриете следите, които ще ви подскажат посоката на неговото изследване.

Джон Савиляно си придаде съкрушен вид.

— Том, с неудоволствие трябва да ви съобщя, че се налага утре да отлетите за Рио де Жанейро.

[1] Ад (англ.). — Б.р. ↑

[2] Мога ли да ви помогна? (англ.). — Б.р. ↑

[3] Традиционно мексиканско ястие — палачинка от царевично брашно с разнообразен пълнеж. — Б.р. ↑

[4] Тортила чипс. — Б.р. ↑

[5] Десертно вино от региона на Бордо. — Б.р. ↑

[6] На португалски *sardanisca*, с каламбурна препратка към думата *sarda* — „луничка“. — Б.пр. ↑

[7] Жаргонно название на хората със синдром на Даун, производно от „монголоиди“. — Б.р. ↑

[8] Добро утро, господине. Как сте днес? (англ.). — Б.р. ↑

[9] Желаете ли да тръгваме? (англ.). — Б.р. ↑

[10] Шотландско малцово уиски. — Б.р. ↑

[11] Френско шампанско. — Б.р. ↑

[12] Приятно пътуване (англ.). — Б.р. ↑

[13] Офисът е тук (англ.). — Б.р. ↑

[14] Господин Молиарти ви очаква (англ.). — Б.р. ↑

[15] Влезте, Нел (англ.). — Б.р. ↑

[16] Синият конник (нем.). — Б.р. ↑

[17] Бисквити (англ.). — Б.р. ↑

[18] Веднага (англ.). — Б.р. ↑

[19] Разбрахте ли? (итал.). — Б.р. ↑

[20] Стипендия (англ.). — Б.р. ↑

[21] Стипендия „Колумб“ (англ.). — Б.р. ↑

[22] Велик португалски мореплавател и космограф, космополитна личност, сравняван с Леонардо да Винчи. Твърди се, че по време на тайна мисия, възложена му от крал Мануел I, през 1498 година Дуарте Пашеку Перейра открива Бразилия и дава на краля първите сведения за новите земи. — Б.р. ↑

[23] *Pontifícia Universidade Católica* — Католически университет. — Б.р. ↑

[24] Кристално ясно (англ.). — Б.р. ↑

[25] Приемате или спираме дотук (англ.). — Б.р. ↑

[26] От португалски *conto* — парична единица в Португалия, равностойна на 1000 ескудо, паричната единица в обръщение преди въвеждането на еврото. — Б.р. ↑

[27] Том, добре дошъл на борда (англ.). — Б.р. ↑

III

Отвъд разкошната врата с метална декоративна решетка се намираше дворецът Сан Клементе, изящна бяла резиденция на три етажа, чиито архитектурни линии напомняха малките европейски дворци от XVIII век. Сградата се издигаше горделиво сред добре поддържана градина с бананови и мангови дръвчета, кокосови палми и *flamboyants*^[1]; пищната растителност около резиденцията се сливаше с непроходимия гъсталак на Ботафого; а отзад, като безмълвен колос, се възвисяваше голият и тъмен склон на хълма Санта Марта.

Беше горещо и Томаш изтри чело на излизане от таксито; отпрати се към вратата и когато стигна до металната ограда, надникна към къщичката на пазача.

— Извинете — повика той.

Мъжът в униформа трепна на стола, където подремваше, надигна се сънено и приближи.

— Кажете, моля.

— Имам среща с консула.

— Имате ли уговорен час?

— Да.

— Как се казвате?

— Томаш Нороня, от Нов лисабонски университет.

— Изчакайте един момент, моля.

Пазачът се върна в помещението, събщи по интеркома, изчака един момент, получи отговор и отиде да отвори портата.

— Оттук, ако обичате — каза, сочейки главния вход на двореца.

Томаш пое към сградата на консулството по типичната за Португалия каменна настилка, като внимаваше да не стъпи в градината. Изкачи се по леко наклонената рампа и стъпалата, мина през входната врата от тъмно резбовано дърво и се озова в малък салон, украсен с порцеланови плочки от XVIII век с флорални мотиви и човешки фигурки с дрехи от XVII век. Видя, че вратите с позлатена дърворезба са полуоткрехнати и влезе в просторен вестибюл, където се

открояваше изящна маса в стил дон Жозе^[2], с порцеланова украса и красив полилей на тавана.

Млад мъж с черна, сресана назад коса и тъмносин костюм, се приближи до посетителя.

— Професор Нороня?

— Да?

— Лоренсо де Мело — каза мъжът, протягайки ръка. — Аз съм културният аташе в консулството.

— Здравейте.

— Господин консулт сега ще дойде. — Посочи към салона отляво. — Моля, заповядайте в официалния салон.

Залата беше дълга, но неособено широка, с висок таван. Имаше позлатени пана по кремавия таван и по стените в бледорозово, пред няколкото високи врати, извеждащи към градината, се спускаха червени, обшити в златисто завеси. Полираният паркет от бразилски орех светеше, отразявайки неясните очертания на диваните и креслата, пръснати из салона. Томаш прецени, че мебелите са в стил Луи XVI; голям портрет на крал дон Жоао VI, кралят, пристигнал в Рио, за да се спаси от нашествието на Наполеон, красеше стената в ъгъла, където бе настанен в очакване на консула; в дъното на залата стоеше самотен един голям роял, черен и бляскав, вероятно *Erar*.

— Нещо за пиене? — попита културният аташе.

— Не, благодаря — любезно отказа Томаш.

— Кога пристигнахте?

— Вчера, късно следобед.

— С ТАР^[3] ли пътувахте?

— „Делта Еърлайнс“.

Лоренсо де Мело се учуди.

— Нима „Делта“ лети от Лисабон дотук?

— Не — разсмя се Томаш. — Летях от Ню Йорк до Атланта и от Атланта дотук.

— Ходили сте до Щатите, за да пристигнете в Бразилия?

— Да, така се оказа. — Размърда се на стола. — Всъщност имах работна среща в Ню Йорк с представители на *Американ Хистъри Фаундейшън*, не знам дали сте запознат с дейността на фондацията...

— Слабо.

— ... след което се озовах тук.

Културният аташе прехапа долната си устна.

— Хм, разбирам. — Въздъхна. — Неприятна история.

— Моля?

— Смъртта на професор Тошкано. Не можете да си представите...

Мъж на средна възраст, енергичен и елегантен, с посивяла коса по слепоочието, нахлу в салона.

— И така, добър ден.

Лоренсо де Мело се изправи и Томаш го последва.

— Господин посланик, това е професор Нороня — каза аташето, представяйки ги един на друг.

— Господин професор, посланик Алваро Сампайо.

— Моля, не се притеснявайте — каза консултът. Седнаха всички.

— Драги ми Лоренсо, предполагам, че вече си предложил кафе на нашия гост?

— Да, господин посланик. Но професорът не прие.

— Не? — изненада се дипломатът, поглеждайки укорително Томаш. — Бразилско кафе, приятелю. По-добро може да откриете само в Ангола.

— С удоволствие бих опитал, господин посланик, но кафето на празен стомах ми влияе зле.

Консултът плесна коляно и енергично се изправи.

— Вие сте свършено прав. — Втренчи се в аташето. — Лоренсо, кажи на хората да сервират обяда. Мисля, че вече е време.

— Да, господин посланик — отговори аташето и излезе да предаде нареждането.

— Елате — каза консултът на Томаш, подхващайки го за лакътя. — Да минем в трапезарията.

Влязоха в огромна трапезария с дълга маса от палисандрово дърво с резбовани крака и двадесетина изящни стола с дамаска в цвят бордо; два кристални полилея висяха над масата, красиви и внушителни; таванът беше покрит с богати орнаменти и огромния португалски герб най-отгоре; подът беше от италиански мрамор, частично застлан с килими *beiriz*^[4]; огромният стенен килим, който покриваше стената в дъното, пресъздаваше сцена от XVII век на фона на английска градина. Коридор, оформен от четири високи мраморни колони, пресичаше залата и водеше към вътрешен двор, където

бликаше шадраван, украсен с азулежу^[5]; двойна врата в другия край на залата се отваряше към пищна тропическа градина.

Три порцеланови чинии, със съответните сребърни прибори и кристални чаши, бяха поставени на масата пред огромния гоблен.

— Моля, заповядайте — кимна застаналият пред масата консул към мястото от дясната си страна.

Томаш седна и културният аташе, който междувременно се беше появил, се присъедини към тях.

— Обядът ще бъде сервиран всеки момент — съобщи Лоренсо.

— Прекрасно — възкликна консулт, докато поставяше салфетка на скута си. Погледна госта. — Добре ли пътувахте?

— Да, относително добре. Като изключим обстоятелството, че попаднахме в зона с висока турбуленция.

Дипломатът се усмихна.

— Да, това може да изнерви човек. — Повдигна вежди закачливо. — Не ми казвайте, приятелю, че се страхувате да летите.

— Ами... — поколеба се Томаш. — Не бих казал, че е страх. Просто имам известни опасения.

Всички се разсмяха.

— Знаете ли, въпрос на навик е — обясни дипломатът. — Колкото повече пътуваме, по-малко се страхуваме да летим. Рядко пътувате, нали?

— Така е. Канят ме от време на време на конференции в Испания, Италия и Гърция, ходя тук-там за експертна оценка или проучване, но обикновено си стоя в Лисабон. Животът ми е доста сложен, за да си позволя да скитам непрекъснато.

Мъж с бяла униформа и позлатени копчета се появи с поднос и сервира супа. Томаш позна супа жулиен^[6].

— За първи път ли сте в Рио? — попита консулт.

— Да.

Започнаха да се хранят.

— Как ви се струва?

— Още не мога да преценя. — Опита от супата. — Пристигнах едва вчера, при това в края на деня. Но всичко, което видях досега, ми харесва. Имам чувството, че съм в тропическа Португалия.

— Добро определение. Тропическа Португалия.

Томаш задържа за момент лъжицата със супа.

— Господин посланик, извинете за въпроса, но след като сте посланик, защо сте на поста консул?

— Знаете ли, Рио де Жанейро е специално място. — Сниши глас, за да добави: — Консулството в Рио е по-добро от посолството в столицата Бразилия, разбирате ме, нали?

— Да, разбирам. — Гостът запази заинтригуваното си изражение. — Но защо?

— Защото Рио де Жанейро е много по-приятно място от Бразилия, изгубена сред пущинаците.

— Ааа — възкликна Томас. — Но вие вече сте били посланик...

— Разбира се. В Багдад, Луанда, Бейрут. Бил съм навсякъде, където е имало сложна обстановка, скромно и всеотдайно служейки на нацията.

Приключиха със супата и сервитьорът отнесе чиниите. Върна се след малко с димящ поднос с печено свинско филе, което сервира с ориз, грах и печени картофи; после напълни чашите с вода и вино „Алентежу“.

— Господин посланик, позволете ми да ви благодаря за любезността да ме поканите тук.

— О, за бога! Няма за какво да ми благодарите. Ще ми бъде приятно, ако мога да ви помогна в мисията ви. — Минаха на печеното. — Всъщност след като ми се обадохте от Ню Йорк, получих инструкции от министерството в Лисабон да ви предоставя всичко, от което имате нужда. Научните изследвания, свързани с честването на петстотингодишнината от откриването на Бразилия, имат стратегическо значение за развитието на двустранните отношения. Ето защо, повярвайте ми, не ви правя никаква услуга, просто си изпълнявам задълженията.

— Благодаря ви, все пак. — Подвоуми се. — Успяхте ли да получите информацията, за която стана дума по телефона?

— Да — кимна посланикът, докато преглъщаше парченце месо. — Смъртта на професор Тошкано ни причини големи главоболия тук, в консулството. Не можете да си представите с какви проблеми се сблъскахме при пренасянето на тленните останки в Португалия. — Въздъхна. — Господи! Трябваше да минем през разпити в полицията, проблеми с моргата и един куп разрешения, печати и бюрократични усложнения. После пък се появиха проблеми с авиокомпанията... С

една дума, филм на ужасите, не е за разправяне. — Погледна към културния аташе. — Всъщност Лоренсо пое основната тежест, нали, Лоренсо?

— Не ми припомняйте, господин посланик.

— Що се отнася до информацията, за която ме помолихте, прегледахме книгата на професор Тошкано и открихме, че е правил проучвания предимно в Националната библиотека и по-малко в Португалската кралска библиотека.

— Къде е това?

— В центъра на града. — Отпи глътка вино. — Ммм, това червено вино наистина е божествено! — възкликна той, като вдигна чаша срещу светлината и се взря в тъмния еликсир. Погледна Томаш. — Но навярно няма да откриете кой знае какво. Професор Тошкано пристигна тук едва три седмици преди да се спомине.

— Да, сигурно не е прегледал много нещо.

— Не е имал време, клетият.

Томаш се прокашля.

— Господин посланик, споменахте, че сте преглеждали книгата на професор Тошкано...

— Хммм.

— Вече сте ги изпратили в Лисабон, предполагам.

— Разбира се.

Културният аташе се намеси в разговора.

— Не точно — каза направо Лоренсо де Мело.

— Как така? — изненада се консултът.

— Имаше проблем с дипломатическата поща и книгата на професор Тошкано още са тук. Заминават утре.

— Така ли? — възкликна посланик Алваро Сампайо. Хвърли поглед към Томаш. — Ами вижте, излиза, че книгата са още тук.

— Мога ли да ги видя?

— Книгата ли? Разбира се. — Втренчи поглед в аташето. — Лоренсо, би ли ги донесъл, ако обичаш?

Аташето стана и изчезна през вратата.

— Как е печеното? — попита консултът, сочейки чинията на госта.

— Прекрасно — похвали го Томаш. — А идеята да сложите сладки картофи е просто страхотна.

— Нали?

Лоренсо де Мело се върна с чанта в ръката. Седна, отвори я на масата и измъкна свитъци хартия.

— Предимно ксерокопия и бележки — поясни.

Томаш пое книгата и ги заразглежда. Това бяха ксерокопия на стари книги, по вида на печата и шрифтовете прецени, че са от XVI век. Някои от текстовете бяха на италиански, други — на старопортугалски, имаше и няколко на латински. Книгите бяха илюстрирани с изящни цветни миниатюри. Бележките представляваха почти неразгадаеми драсканици, нахвърляни набързо; успя да разчете някои думи като „Кантино“, „Пинсон“ и „Кабрал“, които му бяха достатъчни, за да разбере, че в бележките на професора става дума за откриването на Бразилия.

Между криволиците Томаш откри страничка с два четливо написани реда. Трите думи, които се съдържаха там, бяха изписани с неимоверно старание, големите букви, които сякаш прокъсваха хартията, калиграфски очертаните контури сякаш криеха древна магическа формула, останала забравена под праха на вековете. Почти несъзнателно, без да знае защо, като че се подчиняваше на някакъв стар инстинкт, на шестото си чувство на книжен плъх, свикнал с плесента на старите манускрипти, той се приведе над листа и вдъхна мириса му. Усети как от него се разнася тайно ухание, загадъчно благовоние, идващо от дълбините на времето. Като езотерична магическа формула, която нищо не разкрива и всичко внушава, тези неясни слова излъчваха енигматичния аромат на мистерията.

MOLOC
NINUNDIA OMASTOOS

— Странно, нали? — отбеляза Лоренсо с интерес. — Намерихме този лист, сгънат в портфейла на професор Тошкано. Нищо не се разбира. Какво, по дяволите, е искал да каже с това?

Томаш продължи да се взира в листа хартия.

— Хм — прошепна замислено.

— Какво е това, за бога? — ахна посланикът. — Прилича на фламандски.

— Или на някой от онези древни езици... — подхвърли Лоренсо. Гостът остана съсредоточен над странните думи.

— Може би — каза накрая, без да вдига очи от текста. — Но ми се струва, че това е кодирано послание.

Консултът се наведе, за да надникне в листа.

— Не разбирам.

— Предупредиха ме в Ню Йорк, че професор Тошкано е шифровал или кодирал по-важната информация, до която е достигал — обясни Томаш. — Бил маниак на тема сигурност и си падал по ребусите. — Въздъхна. — Явно е истина.

— Каква абракадабра — каза консултът. — Приятелю, успявате ли да разберете нещо?

— Да, съзирам някои следи — промърмори Томаш. — Като начало можем да тръгнем от *moloc*. Това е първата дума от посланието и доколкото ми се струва, единствената, чийто смисъл изглежда явен, макар и доста мистериозен.

— Какво означава това?

— Молок е древно божество. — Томаш се почеса по брадичката. — За първи път се сблъсках с тази дума като дете, в комиксите с един от любимите ми герои, Бернар Принца. Сборникът се казваше *Le souffle de Moloch*^[7] и доколкото си спомням, действието се развиваше на остров, заплашен от изригването на вулкан, наречен Молок. Чел съм като малък и някои истории с Аликс, чиито приключения се случваха в древността и в тях бе забъркан бог Молок. Спомням си, че хвърлих едно око и на една книга от Хенри Милър, озаглавена *Moloch*.

— Но тук е написано *Moloc*, а не *Moloch*.

— Вижте, може да се каже Молок, Молох и Мелех, все едно и също е. Оригиналната дума е Мелех и означава *цар* в семитските езици. Евреите нарочно я преиначили на староеврейското Молах, така че да свържат асоциативно *melech*, „цар“, с *bosheth*, „срам“. Така се родил *Moloch*, макар че формата *Moloc* е по-разпространена.

— Що за цар е бил?

— Божествен и жесток. — Прехапа долната си устна. — Независимо от това, че думата Молок означава *цар*, с нея назовавали и върховното езическо божество, почитано от народите на Моав, Тир, Ханаан и Картаген. Култът към Молох се свързва с ужасни

жертвоприношения, включително изгарянето на първородни деца. — Огледа се наоколо, сякаш търсеше нещо. — Имате ли Библия подръка?

— Библия ли? — недоумяващо попита консултът. — Разбира се.

— Мога ли да ви помоля за нея?

— Ще отида да я донеса — изяви готовност Лоренсо, като отново стана от масата и излезе в салона.

— Защо ви е Библията? — поиска да узнае консултът.

— В Стария завет се споменава за Молох — поясни Томаш. — Знаете ли, с времето култът към Молох започнал да се свързва с мита за Минотавъра, чудовището, което всяка година изяждало по седем младежи и седем девизи в Лабиринта до двореца на цар Минос на остров Крит. Има паралели и с мита за Кронос, който поглъщал собствените си деца, макар че Молок се отъждествява най-вече с Мелкарт от Тир и с Милком Амонитски. Но всичко това са митове. За мен е важно да разбера сега в какъв контекст е споменат Молох в Библията.

— Господи — възкликна консултът. — Разбирам, че въпросният Молох е доста страховит персонаж. — Отново хвърли поглед към загадъчното послание. — Какво ли е искал да ни подсказже професор Тошкано чрез споменаването му?

— И аз бих искал да разбера.

Лоренсо се върна с голяма стара книга в ръка, която остави на масата. Томаш прелисти Библията, изучавайки внимателно текста; ту набързо прехвърляше цели коли от книгата, ту спираше, за да прочете задълбочено някой откъс. След няколко минути вдигна ръка.

— Обърнете внимание ето тук!

Двамата дипломати се надвесиха над книгата.

— Къде?

— На препратката към Молох. — Посочи един абзац. — Тук Господ, чрез гласа на Моисей, забранява да се принасят деца в дар на Молох. — Направи пауза. — Чуйте. — Започна да чете: — „Който... даде на Молоха от децата си, да се умъртви: народът на страната с камъни да го убие.“ — Вдигна глава. — Видяхте ли?

— Ааа — възкликна консултът, без нищо да разбира. — И какво означава това?

— Ами... не знам — призна си Томаш. — Мойсеевият кодекс забранил принасянето на деца в дар на Молох, осъждайки на смърт

всеки, дръзнал да нареди или да разреши жертвоприношението на дете, макар че Старият завет отбелязва много нарушения на тази забрана.

— Но каква е връзката между това и странното послание, оставено ни от професор Тошкано?

— Ще трябва внимателно да го обмисля. Това са само елементи, които биха могли да ни помогнат при дешифрирането на посланието. Когато имаме работа с шифрирано или кодирано послание, трябва да се хванем за дребните неща, които разбираме, за да можем чрез тях да разбием шифъра или кода, според случая.

— Не е ли едно и също?

— Кое?

— Шифър и код?

Томаш поклати глава.

— Не. Кодът е заместване на думи с други думи, докато шифърът предполага заместване на букви. Би могло да се каже, че кодът е аристократът на семейството от шифри, тъй като става въпрос за сложна система на заместване.

— А това? — попита консулт, посочвайки към изписания от професор Тошкано лист. — Това код ли е или шифър?

— Хм, не знам — отвърна намръщен Томаш. — Думата *moloc* препраща несъмнено към код, но останалото... — Остави думата да виси многозначително. След кратък съсредоточен размисъл добави: — Не, и останалата част трябва да е код. — Посочи към другите две думи. — Виждате ли начина, по който гласните са свързани със съгласните, образувайки срички? *Ninundia. Omastoos*. Това, господин посланик, са думи. Шифърът изглежда другояче, рядко се срещат срички, цялото има по-хаотичен и неразбираем вид. Виждаме поредици от типа на HSDB JHWG. Тук обаче има срички, образувани са думи, внушени са определени звуци. — Взря се в загадъчната фраза с особена настойчивост, сякаш се надяваше, че нещо ще изскочи, нещо, което дотогава не беше забелязал, дълбоко скрито под трите мистериозни думи, но само поклати глава съкрушено. — Проблемът е там, че не ги разбирам. — Притвори очи, разтърка ги, предсещавайки каква работа го чака. — Ще трябва да проуча всичко това много внимателно.

— Нищо ли не ви говорят тези думи?

— Ами... *ninundia* и *omastoos*, да си призная... ммм... не виждам какво биха могли да означават — каза откровено. Съсредоточи се над първата дума; тихичко я произнесе и нещо му хрумна. — Хм — промърмори. — Това *ninundia* прилича на название на земя, не мислите ли? — Усмихна се, окуражен донякъде от това, че бе разпознал твърде вероятна следа. — Възможно е последната сричка, *dia*, да насочва към название на място.

— Място ли?

— Да. Например Нормандия, Гренландия, Финландия...

— И тогава?

— Тогава бихме могли да говорим за Нинундия.

— А в такъв случай, какви биха могли да са нейните жители? — пошегува се консултът. — Нинундийци ли?

— Вижте, това е само едно хрумване, нищо повече.

— Ама какъв смисъл има всичко това, за бога?

— Ще трябва да проуча въпроса. С думата *ninundia* професор Тошкано би могъл да ни навежда на мисълта, че ключът на шифъра е свързан с някоя земя. — Разтвори ръце в жест на безсилие. — Кой знае? Факт е, че се споменава могъщо божество от древността, ужасния Молох от Ханаан, и явно се намеква за непозната земя Нинундия. Но какво, по дяволите, е искал да каже професор Тошкано, като е поставил едно до друго в посланието си този бог и вероятно тази непозната земя, е нещо, което тепърва ще трябва да разбере. — Погледна към консула и кимна към листа хартия. — Може ли да го взема?

— Не — каза дипломатът. — Съжалявам много, но всичко това трябва да се предаде на вдовицата.

Томаш не можа да скрие разочарованието си.

— По дяволите — каза той. — Колко жалко...

— Но може да се ксерокопира — побърза да добави посланик Сампайо.

— Да се направи ксерокопие на листа?

— Да. И това, и друго, каквото искате, стига да не са неща от личния живот на професора.

— О, чудесно — възкликна Томаш с облекчение. — Къде бих могъл да направя това?

— Лоренсо ще свърши всичко — кимна посланикът към аташето.

— Какво желаете да ксерокопирам? — попита Лоренсо, обръщайки се към Томаш.

— Всичко. Ще ми трябва всичко. — Размаха отново листа със странното послание. — Но това е най-важното.

— Бъдете спокоен — увери го културният аташе. — Връщам се веднага.

Грабна книгата и излезе от хола.

— Благодаря ви за помощта — каза Томаш, поглеждайки консула. — Много е важно.

— Няма защо да ми благодарите. Нуждаете ли се от нещо друго?

— Опасявам се, че да.

— Кажете.

— Трябва да се свържа със служителите от библиотеките, с които професор Тошкано се е консултирал в хода на проучването си.

— Имате предвид Националната библиотека и Кралската португалска библиотека?

— Да.

— Бъдете спокоен.

Жегата беше нетърпима, слънцето с немилостива ярост сипеше жар върху града и следобедът пред него обещаваще да е свободен; бяха налице предпоставки за плаж. Фондацията го настани в същия хотел, където преди бе настанен професор Тошкано, и когато се върна в стаята, не можа да устои на призива на морето. Томаш нахлузи банския, слезе с асансьора до партера, поиска си кърпа и излезе от хотела. Прекоси улица „Мария Китерия“ и стигна до прекрасния булевард „Виейра Соуто“; изчака светофарът да светне зелено, пресече голямата крайбрежна улица, стъпи на паважа и слезе до плажа.

Пясъкът, ситен и златист, жареше краката му; подскачайки от крак на крак, стигна до тентата на хотела и помоли за шезлонг и чадър. Двама служители, добре сложени негри със сини ризи и кепета, разположиха белия шезлонг колкото се може по-близо до водата и забиха в пясъка чадър в синьо и бяло с логото на хотела. Когато приключиха, Томаш им подаде бакшиш от един реал. Хиляди хора се

тълпяха по плажа на Ипанема, нямаше свободен дори и един квадратен метър. *Сладолед!* — провикваше се някой наблизо. Томаш седна на крайчеца на шезлонга, извади слънцезащитния крем, нанесе го по тялото си и се опъна.

Огледа се наоколо. Група италиански младежи лежаха от дясната му страна; пред него седеше шестдесетгодишна госпожа с шапка и тъмни очила, а отляво мерна огромните голи гърди на три мулатки; Томаш се вгледа в тях, сториха му се съвършени, но внезапно осъзна, че са прекалено перфектни и очевидно някой хирург имаше пръст в това. *Лимон и мате!* „*Матия*“! *Лимонада* „*Матия*“! — напевно прозвуча друг глас наблизо. Почувства как кожата му пламва под палещите слънчеви лъчи и се сви под сянката на чадъра.

— Бебчо, успокой се, чу ли? Спокойно, мило... — говореше някой зад него. Обърна глава и зърна плешив мъж, прехвърлил петдесетте, излегнат на слънце с прилепен към ухото мобилен телефон. — Виж, мило, децата ще излязат във ваканция... така — казваше мъжът. Томаш неволно подслушваше разговора. — Да... така... ще излязат във ваканция... и тогава, детето ми, ще можеш да се любиш с мъжа ти, нали така?

Притеснен, Томаш се обърна напред и направи усилие да се абстрахира от интимния разговор, който онзи бразилски татко водеше с дъщеря си сред претъпкания плаж. Опита да се съсредоточи над онова, което ставаше около него, което не беше трудно. Легион продавачи щурмуваше плажа; не минаваха и пет секунди, без някой от тях да не се препречи отпред с най-различни подканящи призови. *Мате! Мате с лимон!* Приятна миризма лъхна ноздрите му, докато мъжът зад него даваше съвети на дъщеря си как да задоволи мъжа си сексуално. *Печено сирене! Сирене на барбекю!* Приятната миризма беше от затопленото на скара сирене и идваше някъде отляво. *Портокал с моркооов! Портокал с моркооов!* Субектът зад него съветваше дъщеря си да прави орален секс с мъжа си: „Мъжете обичат това, мило...“. И точно в този деликатен момент телефонът му иззвъня като спасителен гонг. *Минерална вода и кола лайт! Мате!* Протегна се и се обади. *Италия! Идва сладоледът! Ледена Италияяя!*

— Да, моля?

— Професор Нороня ли е?

— Да.

— Обажда се Лоренсо де Мело, от консулството.

— Да, слушам ви.

— Искях да ви кажа, че вече сме уредили срещи за утре. Можете ли да запишете?

— Един момент.

Томаш се наведе над сака и извади писалка и бележник. Долепи отново телефона до ухото си.

— В десет сутринта ще ви чакат в Кралската библиотека.

— Така...

— А в три следобед ще ви приеме директорът на Националната библиотека. Той вече е информиран за мисията ви и прояви готовност да помогне с каквото може. Името му е Пауло Ферейра да Лагоа.

— Бихте ли повторили?

— Пауло Ферейра да Лагоа.

— Ла-го-а. Готово. В три следобед.

— Точно така.

— А къде се намират библиотеките?

— Кралската библиотека се намира на улица „Луиш де Камоеш“, лесно е за запомняне. Близко до площад Тирадентеш е, в центъра на града. Националната библиотека се намира на площада, откъдето тръгва булевардът „Рио Бранко“. Всяко такси ще ви закара дотам, няма проблем.

— Много добре.

— Ако ви трябва нещо, не се притеснявайте да ми се обадите.

— Чудесно. Много ви благодаря.

Мъжът зад него бе спрял да говори по телефона и плажната гълчава отново изпълни слуха му. *Асаиии! Асаи, асаиии!*^[8] Хората се бяха отпуснали на шезлонгите и направо на пясъка, с глави под чадърите, налягали плътно един до друг, а някъде и почти един върху друг; Ипанема беше гъсто населен като Капарика. *Хайде на пирожките! Пирооожки!* Групи от младежи, застанали в кръг, си подхвърляха топка досами водата и подскачаха с невероятни акробатични движения. *Хей, кариоки, хей, туристи! Пристигна Клаудиньо със суколе*^[9], *най-доброто суколè в Рио!* Някои играеха фрескобол край водата, удрайки малката топка с учудваща сила, докато ята от хора посрещаха вълните. *Пържени картофиии!* Отдясно, в дъното на плажа, над Леблон, се издигаха върховете близнаци на хълма

Моро дует Доис, по чиито склонове, надвесен над морето, бе накацал бедняшкият квартал Видигал. *Вода! Мате!* Островчетата Кагарас очертаваха зелена ивица пред наситеносиния хоризонт. Отвъд Педра до Апроадор два товарни кораба бавно се придвижваха към тясното гърло на залива Гуанабара. *Пирооожки! Лангуста-калмар-пиле-младо петле-кашкавал-бакалау!* Продавачите бяха друго зрелище, понесли тежки товари, изпотени, почернели, с ярки кепета и ризи. *Слънцезащитен крем! Евтин! Слънцезащитен крем!* Продавачите на храна и напитки вървяха и подвикваха, други бяха по-дискретни и сновяха мълчаливо, предлагайки тихомълком своите продукти. *Татуировка?* Криволичеха по пясъка, предлагайки слънцезащитни кремове, обици, гривни, сандалово дърво, татуировки, шапки, кепета, ризи, бикини, сувенири, очила, пояси, кофички за пясък, топки и дори врачуване. *„Пиколe“ от Италия! Вкусен сладолед на клечка! От Италияя!*

Томаш искаше да поразмисли върху загатката в посланието, оставено от Тошкано, но голямата горещина и глъчката из плажа му пречеха да се съсредоточи. Изправи се, закриволичи между проснатите тела и се спусна до морето. Водата лизна освежаващо краката му, постудена от очакваното за един тропически плаж; двуметрови вълни се стоварваха с грохот върху къпещите се пред него, някои, изпънали тела като дъски за сърф, се опитваха да се възползват от водната сила. Слънцето напичаше жарко, най-вече по главата и раменете, но прохладната вода неутрализираше горещината и Томаш се върна към въпроса, който го мъчеше.

Логично беше да започне от думата *moloc*, още повече че бе обособена от другите. Поради каква причина Тошкано би прибегнал до жестокия бог на Ханаан, божество, изискващо човешки жертвоприношения, за да въведе загатката? Дали не искаше да внуши, че разкриването на ключа е обвързано с някаква саможертва? От друга страна, не биваше да се пренебрегва възможността Тошкано да е смесил шифровата и кодиращата система в едно и също послание; тоест *moloc*, изглежда, наистина бе код или символ, но Томаш допусна, че другите думи препращат към нещо като шифър. Ако не бяха зашифровани, то самото послание би могло да бъде шифър, което изглеждаше по-логично и правдоподобно, като се има предвид приликата им с думи; но в този случай възникваше проблемът с

ninundia. Прецени двете възможности и реши да отхвърли предположението за шифър; реши да тръгне от хипотезата, че си има работа с код. Ако това беше кодирано послание, какво, по дяволите, означаваше *ninundia*? Дали наистина ставаше въпрос за непозната земя? Но тогава каква беше връзката между Нинундия и Молок? Помисли си, че ако успее по-добре да вникне във връзката между двете съставки, навярно щеше да успее да дешифрира другата кодирана дума, *omastoos*, така, както Шамполион преди повече от двеста години, тръгвайки от две най-обикновени с-та и едно *ра*, беше успял да разбули мистерията с йероглифите.

Тръгна към шезлонга, мокър до кръста, и се просна на пясъка.

— Ааа! — изкрещя някой до него.

Скочи от шезлонга и видя пред себе си мъж, който бе насочил нож към шестдесетгодишната жена отпред. „Грабеж“ — помисли си с ужас. Вгледа се по-добре и забеляза, че острието на ножа беше забито в нещо жълто. Мъжът изглеждаше някак странно; беше нисък, мургав, с черни ръкавици на ръцете и огромна плетена кошница, крепяща се на главата му, доста необичайно за крадец.

— Абакаши? — попита човекът с ножа.

Беше продавач на ананас.

— Как ме изплашихте — оплака се госпожата.

Човекът засия в заразителна усмивка.

— Ама какъв страх, госпожо! Аз съм мъж и гласът ми си е такъв.

Шейсетгодишната жена се разсмя и отказа парчето ананас, което продавачът ѝ предлагаше на върха на ножа; въпреки това, мъжът благодари усмихнат и продължи пътя си с кошницата ананаси, поклащаща се на главата му и парчето плод на върха на ножа. Направи още няколко крачки и минавайки покрай едно разсеяно момиче, се провикна почти в ухото ѝ:

— Ааа! Абакаши!

Момичето подскочи, втренчи се в него с ръце на гърдите и ахна:

— Как ме изплашихте!

За кратко време Томаш откри малките удоволствия на Ипанема. Опитва соковете от манго и захарна тръстика в малките заведения из квартала, докато похапваше бухнали кашкавалени хлебчета, още

съвсем пресни и топли. На свечеряване, следвайки указанията на администраторите в хотела, тръгна по „Висконде де Пиража“, после по „Фарме де Амоедо“; зави наляво и излезе пред „Синдиката на Шоп“^[10], отворен към улицата оживен ресторант. Поръча си бифтек с бял ориз и черен боб, подправени с фарофа^[11], и зелева супа, а за пиене — една студена кайпириня^[12]. Съседният бар „Бофетада“ беше претъпкан; Томаш се загледа в мъжете и реши, че са хомосексуални.

Докато хапваше крехкото месо, отново се замисли над ребуса на Тошкано. Съсредоточи се над думата *ninundia*. Ако *ninundia* беше име на незнайна земя, както допускаше, то задължително и другата дума от същия ред, *omastoos*, би трябвало да е свързана с тази земя, но по какъв начин, за бога? Спомни си, че един от най-древните литературни текстове се наричаше *Приключенията на Нинурта*, шумерска творба, запазена на акадски. Дали Нинундия не означаваше земята на Нинурта? Но, доколкото си спомняше, Нинурта идваше от Нипур, който бе в днешен Ирак, поради което не би могло да има никаква връзка с Бразилия. Не, заключи той. Въпреки сходството между двете думи, Нинундия не беше препратка към Нинурта. Томаш се усети притиснат до стената; опита все пак да разчлени двете думи от втория ред, но няколкото експеримента, нахвърляни на книжната салфетка в „Синдиката на Шоп“, не дадоха очаквания резултат.

Съкрушен, той отново се върна на въпроса за връзката между посланието, оставено от професор Тошкано, и предмета на неговото проучване; тоест, какво свързваше Молок с откриването на Бразилия? Дали Бразилия не беше Нинундия? Но по-важно беше да се разбере дали посланието имаше някаква връзка с голямото откритие, за което Тошкано бе споменал пред Молиарти, откритие, което би могло да преобърне традиционните представи за епохата на Великите географски открития. В такъв случай, какво общо би могъл да има Молок с морската експанзия? Дали Тошкано не беше открил, че хората от древността вече са били стигнали до Бразилия? Безспорно това би било интересно, но Томаш не виждаше по какъв начин подобна информация би могла да промени радикално представата за времето, когато Португалия бе тръгнала да пътешества по море, за да опознае света. Не, реши той, трябва да е нещо различно, нещо, което по-скоро беше следствие от това. Дори и Тошкано да бе установил, че пътешественици от Ханаан са достигнали до Бразилия, това би се

приело като изключително интересен факт, но не би променило познанията ни за Откритията. Или би ги променило? Томаш правеше предположения и ги отхвърляше, експериментираше, опитваше се да се постави на мястото на Тошкано и да си представи неговия начин на мислене, но не успяваше да напредне в разрешаването на загадката, оставена от покойния историк, сблъсквайки се неизменно с плътна, непроницаема преграда.

Мобилният му телефон иззвъня.

— Да, моля.

— Hej! Kan jag fe tala med Томаш?^[13]

— Моля?

Чу женски смях.

— Jag heter Lena^[14].

— Моля? Кой се обажда?

— Аз съм, господин професоре. Лена.

— Лена ли?

— Да. Проверях шведския ви. — Пак смях. — Трябват ви уроци.

— Ааа, Лена — позна я Томаш. — Как намери номера ми?

— Секретарката от катедрата ми го даде. — Замълча смутено. — Защо? Не искахте ли да ви се обаждам?

— А, не, не — побърза да отговори, опасявайки се, че е оставил погрешно впечатление. — Няма никакъв проблем. Просто съм изненадан. Въобще не очаквах да ми се обадите.

— Сигурен ли сте, че няма проблем?

— Не, не се притеснявайте. Какъв е поводът?

— Преди всичко, добър вечер, господин професоре.

— Здравсти, Лена. Всичко наред ли е при вас?

— Всичко е наред, благодаря. — Леко промени тона. — Господин професоре, обаждам ви се, защото имам нужда от вашата помощ.

— Кажете.

— Както знаете, започнах да посещавам лекциите ви едва преди няколко дни, тъй като процедурата по програмата „Еразъм“ се забави и късно се записах в университета в Лисабон.

— Да.

— Поради което, господин професоре, ми се налага да наваксам изпуснатия материал.

— Да, предполагам. Най-добре е да помолите някой от колегите да ви послужи със записките си.

— Вече помислих за това. Въпросът е, че има материал, който не може да се научи само от записки, нали? Например клинописното писмо, което сте преподавали в едни от първите часове. Видях, че шумерите са имали обичай да комбинират два символа, за да образуват сложен символ, чието значение е производно от неговите елементи. Лошото е, че тези знаци се съчетават в различна последователност.

— Да, такъв е случаят с... момент... например *gete* и *ku*. *Gete* означава „робиня“ и се пише, като се изписва символа за *sal*, или „жена“, до този на *kur*, „чужда страна“. Но в случая на *ku*, което означава „ям“, символът *ninda*, тоест „хляб“, е поставен не до *ka*, „уста“, а вътре в *ka*.

— Точно това ме обърква. Кога символите се поставят един до друг и кога един символ се вмъква в друг?

— Е, това зависи от...

— Господин професоре — прекъсна го Лена, — не смятате да ми давате урок по телефона, нали?

Томаш отговори неуверено:

— Ммм... не.

— Дали не бихме могли да се срещнем, за да ми го обясните? Може би утре, ако желаете, или дори днес, ако сте свободен.

— Днес ли? Това е невъзможно.

— Ами тогава утре.

— Чакайте. Нито днес, нито утре. Аз съм в Бразилия.

— В Бразилия ли? Вие сте в Бразилия?

— Да. В Рио де Жанейро.

— Ооо, невероятно! Ходихте ли вече на плаж?

— Да. Бях днес.

— Завиждам ви. Горещо ли е?

— Трийсет градуса.

— А тук вашата шведска студентка зъзне, клетата — каза тя с престолено капризно хленчене. — Не ви ли е мъчно за мен?

— Мъчно ми е — разсмя се Томаш.

— Значи ще ми помогнете — възкликна момичето, преливащо от жизненост.

— Разбира се. От какво имате нужда?

— От малко уроци.

— Много добре. Не знам кога точно ще се върна в Лисабон, това зависи от хода на проучването ми тук, в Рио де Жанейро, но предполагам, че до понеделник ще съм се прибрал, тъй като имам лекция. Обадете ми се тогава, става ли?

— Да, господин професоре. Много ви благодаря, професоре.

— Няма защо.

— Знаете ли — каза накрая шведката с лукаво гласче. — Сигурна съм, че за мен ще е истинско удоволствие да се уча от вас.

Подчерта думата „удоволствие“.

Улицата кипеше в утринно оживление и Томаш се загледа от прозореца на таксито във фасадите на сградите и магазините, отворили врати, за да посрещнат многобройните клиенти. Сградите бяха живописни, стари на вид и донякъде занемарени; виждаха се красиви балкончета и високи прозорци; бяха в различни цветове, предимно в жълто и розово, някои в зелено, а фасадата — в синьо или кремаво; Томаш се любуваше на самобитните черти, повлияни от традиционната португалска архитектура. Тротоарите наподобяваха типичната португалска настилка и бяха украсени с черни геометрични фигури. Магазините носеха най-различни имена като *Златното пенсне*, *Железарска палата*, *Търговски дом „Оливейра“*.

— Коя е тази улица?

— Какво казвате, господине? — попита шофьорът на таксито, поглеждайки в огледалото.

— Как се казва тази улица?

— Улица „Кариока“, господине. Една от най-старите в Рио. — Посочи наляво. — Виждате ли онази кръчмичка там?

Томаш се вгледа в посоченото му място; забеляза вътре маси с чинии и прибори, чаши и бутилки.

— Онзи ресторант?

— Да. Това е Барът на Луис. — Таксито спря пред ресторанта, уловено в претоварения сутрешен трафик, и двамата се загледаха в

заведението. — Най-старата кръчма в Рио, господине. Била е отворена през 1887 година и има любопитна история. Преди се наричаше Бар „Адолф“ и предлагаше най-добрата немска кухня в града. Всички интелектуалци по онова време идваха тук да хапнат и пийнат по някое *шопи*. — Движението се възобнови и таксито отново потегли. — После дойде Втората световна война и знаете ли какво направиха?

— Съборили са го.

Шофьорът на таксито се разсмя.

— Смениха му името.

Пресякоха булевард „Република Парагвай“; шофьорът отново посочи наляво, към сграда с метална архитектурна конструкция.

— Това е кино „Ирис“ — събщи той, превъплътил се в туристически гид. — Беше най-шикозното кино в Рио.

Улица „Кариока“ излезе на широк площад. Пространството в средата беше заето от градина, оградена с метална ограда; в центъра между дърветата се виждаше голяма бронзова статуя на конник, вдигнал в ръка нещо като документ; различаваха се и други фигури на пиедестала, включително въоръжени с копия индианци, възседнали крокодили.

— Какво е това?

— Площад Тирадентес, господине.

— Това Тирадентес ли е? — попита Томаш, сочейки към конника от паметника, издигнат на площада.

Шофьорът се разсмя.

— Не, господине. Онзи там е императорът дон Педро I.

— Ааа. Тогава защо го наричат площад Тирадентес?

— Дълга история. Отначало площадът се наричал Циганско поле. Но когато поставили тук позорен стълб, за да наказват робите, мястото станало известно като Площада със стълба. По-късно, по времето на въстанието на Тирадентес, довело до независимостта, издигнали ешафод и го убили на същото място.

— Кого убили?

— Ами Тирадентес, господине.

— А! — възкликна Томаш. Загледа се в скулптурата. — А какво държи дон Педро I?

— Декларацията за независимостта на Бразилия. — Шофьорът изсумтя. — Синът му, император дон Педро II, наредил да се издигне

тази статуя. Разправят, че когато видял статуята в деня на откриването ѝ, императорът много се ядосал — усмихна се той. — Конникът не приличал на баща му.

Таксито заобиколи площада и се вмъкна в една тясна уличка; после зави надясно и спря до една антикварна книжарница. Шофьорът посочи към пресечката вляво.

— Това е улица „Луиш де Камоеш“, господине. Библиотеката е точно там.

Томаш плати и слезе. Тръгна по тясната павирана улица, която се оказа еднопосочна, и излезе на малък площад, наречен Сан Франсиско. Там се издигаше красива бяла постройка, изградена в стил неомануелин^[15], която напомняше кулата „Белейм“, но беше още по-изящна; четири статуи в естествен ръст, вградени във фасадата, сякаш охраняваха сградата. Посетителят се отдръпна няколко крачки, за да се полюбува на великолепната белоснежна постройка; единственият друг цвят, който можеше да се види, беше червеният — върху двата кръста на Военния орден на Христос, каквито бе имало върху корабите и каравелите от XV век. Най-горе, с големи букви, бе написано *Real Gabinete Portuguez de Leitura*.

Все така загледан с възхищение в разкошната фасада, Томаш премина през голямата сводеста врата и влезе във втората по големина библиотека в Рио де Жанейро. Прекрасната сграда от XIX век бе подарена на Бразилия от Португалия и съхраняваше най-ценния архив от творби на португалски автори, който се намираше извън страната. Посетителят прекоси с три широки крачки малкия вестибюл и почти затаи дъх, когато пред него се откри главният салон. Очите му попиваха великолепието на залата, в която стилът неомануелин бе достигнал апогея си. Книгите бяха подредени в разкошни библиотечни шкафове, чиито резбовани орнаменти се спускаха като бръшлян от тавана до пода; прекрасни колони поддържаха първото и второто ниво на етажерките и плавно преминаваха в изящни сводове и красиви балюстради; подът беше от светлосив полиран гранит, покрит с черни геометрични фигури, паралелни и перпендикулярни линии; възхитителни сини и червени витражи покриваха тавана и мека светлина изпълваше салона; в четирите ъгъла на тавана имаше витражни прозорци с образите на видни португалски герои, сред които Томаш разпозна Камоеш и Педро Алвареш Кабрал; от центъра се

спускаше огромен полилей от ковано желязо, кръгъл като глобус и украсен с герба на Португалия.

Възхитен от това великолепие, Томаш прекоси с респект залата и се обърна към една госпожа, която седеше в ъгъла пред компютър. Когато посетителят застана до нея, жената отмести поглед от екрана.

— Да, кажете? — попита тя.

— Добро утро. Тук ли работите?

— Да. С какво мога да ви помогна?

— Казвам се Томаш Нороня, професор съм в Нов лисабонски университет.

— А, да — възкликна библиотекарката, като разбра за кого става дума. — Доктор Ребело ми каза за вас. Идвате с препоръка от консула, нали?

— Да, така смятам.

— Помолиха ме да ви окажа специално внимание — усмихна се тя. — Какво мога да направя за вас?

— Интересува ме кои книги е ползвал професор Вашконселош Тошкано, който е бил тук преди около три седмици.

Библиотекарката написа името на компютъра.

— Вашконселош Тошкано, нали така? Един момент, господине.

Екранът даде отговор за секунди. Библиотекарката погледна информацията и се опита да си припомни.

— Професор Тошкано не беше ли възрастен човек с бяла брада?

— Да, точно така.

— Ами да. Спомням си го — усмихна се тя. — Малко мрачен, затворен човек. — Погледна Томаш и опасявайки се да не би да говори пред приятел или роднина, побърза да добави: — Но е прекрасен човек, не мога да се оплача.

— Без съмнение.

— Всъщност отдавна не е идвал тук. Да не би да ни е сърдит?

— Не. Почина преди две седмици и половина.

По лицето на жената се изписа ужас.

— Ах! — възкликна тя потресена. — Наистина ли? Ужасно съжалявам! Какво нещастие! Преди няколко дни беше тук, а сега... — Прекръсти се. — Пресвета дево!

Томаш въздъхна състрадателно, макар че гореше от нетърпение да узнае какъв отговор бе дал компютърът.

— Такъв е животът.

— Господи! Да не би да сте му роднина?

— Не, не. Познат. Трябва да възстановя последните изследвания на професор Тошкано. За публикация. — Кимна към екрана на компютъра. — Имате ли резултат вече?

Библиотекарката трепна и отново погледна монитора.

— Да — каза. — Ами знаете ли, излиза, че професор Тошкано е бил тук само три пъти, и при това е поръчвал една и съща книга. — Впери поглед в заглавието, появило се на екрана. — Това е *История на португалската колонизация на Бразилия*, издадена през 1921 година в Порто. Само тази книга е ползвал.

— Така ли? — учуди се Томаш. — Имате ли книгата в момента?

— Разбира се. Кой том желаете?

— Кои тонове е поръчвал той?

Жената провери.

— Ползвал е само първия том.

— Бихте ли ми донесли същия том? — помоли Томаш.

Библиотекарката отиде да вземе книгата. Докато чакаше, Томаш с удоволствие седна на единия от дървените столове, поставен до маса за четене, и се полюбува на красивия салон. Вдъхна с блаженство топлия и леко сладникав мирис на стара хартия, ухание, с което беше свикнал и без което вече не можеше да живее, това беше неговият кислород. Това бе диханието на миналото, невидимият призрак, който прекосяваше времето с вести от вече несъществуващото, духът, който крепеше душата му и определяше съдбата му. Всеки има своите пороци, мислеше Томаш. Някои не можеха да живеят без соления бриз на морето; други изнемогваха без свежия въздух на планините; трети бяха заплениени от пречистващите ухания на горите; но само в старите пожълтели ръкописи, разпадащи се на късчета и забравени в някой затънтен ъгъл на прашна библиотека, Томаш намираше извор на вдъхновение и сили. Това беше неговият дом, добре го знаеше; там, където имаше стари книги, там бяха и неговите най-дълбоки корени.

— Ето го — съобщи библиотекарката, оставяйки дебел том на масата.

Томаш разгледа книгата и видя, че *История на португалската колонизация на Бразилия* е била съставена и подготвена за печат от Малиейро Диаш и е била издадена от Националната литография в

Порто през 1921 година. Зачете се, отначало внимателно, но около час по-късно, вече разбрал, че книгата систематизира наличната информация, започна да чете през ред, прелиствайки я набързо. Когато стигна до края, с отчаяние установи, че книгата не съдържа нищо, което би могло да му помогне в проучването. Томаш отиде при библиотекарката и върна томчето.

— Вече го прегледах — каза. — Професор Тошкано нищо друго ли не е чел?

— Компютърът е отбелязал само тази книга.

Томаш остана умислен.

— Хм — измърмори. — Значи е чел само тази книга? Сигурна ли сте?

Бразилката се позамисли.

— Да, няма съмнение, че е поръчвал само тази книга. Но си спомням, че той се интересувахе от нашите реликви.

— Реликви ли?

— Да. Имаме един екземпляр от първото издание на *Лузиадите*^[16] от 1572 година, *Декретите на дон Мануел* от 1521 година. Имаме също *Заседания на Кортесите* и някои закони от 1539, *Истински сведения за земите на Преце Жоам*, както го е видял и записал отец Франсишко Алвареш от 1540 година.

— И той е прочел всичко това?

— Не — отвърна тя, поклащайки енергично глава. — Само разгледа книгите.

— Да — разбра Томаш. — Любопитство на историка.

— Точно така — усмихна се библиотекарката. — Знаете ли, библиотеката разполага с над триста и петдесет хиляди заглавия, но най-значителна е колекцията ни от редки творби, един ценен архив, който включва ръкописи с автограф, като *Гибелна любов* от Камило Кашело Бранко. А това привлича много хора, нали? — Повдигна вежди в знак на покана. — Искате ли и вие да разгледате колекцията?

Португалецът погледна часовника и въздъхна.

— Може би друг път — каза. — Вече е един следобед и съм гладен. Да знаете дали има ресторанти близо до Националната библиотека?

— Разбира се. Точно отсреща, от другата страна на площада.

— Чудесно. Мога ли да отида пеш дотам?

— Пеш до Националната библиотека? Не, по-добре не опитвайте. Доста ще трябва да повървите, ще ви отнеме около час. Ако бързате, по-добре е да хванете такси.

Обядва крехък бифтек на маса на открито в ресторант „Синеландия“, името, с което беше известен площад Флориано, в началото на широкия булевард „Рио Бранко“. Докато се хранеше, мислите му се върнаха на мистерията с ребуса, който си оставаше неразгадан. Главата му беше пламнала от предположения относно връзката, която Тошкано беше установил между Молок, Нинундия и откриването на Бразилия; колкото и да прехвърляше загадката през ума си, не откриваше ключа към нея. Реши да се върне на идеята, която беше отхвърлил, когато за първи път видя ребуса в двореца Сан Клементе. Ами ако посланието наистина беше шифър? Вярно, тази мисъл не беше достатъчно убедителна; странните буквени комбинации нямаха нищо общо с хаотичния вид на шифрите; гласните при тях се свързваха със съгласните, образуваха срички, напомняха думи. Наистина приличаше на код. Но ако все пак беше шифър? Поради липса на по-добри идеи Томаш реши да се спре на тази хипотеза, от чисто експериментално любопитство, и намисли да ги подложи на честотен анализ. Първо трябваше да изясни на какъв език е било написано шифрованото послание, ако въобще беше шифровано; понеже Тошкано бе португалец, естествено бе да се допусне, че тайното послание е написано на португалски.

Извади ксерокопието на ребуса, сгънато в бележника му, и го разгледа внимателно. Преброи буквите на двете думи от втория ред и откри, че две букви, *o* и *n*, се срещаха три пъти, *a*, *s*, и *i* се появяваха два пъти, а *d*, *t*, *u* и *m* — само по веднъж. Като криптоаналитик, Томаш знаеше, че най-често срещаните букви в европейските езици са *e* и *a*, поради което реши да замести с тях съответно *n* и *o*, най-често срещаните в ребуса букви. Други често използвани букви от азбуката бяха *s*, *i* и *r*, което го подтикна да ги постави на местата на *a*, *s* и *i* от ребуса. Написа фразата на книжна салфетка и започна с подмяната на буквите. Когато приключи, той впери поглед в резултата от експеримента.

NINUNDIA OMASTOOS
ERE?E?RS A?SI?AAI

Какво ли би могло да означава първата дума *ere?e?rs*, в която липсваха само две букви? Замисли се над по-редки букви, които биха могли да попълнят празните места в тази първа дума и се зае да пробва: първо постави *s* — *erescers*; после *m* — *erememrs*; накрая *d* — *erededrs*. Поклати глава. Нямаше никакъв смисъл. Опита с последната дума, *a?si?aai*, но и тя остана неразгадаема. *Acsicaai? Amsimaai? Adsidaai?* Недоволен, той допусна възможността да е заложил на погрешна последователност и за да изясни нещата, размени местата на *a* и *e* и погледна резултата.

ARA?A?RS E?SI?EEI

Още по-зле. *Ara?a?rs* би ли могло да бъде *Aramamrs? Aratatrs?* Нямаше смисъл. Обезсърчен, той пробва и с втората дума, *e?si?eei*, но тя също не разкриваше тайната си. *Emsimeei? Etsiteei?* Не. Допусна, че може би греша при другите букви, което бе твърде вероятно, и реши да размени местата на *s*, *r* и *i*. Когато приключи, разгледа новото разпределение, но и от него не успя да извлече никакво смислено значение. Поклати глава и се отказа, категорично убеден, че не става въпрос за шифър. Със сигурност беше код. Но какъв? В Кралската библиотека не беше намерил нищо съществено и сега възлагаше всичките си надежди на Националната библиотека, където Тошкано вероятно беше прекарал по-голяма част от времето си и където би могъл да е направил въпросното сензационно откритие, за което беше споменал пред Молиарти.

Въздъхна тежко.

Погледна през прозореца на ресторанта и съзря фасадата на сградата отвъд дърветата, пръснали цвят по площада. Томаш знаеше, че тази библиотека е нещо изключително. Разполагаше с повече от десет милиона тома, което я нареждаше на осмо място сред националните библиотеки в света и на първо място в португалоезичния свят, но не това я правеше специална. Значението ѝ,

в случая с неговото изследване, се измерваше не с количеството, а с качеството на документите, които се съхраняваха в нея, а това на свой ред се коренеше в бурната и смутна история на тази институция. Всъщност Националната библиотека в Рио де Жанейро бе наследница на старата Кралска португалска колекция, чиято сграда била изпепелена от пожар по време на голямото земетресение в Лисабон през 1755 година. По-късно тя била възстановена по заповед на дон Жозе и се превърнала в Кралска библиотека. Когато войските на Наполеон нахлули в Португалия в началото на XIX век, португалският крал избягал в Бразилия, като преместил столицата на империята в Рио де Жанейро и прехвърлил библиотечния фонд; шейсет хиляди книги, ръкописи, гравюри и карти и над двеста ценни оригинални старопечатни издания прекосили Атлантическия океан в сандъци и били разтоварени на брега на залива Гуанабара, за да бъдат прибрани в катакомбите на манастирската болница на Трети Кармилски орден. Там били струпани истински книжовни съкровища, сред които два екземпляра на Библията от Могунция от 1462 година, първото печатно издание на Библията след Гутенберговата библия, първото издание на *Luзиаume* от Камоеш, датиращи от 1572 година, и *Registrum huius operis libri cronicarum cu(m) figuris et ymagibus ab inicio mu(n)di*^[17], познат също като *Нюрнбергска хроника*, прочутото произведение на Хартман Шедел, една от първите световни хроники от 1493, включваща три гравюри на Албрехт Дюрер. Когато Бразилия обявила независимост, Португалия си поискала обратно културното съкровище, но бразилците не отстъпили; двете страни се договорили Лисабон да получи за него осемстотин контуш обезщетение.

И така, изпълнен с надежда, пет минути преди три часа следобед, Томаш напусна ресторанта и пресече площада и булевард „Рио Бранко“, запътен към Националната библиотека. Изкачи широките каменни стъпала и бе спрял на входа от човек от охраната, който го упъти наляво, към приемната. Четири девойки с отегчен вид очакваха посетителите.

— Добър ден — поздрави Томаш. Отвори бележника си и прочете името, което културният аташе му бе съобщил по телефона. — Бих искал да говоря с Пауло Ферейра да Лагоа.

— Имате ли уговорен час? — попита една от девойките, с тъмна кожа и яснозелени очи.

— Да, той ме очаква.

— Името ви?

Новопристигналият се представи и служителката вдигна телефона. След известно изчакване, момичето подаде един пропуск на Томаш и му обясни, че трябва да се качи на четвъртия етаж; посочи към асансьорите и посетителят тръгна по указания път. Пак го идентифицираха, този път едра жена, охраняваща достъпа до асансьорите, която огледа пропуска и вдигна вежди, като видя тефтера в ръката му.

— В читалнята можете да ползвате единствено молив — осведоми го жената.

— Но аз имам само писалка...

— Няма значение. Поискайте да ви дадат молив в читалнята, а ако нямат, купете си от кафенето, там се продават.

Изчака малко да се отворят вратите на асансьора, претъпкан с хора, които идваха от долния етаж, и се качи на последния, четвърти етаж. Озова се във вестибюл с мраморно стълбище и се приближи до бронзовите перила, които го ограждаха; прокара ръка по тях и се увери, че са с изкуствена патина и фриз; погали полирания месингов парапет и се полюбува на интериора на сградата. Огледа се наоколо и видя, че на първата врата вдясно има надпис *Дирекция*. Отправи се натам, почука и отвори вратата. Лъхна го свеж и сух въздух, раздвижван от климатик, обзе го удивление. Очакваше да види кабинет, а попадна в просторен салон; кабинетът всъщност представляваше широк балкон, ограждащ централния салон, където имаше бюра, шкафове и хора, заети с работа. През широкия оберлихт, богато украсен с цветни витражи, струеше дневна светлина.

— Да, моля? — попита младеж, седнал на бюро до вратата. — Мога ли да ви помогна с нещо?

— Идвам да говоря с господин директора.

Служителят го заведе до асистентката на директора на Националната библиотека, мургаво момиче с черни очи и заострена брадичка, което седеше на старо дървено бюро и оживено дискутирало нещо по телефона. Когато приключи с разговора, момичето остави слушалката и се вгледа в новодошлия.

— Вие ли сте професор Нороня?

— Да, аз съм.

— Ще извикам доктор Пауло, той ще се радва да се срещне с вас.

Девојката прекоси терасата и отиде при мъж със светлокестенява коса, оредяла на темето, около четиридесет и пет годишен, който седеше с още хора на дълга маса, явно имаха съвещание; мъжът стана, беше висок, леко пълен, последва я и отиде да поздрави Томаш.

— Професор Нороня, радвам се да се запозная с вас — каза той, като протегна дясната си ръка. — Аз съм Пауло Ферејра да Лагоа.

— Здравейте, за мен е удоволствие.

Стиснаха ръце.

— Консултът ми се обади и ми каза за мисията ви. Аз свърших моята работа и помолих да ми направят справка за книгите, които професор Тошкано е проучвал. — Кимна на асистентката. — Селия, при теб ли е досието?

— Да, господине — потвърди девојката, като му подаде бежова папка.

Директорът на библиотеката отвори папката, прелисти документите и я подаде на посетителя.

— Заповядайте, професоре.

Томаш пое папката и разгледа документите. Бяха копия на заемните бележки със заглавията, ползвани от професор Тошкано преди седмици. Списъкът веднага привлече вниманието му. Първата книга беше *Cosmographiae introductio cum quibvsdam geometriae ac astronomiae principiis as ean rem necessariis, Insuper quatuor Americi Vesputii navigationes*^[18] от Мартин Валдземюлер, 1507 година; после беше *Narratio regionum indicarum per hispanus quosdam devastatarum verissima*^[19], текст от 1598 година, от Бартоломе де лас Касас; по-нататм — *Epistola de Insulis nuper inventis*^[20] от Христофор Колумб, 1493 година; следващата книга беше *De orbe novo decades*^[21] от Пиетро д'Ангиера, 1516 година; на предпоследната бележка се четеше *Psalterium*^[22] от Агостино Джустиниани, също от 1516 година; а последната беше *Paesi nouamente retrovati et novo mondo da A. Vesputio*^[23] от Фраканцано да Монталбодо, от 1507 година.

— Това ли търсехте?

— Да — потвърди Томаш замислено.

Директорът на Бразилската национална библиотека усети недоумението на португалеца.

— Всичко наред ли е?

— Ммм... да... Всъщност има нещо, което ми се струва необичайно.

— Да?

Томаш му подаде копията на бележките.

— Кажете ми, доктор Лагоа, коя от тези книги има някаква връзка с откриването на Бразилия от Педро Алвареш Кабрал?

Бразилецът разглежда задълбочено заглавията от бележките.

— Ами — започна. — *Космографията* на Валдземюлер съдържа една от първите географски карти, на която е отбелязана Бразилия. — Погледна друга от бележките. — А книгата на Монталбодо е първата, в която е поместен материал за откриването на Бразилия. До 1507 година подробностите около пътуването на Кабрал са били достояние само на португалците, никога дотогава откритието му не е било обстойно описвано в книга. *Paesi nouamente ritrovati* е първата книга, която прави това.

— Хм... — промърмори Томаш, преценявайки онова, което беше чул. — А другите книги имат ли някаква връзка с Бразилия?

— Не, нямат, доколкото знам.

— Странно...

Настъпи тишина.

— Искате ли да видите някоя от тези книги?

— Да — реши Томаш. — *Paesi nouamente ritrovati*.

— Ще помоля да ви заведат в залата с микрофилмите.

— Професор Тошкано на микрофилм ли я е чел?

Лагоа погледна бележката.

— Не, той е прегледал оригинала.

— Тогава, ако нямате нищо против, бих предпочел и аз да я прегледам в оригинал. Искам да проуча точно онези екземпляри, които и той е прегледал. Възможно е да има важни бележки в полето, дори видът на използваната хартия би могъл да се окаже от значение. Трябва да видя онова, което и той е видял, само така бих могъл да съм сигурен, че нищо няма да ми убегне.

Бразилецът махна към асистентката.

— Селия, нареди да донесат оригинала на *Paesi*. — Пак погледна към бележката. — Намира се в хранилище 1, 3. После заведи господин професора в залата за редки книги и попълни формуляра. — Обърна се

към Томаш и му стисна ръка. — Господин професоре, беше ми приятно. Ако ви трябва нещо друго, Селия ще ви помогне.

Лагоа се върна към съвещанието, а асистентката, след кратък разговор по телефона, кимна към посетителя да я последва. Слязоха на долния етаж по мраморното стълбище и Селия поведе Томаш към една врата, на която имаше табелка *Редки книги*, точно под дирекцията. Влязоха и той разбра, че се бяха върнали в същия салон, само че вече не бяха на огромния балкон, а в залата долу; отляво имаше дълъг дървен шкаф с малки чекмеджета и метални дръжки, с картончета в тях, наредени по азбучен ред според името на автора и произведението. Пресякоха салона и Томаш се озова до маса, поставена пред бюрата на служителките от библиотеката; масата беше покрита с кадифен плат в бордо и върху нея бе поставена малка кафява книга със златни букви на корицата, както и чифт тънки бели ръкавици. Селия го представи на библиотекарката, ниска и закръглена госпожа.

— Това ли е книгата? — попита Томаш и посочи древната реликва върху кадифената покривка на масата.

— Да — потвърди библиотекарката. — Това е *Paesi nuovamente ritrovati et novo mondo da A. Vesputio*.

Приблужи се, надвесвайки се над книгата.

— Мога ли да я разгледам?

— Разбира се — каза госпожата. — Но, моля ви, сложете си преди това ръкавиците. Книгата е стара и искаме да избегнем отпечатъци от пръсти и...

— Знам как е — прекъсна я Томаш с усмивка. — Не се притеснявайте, свикнал съм.

— И можете да ползвате само молив.

— Разбирам ви, но нямам — каза португалецът, опипвайки джобовете си.

— Можете да ползвате този — разреши проблема библиотекарката, като остави подострен молив на масата.

Томаш нахлузи белите ръкавици, седна и взе малката кафява книга, като погали кожената корица. На първите страници бяха споменати заглавието, автора, града Виченца и годината на издаването, 1507; бележка с молив на съвременен португалски обясняваше, че книгата съдържа първото описание на пътуването на Педро Алвареш

Кабрал до Бразилия и че става въпрос за втория по древност сборник с пътеписи. Прелисти книгата; страниците бяха пожълтели и на петна, излъчваха осезаем сладникав мирис; искаше му се да почувства плътността на листовите с върха на пръстите си, но ръкавиците го бяха лишили от усета за допир, сякаш беше под упойка. Текстът изглеждаше написан на тоскански и включваше по двадесет и девет реда на страница, с декоративен елемент в началото на всяка глава.

Отне му два часа да прочете книгата, водейки си бележки с молив в бележника. Когато приключи, остави книгата, стана от стола, протегна се и отиде при библиотекарката, която се суетеше около някакви поръчани книги.

— Извинете — каза той, за да привлече вниманието ѝ. — Привърших вече.

— Ах, да — възкликна тя. — Желаете ли друга книга?

Томаш погледна часовника. Беше пет часа.

— В колко часа затваряте?

— В осем вечерта, господине.

Португалецът въздъхна.

— Не, смятам да си ходя, вече съм изморен. Ще се върна утре, за да прегледам Валдземюлер. — Кимна с глава. — Много благодаря и до утре.

Селия се върна в залата с редки издания и го придружи в асансьора. Слязоха до етажа на главния вход и се отправиха към големия вестибюл, заобикаляйки мраморното стълбище. Когато се приближиха до приемната, за да остави пропускателна карта си, асистентката на директора внезапно спря и отвори широко очи.

— О, професоре, сега си спомних нещо — каза тя.

Томаш я изгледа с почуда.

— Какво има?

— Вижте, професор Тошкано обикновено ползваше сейф за лични вещи. След като почина, неговият сейф остана заключен и не можем да го използваме. — Погледна го умопително. — Нали няма да имате нищо против да предадете в консулството нещата, които е оставил тук?

Португалецът сви рамене, разтвори ръце с безразличие.

— Разбира се. Няма да се бавим много, нали?

— Не — успокои го Селия.

Девојката се устреми към един човек от охраната, който стоеше вляво от вестибюла, точно зад приемната, и Томаш я последва; минаха през детектор за метали, като онези по летищата, и се озоваха пред два масивни черни шкафа. Селия прегледа номерата на отделенията и спря пред шейсет и седем; извади един шперц от чантичката си и го пъхна в ключалката на вратичката; тя се отвори, откривайки съдържанието на малкия сейф. Вътре имаше само куп книжа. Селия извади документите и ги подаде на Томаш, който следеше операцията с нарастващо любопитство.

— Какво е това? — попита португалецът, втренчил поглед в листовите хартия, които държеше в ръка.

— Това са неща, оставени от професор Тошкано. Нали нямате против да ги вземете?

Томаш прелисти страниците, забеляза фотокопия на микрофилмирани документи и някакви бележки. Вниманието му бе привлечено от един от листовите, който съдържаше две групи от по три думи, написани с големи букви и буквена комбинация в два реда с кръстосана азбучна последователност.

ANA
ASSA
ARARA

SONOS
MATAM
OTTO

A	D—E	H—I	M
B—C	F—G	J—L	

Томаш притвори очи и се опита да проникне в смисъла на видяното. Остана за момент вгълбен, претегляйки различните възможности, и внезапно лицето му светна в усмивка. Той подаде страницата на Селия гордо и триумфиращо.

— Какво мислите за това?

Бразилката разгледа думите, сбърчи чело и вдигна поглед.

— Ами... не знам, странно е, нали? — Наведе глава над листа, прочитайки написаното в първите два абзаца. — *Ana assa arara e sonos matam Otto*, „Ана пече арара и сънища убиват Ото“.

Томаш повдигна вежди.

— Нищо особено ли не намирате?

Момичето пак се вгледа в листа; след видимо безрезултатно усилие, тя нацупи устни.

— Ами някак безсмислени фрази, нали?

— Нищо друго ли не забелязвате?

Тя отново се взря в листа.

— Не — каза накрая. — Защо?

Португалецът посочи двата абзаца.

— Забелязахте ли, че думите са палиндромии?

— Палиндромии ли?

— Четат се по един и същи начин отляво надясно и отдясно наляво, означават едно и също. — Вгледа се съсредоточено в буквите. — Вижте. Първата дума е *ana*, която се чете по същия начин и в едната, и в другата посока. *Assa* е същият случай. И *arara* също. И така нататък.

— О, невероятно! — възкликна Селия възхитена.

— Интересно е, нали?

— И защо го е правил?

— Професорът обичаше ребуси, явно си е играл на... — Томаш млъкна, отвори широко очи и устните му описаха едно о. — Вижте го само, ама той... — заговори сам на себе си, отваряйки и затваряйки уста като риба. Затършува припряно из джобовите и като не намери онова, което търсеше, нетърпеливо запрелиства сгънатите в бележника листи, докато най-сетне го откри. — А! Ето го!

Селия надникна, но нищо не разбра.

MOLOC
NINUNDIA OMASTOOS

Томаш прокара очи по същите думи, произнасяйки ги в неясен шепот. Надраска припряно някакви неразгадаеми заврънкулки. Лицето му светна изведнъж и вдигна възторжено ръце.

— Открих!... — извика той, гласът му прокънтя из вестибюла, привличайки погледите на посетителите.

Селия го изглежда смаяно.

— За какво говорите, професоре?

— Разреших ребуса — възкликна той с широко отворени очи, обзет от еуфорична възбуда. — Покъртително просто. — Опря показалец до слепоочието. — Измислях какви ли не теории, докато всъщност е трябвало само да прочета първия ред отдясно наляво. — Погледна към листа. — Искате ли да видите?

Взе писалката и надраска отговора под шифрованата дума. На горния ред написа:

COLOM

После съпостави думите от следващия ред с азбучната структура, записана от Тошкано, и получи едно странно уравнение:

NINUNDIA
OMASTOOS

N	I—N	U—N	D—I	A
O—M	A—S	T—O	O—S	

NOMINASUNTODIOSA

Разглежда по-задълбочено фразата, определи местата на интервалите и отново я написа:

NOMINA SUNT ODIOSA

— Какво е това? — попита Селия.

— Момент — промърмори Томаш, опитвайки се да си припомни нещо. Минута по-късно идентифицира цитата. — Цицерон.

— Моля?

— Цицерон — повтори той. — Това е посланието, което професор Тошкано ни е оставил.

— Цицерон ли? Какво значи това?

— Означава, мила моя, че ще се върна горе и ще започна всичко отначало — каза, отправяйки се забързано към асансьорите. Махна с листа. — Тук е следата към голямото откритие.

[1] Названието включва различни видове дървета, храсти и лиани с ярки, искрящи цветове от рода *Caesalpinia* и *sesbania*. — Б.р. ↑

[2] По името на 25-ия португалски крал дон Жозе I Реформатора (1714-1777 г.). Смятан е за покровител на „чувствения“ късен барок, примесен с елементи от пищната естетика на стила рококо. — Б.пр. ↑

[3] Най-голямата португалска авиотранспортна компания. — Б.р. ↑

[4] Оригинални килими от района на Бейриш, Португалия, представителни за националната художествена традиция. — Б.р. ↑

[5] Рисувани керамични плочки, гледжосани от едната страна, използвани за облицовка на сгради. — Б.р. ↑

[6] От фр. *julienne*, супа от различни зеленчуци, нарязани на тънки ивици, подправени с риган и зехтин. — Б.пр. ↑

[7] Диханието на Молох (фр.). — Б.р. ↑

[8] От *iwasa 'i* (тупи), *fruto que chora* (порт.), „плаещ плод“; много ценен от индианците плод на палма, растяща по поречието на Амазонка. — Б.пр. ↑

[9] Разхладителен гъст натурален крем, приготвен само от месестата част на различни тропически плодове, без добавка на вода или други примеси. — Б.пр. ↑

[10] Шоп — наливна бира. — Б.пр. ↑

[11] Брашно от маниока, запържено със ситно нарязани зеленчуци. — Б.пр. ↑

[12] Коктейл от кашаса, ракия от захарна тръстика, лимони тип лима, захар и много лед. — Б.пр. ↑

[13] Здравей! Мога ли да те наричам Томаш? (швед.). — Б.р. ↑

[14] Аз съм Лена (швед.). — Б.р. ↑

[15] Късноготически стил в португалската архитектура и изкуство, наложил се по време на управлението на крал Мануел I. —

Б.р. ↑

[16] Епическа поема от Луиш де Камоеш. — Б.р. ↑

[17] Хронологично изложение на историята от началото на света в разкази и картини. — Б.р. ↑

[18] Увод в космографията с необходимите за изучаването ѝ геометрични и астрономически начала. За четирите пътешествия на Америго Веспучи. — Б.р. ↑

[19] История на разрушението на Индия от испанците. — Б.р. ↑

[20] Писмо за новооткритите острови. — Б.р. ↑

[21] Декада (съчинение в десет части) за Новия свят. — Б.р. ↑

[22] Псалтир. — Б.р. ↑

[23] Преоткритата земя и Новият свят на А. Веспучи. — Б.р. ↑

IV

Високи облаци се носеха като далечен плащ откъм хоризонта на запад; тъмносиви и плътни в основата, те се разпокъсваха и искряха по върха. Зимното слънце обливаше с чиста, студена, ярка светлина блесналата повърхност на река Тежо и ниските къщи на Лисабон, откроявайки ярките тонове на цветните фасади и покривите с тухлен цвят, изпълнили меките женствени извивки на хълма Лапа.

Томаш се залута из пустите улички на квартала, двоумейки се накъде да поеме в тесния градски лабиринт, докато, почти случайно, излезе на уединената „Руа да Бандейра“. Спусна се по стръмната улица и се озова срещу красива бледорозова сграда; свърна с малкото пежо през голямата порта и спря в двора до два лъскави черни мерцедеса, паркирани пред главния вход на кокетен малък дворец. Портиер с безупречна униформа, светлосив цилиндър, палто в тъмносиво и сребриста вратовръзка, се приближи до колата и новопристигналият смъкна прозореца.

— Хотел „Лапа“, нали?

— Да.

— Мога ли да оставя колата тук?

— Не се притеснявайте. Дайте ми ключа и аз ще паркирам колата.

Томаш влезе в уютното фоайе на хотела. Мраморният под в цвят на слонова кост приличаше на огледало, гладък и блестящ, с една-единствена геометрична фигура в центъра, върху която имаше изящна кръгла масичка с красива ваза, пълна със свежи стръкове ружа, пищни и лъчезарни; той добре познаваше тези цветя, следи от които се откриваха дори в гробниците на фараоните. Концанса би могла да разбере значението им, каза си той. Мебелите, които красяха вестибюла, бяха в стил Луи XV или добра имитация — кремави дивани и тапицирани с бяла кожа столове.

Зърна познатото лице с малки очи и крив като кука нос; мъжът остави вестника, който четеше, стана от дивана и се запъти към

новодошлия.

— Том, вече знам, че си точен мъж — възкликна Нелсън Молиарти, широко усмихнат, с характерния си американизиран бразилски акцент.

Стиснаха си ръцете.

— Здравейте, Нелсън. Как са нещата при вас?

— Всичко е наред. — Разтвори ръце и си пое дъх. — Ах, прекрасно е тук, в Лисабон.

— Отдавна ли пристигнахте?

— Преди три дни. Разхождах се през цялото време.

— Къде ходихте?

— О, насам-натам, знаете как е. — Покани го с жест в салона, над чийто вход светеше надпис Рио Тежо Бар. — Елате да пийнем по нещо. Гладен ли сте?

— Не, благодаря, вече обядвах.

— Том, вече е почти пет следобед. *Tea time.*^[1]

Дълъг роял, черен блестящ *Kawai*, ги посрещна на входа като самотен и мълчалив часовей в търпеливо очакване на мига, в който нечий умели пръсти щяха да вдъхнат живот на клавишите с цвят на слонова кост. Отдясно имаше бар от орехово дърво, масите и столовете бяха в стил Луи XV; пет големи прозореца, декорирани с тъмnochервени завеси, гледаха към градината, нежна мелодия от балет на Чайковски звучеше едва доловимо, изпълвайки бара със спокойна, изискана и приятна атмосфера. Молиарти избра маса до един от прозорците и покани с жест Томаш да седне.

— Какво ще желаете?

— Чаша чай.

— *Waiter* — извика американецът, махайки на сервитьора. Момчето се приближи до клиентите. — Един чай за моя приятел, ако обичате.

— Какъв чай предпочитате?

— Имате ли зелен чай? — попита Томаш.

— Естествено. Какъв вид зелен чай?

— Ммм... знам ли... — заекна Томаш. — Какво ще ме посъветвате?

— Въпрос на вкус. Но, с ваше позволение, бих ви препоръчал японски *gabalong*. Мек, изискан, с лек плодов вкус и свеж аромат на

цветя.

— Убедихте ме — засмя се Томаш. — Донесете ми от него.

— Ще поръчат ли нещо за ядене?

— Някакви сладкиши. Имате ли нещо с шоколад?

— Бих ви препоръчал да опитате нашите *cookies*, клиентите ни ги харесват много.

— Донесете тогава от тях.

— Много добре — каза сервитьорът, докато записваше поръчката. Вдигна глава и погледна към Молиарти. — А господинът?

— Донесете ми от онзи *snack*^[2], който ядох тук вчера.

— *Foie gras*^[3] с аромат на *Armagnac*^[4], сладко от зелени домати и затоплена *brioche*^[5] с орехи и смокини?

— *That's right*^[6] — каза Молиарти, като кимна развеселен. — И шампанско.

— Може би *Louis Roederer* от Реймс?

— Точно това. Добре изстудено.

Келнерът се отдалечи и Молиарти потупа приятелски Томаш по гърба.

— И така, Том? Как беше в Рио?

— *Cidade maravilhosa* — усмихна се португалецът, като подхвана прочутия рефрен^[7]. — *Cheia de encantos mil*.

— *I agree*^[8] — съгласи се Молиарти. — Кога пристигнахте?

— Вчера сутринта. Прекарах цяла нощ в самолета.

— Неприятно, нали?

— Отвратително. Въобще не мигнах.

— Знам как е — каза той и се намръщи. — Напълнели ли сте?

— Ммм... не. Знаете ли, за мен беше изненада, когато се претеглих въщи и открих, че съм запазил килограмите си. Не е за вярване след всички онези бифтеци, които изядох.

— Ядохте ли много плодове?

— С тонове. Сокове от манго, маракуя, ананас, много папая на закуска...

— И как искате да напълнеете след всички тези плодове?

— Наистина.

Келнерът се приближи с *cookies* и бутилка шампанско, която отвори с леко пук; наля няколко златисти пенливи глътки в чашата на

Молиарти и се оттегли, за да приготви остатъка от следобедната закуска.

— И така, разказвайте — каза американецът, придавайки си сериозен вид. Опря лакти на масата и събра ръце пред лицето си, допирайки пръсти. — Какво открихте?

Томаш отвори чантата, която държеше до краката си, и извади бележника си, както и някакви документи, които остави на масата.

— Открих нещичко — призна той, докато се навеждаше, за да затвори чантата. Изправи се и погледна събеседника си. — Прегледах внимателно всички книги, които професор Тошкано беше проучвал в Националната библиотека и в Кралската португалска библиотека. Освен това получих достъп до неговите бележки и ксерокопия от документи, част от които се съхраняваха в консулството, за да бъдат предадени на вдовицата, а друга част все още се намираха в сейф в Националната библиотека. А тази сутрин бях в португалската Национална библиотека, за да проверя още нещичко. С други думи, макар и да сме още далеч от окончателни резултати, бих казал, че имаме известен напредък. — Хвърли поглед към бележника. — Предлагам да започнем с преглед на онова, до което, предполагам, е стигнал професор Тошкано в проучването си във връзка с откриването на Бразилия, което, в крайна сметка, представлява и целта на изследването, възложено му от фондацията.

— *Okay.*

— Както бях информиран, професор Тошкано е трябвало да провери доколко са основателни старите подозрения на историците, че Педро Алвареш Кабрал само е направил официално достойние онова, което други мореплаватели са били открили преди него.

— *That's right.*

— Първият важен въпрос, който трябва да изясним, е дали действително е съществувала *политика на секретност* в Португалия по време на Великите географски открития. Този въпрос има фундаментално значение, защото, ако не е имало такава политика, отпада и тезата, че Кабрал само е направил публично достойние откритото от други преди него. Укриването на тази информация би било лишено от смисъл, ако не е съществувала подобна политика.

— Очевидно.

— Въпросът е спорен, тъй като се намират учени историци, които смятат, че *политиката на секретност* е измислица, исторически мит.

— Дали е така?

Томаш сви устни.

— Не вярвам. *Политиката на секретност* наистина е съществувала. Така мисля аз, така е мислил професор Тошкано, така мислят и много други историци. Вярно е, че някои изследователи са спекулирали с това, като прибъгвали до *политиката на секретност* като средство за попълване на белите петна в наличната информация, но истината е, че много от португалските морски начинания са били обгърнати от тайнственост. Например официалните португалски хроники от онова време са премълчали подвига на Бартоломеу Диаш, който заобиколил нос Добра надежда и открил морски път към Азия. Христофор Колумб бил онзи, който, намирайки се случайно в Лисабон при завръщането на Диаш, разкрил пред света това необикновено събитие. Ако не е било случайното присъствие на Колумб в Португалия, може би Диаш щеше да тъне в неизвестност, както и неговото забележително пътуване, погребано завинаги от забраните на тази *политика на секретност*. Кой знае, може би днес щяхме да вярваме, че Вашко да Гама е бил първият, заобиколил нос Добра надежда?

— Разбирам — съгласи се Молиарти с утвърдително поклащане на главата. — Всъщност искате да кажете, че португалската морска експанзия е пълна с такива като Бартоломеу Диаш, останали неизвестни, защото не са имали късмета на Колумб да пробият *политиката на секретност*.

— Точно така. В интерес на истината, тази политика не е била лишена от основания. Португалците са били малък народ с ограничени средства и не биха могли да се съревновават с големите европейски сили при равни условия, ако всички са имали достъп до една и съща информация. Разбрали са, че информацията е власт и съзнавайки това, скъпернически са я криели, запазвайки си монопола над тези стратегически сведения за в бъдеще. Вярно е, че премълчаването на фактите се извършвало избирателно, укривани били само определени събития. Забележете, имало е случаи, при които, обратно, дори било от полза да се огласи откритието, тъй като приоритетното проучване на

територията е било основен критерий за заявяването на право на владение.

Келнерът се върна с поднос, балансиращ на върха на пръстите му; остави на масата каничка, която изпускаше пара през чучурчето, чаша и захарница; Томаш забеляза, че порцеланът беше от Вища Алегре с декорация *famille verte*^[9], бял порцелан, украсен с мотиви на пеперуди и черничеви листа, имитация на китайския порцелан от периода Канси. Келнерът наля чая в чашата и едва забележимо кимна с глава.

— Японски чай *gabalong* — съобщи и веднага се оттегли.

Томаш разгледа течността, която се поклащаше в чашата; зеленият чай беше светъл и бистър, с приятен ароматен дъх. Сипа две лъжици захар, разбърка внимателно и опита; беше наистина лек и с плодов вкус.

— Ммм, чудесен е — прошепна, като оставяше горещата чаша.
— Докъде бях стигнал?

— До *политиката на секретност*.

— Да. Та исках да кажа, че тази политика е била наистина селективна и на практика е довела до това, че много от най-важните португалски морски експедиции били осъществени тайно заради висши държавни интереси. Впоследствие, тези дела били забравени от историята. Те реално са се случили, но понеже ние нищо не знаем за тях, все едно не съществуват.

— Което ни отвежда към откриването на Бразилия.

— Точно така. Според официалните хроники, Бразилия била открита на 22 април 1500 година, когато флотилията на Педро Алвареш Кабрал, отнесена от буря на път за Индия, се озовала пред висок и заоблен хълм, който португалците нарекли Монте Пашкоал. Това бил бразилският бряг. Флотилията останала десет дни на това място; трябвало да огледат новата територия, обозначена като Тера де Санта Круз, да се запасят и установят контакт с местните хора. На 2 май флотилията поела по посока на Индия, но един от корабите, малък плавателен съд за продоволствия, се завърнал в Лисабон под командването на Гашпар де Лемош, отнасяйки около двайсетина писма, които осведомявали крал дон Мануел за откритието, както и един забележителен ръкопис на хрониста Перо Ваз де Каминя. — Томаш се почеса по брадичката. — Първият знак, че откритието може

и да не е било случайно, се открива в начина, по който Каминя отразява събитията. Всъщност той не показва каквато и да било изненада от факта, че са открили нова земя.

— Но това е субективно — възрази Молиарти. — Защо да не допуснем, че изненадата им не е била отразена в хрониката? Или са сметнали за естествено, че там има земя, и без да познават този район от света.

— Така е. Липсата на изненада в хрониката на Перо Ваз де Каминя, сама по себе си, не би имала никаква особена тежест, ако не беше свързана с цяла поредица от други насочващи следи. Вторият показател е самото присъствие на продоволствен кораб във флотата на Кабрал. Подобен плавателен съд би бил прекалено уязвим при една експедиция от Лисабон до Индия. Който и да било що-годе запознат с мореплаване, би трябвало да знае, че малкият продоволствен кораб не е бил в състояние да издържи цялото пътуване, най-вече като се има предвид драматичното преминаване през нос Добра надежда, наричан от моряците Нос на бурите. А португалците по онова време са били най-добрите морски пътешественици в света, поради което не са могли да не знаят подобен факт. Защо тогава, по дяволите, са включили този малък плавателен съд във флотилията от големи кораби? — Томаш остави въпроса да виси във въздуха. — Има само едно възможно обяснение. Те са знаели предварително, че малкият кораб няма да стигне до крайната цел на експедицията. Нещо повече, били са наясно, че той ще проплава само една трета от пътя на отиване и ще бъде принуден да се завърне в Лисабон, за да отнесе новината за откриването на новата земя. С други думи, те вече са знаели, че там е съществувала земя, и малкият плавателен съд е бил включен във флотилията умишлено, именно защото е трябвало да се завърне с новината.

— Любопитно и допустимо, но не и достатъчно убедително.

— Съгласен съм. Макар че има една подробност, която държа да подчертая. Когато продоволственият кораб пристигнал в Лисабон, моряците не споменали и дума за случилото се и откриването на Бразилия било държано в тайна от кралския двор до завръщането на Педро Алвареш Кабрал. Това неестествено поведение подсказва, че цялата операция може би е била планирана предварително.

— Хм... интересно. Но вашата теория все още ми се струва недостатъчно аргументирана.

— Да. И ето сега се появява и третата следа. Имам предвид две географски карти. Първата и най-важната е планисфера, създадена от анонимен португалски картограф, изработена по поръчка на Алберто Кантино за Ерколе д'Есте, херцог на Ферара. Старинният ръкопис с цветни миниатюри е с размери метър на два. И тъй като името на португалския автор остава неизвестно, тази огромна карта е позната под името *Планисфера на Кантино* и се намира понастоящем в библиотеката в Модена, Италия. В писмо от 19 ноември 1502 година Кантино разкрива, че картата е копие на официален португалски оригинал, което навярно е било направено нелегално поради действащата тогава *политика на секретност*. Ценното на тази карта е, че представя детайлно очертание на най-важната част от бразилския бряг. Да видим. — Томаш отгърна нова страница в бележника и се приготви да пише. — Картата е попаднала в ръцете на Кантино най-късно през ноември 1502 година, което ни дава интервал от малко повече от две години между откритието на Кабрал и пристигането на планисферата в Италия. — Драсна хоризонтална линия по листа, изписвайки на левия край думите *Кабрал, април 1500*, а на другия край, *Кантино, ноември 1502*. — Проблемът е в това, че Кабрал не е картографирал детайлно бразилския бряг, от което следва, че точните сведения в планисферата, в най-добрия случай, се дължат на по-късни експедиции. — Вдигна два пръста. — Е, добре, второто официално плаване на португалците до Бразилия е това на Жоао да Нова, през април 1501, малко повече от година преди *Планисферата на Кантино* да попадне у херцога на Ферара. Но, забележете, Жоао да Нова не е пътувал специално, за да изследва бразилския бряг. И той, като Кабрал, е бил на път за Индия, поради което не е имал достатъчно време да картографира бреговата ивица, и освен това се завърнал в Лисабон по средата на 1502 година. — Вдигна трети пръст. — Това означава, че точната информация от *Планисферата на Кантино* най-вероятно е резултат от едно трето пътуване. И наистина една флотилия вдига котва от Лисабон с мисията да изследва бразилския бряг. Това е експедицията на Гонсало Коельо, който потеглил от Лисабон през май 1501 година и в чийто екипаж бил флорентинецът Америго Веспучи, човекът, на чието име впоследствие щял да бъде наречен

американският континент. Флотилията пристигнала в Бразилия в средата на август, изследвала в продължение на година и нещо значителна част от брега, спуснала се толкова надолу, че се озовала в голям залив, който бил наречен Рио де Жанейро, продължила на юг чак до Кананея, преди да се отдели от брега и да се завърне в Португалия. Трите каравели от тази експедиция влезли в пристанището на Лисабон на 22 юли 1502 година. — Написа *Гонсало Коельо*, юли 1502 в последната четвърт от хоризонталния ред, където вече стоеше *Кантино*, ноември 1502. — И ето че стигаме до същността на въпроса — каза Томаш, посочвайки двете дати, написани върху листа. — Нима е възможно само за четири месеца, от юли до ноември, официалните картографи на Лисабон да изработят подробни карти с информацията на Гонсало Коельо и при това португалският картограф, анонимният изменник, вербуван от Кантино, да направи копия на тези карти и нелегалната планисфера да стигне до Италия? — Томаш подчерта с писалката късото разстояние, видно на хоризонталната линия на времето, между *Гонсало Коельо* и *Кантино*; леко се намръщи и поклати глава. — Не мисля. Малко вероятно е всичко това да се случи само за четири месеца. Което ни изправя пред друг голям въпрос. Как, по дяволите, е могъл Алберто Кантино да купи португалска планисфера, съдържаща сведения, които, ако се вярва на хронологията на официалните източници, практически е невъзможно да са били отразени в карта? Откъде всъщност са дошли тези сведения? — Вдигна лявата ръка с дланта нагоре, сякаш да изложи очевиден факт. — Тази загадка има само едно разрешение. *Планисферата на Кантино* е била изработена не на основата на информацията от официалните експедиции до Бразилия, а на данните, получени преди Кабрал, по време на нелегални плавания, неотразени в историята заради *политиката на секретност*.

— Хм — замислено произнесе Молиарти. — Интересно. Това окончателното ви становище ли е?

Томаш поклати глава.

— Смятам, че е непосилно в рамките на четири месеца да се изработи официална карта с точно изображение на бразилския бряг, после същата карта да бъде нелегално копирана и копието да стигне до Италия. Трудно би могло да се случи за такъв кратък срок. —

Португалският историк повдигна вежди. — Забележете. Трудно, но не и невъзможно.

Американецът изглеждаше малко разочарован.

— Да, да — прошепна. — Споменахте за една втора карта...

— Не е карта, а препратка към карта.

— Какво искате да кажете?

— Едно от писмата, които продоволственият кораб на Гашпар де Лемош отнесъл в Лисабон при официалното обявяване на откриването на Бразилия, било написано от майстор Жоао до крал дон Мануел и датира от 1 май 1500 година. Та въпросното писмо определя местоположението на Тера де Санта Круж, Бразилия, като се позовава на вече изгубена карта, старинната *tara-mundi*^[10] на португалеца Перо Важ Бизагудо. — Направи справка в бележника си. — Майстор Жоао е написал: „Що се отнася до местоположението на тази земя, Ваше Величество може да нареди да донесат *tara-mundi* на Перо Важ Бизагудо, на която бихте могли да видите къде се намира; но тази *tara-mundi* не уточнява дали тази земя е населена, или не. Това е стара *tara-mundi*“. — Томаш изгледа Молиарти и махна с бележника. — И така, как е възможно Бизагудо да обозначи в старата си карта местоположението на земя, която още не е била открита?

Келнерът се върна със сочния *snack*, поръчан от Молиарти. Томаш се възползва и отпи глътка от зеления чай.

— Това са силни аргументи — съгласи се американецът, грабвайки топлия *brioche*. — Но ни липсва още... хм... както се казва... *smoking gun*^[11].

— Липсва ни едно убедително доказателство.

— Да.

— Спокойно, има още. — Отвори отново бележника. — Французинът Жан дьо Лери, който бил в Бразилия от 1556 до 1558 година, разговарял с най-старите заселници и ги чул да казват, че „четвъртата част на света, позната на португалците от почти осемдесет години, всъщност била открита много по-рано“. — Нахвърли едни цифри. — И така, ако извадим осемдесет от 1558, получаваме... 1478. — Погледна Молиарти. — Дори и да допуснем, че изразът „почти от осемдесет години“ би могъл да означава седемдесет и шест или седемдесет и пет години, става въпрос за доста по-ранна дата от 1500 година.

— Хм.

— Разполагаме също с писмо, написано от португалеца Ещевеао Фройш, който бил задържан от испанците, предполага се някъде в района на Венецуела, с обвинението, че се е настанил в кастилска територия. — Томаш пак прегледа записките си. — Писмото е с дата от 1514 година и е адресирано до крал дон Мануел. В него Фройш казва, че си е позволил само да се настани в „земите на Ваше Величество, открити вече от Жоао Коельо от Порта да Луж, съсед в Лисабон, преди двадесет и една години“. — Отново запресмята. — Значи, като извадим двадесет и едно от 1514, получаваме 1493. — Усмихна се към американеца. — Още веднъж се сблъскваме с дата, която предхожда 1500 година.

— Тези писма съществуват ли?

— Разбира се.

— Не мислите ли, че тези източници са донякъде съмнителни? Все пак някакъв никому неизвестен французин и един арестуван португалец...

— Скъпи ми Нел, има още четирима известни мореплаватели, които потвърждават сведенията, че се е знаело за Бразилия преди Кабрал.

— Наистина ли? Кои са те?

— Първият, който би трябвало да споменем, е испанецът Алонсо де Охеда, който, съпроводен от нашия приятел Америго Веспучи, зърнал южноамериканския бряг през юни 1499, навярно Гвиана. Малко по-късно, през януари 1500, друг испанец, Висенте Пинсон, стигнал до бразилския бряг, тоест три месеца преди Кабрал.

— С други думи, испанците са изпреварили португалците.

— Не е сигурно. Третият от списъка е Дуарте Пашеку Перейра, един от най-големите мореплаватели от епохата на Великите географски открития, макар и най-малко известният за широката публика.

— Говорите за същия Перейра, който е бил тема на докторантурата на професор Тошкано?

— Да. Освен мореплавател, той бил способен военен и учен, умеел най-точно да определя географската дължина без необходимите инструменти, които били създадени много по-късно. Споменавам това, защото Дуарте Пашеку Перейра станал автор на един от най-

мистериозните текстове от онова време, озаглавен *Esmeraldo de Situ Orbis*^[12]. — Томаш се върна на записките си. — Перейра пише на едно място в книгата, че дон Мануел го бил изпратил „да открие западната част“ и че това станало „в лето Господне хиляда четиристотин и деветдесет и осмо, когато била намерена и проплувана огромна твърда земя, с много принадлежащи ѝ острови“. — Томаш се втренчи в Молиарти. — Казано другояче, през 1498 португалски мореплавател открил земя на запад от Европа.

— А — възкликна американецът. — Две години преди Кабрал.

— Да.

Молиарти схруска още едно парче от препечената кифличка и го преглътна с глътка шампанско.

— И кой е четвъртият голям мореплавател?

— Колумб.

Американецът спря да дъвче и се вторачи в събеседника си.

— Колумб ли? Кой Колумб?

— Колумб.

— Христофор Колумб?

— Той самият. Когато Колумб се завърнал от първата си експедиция до Америка, спрял в Лисабон и се срещнал с крал Жоао II. По време на разговора португалският крал разкрил пред Колумб, че има и други земи южно от териториите, докдето той бил достигнал. Ако погледнем картата, ще видим, че на юг от Карибските острови е Южна Америка. Тази знаменателна среща между Колумб и дон Жоао II се е състояла през 1493 година, което означава, че португалците вече са знаели за съществуването на тези земи.

— Но къде се споменава за това?

— В книгата на един испански историк, който, според някои, е познавал лично Колумб. — Томаш пак се зачете в бележника си. — Имам предвид Бартоломе де лас Касас, който написал следното по повод на третата експедиция на Колумб до Новия свят: „Адмирала пак казва, че смята да отиде на юг, защото иска, явно под влиянието на дон Жоао, крал на Португалия, да се увери, че в границите му ще намери прекрасни неща и земи“.

Молиарти приключи със закуската и се облегна на дивана, наслаждавайки се на шампанското и на панорамата; широките прозорци на бара откриваха гледка към градината, където се

полюшваха големи и красиви смокини, хвърлящи загадъчни сенки по окосената трева.

— Знаете ли, Том, има нещо, което не разбирам — каза той. — Защо португалците, след като са знаели за съществуването на Южна Америка, са чакали толкова време, за да оповестят откритието си официално? Какво ги е накарало да съобщят за него едва през 1500 година? Защо не преди това?

— Въпрос на политика — отвърна Томаш. — Не забравяйте, че португалците са вярвали в ефикасността на *политиката на секретност*, в преимуществата, които гарантира стратегическата информация, когато е държана в тайна. Те са знаели за света много повече, отколкото техните съвременници и следващите поколения са могли да си представят. Короната е съзнавала, че ако разкрие съществуването на тези земи, подобна новина веднага би привлякла нежелано любопитство, би породила домогвания и враждебни интереси. Португалците са знаели, че никой не се домогва до нещо, за което няма представа, че съществува. Ако останалите европейци са били в неведение относно съществуването на тези земи, естествено не биха оспорвали правата на португалците. Така откривателите оставали с развързани ръце и провеждали своите проучвания, без да се притесняват от конкуренция.

— Това е ясно, Том — каза Молиарти. — Но ако португалците са имали полза от това да пазят откритията си в тайна, какво тогава ги е накарало да променят становището си и официално да признаят откриването на Бразилия през 1500 година?

— Смятам, че е заради кастилците. *Политиката на секретност* е имала смисъл като стратегия, доколкото е могло да се избегне нежелано внимание към португалските открития. Но от момента, в който Охеда, през 1499, и Пинсон, през януари 1500 година, започнали да си пъхат носа из южноамериканския бряг, за португалската корона станало ясно, че секретността вече не е разумно решение, тъй като кастилците могли да предявят претенции към онези земи, които португалците вече са били открили. И това наложило официалното обявяване на откриването на Бразилия.

— Разбирам.

— Коего ни препраща към последната голяма следа.

— И коя е тя?

— Договорът от Тордесиляс.

— О, да — възкликна Молиарти, припомняйки си прочутия документ, поделил света между Португалия и Испания. — Договорът, който поставя началото на глобализацията.

— Точно така. — Томаш се усмихна. Американците обичаха високопарните изказвания и охотно използваха модерната терминология. — Договорът от Тордесиляс, ратифициран от Ватикана, предоставя половината от света на португалците, а другата половина — на испанците.

— Каква арогантност.

— Без съмнение. Но истината е, че по онова време тези две нации са били най-силните в света, поради което им е изглеждало естествено да си поделят планетата. — Томаш допи чая си. — По време на договарянето всяка страна имала определени предимства в политическия шахмат. Предимството на португалците било в по-напредналите технологии в навигацията, въоръжението и морските експедиции. Испанците, от своя страна, били изостанали в тези три области, но разполагали със силен коз — тогавашният папа бил испанец. Същото е като при футболен мач: имаме най-добрите играчи, най-добрия треньор, най-добрия отбор, но съдията на мача да е подкупен от противника и е готов да анулира всеки гол на нашия отбор, като измисля дузпи срещу нас. В общи линии, това се е получило. Португалските мореплаватели се разхождали на воля из африканския бряг и из Атлантическия океан, докато кастилците контролирали Канарските острови. Това положение било узаконено през 1479 година с Договора от Алкасовас, според който Кастилия признала правото на португалците над африканския бряг и атлантическите острови, а в замяна португалците приели, че Канарските острови са кастилско владение. Договорът, потвърден на следващата година в Толедо, пропуснал обаче Западния Атлантис, въпрос, който излязъл на дневен ред след първата експедиция на Христофор Колумб. И понеже нямало клауза в документа, която пряко да се отнася до това ново положение, стигнало се веднага до заключението, че е необходим нов договор.

— Договорът от Тордесиляс.

— Точно така. Първоначалното предложение на Лисабон било Земята да бъде разделена по паралел, който минава през Канарските

острови, като кастилците получавали право да владеят земите на север от паралела, а португалците — всичко останало. Но папа Александър VI, който бил испанец, издал две були през 1493 година, прокарвайки разделителната черта по меридиана, отстоящ на сто левги западно от Азорските острови и островите Зелени нос. Както е видно, папата е бил в тайно съглашение с Кастилия. Португалците не склонили и макар и да приели по принцип разделителната черта, поискали да бъде преместена с триста и седемдесет левги на запад от Зелени нос, с което кастилците и папата се съгласили, след като не видели причини да не го сторят. Сделката обаче си струвала. — Томаш начерта планисфера в бележника; в грубо нахвърлените контури се разпознаваха очертанията на Африка, Европа и целия американски континент. Ученият прокара една вертикална черта през Атлантическия океан, по средата между Африка и Южна Америка, и написа отдолу 100. — Това предлагали папата и кастилците, черта на сто левги на запад от Зелени нос. — Прокара друга вертикална черта, по-наляво, така че да хване част от Южна Америка, и изписа отдолу числото 370. — Това е чертата, която поискали португалците, разположена на триста и седемдесет левги на запад от Зелени нос. — Изгледа Молиарти. — Кажете ми, Нел, коя е основната разлика между тези две черти?

Американецът се взря в линиите.

— Едната пресича само морето, а другата включва и къс земя.

— И коя е тази земя?

— Бразилия.

Томаш кимна утвърдително с глава и се усмихна.

— Бразилия. Защо, според вас, португалците толкова са настоявали на тази втора разделителна черта?

— За да си запазят Бразилия?

— Кое то поставя един трети въпрос. Как са могли португалците да знаят, че втората разделителна линия включва Бразилия, след като през 1494 година Бразилия все още не е била открита? — Томаш се наведе към събеседника си. — Или вече е била?

Молиарти се облегна на дивана и си пое дълбоко дъх.

— *I see your point.*^[13] — Взе бутилката с *Louis Roederer*, наля малко шампанско в чашата и утоли жаждата си; остави чашата на масата и стана, впивайки очи в Томаш. — Има над какво да се

замислим — каза той след кратка пауза. — Но, кажете ми, Том, от всичко това, което ми казахте, кое всъщност е новото?

Томаш задържа погледа на Молиарти, сякаш го предизвикваше.

— Нищо — отговори.

— Съвсем нищо ли?

— Абсолютно нищо. Всичко, което ви казах за загадките около откриването на Бразилия, намерих в записките на професор Тошкано.

— И не открихте нищо ново?

— Нищо. Професор Тошкано се е ограничил с проучване на онова, което други историци вече са били открили или разгадали.

Американецът го гледаше с недоумение, сякаш не вярваше на ушите си.

— Сигурен ли сте?

— Абсолютно.

Молиарти изглеждаше съкрушен. Раменете му се отпуснаха, погледът му се зарея в пространството. Но изведнъж нещо забушува в него, страните му пламнаха и лицето му се помрачи от едва сдържан гняв, готов да избухне.

— *Motherfucker, son of a bitch*^[14] — изръмжа сам на себе си. Притвори очи и опря чело на лявата си ръка, с лакът на масата, подпрял ръка в поза на потрес. — *Damn it! I knew it. Shit!*^[15]

Португалецът стоеше умълчан, изчакайки да отmine пристъпа на контролиран гняв. Молиарти измърмори още няколко неразбираеми думи, прошепнати с яростно възмущение; най-сетне въздъхна, отвори очи и го погледна.

— Том — каза глухо. — Професор Тошкано ни е подвел.

— В какъв смисъл?

Американецът потърка очи.

— Както ви казахме в Ню Йорк, идеята ни беше да отбележим годишнината от откриването на Бразилия с проучване на неизвестните експедиции преди Педро Алвареш Кабрал. Затова ангажирахме професор Тошкано преди седем години. Той харчи парите ни през цялото това време и накрая заяви, че бил направил революционно откритие, което щяло да промени всичко, което знаем за Великите географски открития. Сега, когато професорът го няма вече, вие идвате и ми казвате, че професор Тошкано, през всичките тези седем години, е

подготвил някаква компилация от трудовете на други историци, без да добави нищо ново. Както разбирате, ние не...

— Не съм казал това — прекъсна го Томаш.

Молиарти млъкна и го загледа с недоумение.

— Моля?

— Не съм казвал, че професор Тошкано не е добавил нищо ново и че се е задоволил с това да направи компилация от работата на други.

— Извинете, но именно така разбрах думите ви.

— И правилно сте разбрали, доколкото това се отнася до онази част, която успях да отсея от изследванията на професор Тошкано. Но както ви казах в началото на разговора, засега не разполагам с окончателни отговори; освен това има и други следи, оставени от професора, които трябва да се проследят.

— О, разбирам — възкликна Молиарти с удвоено внимание. — Значи все пак има нещо.

— Явно има — каза Томаш предпазливо. — Само че не съм сигурен дали е пряко свързано с откриването на Бразилия.

— Какво искате да кажете?

Португалецът сведе очи и поклати глава.

— Все още не знам. — Прехапа долната си устна. — Ще предприема нови проучвания и после, когато разполагам с нещо по-конкретно, пак ще говорим.

— Моля ви, Том, не ме оставяйте в неведение. За какво става въпрос?

— Имам предвид една шифрована следа.

Молиарти се усмихна странно, сякаш се сдоби с потвърждение на нещо, което отдавна е подозирал.

— Аха! Знаех си, че има още нещо. Кажете ми, Том, каква е тази следа?

— Предполагам, че сте чували за Цицерон?

— Да — отвърна американецът очаквателно, като се мъчеше да разбере връзката между Цицерон и проучванията на професор Тошкано. — Римлянин, нали?

— Цицерон е римски държавник и философ, живял в последното столетие преди Христа. Той е един от най-прочутите оратори в Древен Рим, известен с филипиките си срещу Марк Антоний след смъртта на Цезар. Приписва му се една често цитирана фраза.

Направи малка пауза, за да си вземе една бисквитка.
— Каква фраза? — прекъсна го Молиарти нетърпеливо.
— *Nomina sunt odiosa*.
— Какво?
— *Nomina sunt odiosa*.
— Какво означава това?
— „Имената са омразни“.

Молиарти остана загледан в него, изпаднал в пълно недоумение. Разтвори ръце и лицето му прие въпросително изражение.

— *So what?*^[16] Каква връзка има това с нашия разговор?

— *Nomina sunt odiosa* е следата, която професор Тошкано ни е оставил, тя води към голямото му откритие.

— О, наистина ли? — възкликна Молиарти с жадно нетърпение.
— Следата? И какво ни разкрива тя?

— Не знам — отвърна Томаш невъзмутимо, посягайки към нова бисквитка. — Но смятам да узная. Когато имам резултат, Нелсън, отново ще говорим.

[1] Време за чай (англ.); употребява се със значение на почивка за чай, следобеден чай и ранна вечеря; пиенето на чай в пет следобед е английска традиция. — Б.р. ↑

[2] Закуска, леко ядене (англ.). — Б.р. ↑

[3] Гъши дроб (фр.). — Б.р. ↑

[4] Прочуто френско бренди. — Б.р. ↑

[5] Кръгла френска кифличка. — Б.р. ↑

[6] Правилно (англ.). — Б.р. ↑

[7] цитат от химна на град Рио де Жанейро: „Прекрасен град... изпълнен с хиляди чудеса“. — Б.р. ↑

[8] Съгласен съм (англ.). — Б.р. ↑

[9] Букв. „зелено семейство, род“ (фр.); название на вид китайски порцелан със специфична украса, в която преобладава зеленият цвят. — Б.р. ↑

[10] Карта на света (от лат. *mapa mundi*); планисфера. — Б.р. ↑

[11] Букв., димящо оръжие (англ.); явна улика или необоримо доказателство. — Б.р. ↑

[12] Според съвременните изследователи, *Esmeraldo* е анаграма от инициалите на имената на крал Мануел (*Emmanuel*) и Дуарте

(*Eduardus*) на латински и превеждат заглавието по следния начин:
„Трактат за Новите земи от Мануел и Дуарте“. — Б.р. ↑

[13] Разбирам какво имате предвид (англ.). — Б.р. ↑

[14] Негодник, кучи син (англ.). — Б.р. ↑

[15] По дяволите. Знаех си (англ.). — Б.р. ↑

[16] И какво от това? (англ.). — Б.р. ↑

V

Чакалнята на клиниката изглеждаше чиста, почти стерилна, боядисана в бяло, с жълти кресла и кафяв под, открояващи се на фона на белоснежните стени. Във въздуха се носеше мирис на дезинфекциращи препарати, не би могло да се каже, че е неприятен, макар че в него имаше нещо потискащо. Широките прозорци на петия етаж гледаха към лунапарка; виждаха се релсите на високоскоростното влакче, празно и изоставено по това време на деня, крехко синьо съоръжение, изложено на вятъра, се очертаваше на фона на сиво и тъжно небе, надвиснало над разлюлените корони на дърветата и вълнообразно огъващите се цветни брезенти на пръснатите из целия увеселителен парк палатки.

Томаш се облегна в креслото, взе едно от струпаните на масата списания и разсеяно го прелисти. Страниците бяха изпълнени с огромни снимки на добре облечени хора с еднакви, почти стереотипни усмивки, съобщаващи на света за щастливи бракове в море от рози или за лекомислената суматоха около лисабонските празници. Мъжете, позиращи с режисирани жестове, имаха преуспяващ вид и маркови, привличащи погледа ризи с разкопчани яки; те бяха застанали до изрусени дами с повредена от слънцето кожа и силно гримирани лица. Очевидно бе, че тези хора са обявили война на годините в напразно, дори гротескно усилие да задържат хубостта, която възрастта неумолимо отнемаше с всеки изминал миг, младостта, която се изнизваше с всеки дъх, със скоростта на песъчинки, които се сипеха в пясъчен часовник, отмерващи неумолимия ход на времето.

Отегчен от това лъскаво светско зрелище, Томаш остави списанието на мястото му и се облегна назад. Маргаридата беше като залепена за прозорците, с допрян до стъклото нос, загледана със замечтан вид в пустите палатки на лунапарка и самотните релси на влакчето, представяйки си пържени мекици, сладък памук и силните емоции от влакчето на ужасите. Конщанса, която седеше до мъжа си,

тревожна и напрегната, гледаше към дъщеря си с мълчалива угриженост.

— Дали този път няма да я прати на операция? — прошепна Томаш достатъчно тихо, за да не го чуе Маргаридата.

Конщанса въздъхна.

— Знам ли. — Потърка очи. — От една страна, искам да я оперират, сигурно ще е за добро. Но, от друга, се страхувам; мисълта, че ще ѝ правят нещо на сърцето, не ми дава покой.

Маргаридата имаше сърдечни проблеми, които се дължаха на общото ѝ състояние. Когато момиченцето се роди и установиха, че има синдром на Даун, диагноза, потвърдена от института „Рикардо Жорж“, лекарят педиатър повика семейството за консултация. Целта не беше да прегледа детето, а да обясни някои неща на ужасените родители. Както им обясни тогава лекарят, излагайки факти, които впоследствие си изясниха, като проучиха различни научни публикации, проблемът с дъщеря им се дължеше на грешка в хромозомите, които се намират във всяка клетка и които определят всичко в един индивид, включително цвета на очите и формата на сърцето. Всяка клетка има четиридесет и шест хромозоми, подредени по двойки; при една от тези двойки, с номер 21, понякога се забелязва отклонение; вместо да има по два хромозома двадесет и едно във всяка клетка, както повечето хора, Маргаридата имаше три — оттук и наименованието *тризомия 21*. С други думи, синдромът на Даун се причинява от хромозомно нарушение, така наречената *тризомия двадесет и едно*.

Педиатърът го нарече „генетична грешка“, за която няма истински виновник, но вътре в себе си нито един от родителите не повярва на това обяснение и го прие като проповед за успокоение на съвестта. И двамата бяха убедени, може би от суеверие, без каквото и да било рационално основание, че в този случай няма невинни и че сигурно бяха сторили нещо, за да заслужат подобно наказание, и че всеки носи своята отговорност за това. Оттогава живееха с едва прикрито чувство на вина пред момичето, чувстваха се отговорни за състоянието ѝ, в крайна сметка тя беше тяхна дъщеря, тяхно създание, и затова поеха тежката мисия да направят всичко възможно и дори невъзможното, за да завоюват правото на щастие, от което природата ги бе лишила, като изкупят греха, заради който биха наказани.

Това чувство на скрита вина се подсилваше от обичайните проблеми, които имаха този тип деца. Като всеки човек с тризомия 21, Маргаридата беше силно предразположена към настинки и дихателни инфекции, отити, гастроезофагеален рефлукс^[1], ортопедични трудности, свързани с атланта-аксиалната сублуксация^[2], но най-тежки бяха сърдечните проблеми. Още при първия преглед след раждането, лекарката долови нещо нередно и изпрати детето при дежурния кардиолог; след допълнителни изследвания, беше открит малък отвор на септума, разделящ артериалната от венозната кръв, вродена аномалия, която би трябвало да бъде коригирана. Научната статия, която набързо прегледаха същия ден, почти вцепенени от въздействието на ужасната новина, използваше неразбираема медицинска терминология, споменавайки за предсърднокамерен септален дефект, за да опише онова, което всъщност лекарят им беше обяснил на много по-достъпен език.

При следващите консултации Конщанса и Томаш, шокирани от пороя ужасяващи новини, бяха информирани, че се налага да се направи сърдечна операция на Маргаридата през първите три месеца от живота ѝ, за да се затвори отворът на септума, защото всяка по-късна интервенция носи риск. Това беше може би най-трудният период от живота им; от ден на ден нещата ставаха все по-кошмарни и всяка следваща новина бе по-лоша от предишната. Маргаридата постъпи в болницата „Санта Марта“ три седмици след като бе взето решение за операцията, но в последния момент, след консултация с хирурга, кардиологът прояви съмнения; двамата отново разгледаха резултатите от изследването с магнитен резонанс и стигнаха до заключението, че отворът на септума е много малък и че има голяма вероятност да се затвори от само себе си с развитието на детето. Това беше първата добра новина, която получаваха от раждането на момиченцето. Кардиологът подписа декларация и Маргаридата се върна вкъщи с успокоените си родители. Но девет години по-късно, противно на всички очаквания, отворът на септума все още не се бе затворил и призрактът на сърдечната операция се завърна.

— Маргаридата Нороня — съобщи закръглена девойка с бяла престилка, надничайки през вратата на чакалнята.

— Ние сме — отговори Конщанса и стана от стола.

— Можете да влезете.

Тримата последваха девойката по коридора, тя спря пред една врата в дъното и ги пусна да влязат. В кабинета мирисът на дезинфектанти се усещаше още по-остро. Отдясно имаше кушетка с бял, леко омачкан чаршаф, сякаш току-що някой беше станал оттам; до нея — малък параван с жълта завеса, където се събличаха пациентите, а в дъното, пред прозореца с изглед към съседния блок седеше лекарят, надвесен над бюрото, и пишеше. Когато усети присъствието им в кабинета, той вдигна глава и се усмихна.

— Здравейте — поздрави той.

— Добър ден, доктор Оливейра.

Лекарят, кардиолог на средна възраст, протегна ръка на Томаш и Конщанса и погали Маргаридата по главата.

— Здравей, Маргаридата, как си?

— Супе', докто'е.

— Слушаш ли?

Маргаридата, търсейки похвала, погледна към родителите си, които стояха от двете ѝ страни.

— Го'е-долу.

— Горе-долу ли?

— Мама ми казва, че не мога все да под'еждам 'сичко.

— Да, какво?

— Да под'еждам 'сичко.

— Да подрежда всичко — преведе Конщанса. — Има манията постоянно да чисти и подрежда нещата.

— А! — възкликна лекарят, без да сваля очи от малката. — Значи си една малка чистница.

— Не обичам м'ъсотията. М'ъсно, не.

— Много добре правиш. Да премахнем мръсотията! — Докторът се разсмя и поглеждайки най-сетне към родителите, посочи двата стола пред бюрото си. — Седнете, не се притеснявайте.

Настаниха се на столовете, Маргаридата седна на лявото коляно на Томаш. Кардиологът погледна в документите пред себе си, докато Конщанса ровеше в чантата, а Томаш съзерцаваше миниатюрното изкуствено сърце, поставено на бюрото.

— Ето резултатите от изследванията, докторе — каза тя, като му подаде два големи кафяви плика.

Кардиологът пое пликите и разгледа логотипа, отпечатан вляво.

— Виждам, че сте ходили в педиатричната кардиология в болницата „Санта Марта“, за да направите ехокардиограма и рентгенова снимка.

— Да, докторе.

— Доктор Консейсао беше ли там?

— Да, докторе. Тя ни прие.

— Добре ли бяхте обслужени?

— Много добре.

— Слава богу, иначе щеше да си има работа с мен. Тя понякога е малко разсеяна.

— Ами не, просто няма от какво да се оплачем.

Докторът се наведе над пликите, извади рентгеновата снимка и разгледа очертанията на гръдния кош на Маргарита.

— Хм, хм — промърмори той, без да изразява нито задоволство, нито неудовлетворение.

Семейството го следеше внимателно, опитвайки се отгатне по изражението му дали новините са добри или лоши. Неспокойни и напрегнати, родителите на Маргарита нервно се размърдаха по столовете.

— Какво мислите, докторе? — осмели се да попита Томаш.

— Момент, да видя най-напред това.

Лекарят стана и постави рентгеновата снимка в стъклена рамка на стената; натисна едно копче и рамката блесна и оживя, осветявайки рентгеновата снимка подобно на диапозитив. Кардиологът се доближи до снимката, постави очилата си, за да я разгледа по-добре. След това, вече удовлетворен, изгаси светлината, извади рентгеновата снимка и седна отново на бюрото. Взе втория плик и извади ехокардиограмата, резултат от ултразвуковото изследване на сърцето на дъщеря им.

— Всичко наред ли е, докторе?

Този път беше Концанса, останала без дъх от напрежение. Оливейра се забави още няколко секунди с анализа на резултата от изследването.

— Искам и една електрокардиограма — каза накрая, прибирайки очилата в джоба на престилката. Стана от бюрото и отиде до вратата да извика асистентката си: — Кристина!

Слаба девойка с черна къса коса, също в бяла престилка, се отзова на секундата.

— Да, докторе?

— Ще ми направите ли една кардиограма на Маргарида?

Асистентката отведе Маргарида към кушетката. Момичето се съблече и легна с изпънато тяло. Кристина намаза с гел голия гръден кош на пациентката, после постави вендузи по гърдите и прикрепил датчиците към ръцете и краката ѝ.

— Не мърдай — помоли Кристина. — Представи си, че спиш.

— И сънувам, нали?

— Да.

— ’озови сънища ли?

— Точно така. — Подразни се леко. — Хайде, отпусни се.

Маргарида притвори очи и асистентката включи машината; апаратът се събуди с леко потреперване. Седнал на бюрото, далеч от кушетката, Оливейра реши да се възползва от факта, че Маргарида не ги чува, за да поразпита родителите.

— Да се е оплаквала от задух, умора, подути крака?

— Не, докторе — отговори Конщанса.

— Нито учестено дишане или припадъци?

— Не.

— А температура?

— Да, не много висока.

Кардиологът повдигна вежда.

— Колко?

— Около тридесет и осем, не повече.

— Колко дълго?

— Моля?

— Колко време поддържа тази температура?

— Една седмица.

— Само една седмица, така ли?

— Да, само една.

— И кога беше това?

— Преди около месец.

— Беше веднага след Коледа — уточни Томаш, който бе мълчал до този момент.

— Да сте забелязали някаква промяна в поведението ѝ?

— Не — отговори Концанса. — Стори ми се малко умърлушена, но само това.

— Умърлушена ли?

— Да, по-малко играе, по-тиха е...

Лекарят изглеждаше несигурен.

— Хм — прошепна. — Добре.

Междувременно електрокардиограмата беше готова; докато Маргарида се обличаше, Кристина занесе на кардиолога дългия лист, изхвърлен от машината. Оливейра сложи отново очилата, разгледа кардиограмата и най-сетне, след като сметна, че разполага с всички необходими данни, вдигна глава и погледна към родителите.

— Изследванията изглеждат сходни с предишните — каза той. — Няма влошаване на положението на септума, но истината е, че блокажът продължава.

Концанса не изглеждаше съвсем удовлетворена от отговора.

— Какво означава това, докторе? Трябва ли да се оперира, или не?

Лекарят свали очилата, увери се, че лещите са чисти и ги прибра за сетен път в джоба на престилката. Наведе се напред, опрян на лакти, и се вгледа в измъчената майка.

— Смятам, че трябва — въздъхна. — Но не е спешно.

Лекцията беше приключила преди десет минути; след като изтърпя обичайния разговор със студентите в края на часа, Томаш се качи в кабинета си на шестия етаж. Беше наблюдавал дискретно Лена през цялото време; шведката седеше на същото място, което си беше избрала предишната седмица, напълно съсредоточена, вперила кристалносините си очи в него, с полуотворена уста, и просто попиваше думите му; носеше впит пурпурночервен пуловер, който подчертаваше извивките на гърдите ѝ и контрастираше с широката кремава пола. Истинско изкушение, помисли си професорът, намирайки я за още по-привлекателна от образа, който носеше в паметта си. Когато приключи урока, Томаш си даде сметка, че е разочарован от факта, че не го беше потърсила веднага, и мигновено се укори за това. Лена беше студентка, а той — преподавател, тя беше млада и свободна, докато той бе на тридесет и пет години и женен;

трябваше да се вразуми и да се овладее. Тръсна енергично глава, сякаш да я пропъди от мислите си и извади един сборник от чекмеджето на бюрото си.

Нетърпеливо почукване го накара да погледне към вратата; миг по-късно вратата се откряна и една красива руса глава надникна усмихната.

— Може ли, господин професоре?

— А! Влезте, влезте! — каза той, може би прекалено припряно.
— Какво ви води насам?

Шведката прекоси кабинета с пленителна походка, грациозна като котка; виждаше се, че е уверена в себе си жена и съзнаваше ефекта, който имаше върху мъжете. Дръпна един стол и се облегна на бюрото на Томаш.

— Днешната лекция ми се стори много интересна — прошепна Лена.

— Нима? Радвам се да го чуя.

— Не разбрах само как точно е станал преходът между идеографското и азбучното писмо...

Беше конкретен коментар по темата на тазсутрешната му лекция.

— Бих казал, че е естествена и необходима крачка — поясни Томаш, доволен, че може да покаже познанията си, и жадуващ да я впечатли. — Клинописното писмо, както и йероглифите, са изисквали запаметяването на огромен брой символи, което очевидно е затруднявало обучението. Азбуката разрешила този проблем. Вместо да са принудени да запомнят хиляди знаци, какъвто е случаят с китайците, или над шестстотин йероглифа, както било при египтяните, достатъчно било да се запаметят тридесетина символа. — Повдигна вежди. — Виждате ли? Точно затова казвам, че азбуката е демократизирала писмеността.

— И всичко започнало с финикийците...

— Всъщност, предполага се, че първата азбука се е появила в Сирия.

— Но, професоре, на лекцията споменахте само финикийците.

— Да, финикийската азбука е най-древната от познатите ни азбуки. Предполага се, че е произлязла от еволюираното клинописно писмо или от демотическата писменост на древен Египет. Факт е, че тази азбука, включваща само съгласни, е била разпространена из

източното Средиземноморие благодарение на финикийците, които били много добри мореплаватели и търговци и пътешествали навсякъде из древния свят. Така финикийската азбука стигнала до Гърция, а оттам и до нас. Но дали това е наистина първата азбука? — Професорът направи пауза. — В Сирия, в страната, наречена Угарит, било намерено клинописно писмо, датиращо от XIV век преди Христа, което използвало само двадесет и два знака. И ето че стигаме до нашия въпрос. Писменост с толкова малко знаци не би могла да е идеографична. Вярвам, че това е била първата азбучна писменост, но проблемът е, че народът, който я е измислил, не е бил от пътуващите и затова откритието не било разпространено, за разлика от финикийската азбука, която пътувала заедно с изобретателите си.

— Разбирам — каза Лена. — И Библията ли е написана на финикийски?

Томаш се разсмя, но веднага спря, от страх да не обиди момичето.

— Не, Библията е била написана на староеврейски и арамейски — поясни той. — Но строго погледнато, въпросът ви не е неоснователен, тъй като наистина съществува връзка с финикийския. Знаете ли, в Сирия, позната тогава като страна на Аарон, била открита арамейска азбука, сходна с тази, която използвали финикийците, което ни води до извода, че двете писмености са свързани. Много учени са убедени, че финикийското писмо е в основата на староеврейската, арамейската и арабската писменост, макар че не е ясно как точно е станало това.

— Нашата азбука също ли произхожда от финикийската?

— Косвено, да. Гърците възприели някои неща от финикийците, като добавили знаци за гласните към буквите за съгласните от арамейски и староеврейски. Например първите четири букви от ивритската азбука са алеф, бет, гимел и далет, на които отговарят гръцките букви алфа, бета, гама и делта. Както се вижда, това сходство между двете азбуки не е обикновено съвпадение, двете писмености са свързани. От друга страна, обърнете внимание, че на основата на сливането на двете първи букви от гръцката азбука, алфа и бета, гърците създали думата *алфабет*, „азбука“. Впоследствие на основата на гръцката азбука била създадена латинската. Алфа се превърнала в

буквата *a*, бета — в *b*, гама — в *c*, делта — в *d*. И ето ни сега нас, говорим португалски, който, както се знае, е латински език.

— Но шведският не е.

— Да, шведският е скандинавски език, от семейството на германските езици. Но истина е, че и той използва латинската азбука, нали?

— А руският?

— Руският използва кирилицата, която също произхожда от гръцкия.

— Но вие не ни обяснихте това в днешната лекция.

— Спокойно — усмихна се Томаш и вдигна ръка с отворена длан като регулировчик, който спира уличното движение. — Учебната година е пред нас. Гръцкият ще бъде тема на следващия ни урок. Нека приемем, че с вас малко изпреварихме нещата...

Лена въздъхна.

— Ах, професоре — възкликна тя. — Имам нужда не да избързвам с материала, а да наваксам пропуснатото от първите часове.

— Ами кажете тогава. Какво искате да научите?

— Както ви обясних по телефона, поради закъснението на процедурата по програмата *Еразъм* пропуснах първите часове. Разгледах някои от записките на колегите, отнасящи се до клинописното писмо в Шумер, и трябва да ви призная, че нищо не разбрах. Наистина трябва мъничко да ми помогнете.

— Добре. Какво, по-точно, ви интересува?

Шведката се наведе над бюрото, доближавайки глава до Томаш. Професорът усети ароматното ѝ ухание и замайващата близост на едрите гърди, напирани под пуловера. Направи усилие да подчини въображението на волята си, повтаряйки си, че тя е студентка, а той — преподавател, тя е млада, а той — мъж на тридесет и пет, тя е свободна, а той — женен.

— Господин професоре, опитвали ли сте някога шведска кухня?
— попита Лена с медено гласче.

— Шведска кухня ли? Ммм... да, мисля, че опитвах, докато бях в Малмьо.

— Хареса ли ви?

— Много. Спомням си, че беше фантастично вкусно, но скъпо. Защо?

Тя се усмихна.

— Знаете ли, професоре, мисля, че няма да можете да ми обясните всичко само за половин час. Не е ли по-добре да обядваме вкъщи и да ми помогнете да проумея нещата на спокойствие, без да бързаме?

— Да обядваме у вас ли?

Предложението го смути и той не знаеше как да реагира. Предусети, че поканата може да му навлече хиляди проблеми и усложнения, но несъмнено Лена беше приятно момиче, чувстваше се добре в нейната компания и изкушението беше голямо.

— Да, обещавам да ви приготвя шведско ястие, от което пръстите си ще оближете.

Томаш се поколеба. Помисли си, че не би трябвало да приема. Да обядва в дома на студентка, и то не каква да е студентка, беше опасна крачка, не му беше до авантюри. Но, от друга страна, какви биха могли да са реалните последствия, ако приеме поканата? Дали не преувеличаваше все пак? В крайна сметка беше само един обяд и един частен урок, нищо повече. Какво лошо би могло да има в това? Какъв беше проблемът да прекара един-два часа с нея и да ѝ разкаже за клинописното писмо? Доколкото му беше известно, не беше забранено да дава частни уроци на студенти по неговата дисциплина. Разликата беше в това, че вместо да бъде в аудиторията или в кабинета му, щеше да стане извън факултета. И какво от това? Какъв е проблемът? Всъщност щеше да помогне на една студентка, щеше да преподава, а не беше ли именно това мисията му? От друга страна, ако погледнем обективно на нещата, щеше да бъде приятно. Нима има нещо лошо в това да прекара малко време в компанията на такова хубаво момиче? Няма ли право да се отпусне малко? Освен това, мина му през ума, възможността да опита скандинавската кухня наистина си имаше своя чар. Защо не?

— Добре — съгласи се той. — Да обядваме.

Лена разцъфна в очарователна усмивка.

— Чудесно — възкликна тя. — Ще ви приготвя такова ядене, че ще молите за още. Да се разберем за утре?

Томаш си спомни, че на следващия ден трябваше да ходи с Конщанса до училището на Маргарида. Бяха поискали среща с

директорката на училището, за да опитат да разрешат въпроса с липсващия специален педагог, и беше немислимо да отсъства.

— Не мога — поклати глава. — Имам ангажимент утре.

— А другиден?

— Петък? Хм... да, свободен съм.

— В един следобед?

— Добре. Къде живеете?

Лена му даде адреса и си взе довиждане, като залепи на бузите му две влажни целувки. Тя излезе, но прекрасното ухание на парфюма ѝ продължаваше да се носи из кабинета като призрачно присъствие. Томаш погледна надолу и разбра, учуден, че неговите флуиди бяхаотреагирали, телесната химия беше задействала, тялото жадуваше за онова, което разумът потискаше. Силна ерекция издуваше панталоните му.

Отидоха в училището „Сао Жулиао Да Бара“ късно сутринта. Минаха да видят Маргаридида в класната стая и надникнаха през пролуката на притворената врата. Откриха я, седнала на мястото си до прозореца, с вид на кротко и даровито дете. Родителите ѝ знаеха, че тя имаше славата на добра ученичка, опитваше се да разтървава биещите се, помагаше на беззащитните, нямаше нищо против, когато губеше в някоя от игрите в училище, и винаги беше готова да излезе от отбора, ако желаещите бяха повече; дори се правеше, че не разбира присмехулните подмятания на съучениците по повод състоянието ѝ, и бързо забравяше обидите. Томаш и Конщанса дълго я наблюдаваха през пролуката с обожание, сякаш беше светица, и с усилие се откъснаха от вратата на класната стая. Няколко минути след като се появиха пред кабинета на директорката, те бяха поканени да влязат.

Директорката на училището беше малко над четиридесетте, висока и кокалеста жена с боядисана руса коса и очила с кръгли рамки; прие ги любезно, но ги предупреди, че не разполага с много време.

— Имам уговорена среща в един часа — обясни. — И педагогически съвет в три следобед.

Томаш погледна часовника, беше дванадесет и десет, разполагаха с цели петдесет минути.

— Добре е, че имате педагогически съвет — подхвана направо Концанса. — Защото онова, което ни води тук, е именно педагогически въпрос.

— Предполагам, че искате да говорим за проблема със специалния педагог — побърза да каже директорката, за която този въпрос се беше превърнал в кошмар от предишната среща със семейството в началото на учебната година.

— Естествено.

— Досаден проблем.

— Не се и съмнявам, че за вас е досаден — прекъсна я Концанса с леко раздражение. — Но повярвайте, за нас и най-вече за нашата дъщеря, това е просто трагедия. Имате ли представа колко зле се отразява на Маргариди липсата на специално обучение?

— Госпожо, правим каквото можем...

— Не правите достатъчно.

— Не е истина.

— Така е — настоя Концанса. — И вие знаете, че е така.

— Защо не наемете отново господин Корея? — намеси се Томаш с явното намерение да предотврати превръщането на разговора в словесен двубой между двете жени. — Той си вършеше работата отлично.

Грубият тон от предишната среща, когато бяха предупредени, че през настоящата учебна година нито господин Корея, нито който и да било друг ще помага на Маргариди, му беше послужил за урок, но истината беше, че сблъсъкът ставаше все по-ожесточен с отлагането на решението на проблема и явното изоставане на детето в училище.

— Бих се радвала много, ако можех да наема господин Корея — каза директорката. — Въпросът е в това, както ви обясних при предишната ни среща, че министерството ни оряза бюджета и нямаме пари за сътрудници.

— Глупости — възкликна Концанса. — Имате пари за толкова неща, а нямате пари за специален педагог?

— Нямаме. Бюджетните средства са крайно ограничени.

— Вижте, госпожо, миналата година Маргариди знаеше да чете, а тази година не може да разбере нито една написана дума — каза Томаш.

— Не знаех това.

— Миналата година тя можеше да разчита на господин Корея, а тази година няма на кого друг да разчита, освен на учителя по общообразователната програма. — Посочи към вратата, сякаш детето ги очакваше от другата страна. — И резултатът е налице.

— Учителят по общообразователната програма, както се вижда, няма и най-малка представа как се преподава на деца с особени нужди — добави Конщанса.

Директорката разтвори ръце в успокояващ жест.

— Вие не ме чувате — заяви. — Ако зависеше от мен, щях вече да съм назначила господин Корея. Въпросът е, че нямам пари. Министерството ни оряза средствата.

Конщанса се наведе над бюрото.

— Госпожо директор — каза тя, като се опитваше да запази спокойствие, — специалните педагози, които би трябвало да помагат на деца с особени нужди в държавните училища, са предвидени по закон. Не е наш каприз, нито нелепо изискване. Това е предвидено от закона. Единственото нещо, което моят съпруг и аз искаме, е училището да спазва изискванията на закона. Нито повече, нито по-малко.

Директорката въздъхна и поклати глава.

— Знам какво казва законът. Проблемът е, че в тази страна се приемат много хубави, но неприложими закони. Как може законът да ме задължи да назнача учител по специално обучение, ако нямам пари да го наема? Господа депутатите биха могли да гласуват закон например да се живее вечно. Значи ли това, че хората ще спрат да умират? Това би било един нереален закон. Нашият случай е същият. Бе създаден много справедлив, много хуманен закон, но когато работата опре до капитала, няма нищо за никого. С други думи, законът съществува само на думи, колкото да се каже, че го има, и някой да се тупа в гърдите, че го е приел. И нищо повече.

— Какво предлагате в такъв случай? — попита Томаш. — Нещата да си останат такива, каквито са? Да пренебрегват Маргаридата в клас и тя да не може да разчита на помощта на специален педагог? Това ли?

— Да — присъедини се Конщанса. — Какво смятате да правите?

Директорката свали очилата си и изтри стъклата с малка оранжева кърпичка.

— Имам едно предложение, с което искам да ви запозная.

— Кажете.

— Както вече ви казах, не разполагам със средства, за да назнача господин Корея. Ето защо мисля да предложа на госпожа Аделаиде да помага на Маргариде.

— Госпожа Аделаиде ли? — учуди се Конщанса.

— Да.

— Тя има ли някаква подготовка по специално обучение?

— Госпожо, опитвам се да намеря някакво решение.

— Ще задам въпроса по друг начин: тя разбира ли нещо от обучение на деца със специални нужди?

Директорката стана от бюрото.

— Мисля, че е по-добре да я извикам — каза тя и се отправи към вратата, без да отговори на въпроса, подробност, която не убегна на родителите. Отвори вратата и надникна навън. — Марилия, извикай госпожа Аделаиде, ако обичаш.

Седна отново и довърши почистването на стъклата, след което си сложи очилата. Томаш и Конщанса се спогледаха угрижени; и двамата бяха решени да се борят докрай за правото на дъщеря им на квалифицирана педагогическа помощ. И двамата бяха убедени, че Маргариде би могла да напредне, но трябваше да ѝ се помогне, понеже усвояваше много по-бавно от другите деца.

— Може ли?

Беше госпожа Аделаиде, едра, здрава жена, с майчинско излъчване; напомняше на онези розовобузи селски жени, възплъзващи домашното огнище с цял орляк деца около тях. Поздравиха се и новодошлата седна до семейството.

— Аделаиде — подхвана директорката, — както знаете, не разполагаме със средства, за да наемем на работа господин Корея, който се занимаваше с Маргариде. Онзи ден говорих с вас по този въпрос и доколкото си спомням, изказахте готовност да водите часовете по специалното обучение тази година.

Аделаиде кимна утвърдително с глава.

— Да. Както ви казах, притеснявам се за Маргариде и Уго. — Уго също имаше тризомия 21. — Щом господин Корея не може да идва повече в училище, аз съм готова да помогна на тези деца.

— Но, вижте, госпожо Аделаиде — прекъсна я Конщанса, — имате ли някаква квалификация в специалното обучение?

— Не.

— Занимавали ли сте се преди с деца с тризомия 21?

— Не. Аз просто искам да помогна, за да се намери някакво разрешение.

— Мислите ли, че можете да помогнете на Маргариде да напредне?

— Така смятам. Ще направя каквото мога.

Томаш се размърда на стола.

— Оценявам вашата добронамереност, но нека ви кажа нещо. Маргариде няма нужда от уроци, от които нищо няма да научи, и от самоцелни занимания. Уроците са средство да се достигне определена цел. За какво са й тези часове с вас, ако в края на краищата нищо не научи?

— Ами надявам се да научи.

— Но, ако съдя по това, което току-що чух, вие нямате представа как трябва да се преподава на такова дете. Нито имате квалификация в тази област, нито сте се занимавали с деца с тризомия 21. Не знам дали сте наясно, но специалният педагог не е учител в буквалния смисъл на думата. Той е по-скоро нещо средно между треньор и физиотерапевт, той тласка детето да върви напред, обучава го и го извежда до определено равнище. Въпреки доброто ви желание, ще ви кажа направо: не виждам у вас качествата на подготвен преподавател за тази цел.

— Признавам, че може би нямам съответната подготовка, нито необходимите знания за...

— Вижте какво — намеси се директорката, на която не допаднаше посоката, в която беше поел разговорът. — Положението е такова, каквото е. Няма да можем да разчитаме на господин Корея. Госпожа Аделаиде е на разположение. Всички сме съгласни, че госпожа Аделаиде не е квалифициран преподавател. Но независимо дали ни харесва, или не, тя е единственият ни вариант. Така че нека се възползваме от тази възможност и да разрешим въпроса. Не е най-доброто разрешение, но все пак е решение.

Томаш и Конщанса се спогледаха покрусени.

— Госпожо директор — процеди той. — Това, което ни предлагате, не е разрешение на проблема на Маргарида. Това е разрешение на вашия проблем. — Натърти на думата *вашия*. — Вие искате да избегнете проблема, а не наистина да го решите. Но нека да поясним. Нашата дъщеря се нуждае от специален педагог. Специален — почти на срички повтори той. — С госпожа Аделаиде тя ще има часове, но няма да научи нищо. Госпожа Аделаиде не е решение на проблема.

— Това е решението, с което разполагаме.

— Разрешение на вашия проблем, но не и на проблема на Маргарида.

— Няма друго разрешение — заключи директорката с категоричен тон. — Ще се наложи госпожа Аделаиде да води уроците по специалното обучение.

— Няма да стане.

— Трябва да стане.

— Извинете, но ние не приемаме.

— Как така не приемате?

— Не приемаме. Искаме квалифициран учител, както е предвидено по закон.

— Забравете за закона. Няма пари, за да плащаме на такъв преподавател.

— Намерете ги.

— Чуйте добре какво ви казвам: няма пари. Госпожа Аделаиде ще трябва да се заеме.

— Не приемаме, казах вече.

Директорката присви очи, взирайки се в семейството пред себе си. Направи пауза и въздъхна тежко, сякаш току-що бе взела трудно решение.

— В такъв случай ще се наложи да удостоверите писмено, че не приемате часовете по специално обучение.

— Не, няма да го направим.

— Моля?

— Няма да го направим.

— Защо?

— Защото не е истина. Разбира се, че искаме часовете по специално обучение. Но настояваме да бъдат водени от преподавател

със съответната подготовка. Ние отказваме да приемем преподавател, който въпреки добрата си воля, не е подготвен да се занимава с деца със специални нужди. И можем да потвърдим това писмено.

Срещата приключи без краен резултат. Директорката се сбогува сухо, обезсърчена от безизходицата, а семейството напусна училището с чувството, че никога няма да достигнат до удовлетворително решение. За Томаш и Конщанса беше станало ясно, че не могат да разчитат на държавното училище; трябваше сами да наемат специален педагог, но както и толкова други неща в живота, те не можеха да си го позволят.

Погледна номера на блока и го свери с адреса, записан в бележника му. Беше стара сграда, която видимо се нуждаеше от ремонт, разположена в горната част на улица „Латино Коельо“. Приблужи до входа и видя, че вратата беше откритата. Томаш я бутна и се озова в коридор, декориран с азулежу; някои от плочките бяха пукнати, други — с помръкнала от времето боя; светлината от улицата беше единственото осветление, което идваше през вратата, и искреше в малкия вестибюл, откроявайки геометричната фигура на пода, отвъд която бе пълен мрак. Томаш направи три крачки, потъна в сянката и се заизкачва по дървената стълба, чиито стъпала проскърцваха под тежестта на тялото му, недоволни от чуждото нахлуване, което нарушаваше сънливия им покой. Усети специфичната миризма на старо, на плесен и влага по пода и стените, която се бе превърнала в отличителен белег на старите сгради в Лисабон. Стигна до втория етаж и провери номера на близката врата; оказа се, че е застанал точно пред вратата, която търсеше. Натисна черното копче на стената и едно спокойно *динг-донг* се разнесе из апартамента. Дочу стъпки, после металното изщракване на бравата и вратата се отвори.

— *Hej!* — поздрави Лена, като го посрещна. — *Valkommen.*^[3]

Томаш застина в полумрака на входа, без да откъсва поглед от домакинята. Шведката бе облечена в силно вталена копринена светлосиня блуза, сякаш лятото бе в разгара си. Деколтетото беше щедро отворено, разкривайки почти изцяло гърдите ѝ, едри и сладострастни, без сутиен, разделени от дълбока бразда; само зърната бяха скрити, но дори и така можеха да се отгатнат по релефа, който очертаваха под

коприната, твърди и изпъкнали като копчета. Бяла минипола с жълта панделка вместо колан откриваше дългите ѝ прави крака, обути в елегантни черни обувки с висок ток, които подчертаваха съблазнителните извивки на тялото.

— Здравейте — най-сетне каза той. — Изглеждате... много красива днес.

— Наистина ли? — усмихна се девойката. — Благодаря, много сте мил. — Кимна му да влиза. — Знаете ли, в сравнение със зимата в Швеция, зимата в Португалия ми се струва лято. Постоянно ми е горещо и реших да си сложа нещо по-леко. Надявам се, че нямате нищо против.

Томаш прекрачи вратата и влезе в апартамента.

— Никак даже — каза той, като се опита да прикрие червенината, избила по лицето му. — Смятам, че е добро решение. Много добро.

Апартаментът беше приятно затоплен, в пълен контраст със студа отвън. Подът беше от старо дърво, с големи лакирани дъски; по стените бяха окачени старинни картини със строго излъчване. Неприятният дъх на сградата беше изчезнал и вместо него из въздуха се носеше приятен аромат на къкрещо на огъня ядене.

— Мога ли да взема сакото ви? — попита тя, протягайки ръка към него.

Професорът си съблече сакото и ѝ го подаде. Лена го окачи на закачалката до входната врата и поведе госта си по дългия коридор. Виждаха се две затворени врати отляво и кухня в дъното. До кухнята имаше друга врата; оттам се влизаше в хола, където имаше маса, подредена за двама.

— Как се сдобихте с този апартамент? — заинтересува се той, докато надничаше през вратата.

Старинни мебели от дъб и орех красяха хола. Имаше два кафяви дивана, обикновени и леко овехтели; телевизор, поставен на масичка; стенен шкаф, с изложени старинни предмети от порцелан. Дневната светлина, призрачно студена, струеше през два високи прозореца, които гледаха към вътрешен двор.

— Взех го под наем.

— Но как разбрахте за него?

— В СИМВ.

— СИМВ ли? Какво е това?

— Служба за информация и международни връзки. Помагат на чуждестранните студенти. Когато пристигнах, отидох да видя какво се дава под наем и открих този апартамент. Живописен е, нали?

— Да, наистина — каза Томаш. — И кой е собственикът?

— Възрастна дама, която живее на първия етаж. Това е апартаментът на брат й, който се споминал миналата година. Тя решила да го дава под наем на чуждестранни студенти; казва, че са единствените наематели, за които може да е сигурна, че след известно време действително ще напуснат.

— Мъдра жена.

Лена отиде в кухнята, надникна в тенджерата на печката, разбърка яденето с дървена лъжица, после вдъхна парата, която се носеше над тенджерата, и се усмихна на професора.

— Ще стане вкусно. — Момичето излезе от кухнята и отведе госта в хола. — Разполагайте се — каза тя, като му показва дивана. — След малко обядът ще е готов.

Томаш се отпусна на дивана и девойката се настани до него, като непринудено сви нозе под тялото си. Притеснен от неудобната тишина, професорът отвори чантата, която носеше в ръка, и извади оттам някакви документи.

— Донесох едни записки за клинописното шумерско и акадско писмо — поясни. — Особено интересни ще ви бъдат така наречените *детерминативи*.

— Детерминативи?

— Да — каза той. — Това са семантични индикатори. — Посочи някакви клинописни завъртулки в записките си. — Виждате ли? Ето ви пример за дума, която може да се използва като семантичен индикатор. В нашия случай това е думата *gis*, която означава „дърво“ и се използва както за назоваване на дървета, така и за предмети, направени от дърво. Функцията на семантичните индикатори е да конкретизират значението на символите. В този пример детерминативата *gis*, когато е употребена преди...

— О, господин професоре — прекъсна го Лена с умолителен поглед, — не можем ли да се заемем с това след обяда?

— Да, разбира се — озадачи се Томаш. — Но аз си мислех, че искате да се възползвате от възможността да напреднем с материала.

— Не и на празен стомах — усмихна се шведката. — „Ако добре храниш слугата си, и кравата ще дава повече мляко.“

— Моля?

— Шведска поговорка. В този случай означава, че главата ми ще работи по-ползотворно, ако стомахът ми е пълен.

— Разбрах. Забелязах, че много обичате поговорките.

— Обожавам ги. Поговорките съдържат много мъдри поуки, не смятате ли?

— Да, сигурно.

— Убедена съм — възкликна с категоричен тон. — В Швеция обичаме да казваме, че поговорките разкриват онова, което хората мислят. — Повдигна вежди. — Португалците имат ли поговорки?

— Да, доста.

— Ще ме научите ли?

Томаш се разсмя.

— Какво всъщност искате да научите? — попита той. — Клинописното писмо или португалските поговорки?

— Защо не и двете?

— Но това ще отнеме много време...

— О, няма значение. Разполагаме с целия следобед, нали?

— Виждам, че имате отговор за всичко.

— „На жените шпагата им е езикът“ — поучително заключи Лена. — Това е друга шведска поговорка. — Хвърли му многозначителен поглед. — За мен тази поговорка има двоен смисъл.

Объркан, Томаш вдигна ръце.

— Предавам се.

— Мисля, че добре правите — каза тя, като се облегна на дивана.

— Кажете ми, професоре, от Лисабон ли сте?

— Не, роден съм в Кащело Бранко.

— И кога сте дошли в Лисабон?

— Още съвсем млад. Дойдох в университета да уча история.

— Кой университет?

— Нашия.

— А, да — каза тя. Впи в него сините си очи, изучавайки го внимателно. — Никога ли не сте били женен?

Томаш не знаеше как да отговори. Колеба се миг по-дълго от обичайното, раздвоен между лъжата, която лесно можеше да бъде

разобличена, и истината, която безвъзвратно би отблъснала момичето. Накрая сведе очи и чу себе си да казва:

— Да, женен съм.

Опасяваше се от реакцията ѝ. Но Лена, за негова изненада, съвсем не изглеждаше притеснена.

— Не е за чудене — възкликна тя. — Толкова красив мъж...

Томаш се изчерви.

— Обичате ли я?

— Кого?

— Жена ви, разбира се. Обичате ли я?

Сега беше моментът да оправи нещата.

— Когато се оженихме, да, без съмнение. Но знаете ли, с времето се отчуждихме един от друг. Днес сме приятели, разбира се, макар че всъщност това едва ли може да се нарече любов.

Погледна я, като се опитваше да прецени реакцията ѝ; стори му се, че тя остана доволна от отговора, и се почувства облекчен.

— В Швеция казваме, че живот без любов е като година без лято — каза девойката. — Не сте ли съгласен?

— Да, така е.

Лена внезапно ококори очи и закри уста с ръка.

— Ах! — извика тя. — Забравих яденето!

Тя скочи припряно и изчезна в кухнята. До Томаш долиташе приглушено хлопане на съдове и още сподавени възклициания.

— Всичко наред ли е? — попита той, извърнат към вратата.

— Да — извика шведката от кухнята. — Готово е. Можете вече да сядате на масата.

Томаш не се подчини и отиде до вратата на кухнята. Видя домакинята, която държеше горещата тенджера с кърпа и пресипваше супата в широк супник от старинен порцелан, от който бяха и чиниите на масата.

— Имаш ли нужда от помощ?

— Не, всичко е наред. Сядайте на масата.

Професорът я погледна нерешително, колебаейки се дали да я послуша, или да продължи да настоява. Но изражението на шведката го убеди да се покори. Върна се в хола и зае мястото си на масата. Миг след това Лена влезе в хола с димящ супник в ръцете. Тя го постави на масата и въздъхна с облекчение.

— Ето! Готово е вече! — възкликна тя. — Хайде да ядем.

Махна капака на супника и сервира първо на Томаш, после на себе си. Професорът се вгледа в чинията недоверчиво. Супата беше бяла, с твърди парчета по средата и ухаеше апетитно.

— Какво е това?

— Рибена чорба.

— Рибена чорба?

— Опитайте. Хубава е.

— Изглежда доста различно от нашите. Шведско ястие ли е?

— Всъщност, не. Норвежко е.

Томаш опита малко. Беше гъста и бяла супа със силен тръпчив вкус на морски дарове.

— Ммм, вкусно е — каза той, като се наслаждаваше на морския привкус на бульона. Направи лек поклон с глава към домакинята. — Моите поздравления, страхотен готвач си.

— Благодаря.

— Каква риба има тук?

— Най-различна. Но не знам как се казват на португалски.

— И основното ястие ли ще бъде риба?

— Това е основното ястие.

— Но това е супа...

— Норвежката рибена чорба е много хранителна. Ще видите, че след като я изядете, ще се почувствате заситен.

Томаш хапна парченце риба. Стори му се, че е треска, но подправките променяха вкуса.

— Защо супата е бяла? — попита той.

— Защото има мляко в нея.

— Мляко ли?

— Да — потвърди тя. Спря да яде и го погледна многозначително. — Знаете ли коя е най-голямата мечта на една готвачка?

— Каква?

— Когато един ден се омъжа и имам дете, ще подправя супата с мляко от моите гърди.

Томаш почти се задави.

— Моля?

— Искам да направя рибена супа с мляко от моите гърди — повтори тя, сякаш казваше най-обикновеното нещо на света. Сложи ръка на лявата си гърда и я притисна така, че зърното изскочи от ръба на деколтето. — Би ли искал да опиташ?

Томаш усети как мощна ерекция изпълва панталона му. Не можеше да промълви и дума, гърлото му пресъхна изведнъж и само кимна утвърдително с глава. Лена извади цялата лява гърда извън деколтето от синя коприна; беше млечнобяла като супата, с широка светлорозова ареола и твърдо набъбнало зърно като биберон. Шведката стана и се приближи до професора; застанала права до него, допря гърдата до устата му.

Томаш не можа да устои.

Прегърна я през кръста и започна да суче от щръкналото зърно; гърдата беше топла и мека, толкова голяма, че той зарови лице в нея. После напълни ръцете си с двете гърди и ги притисна в изблик на сладострастие, наслаждавайки се на еластичната им податливост. Докато той беше зает с гърдите ѝ, Лена разхлаби колана и откопча копчето на панталона му, дръпна ципа надолу и свали панталона с бързо, енергично движение. Лишавайки го от гърдите си, бързо го компенсира по друг начин — коленичи до стола, наведе се над скута му и напълни уста. Томаш изпъшка и загуби и малкото останало от самоконтрола си.

[1] Обратен поток, връщане на стомашно съдържание в хранопровода. — Б.р. ↑

[2] Непълно разместване на костите в атланто-аксиалната става. — Б.р. ↑

[3] Добре дошли! (швед.). — Б.р. ↑

VI

Южната врата на манастира „Свети Йероним“ беше затворена за посетители. С невероятната си дантела от син варовик в готически стил, обогатен с платереско и ренесансови елементи, входът беше най-голямата забележителност на разкошната фасада на манастира от XV век. Древни легендарни и религиозни сцени, издълбани в камъка с най-дребни детайли, красяха свода над портата, над която се издигаше статуята на принц дон Енрике; ажурната плетеница от многобройни тънки колони с релефни фигури се извисяваше нагоре, чак до сивото утринно небе.

Томаш заобиколи южната фасада на манастира, изградена от бял камък, с открояваща се куполна камбанария във византийски стил. Мина зад ъгъла и се вмъкна през западната порта; това всъщност бе главният вход, но той въвеждаше в тясно преддверие и сянката на ниския свод пречеше да се оценят достойнствата на богатата резба в ренесансов стил. Прекоси коридора и влезе във великолепната църква „Санта Мария“; погледът му веднага бе привлечен от тавана на храма, от огромния свод, който лежеше върху стройни октоagonalни колони от обработен камък, разтварящи се нагоре като гигантски палми.

Нелсън Молиарти прекъсна съзерцанието на черковните витражи и се отправи към новодошлия; стъпките му отекнаха из почти пустия храм.

— Здравейте, Том — поздрави. — Как сте?

Томаш му стисна ръка.

— Здравей, Нелсън.

— Невероятно, нали? — каза той с широк жест, който обхващаше всичко наоколо. — Винаги, когато идвам в Лисабон, непременно минавам оттук. Няма по-величествен паметник, който да увековечава Великите географски открития. — Дръпна го до една от октоagonalните колони и посочи релефната каменна повърхност. — Виждаш ли това? Морско въже! Твоите предци са изваяли в камъка на

църквата морско въже! — Посочи към друга страна. — А там има риби, ангинари, тропически растения и дори чаени листа.

Томаш се усмихна на ентузиазма на американеца.

— Нелсън, аз познавам манастира „Свети Йероним“. Морските мотиви, претворени в камъка, са характерна особеност на стила мануелин, който е уникално явление в световната архитектура.

— Именно — съгласи се Молиарти. — Уникално явление.

— А знаете ли как е било финансирано изграждането на манастира? С налози върху подправките, скъпоценните камъни и златото, които каравелите носели от целия свят.

— Наистина ли?

— Наричали ги пиперени налози.

— Виж ти — каза американецът, докато се оглеждаше наоколо.

— И кой е наредил това? Енрике Мореплавателя?

— Не, манастирът „Свети Йероним“ е от по-късен период. Свързан е с апогея на Великите географски открития.

— Не е ли Енрике апогеят?

— Не, разбира се. Енрике е човекът, който е замислил всичко. Но Великите географски открития достигнали своя апогей с настъпването на следващия век, по време на царуването на дон Жоао II и дон Мануел. Манастирът „Свети Йероним“ е бил построен от дон Мануел в края на петнадесети век. — Той обгърна с поглед храма и продължи: — Църквата, в която се намираме, някога е била параклис във владение на тамплиерите от Военния орден на Христос и точно тук Вашко да Гама е дошъл да се помоли, преди да поеме за Индия през 1497 г. Дон Мануел, който по онова време хранел надежда да царува над целия Иберийски полуостров със столица Лисабон, направил всичко възможно, за да стане наследник на короната на Кастилия и Арагон. За да постигне мечтата си, той си поставил за цел да омае „католическите крале“. Женил се на два пъти за дъщери на владетелите на Кастилия и Арагон и за да им се хареса, изгонил евреите от Португалия. Дон Мануел наредил да се издигне този манастир, като го предал във владение не на Ордена на Христос, а на монасите от Ордена на свети Йероним, изповедници на Исабел Католическа. Амбицията на дон Мануел е трябвало да бъде възнаградена, когато през 1498 г. бил обявен за наследник на „католическите крале“, но планът, както знаем, в крайна сметка не довел до нищо.

Разходиха се из църквата и отидоха да видят гробницата на Вашко да Гама. Изваяната от розов мрамор и с естествени размери статуя на великия мореплавател бе полегнала с молитвено вдигнати ръце в саркофага, декориран с морски мотиви, въжета, глобуси, каравели и кръст на Ордена на Христос. Наблизо се намираше мавзолеят на Луиш де Камоеш; големият поет на Великите географски открития също бе представен със статуя, положена в саркофаг, с допрени в молитва ръце и лавров венец върху косите.

— Те наистина ли лежат там? — попита Молиарти, без да откъсва поглед от каменния саркофаг на Вашко да Гама.

— Кои?

— Вашко да Гама и Камоеш.

Томаш се разсмя.

— Така казваме на туристите.

— Тук ли са, или не?

— Нека представим нещата така — каза Томаш, положил ръка на гроба на великия мореплавател. — Тленните останки, които се намират в този саркофаг, почти със сигурност са на Вашко да Гама. — Махна към другия край на помещението. — А що се отнася до тленните останки, които са положени в онзи саркофаг, те със сигурност не са на Камоеш. Но екскурзоводите продължават да казват на туристите, че там лежи Камоеш. Това им допада и мнозина от тях се възползват от случая да си купят веднага *Лузиадите*.

Молиарти поклати глава.

— Не е честно.

— О, Нелсън, не бъдете толкова наивен. Как можем да сме сигурни, че това в действителност са тленните останки на човек, починал преди петстотин години? Преди петстотин години не е имало тестове за ДНК, поради което нищо не може да се смята за доказано.

— И все пак...

— Ходили ли сте в Севиля да видите гроба на Колумб?

— Да.

— А сигурен ли сте, че точно Колумб лежи там?

— Ами поне така казват.

— А ако ви кажа, че това е измислена история и че тленните останки, които се намират в Севиля, навярно не са на Колумб?

Американецът го изгледа въпросително.

— Не са ли?

Томаш поклати глава.

— Някои твърдят, че не са.

Молиарти сви рамене.

— *Who cares?*^[1]

— Ето това е. Какъв е проблемът? Символичната стойност е важна. Може би не Колумб лежи там, но истината е, че онова тяло представлява Колумб. Нещо като гроба на Незнайния воин.

През централния вход нахлу шумна тълпа от възклистващи и жестикулиращи испански туристи, избълвани от току-що спрелия пред манастира автобус; с камери на врата и сметанови рогчета в ръка, те плъзнаха из храма досущ като прегладнели мравки. Испанската инвазия, с хаотичната си, макар и благоговейна суматоха, наруши спокойствието на двамата историци, търсещи уединено кътче, за да си поговорят.

— Да се махнем оттук — предложи Молиарти.

Бягайки от туристите, те излязоха от църквата, купиха си два билета на касата, свърнаха из начупените вътрешни коридори и се озоваха пред Кралския манастирски двор. Малка градина с френско пейзажно оформление, без цветя, само с добре поддържана морава в геометрични форми, обграждаща малко кръгло езеро, украсяваше двора; вътрешното пространство с тревната площ и езерото беше заобиколено от сводовете и балюстрадите на галериите на двуетажната манастирска сграда. Посетителите поеха покрай долната галерия, любувайки се на изваяната от камък дантела по фасадите на коридорите, в която бяха вплетени безброй орнаменти. Имаше религиозни символи, кръстове на Военния орден на Христос, глобуси, гербове и емблеми, морски въжета, преплетени фигури, растения, птици, необикновени животни, гущери, морски дракони; сред екзотичната фауна и флора изникнаха бюстове в римски стил, тук — Вашко да Гама в профил, там — Педро Алвареш Кабрал.

— Манастирският двор е невероятен — каза Молиарти.

— Разкошен е — съгласи се Томаш. — Един от най-красивите в света.

Любуваха се на сводовете на приземния етаж и се разхождаха без посока. Външните четиристенни колони бяха с изчистени и нежни орнаменти в контраст с пищната декорация на вътрешния свод в стил

мануелин. Прекосиха разсеяно галерията, докато накрая американецът престана да проявява интерес към изваяните от камъка символични фигури и погледна Томаш.

— И така, Том? Имате ли вече отговори?

Португалецът сви рамена.

— Не знам дали имам отговори или още въпроси.

Молиарти цъкна недоволно с език.

— Том, часовникът отброява минутите, нямаме време за губене. Изминаха две седмици, откакто бяхте в Ню Йорк, и една седмица, откакто сте в Лисабон. Трябват ни бързи отговори.

Томаш се приближи до шадравана с каменния лъв, хералдическо животно на свети Йероним, от чиято уста се изливаше струя вода с монотонен и успокоителен ромон. Потопи ръка в студената и кристалночиста вода, но не обърна внимание на статуята; други, по-важни въпроси тревожеха съзнанието му.

— Вижте, Нелсън, не знам дали това, с което разполагам, ще ви хареса, но това е резултатът от ребуса, който професор Тошкано ни е оставил.

— Разшифровахте ли вече онова послание? — попита Молиарти.

Томаш седна на каменната пейка с гръб към двора пред масивния мраморен монумент на Фернандо Песоа и отвори чантата си.

— Да — каза той. Извади документите и затърси нещо. Намери го и го показва на Молиарти, който междувременно беше седнал до него. — Виждате ли това?

Посочи две думи, изписани с големи букви.

Molos прочете Молиарти на първия ред и *ninundia omastoos* на долния.

— Това е ксерокопие на шифъра, оставен ни от Тошкано — поясни Томаш. — Занимавах се дни наред с тази загадка, мислейки си, че е код или може би заместващ шифър, макар че последното ми се струваше малко вероятно. Но всъщност се оказа шифър със сричково разместване. — Погледна към Молиарти. — Анаграма. Знаете ли какво е анаграма?

Американецът сви устни.

— Не.

— Анаграма е дума или израз, получена чрез пренареждане на буквите на друга дума или израз. Например *santos*^[2] е анаграма на

tansos^[3]. И двете думи са съставени от едни и същи букви, само че са различно подредени.

— А — разбра Молиарти. — В английския също го има, нали?

— Разбира се. На всички езици с азбучно писмо — поясни Томаш. — Принципът е един и същ.

— Дайте ми пример.

— Разбира се. Има известни анаграми, например *elvis* е анаграма на *lives*^[4]. *Funeral*^[5] е анаграма на *real fun*^[6].

— Интересно — произнесе Молиарти безизразно. — Но какво общо има това с проучванията на професор Тошкано?

— Ами той ни е оставил анаграма, и то доста проста, в първия ред, от онези, при които първата буква става последна, втората става предпоследна и така нататък, като огледало. — Отново показва шифрованото послание. — Виждате ли? *Molos* трябва да се чете *Colom*. В случая с *ninundia* и *omastoos* анаграмата става по-сложна, понеже разшифроването изисква азбучно кръстосване. Означава *Nomina sunt odiosa*.

— Фразата на римлянина.

— Цицерон.

— И какво означава?

— Както вече ви обясних, *Nomina sunt odiosa* означава *Имената са омразни*.

— А Колом?

— Това е име.

— Омразно име?

— Да.

— И кой е този тип?

— Христофор Колумб.

Молиарти остана загледан в Томаш.

— Не разбирам — каза американецът, почесвайки се по брадичката. — Какво е искал да каже професор Тошкано с това шифровано послание?

— Че името Колом е омразно.

— Да, но какво значи тази фраза?

— Това се оказа най-трудно за разбиране, тъй като изречението е двусмислено — призна си Томаш. Извади още един лист от чантата и го показва на американеца. Беше ксерокопие на текст, написан на

латински. — Направих справка в оригиналния текст, за да разбера смисъла на този цитат. Явно Цицерон е искал да каже, че не бива лекомислено да се цитират имена на хора, когато става въпрос за срамни или много тежки обстоятелства.

Молиарти взе листа и го разгледа.

— Името на Колумб е свързано със срамни или много тежки обстоятелства?

— Не Колумб, а Колом.

— *Gee, man*^[7] — възкликна американецът, поклащайки глава. — Нищо не разбирам. Не ми ли казахте, че Колом е Колумб.

— Да, но по неизвестни причини Тошкано е решил да привлече вниманието ни към името Колом. Ако името не беше от значение, той щеше просто да напише Колумб. Но той е написал Колом. Явно го е направил, защото означава нещо.

— Кое?

— Това „омразно име“.

— Но, Том, защо това име да е омразно? Не разбирам.

— Същия въпрос си зададох и аз самият. Какво толкова има в името Колом, та професор Тошкано да иска да му се обърне специално внимание? При това като на „омразно име“?

Двамата останаха загледани един в друг, сякаш въпросът беше надвиснал в съзнанието им като облак, от който всеки момент щяха да се посипят отговори като дъжд.

— Надявам се, че си намерил отговор на този въпрос — прошепна най-накрая Молиарти.

— Открих отговор и много нови въпроси. — Прелисти записките си. — Тези дни се опитах да разбера произхода на името на Христофор Колумб. Както знаете, откривателят на Америка е живял около десет години в Португалия, където е научил всичко за мореплаването в Атлантическия океан. Живял е на остров Мадейра и се е оженил за Филипа Мониж Перещрело, дъщерята на мореплавателя Бартоломеу Перещрело, първия капитан, получил като дар остров Порто Санто. По онова време Португалия била най-напредналата нация в света, с най-добрите кораби, с най-усъвършенстваните навигационни инструменти, с най-модерните оръжия; страната, където се трупаха най-много знания. Планът на Короната, създаден още по времето на Енрике Мореплавателя, предвиждал да се намери морски път до Индия, така

че да се преодолее монопола, държан от Венеция над търговията с подправките от Изток. Венецианците имали договор с Отоманската империя за изключителните права над тази търговия, което ощетявало другите италиански градове държави като Генуа и Флоренция, поради което те подкрепили португалците. И именно тогава, през 1483 г., генуезецът Колумб предложил на крал дон Жоао II да предприеме експедиция на запад, за да стигне до Индия, вместо да пътува на юг и да се опитва да заобиколи Африка. Португалският монарх знаел много добре, че Земята е кръгла, но съзнавал също, че тя е много по-голяма, отколкото си мислел Колумб, поради което пътят през запада щял да бъде твърде дълъг. Днес знаем, че дон Жоао II бил прав, а Колумб — не. Точно тогава генуезецът, чиято португалска съпруга се била споминала, заминал за Испания, за да предложи услугите си на „католическите крале“.

— Том — прекъсна го Молиарти, — защо ми разказвате всичко това? Аз много добре познавам историята на Колумб...

— Имайте малко търпение — настоя Томаш. — Оставете ме да изясня контекста на онова, което имам да ви казвам. Важно е да познаваме историята на Колумб, защото има нещо странно, свързано с неговото име, нещо важно, което свързва живота му с ребуса, оставен ни от професор Тошкано.

— *All right, go on.*^[8]

— Много добре — каза Томаш, преди да продължи разказа си оттам, откъдето беше прекъснат. — Както казвах, Колумб заминал за Испания. Испания по онова време била управлявана от кралица Исабел Кастилска и крал Фернандо Арагонски, така наречените „католически крале“, които сключили брак и обединили двете корони и кралства. Страната била въввлечена във военна кампания, целяща да изгони маврите от юга на Иберийския полуостров, но кралицата проявила интерес да изслуша Колумб. Мореплавателят изложил проекта си пред комисия от доминикански монаси. За съжаление, испанците били много по-изостанали от португалците в тази област на знанието, поради което, след четиригодишно умуване по въпроса, тези мъдри мъже стигнали до заключението, че да се пътува на запад в търсене на Индия било безсмислено, тъй като Земята, според тях, била плоска. През 1488 година Колумб се върнал в Португалия и бил приет от значително по-просветения дон Жоао II, към когото се обърнал със

същото предложение. Но по времето, когато Колумб бил в Лисабон, пристигнал Бартолемеу Диаш с новината, че е заобиколил Африка и е открил директен път до Индия. Това обезсмисляло проекта на Колумб. Португалският крал нямал интерес да инвестира в дълъг и несигурен преход на запад, след като вече разполагал с пряк достъп откъм юг. Обезсърчен, Колумб се върнал в Испания, където, между другото, се оженил за Беатрис де Арана. В еуфорията си от победата, кралицата на Кастилия дала благословията си на Колумб и той потеглил на път, който щял да го доведе до откриването на Америка.

— Том, кажете ми нещо, което не знам — настоя американецът.

— Разказах ви това, за да си изясним взаимоотношенията на Христофор Колумб с иберийските кралства, не само с Кастилия, но и с Португалия. Не е било нещо мимолетно, а както виждате, едно дълбоко обвързване.

— Разбрах.

Томаш остави настрана записките и документите, които беше донесъл, и впери поглед в Молиарти.

— Тогава бихте ли ми обяснили — каза той, — защо, въпреки това, нито португалците, нито кастилците го наричат Колумб?

— Моля?

— През XV век, докато великият мореплавател е в Португалия и в Кастилия, никой не нарича Колумб с това име.

— Никога не са го наричали Колумб? Какво искате да кажете?

— Няма нито един документ, било то португалски или кастилски, в който да се споменава името Колумб. Първият португалски документ, в който се говори за Колонбо, с *н*, е *Хроника на дон Жоао II* от Руи де Пина, написана в началото на XVI век. Дотогава нито един португалец не го е наричал Колумб.

— И как са го наричали тогава?

— Колом или Колон.

Молиарти направи пауза.

— Какво означава това?

— Ще стигнем и дотам — каза Томаш, прелиствайки записките си. — Прегледах документите от онази епоха и открих, че Колумб е назоваван Кристован Колом или Колон, а понякога просто Стован. Когато мореплавателят отишъл в Испания, испанците започнали да го наричат Коломо, което бързо преминало в Кристобал Колон, а

Кристовал — в Стовал. Но никога Колумб. — Започна да рови из свитъка с документи. — Ето, вижте. — Извади листа, който търсеше. — Това е ксерокопие на писмо от херцог Мединачели до кардинал Мендоса от 19 март 1493 година, запазено под номер четиринадесет в архива на Симанкас. Забележете какво е написано тук. — Посочи едно изречение. — „Дълго време мой гост бе Христовал Коломо, който дойде от Португалия и смята да отиде при краля на Франция.“ — Вдигна глава. — Виждате ли? Тук е Коломо. Но странното е, че малко по-нататък в същото писмо херцогът го нарича с друго име. — Томаш посочи друг абзац. — Ето тук. Христовал Гера. — Пак изгледа Молиарти с въпросително изражение. — Гера? В крайна сметка как се е наричал — Коломбо, Колом, Колон, Коломо или Гера?

— Възможно ли е този Гера да е някой друг Христовал?

— Не, от писмото на херцога става ясно, че този Гера е нашият Колумб. Ето вижте. — Нагласи ксерокопието така, че да може Молиарти да го види. — Херцогът е написал: „По същото време Христовал Гера и Педро Алонсо Ниньо заминаха с флотилията на Охеда и Хуан де ла Коса, както може да потвърди този свидетел“. — Томаш се взря се в Молиарти. — Както знаете, този Христовал, който е направил открития с Ниньо, Охеда и Де ла Коса, е Колумб.

— Може да е несъответствие или грешка.

— Несъответствие наистина има, но не вярвам, че става дума за грешка. И знаете ли защо? — Разлисти отново документите и намери две ксерокопия. Показа едното от тях на американеца. — Това е извлечение от първото издание на *Legatio Babylonica*^[9] от Пиетро Мартире д'Ангиера, публикувано през 1515 г. В този текст Д'Ангиера идентифицира Колумб така: *Colonus vero Guiarra*. И понеже *vero* означава „в действителност“, Д'Ангиера съобщава, че Колумб, Колом и Коломо, Колон и Колонус, а също и Гера, всъщност се казва Гиара. — Показа и второто ксерокопие. — А това тук е откъс от второто издание на *Legatio Babylonica* от 1530 г., озаглавено *Psalterium*. Тук същият израз е леко променен. Появява се като *Colonus vero Guerra*. — Потърси припряно друг лист. — А това тук е документ тридесет и шест от архива в Симанкас с дата 28 юни 1500 година. Документът представлява нареждане, отправено към някой си Алфонсо Алварес, комуто „негови величества заповядват да замине заедно със Стовал

Гера до новооткритите земи“. — Погледна към Молиарти. — И отново фамилното име е Гера.

— В три документа е наречен Гера — отбеляза американецът.

— Четири — поправи го Томаш, съсредоточавайки се върху записките. — След смъртта на Колумб синът му Диого Колом започнал процес срещу кастилската корона, известен като *Pleyto con la Corona*, в който се опитал да защити правата на баща си. Разпитът на свидетелите започнал през 1512 година на карибския остров Испаньола и продължил през 1515 година в Севиля. Всички моряци и капитани, участвали в откриването на Америка, били изслушани по време на този процес, давайки показания под клетва с ръка на Библията. — Извади друг лист от свитъка. — Това е копие на показанията на лоцман Николас Перес. Той е заявил в съда, с ръка върху Библията, че истинското фамилно име на Колумб е Гера.

— Всъщност искате да кажете, че по негово време Колумб не е бил известен като Колумб, а като Гера.

— Не точно това. Казвам, че неясно защо е бил известен под няколко имена, но Колумб не е сред тях. — Махна неопределено. — Всъщност няма документи за престоя на Колумб в Португалия, доста странен факт наистина, но доколкото успях да разбера, той е бил известен тук като Колом и Колон. Заминал за Испания през 1484 г., където станал Коломо. Едва осем години по-късно кастилците започнали да го наричат Колон.

— Осем години по-късно?

— Да. Първият испански документ, в който се появява изписано името Колон, без ударение върху о, е *Provisiyn*^[10], от 30 април 1492 г. И едва след смъртта на мореплавателя, през 1506 г., добавили ударението върху второто о на Колон и така станало Колон.

— Кристобал Колон.

— Да. Но всъщност дори и малкото име на Колумб има своя история. Португалците умишлено го наричали Кристофон или Кристофан, докато италианците предпочитали Кристофоро. Любопитно е, че Пиетро д'Ангиера в двайсетте и две писма, които написал, споменавайки Колумб, винаги го е наричал Кристофон Колонус и никога Кристофоро. Когато се подготвял Договорът от Тордесиляс, папа Александър VI издал две були под общото име *Inter caetera*^[11], при което утвърдил кастилската версия на името. В първата

була, от 3 май 1493 година, нарекъл мореплавателя Кристофон Колон, а във втората, от 28 юни — Кристофоро Колон. Тази еволюция е интересна, защото очевидно се наблюдава същото развитие, както при португалското Кристофон или Кривован; употребата на латинското Кристофоро е довела до появата на антропонимите Кривован в португалския и Кривобал в кастилския.

— А Гера?

— Колумб е бил известен навсякъде като Кристофон или Кривован. Фамилното име е било Колом или Колон. Пристигнал в Испания и станал Коломо. От 1492 година испанците започнали да го наричат най-вече Кривобал Колон, макар че тук-там се появявало и Колом. — Извади друго копие. — Например в това издание на латински на едно от писмата за откриването на Новия свят от 1493 година отново се появява Колом. Има още подобни примери, но си заслужава да се види и това тук. — Отвори друго ксерокопие. — Това е откъс от петиция, написана от Адмирала в Санто Доминго и представена през 1498 година. Тук също се появява Колом. — Поставете двете копия едно до друго. — Има, както ви казах, четири документа, в които се споменава пряко или косвено, че Колон не е истинското име на мореплавателя. Според тези документи истинското му име е Гера. Значи имаме Гиара, Гера, Колонус, Колом, Коломо, Колон и Колумб.

— Но защо е имал толкова много имена?

Томаш прелисти тефтера си.

— Изглежда, има някаква тайна — отбеляза той. — Синът му Ернандо прави някои много странни изявления относно името на баща си. — Задържа поглед върху една изписана с бележки страница. — В книгата си Ернандо казва така: ... *името Колон, което отново поднови*. А на друго място е написал следното мистериозно изречение, което ще се опитам да превода: *Много имена бихме могли да споменем, които, по скрита причина, са поставени като знак за онова, което би трябвало да се случи, както и за онова, което се отнася до предсказаното*. — Вгледа се в американеца. — Какво мислите за това? Първо, изразът „отново поднови“ предполага, че Колумб е сменял няколко пъти фамилното си име. Ако беше само „поднови“, то би означавало само веднъж. Но „отново поднови“ говори за повторение, тоест, повече от едно подновяване. И после, как да тълкуваме изречението: „Много имена бихме могли да споменем, които, по

скрита причина...“? Много имена? По скрита причина? Що за мистерия е това? За какви имена и за каква скрита причина става дума? И каква е тази история с имената, „поставени като знак за онова, което би трябвало да се случи, както и за онова, което се отнася до предсказаното“? Дали не намеква, че баща му е приемал различни фалшиви имена, за да съответстват на някакви предсказания? Кое в крайна сметка е неговото истинско име?

— Хм — прошепна Молиарти. — Тогава как се появява името Колумб сред всичко това?

Томаш пак потъна в записките си.

— За първи път името Колумб се споменава през 1494 година. Всичко започва с писмото, което мореплавателят написал от Лисабон предишната година, по повод откриването на Америка. Това писмо е публикувано на няколко места. На последната страница в изданието от Базел, излязло от печат през 1494 г., италиански епископ добавил фразата: ... *merito referenda Columbo Gratia*^[12], с латинизираната форма на името на Колумб. Тази нова версия е подхваната по-късно от венецианеца Марк-Антонио Сабелико в *Sabellici Enneades* от 1498 г., където четем: *Christophorus cognomento Columbus*^[13]. Но Сабелико не го е познавал лично, поради което сигурно се е вдъхновил от прочутата фраза. Има и едно писмо, изпратено от венецианеца Анджело Тревизано до Доменико Малиперо през август 1501 година, в което, цитирайки първото издание на *Decades* на Пиетро д'Ангиера от 1500 година, споменава, че авторът бил голям приятел на „мореплавателя, когото наричал Кристофоро Коломбо Генуезеца“. Но други писма създават впечатлението, че Д'Ангиера не е познавал лично Колумб, понеже говори за него като за „някой си Крестован Колон“. Може да се предположи, че Тревизано е подправил текста на Д'Ангиера, за да се хареса на италианските читатели, и е латинизирал името му. Среждаме и една препратка към книга на Тревизано, *Libretto di tutte le Navigationi di Re de Spagna*^[14], съставена на основата на писма на кралския викарий, която била публикувана през 1504 година. И от тази книга не е останал нито един екземпляр, но неговият съвременник Фраканцано да Монталбодо потвърждава, че Тревизано представил Колом като Кристофоро Коломбо Генуезеца. За съжаление, този текст на Тревизано не е достигнал до наши дни в оригиналното си издание. Най-старата хроника, където фигурира името Колумб като

откривател на Америка, е *Paesi nuovamente ritrovati*, издадена през 1507 година от Монталбодо, която проучих в Националната библиотека в Рио де Жанейро. За времето си тя е била много популярна книга и се превърнала в онова, което днес бихме нарекли бестселър. Съдържа и първото описание на откриването на Бразилия от Педро Алвареш Кабрал, като същевременно съдействала за разпространението на още една лъжа, че откривателят на Новия свят е Америго Веспучи.

— Още една лъжа? Коя е първата?

Томаш изглежда Молиарти с почуда.

— Не е ли очевидно? Първата лъжа е, че Колум се е казвал Колумб.

— Как можете да твърдите такова нещо?

— Просто заради здравия разум. Вижте, човекът цял живот е бил наричан с най-различни имена, най-вече Колум и Колон, доста по-късно се появяват някакви италианци, които не са го познавали лично, един от които цитира неизвестни писма на главния викарий и съмнителен превод на вече изчезналото първо издание на *Decades* на Д'Ангиера, та те, видите ли, твърдят, че всъщност Колум не се казвал така, а Колумб. И как бихме могли ние да го наричаме Колумб, след като той самият се е наричал и се е подписвал с името Колум или Колон?

— Моля?

— Не знаехте ли? В нито един известен документ откривателят на Америка не е наричал себе си Колумб, нито е споменава латинския му вариант Колумбус. Никога. В нито един документ в морската история на Генуа не се говори за мореплавател с такова име. Първият известен документ, в който Колумб се самопредставя, е едно писмо, писано през 1493 година след завръщането му от експедицията, по време на която била открита Америка; то е адресирано до Рафаел Санчес и е трябвало да бъде предадено на „католическите крале“. В това писмо той се представя като Кристофори Колум. Колум, с м накрая. А по-късно, в завещанието си, пояснява, че принадлежи към рода Колон, наречен от него *mi linage verdadero*^[15]. Забележете, той самият посочва, че произхожда от рода Колон, а не Колумб. — Усмихна се. — Очевидно е, че името Колумб е следствие от неправилна интерпретация.

— Ако това е така, защо и до ден-днешен го наричаме Колумб?

— По същата причина, поради която и днес наричаме с името на Америго Веспучи земята, която той не е открил. Просто повтаряме първоначалната грешка. Нека да видим фактите. Колом се е представял във всички документи като Колом или Колон. Неговите съвременници, в това число хора, които са го познавали лично, са го наричали по същия начин или с други имена като Коломо, Колонус, Гиара и Гера. В един момент се появил някакъв италиански епископ, който решил, че името Колом трябва да се преведе на латински като Колумбо, а после Сабелико, който въобще не познавал Колом, въз основа на погрешния превод, запазил името Колумб. Малко след това друг венецианец, Тревизано, направил същото. Друг италианец, Монталбодо, който също не познавал лично Колом, прочел текста на Тревизано и му обърнал голямо внимание в *Paesi nuovamente ritrovati*, публикувана през 1507, година след смъртта на мореплавателя. *Paesi* се превърнала в издателски успех, всички прочели Монталбодо и изведнъж Колом станал известен като Колумб. Името добило такава популярност, че дори и португалският хронист Руи де Пина прекръстил Колон в Колумб в *Хроника на крал дон Жоао II*.

— Но откъде знаете, че италианският епископ не е казал истината?

— Защото на същата страница от изданието от Базел, където е написал Колумб, е изписано и името Колом. Но Колом на каталонски означава *гълъб*. — Погледна изпитателно Молиарти. — Кажете ми, как е „гълъб“ на италиански?...

— Коломбо.

— А на латински?

— Колумбус.

— Виждате ли? Епископът, който знаел каталонски, решил, че Колом означава *гълъб*. И за да му придаде латинско звучене, написал Колумбо.

— Точно така — потвърди американецът. — Ако Колом означава *гълъб*, съответното име на италиански е Коломбо. Коломбо е превод на Колом.

— При условие че името Колом наистина означава *гълъб*.

— А не е ли? Какво означава в такъв случай?

Томаш пак прелисти бележките си.

— Отново синът на Колумб, Ернандо Колон, изяснява това: *Що се отнася до фамилното име Колон [] означава същото, каквото е „член“ на гръцки.*

— Не разбирам.

— Нелсън, знаеш ли как е член на гръцки?

— Не.

— Колон.

— Колон?

— Колон, с *k*. С други думи, Колом не се свързва с Коломбо, гълъб, а Колон, член. — Обърна очи към записките. — Всъщност самият Ернандо Колон на същото място, където разкрива, че фамилното име Колон идва от гръцката дума *kolon*, „член“, добавя: *Si queremos reducir su nombre a la pronunciacion latina, que es Christophorus Colonus*^[16]. — Усмихна се към Молиарти. — Виждате ли? Ернандо е пояснил, че Колон на латински не бива да е Колумбо или Колумбус, както би било естествено, ако името идваше от Коломбо, „гълъб“, а Колонус. Кое то ни води до извода, че каквото и да е истинското му име, то определено не е Коломбо.

— Значи името му е Колонус?

Португалският историк наведе глава и се намръщи скептично.

— Може би. Но Колонус може да е само поредният псевдоним. Да си припомним написаното от Ернандо: *Много имена бихме могли да споменем, които по скрита причина са поставени като знак за онова, което би трябвало да се случи, както и за онова, което се отнася до предсказаното.* Тоест мореплавателят е избрал имена, свързани с пророчества.

— Какво пророчество би могло да се свърже с името Колонус?

— Ернандо отговаря и на този въпрос: *Молейки се Христос да му помага и пази в това опасно пътуване, той замина със своите хора, та от индианските народи да стори и чеда на Светата църква в небесата; и вярвайте, много чеда души на небето станаха и населяват рая благословени.* С други думи, името Колонус е било избрано, защото носи в себе си пророчеството за колонизирането и покръстването в христовата вяра на индианците.

— Наистина ли? — промърмори Молиарти, без да е убеден. — Това ли е откритието на професор Тошкано според вас?

— Не се и съмнявам, че оставяйки посланието: *Colom, nominee sunt odiosa*, Тошкано е искал да каже, че споменаването на името Колом е било неуместно.

— Само това ли?

— Мисля, че има още неща за разгадаване. Както вече споменах, фразата *Nomina sunt odiosa* се употребява в контекста, в смисъл че не трябва лекомислено да се споменават имена на хора, когато става въпрос за срамни обстоятелства или важни дела. Струва ми се, че професор Тошкано намеква за връзка между Колом и някакъв факт от голямо значение.

— Откриването на Америка.

— Но ние вече знаем за тази връзка, Нелсън. Допускам, че Тошкано е имал предвид друго нещо, което не е общоизвестно.

— Какво?

— Ако знаех, драги, вече щях да съм ви казал, нали?

Американецът се размърда на пейката неспокойно.

— Знаете ли, Том — подхвана той, — това няма нищо общо с откриването на Бразилия.

— Очевидно.

— Тогава защо професор Тошкано си е губил времето с Колумб?

— Колом.

— *Whatever*.^[17] Защо е пилял наши пари за това изследване?

— Не знам. — Томаш положи лявата си длан на гърдите. — Не виждам никаква връзка между тези проучвания на професор Тошкано и откриването на Бразилия. Което поставя пред нас един конкретен въпрос. Струва ли си да продължавам с това изследване? Защото, каквото и да е открил Тошкано, явно не можем да го публикуваме до 22 април, тъй като няма връзка с честването на годишнината от пътуването на Педро Алвареш Кабрал. — Погледна Молиарти в очите. — Искате ли да продължа проучването?

Американецът въобще не се поколеба.

— Разбира се — потвърди той. — Фондацията ще иска да разбере за какво са били харчени парите й през цялото това време.

— Което ни отвежда до втория въпрос. Няма какво повече да проучвам.

— Как така? Ами документите и записките на професор Тошкано?

— Какви документи, какви записки? Прегледал съм всичко, което открих в Бразилия.

— Но той е проучвал много неща в Европа.

— Е, това е друго. Къде е ходил?

— В Националната библиотека и Торе ду Томбо^[18] в Лисабон. После пътува в Испания и Италия.

— Какво е търсил?

— Никога не е споменавал.

Томаш остана замислен и зарея поглед из изящните сводове, опасващи вътрешния двор.

— Хм — прошепна. — Къде са записките му?

— Предполагам, че са в дома му, при жена му.

— Искали ли сте й тези документи? Те имат огромно значение за проучването.

Молиарти поклати глава.

— Не.

— Не сте ли? — учуди се Томаш. — Защо?

Лицето на американеца потръпна в нервна гримаса.

— Знаете ли, неясните увъртания на професор Тошкано създаваха огромно напрежение между нас. Непрекъснато спорехме, защото искахме периодични отчети за работата му, а той отказваше да ги прави. Естествено това напрежение се предаде и на жена му, с която отношенията също се усложниха.

Томаш се разсмя.

— С други думи, тя не иска да ви види.

Молиарти въздъхна недоволно.

— Точно така.

— Какво ще правим в такъв случай?

— Ще отидете вие.

— Аз?

— Разбира се. Тя не ви познава. Не знае, че работите за фондацията.

— Съжалявам, Нелсън, но не мога да го направя. Искате да отида в дома на покойника и да излъжа вдовицата.

— Каква е алтернативата?

— Не знам. Говорете с нея, изяснете нещата, разберете се.

— Не е толкова лесно. Отношенията между нас са стигнали дотам, че няма връщане назад. Ще трябва вие да отидете.

— Не мога, Нелсън.

Молиарти го изгледа сурово, очите му бяха придобили неумолимо изражение; вече не беше онзи симпатичен и добродушен американец, а хладнокръвен бизнесмен.

— Том, ние ви плащаме две хиляди долара на седмица и ви предлагаме възнаграждение от половин милион долара, ако успеете да възстановите секретното проучване на професор Тошкано. Искате ли тези пари, или не?

Томаш се поколеба, поразен от ледения му тон.

— Разбира се, че ги искам.

— Тогава тръгвай и вземи от оная *fucking*^[19] вдовица всичко, което има — изръмжа Молиарти. — Разбрахме ли се?

Томаш бе преодолял първоначалния шок от рязката промяна в настроението на събеседника си и почувства как негодуванието му напират отвътре, препускайки неудържимо през стомаха му. Обзе го желание да стане и да си тръгне. Нямаше да допусне да му говорят с такъв тон. Алена червенина изби по лицето му, той стана от пейката, движен от едва сдържан гняв; видя мраморната плоча на гроба на Фернандо Песоа и се запъти към паметника, търсейки отдушник и спасение. Стиховете на Рикардо Рейш бяха вдълбани в камъка:

Велик да си, прям и силен ти бъди: нищо
твое да не е ни прекалено, ни да липсва.
Цял бъди във всяко нещо. Цял себе си отдай
и в най-дребното, сторено от теб.
Така луната във всяко езерце
сияе, защото живее нависоко.

В този момент на Томаш му се прииска да бъде велик като Фернандо Песоа, да застане пред Молиарти, прям и силен, и да изкаже думите, заседнали като буца на гърлото му. Но малко по-късно, след като премина първоначалният пристъп на гняв и се почувства по-спокоен и рационален, той премисли. Да бъде велик, чак толкова велик, беше лукс, който не можеше да си позволи; нямаше право на

това, защото дъщеря му се нуждаеше от сърдечна операция и от помощта на учител, комуто училището не можеше да плаща; защото виждаше как семейството му се руши в морето от грижи покрай мрачното бъдеще на дъщеря му и под неустойимите набези на дръзката скандинавка. Две хиляди долара на седмица бяха много пари; а освен това можеше да получи и възнаграждение от половин милион долара, ако успееше да възстанови цялото проучване на Тошкано. А Томаш знаеше, че ще успее.

Овладея се. Върна се и победен и примирен, застана лице в лице с американеца.

— Добре — каза той.

[1] Кого го е грижа? (англ.). — Б.р. ↑

[2] Мн.ч. от *santo* — свят, светец (порт.). — Б.р. ↑

[3] Мн.ч. от *tanso* — глупав, глупак (порт.). — Б.р. ↑

[4] Мн.ч. от *life* — живот (англ.). — Б.р. ↑

[5] Погребение (англ.). — Б.р. ↑

[6] истинско забавление (англ.). — Б.р. ↑

[7] Виж ти (англ.). — Б.р. ↑

[8] Добре, продължавайте (англ.). — Б.р. ↑

[9] Вавилонско пратеничество (лат.). — Б.р. ↑

[10] Указ, грамота (исп.). — Б.р. ↑

[11] Сред другите [неща] (лат.). — Б.р. ↑

[12] ... да отдадем на Колумб заслужена благодарност (лат.). — Б.р. ↑

[13] Христофор, наречен Колумб (ит.). — Б.р. ↑

[14] Кратко описание на всички морски пътешествия на испанската корона (ит.). — Б.р. ↑

[15] Моето истинско родословие (исп.). — Б.р. ↑

[16] Ако искаме да преобразуваме това име според латинското му произношение, то би трябвало да е Христофорус Колонус (исп.). — Б.р. ↑

[17] Без значение (англ.). — Б.р. ↑

[18] Национален архив в Португалия; името идва от кулата в крепостта Свети Георги, където от 1378 до 1755 г. са били съхранявани архивни документи. — Б.пр. ↑

[19] Гадна, шибана (англ.). — Б.р. ↑

VII

Малки водни капчици се плъзгаха по зелената и гладка повърхност на листата и се събираха на върха, набъбвайки, докато се превърнат в едра капка; капката едрееше, издуваше се, докато се пренаситеше, и тогава увисваше на крайчеца на листото и след кратко колебание се отронваше тежко в плодородната и влажна земя. След нея идваше друга, после още една, после други, още и още; стичаха се по дълбоко изрязаните и лъскави листа на смокинята и капеха неудържимо, сякаш смокинята ронеше сълзи под мрачното и студено небе.

Седнал на масата за закуска, взрян в прозореца, Томаш не можеше да откъсне поглед от плачещата смокиня; беше се вторачил в нея, без да я вижда, погълнат от проблемите и потънал в дилемите на живота си. Конщанса беше излязла преди десет минути, днес беше неин ред да води Маргариди на училище. Томаш си мислеше за двете и за Лена; питаше се сега, с известна строгост, какъв път следваше, докде щеше да го отведе тази неясна пътека. За първи път изневеряваше на жена си и изпитваше противоречиви чувства относно поведението си. От една страна, таеше дълбоко чувство на вина и срам, имаше дъщеря, която се нуждаеше от внимание, и жена, която имаше нужда от помощ, а той се бе заплеснал по студентка, почти петнадесет години по-млада; но от друга страна, трябваше да признае, че тя не беше обикновена студентка, а хубава жена, необвързана, която го бе съблазнила, без той да може да й устои. Какво можеше да направи, питаше се той. Един нормален мъж не бе в състояние да откаже на такава жена. Да, опитваше се да се оправдае, изправен пред отговорността; така си е, мъж е. Но това не означаваше, че няма собствена воля; че е обикновена марионетка в ръцете на една жена, колкото и хубава да беше, колкото и съблазнителна да му изглеждаше; не означаваше, че може да се държи по този начин, отстъпвайки пред най-низшите си инстинкти, пред един лекомислен каприз, пред едно хлапашко безразсъдство, доста безотговорно в крайна сметка.

Притвори очи и прокара ръка по косите си, сякаш с този най-обикновен жест можеше да разсее неяснотата, в която тънеше разумът му и разяждаше душата му. Основанията му го смущаваха, вярно, но имаше и друго; гнетеше го съвестта му, неумолима, жестока, обсипваше го с въпроси, съмнения, дилеми, ядеше го отвътре да вземе решения и да застане лице срещу лице с действителността, измъчваше го с преценка за постъпките му, за извънбрачната връзка, в която се бе забъркал, за предателството срещу своите и в крайна сметка, срещу самия себе си. Какво всъщност го бе накарало да се обвърже с Лена? Дали не беше изкушението пред забранения плод? Не беше ли повикът на изнизващата се с всеки миг младост? Или беше само и единствено секс? Поклати глава, потънал в диалог със самия себе си, вслушвайки се в най-съкровениите, най-дълбоките и най-трудни за изповед трепети.

Не.

Не беше само секс, не можеше да бъде. Искаше му се да е така, но не беше. Щеше да бъде секс, ако се бе наситил още първия път, когато отиде да обядва при нея, а се озоваха вкопчени един в друг с ненаситна страст, отдавайки се на похотта, която ги изгаряше, и наслаждавайки се сладко на сладката телесна нега; щеше да бъде секс, ако и двамата се бяха задоволили със спорадични забежки, страстни, но краткотрайни; би било секс и само секс, ако се чувстваше празен отвътре, след като я обладаеше, след като се разтовареше от неудържимото желание, което тя събуждаше и разгаряше в него. Но истината беше, че Томаш беше станал чест посетител на шведката, беше свикнал след обяда да наминава през апартамента ѝ, изневярата се беше превърнала в рутина, нещо като навик, приятно регламентирано положение в работния ден.

Имаше нещо в нея, което събуждаше най-похотливите му желания. Беше чувал да казват, че жените с големи гърди не са особено добри в леглото; но ако това беше вярно, то Лена със сигурност беше изключение. Шведката се беше оказала освободена, страстна, изпълнена с въображение и желание да му достави удоволствие, шумна, когато я обладаваше. Освен това тя не предявяваше почти никакви претенции; задаваше му въпроси върху изследването му, свързано с труда на професор Тошкано, но не го притесняваше с любопитство относно семейния му живот, беше ѝ достатъчно да е с нея почти всеки следобед. Истината беше, че почти неусетно,

запазвайки си успокоителна независимост, Лена се беше превърнала в част от живота му, в отдушник и спокоен пристан сред всекидневните проблеми, в забавна разтуха.

Отпи от чашата с изстинало мляко и повтори мислено намерения от него израз. Забавна разтуха. Ето, това беше. Лена се беше превърнала в играчка, тя беше играчката, която го караше да лети, куклата, която, макар и само за час-два, изтриваше от паметта му вечните проблеми със здравето на Маргариди и задълженията към Концанса. Всекидневните му грижи бяха като вода, която Лена попиваше като гъба; любовницата му беше станала приятно забавление в живота му, имаше нужда от нея, за да се разсее, за да преодолее натрупаното през деня напрежение. С нея Томаш преосмисляше преживяното и успяваше да го види в друга светлина; Лена му помагаше да изпита чувствата си, да изживее различни моменти, да се откъсне от трудностите си в живота и в известен смисъл, да смекчи неприятностите, да се дистанцира от тях, за да ги разбере по-добре. Благодарение на любовницата си Томаш се чувстваше облекчен от потискащите го грижи; връзката им се беше превърнала в нещо като предпазна клапа, която го защитаваше от ужасяващата преса на постоянните проблеми.

Съзнаваше, че откакто се беше свързал с Лена, по някакъв странен и необясним начин той беше станал по-внимателен с дъщеря си и по-мил с жена си, сякаш едната връзка помагаше на другата. Това бе някакъв сложен парадокс, труден за разбиране и почти невъзможен за обяснение, но въпреки това, съвсем реален и осезаем. Връзката с любовницата му се беше обособила като място, където, благодарение на временния отдых, намираще пространство, за да разреши личните си проблеми. Разтоварваше се и променяше гледната си точка, имаше възможност да погледне на нещата по различен начин, по-открито, по-спокойно. Истината, необяснимата истина беше, че благодарение на Лена чувстваше как укрепва връзката със семейството му, Концанса и Маргариди му бяха станали по-скъпи.

Изпи на една глътка останалото в чашата мляко. Погледна часовника, беше девет и десет сутринта, време да тръгва. Стана от масата и облече сакото. Трябваше да посети един човек в Лисабон.

Тясната улица, където го беше отвел надрасканият в бележника му адрес, изглеждаше тиха, потънала в почти безметежен провинциален покой, макар че се намираше в самия център на града, точно зад „Маркиз де Помбал“, перпендикулярна на улицата, която се изкачваше до търговския център „Амореираш“. Старата сграда бе притисната между други, по-модерни здания; беше един от онези блокове със задни дворове, които се срещат само из провинцията, примитивен и недодялан на вид, с двор, пълен с марули, зеле, картофи, кудкудякащи кокошки и кочина до кокошарника; ябълково дърво стърчеше до зида като безмълвен страж.

Томаш свери номера на вратата и се огледа. Не му се вярваше, че това е домът на професор Тошкано. Но записаният набързо адрес, който имаше, не оставяше никакво съмнение, бяха му го дали от Лисабонския университет. Макар и не съвсем убеден, бутна портичката на оградата и тръгна по пътеката, ограждаща градината. Закова се намясто, заслушан в шума наоколо; очакваше всеки момент да изскочи някое куче пазач с оголени зъби, но дочу само кроткото кудкудякане на кокошките. Добил кураж, направи няколко крачки по-уверено, нямаше и помен от страшен ротвайлер, нито от немска овчарка.

Входната врата зееше полуотворена. Вмъкна се в блока, потъвайки в мрака; потърси опипом електрическия ключ и най-накрая го намери; натисна го, но не светна; пак го натисна, но си остана тъмно.

— По дяволите — измърмори ядосано.

Изчака очите му да свикнат с оскъдната светлина. През вратата се процеждаше дневна светлина, неясна и мека; утрото беше сиво и едва се виждаше. Въпреки това, започна да различава формите. Отдясно имаше старо дървено стълбище, до него, в оградено с решетки пространство, досущ като клетка за птици, стоеше асансьорът, стар и ръждясал; ако се съдеше по вида му, отдавна беше извън употреба. Отвратителна воня изпълваше коридора; смърдеше на гнило, на стари, изхвърлени вехтории. Томаш неволно сравни сградата с онази, в която живееше Лена; онази беше стара, но обитаема, докато тази тук приличаше на порутен дом, обречен на събаряне, в който витаеше нещо призрачно.

Опита се да прочете адреса отново, но сянката върху хартията беше непрогледна. Пристъпи отново към входа, където имаше достатъчно светлина, за да види записаното; освен това си припомни указанията, че домът на професор Тошкано се намира на партера. Огледа се по коридора и откри две врати. Опипа стената, за да намери звънеца, но не откри нищо. Долепи ухо до студеното дърво на първата врата и се послуша; не чу нищо. Зад втората врата обаче долови някакво движение. Почука на вратата. Чу нещо да се влечи, някой се приближаваше. Вратата се отвори, опъвайки метална верига; възрастна жена с посивяла разрошена коса, облякла син пенъоар върху бежова пижама, надникна през пролуката с въпросително изражение.

— Кажете, моля?

Имаше слаб, треперлив и плах глас.

— Добро утро. Вие ли сте госпожа Тошкано?

— Да, аз съм. Какво желаете?

— Идвам... ммм... като представител на Нов лисабонски университет.

Млъкна за момент, очаквайки, че това ще се окаже достатъчно. Но черните очи на жената останаха вперени в него, явно Томаш не беше произнесъл „Сезам, отвори се“.

— Да?

— Във връзка с проучванията на съпруга ви.

— Съпругът ми почина.

— Знам, уважаема госпожо. Моите съболезнования. — Поколеба се смутено. — Аз... ммм... аз идвам тъкмо за да довърша проучването на вашия съпруг.

Жената присви очи с недоверие.

— Кой сте вие?

— Аз съм професор Томаш Нороня от Катедрата по история към Нов лисабонски университет. Помолиха ме да довърша научната работа на професор Тошкано. Ходих до Лисабонския университет и ми дадоха този адрес.

— Защо искате да довършите изследването?

— Защото е много важно. Това е последната научна работа на съпруга ви. — Реши, че беше намерил силен аргумент и стана по-уверен, по-убедителен. — Вижте, животът на един човек е неговият труд. Съпругът ви вече не е жив, но ние сме длъжни да дадем живот на

труда му. Би било жалко, ако този труд не излезе на бял свят, не мислите ли?

Жената смръщи вежди замислено.

— И как смятате да дадете живот на труда му?

— Като го публикувам, разбира се. Така ще получи подобаващо признание. Но това естествено би било възможно само ако успея да възстановя проучването на съпруга ви.

Старицата остана замислена.

— Вие не сте от фондацията, нали?

Томаш преглътна сухо и усети капчиците ледена пот, които избиха по челото му.

— Каква фондация? — попита той.

— Американска.

— Аз съм от Нов лисабонски университет, госпожо — каза той, избягвайки прекия отговор. — Португалец съм, както виждате.

Жената изглеждаше доволна от отговора. Махна веригата и отвори вратата, като го покани да влезе.

— Искате ли чай? — попита тя, докато го водеше към хола.

— Не, благодаря, закусих преди малко.

Холът изглеждаше старомоден и запуснат. Тапети на цветчета и резбовани фризове красяха тази част на дома; виждаха се картини по стените, портрети на хора със сурови лица, идилични пейзажи и древни кораби; хлътнали вехти кресла стояха около малък телевизор; от другата страна на хола, на бюфета от буково дърво, бяха изложени черно-бели семейни снимки в бронзови рамки. Из къщата миришеше на мухъл. Блещукащи пращинки, уловени от лъч светлина, танцуваха във въздуха близо до прозореца; приличаха на миниатюрни светулки, светли точки в бавен танц, ефирни и флуоресцентни, носещи се из застоялия въздух в хола.

— Извинете ме за безпорядъка.

— Моля ви, госпожо. — Огледа се наоколо. Наистина всичко изглеждаше занемарено; беше мръсно, виждаха се петна по пердетата и креслата и слой прах по мебелите. — Всичко е наред, не се притеснявайте.

— Откакто Мартиньо почина, нямам сили да подреждам.

Томаш си припомни името на професора. Мартиньо Вашконселос Тошкано.

— Такъв е животът, госпожо. Какво да се прави?

— Така е — съгласи се старицата примирено. Изглеждаше възпитана жена, макар и доста сломена.

— Дните ни са преброени. Докато усетим, и всичко свършва.

— Така си е. — Направи широк жест с ръка, сочейки наоколо. — Знаете ли, тази сграда е била построена от дядото на мъжа ми в началото на века.

— Наистина ли?

— Била е една от най-хубавите сгради в Лисабон. По онова време не е имало строежи като сега, като тези ужасни сгради, които издигнаха наоколо. Не, тогава всичко е било изпитано до съвършенство. На Ротунда имаше прекрасни къщи, беше много красиво.

— Представям си.

— Но времето не прощава. Вижте това. Всичко е старо, гнило, пред разпадане. След някоя и друга година ще съборят къщата, няма да издържи дълго.

— Да, рано или късно ще стане, неизбежно е.

Жената въздъхна. Оправи пенъоара и приглади кичур коса.

— Кажете ми сега, какво по-точно ви е необходимо?

— Трябва да прегледам документите и всички записки на съпруга ви от последните шест-седем години.

— Проучването, което правеше за американците?

— Да... ммм... не съм сигурен. Бих искал да видя материала, събран от него.

— Значи изследването за американците. — Прокашля се. — Знаете ли, Мартиньо беше нает от някаква фондация в Америка. Плащаха му цяло състояние. Той тръгна из библиотеките, ходи до Торе ду Томбо да чете ръкописи. Все четеше и четеше, до пълно изтощение, толкова стара хартия прелистваше, че се връщаше у дома с почернели от прах ръце. Но един ден той откри нещо, което много го развълнува; приличаше на дете, когато се прибра вкъщи. Аз четях нещо, а той само ми повтаряше: „Мадалена, открих нещо необикновено, наистина необикновено“.

— И какво беше то? — попита Томаш нетърпеливо и се приведе над креслото, по-близо до домакинята.

— Никога не ми каза. Знаете ли, Мартиньо беше особен човек, обожаваше кодове и ребуси. Никога нищо не ми обясняваше. Тогава само ми каза: „Мадалена, засега това е тайна, но когато разбереш, направо ще ахнеш“. И аз го оставих на мира. Докато се занимаваше с неговите си работи, беше щастлив, разбирате ли? Тръгна да пътува, ходи до Италия, до Испания, на разни места, все заради това проучване. — Пак се прокашля. — По някое време американците започнаха да го тормозят, искаха да знаят какво прави, какво е открил. Но Мартиньо не споделяше, казваше им същото, каквото и на мен: „Изчакайте, когато приключи, ще ви го покажа“. Ала те не се отказваха и нещата се влошиха. Един ден американците дойдоха тук и се развикаха, настояваха Мартиньо да им каже какво е открил. — Жената закри лицето си с ръце. — Бяха толкова ядосани, че си помислихме, че ще отрежат плащанията. Но не го сториха.

— Не ви ли се стори странно?

— Кое?

— Щом толкова са настоявали да узнаят всичко, а професор Тошкано е отказал, изглежда странно, че не са отрязали възнаграждението му.

— Така си мислех и аз. Но Мартиньо ми каза, че се страхуват.

— Така ли?

— Да, бяха изплашени.

— Изплашени ли? От какво?

— Мартиньо не ми обясни. Това си бяха неща между тях, аз не се месих. Но си мисля, че американците се опасяваха да не би Мартиньо да запази откритието за себе си. — Усмихна се. — Явно не познаваха мъжа ми, нали така? Нима Мартиньо, след като приключеше изследването, щеше да го прибере в някое чекмедже? Изключено!

— Но сега, след смъртта на професора, не смятате ли да предадете целия материал на американците? Нали така ще го публикувате.

— Не смятам да го правя, защото Мартиньо се беше скарал с тях.

— Вдовицата се разсмя и смени тона, сякаш вмъкваше нещо в скоби.

— Знаете ли, той беше университетски професор, но понякога, като се ядосваше, употребяваше едни такива каруцарски изрази. — Изчисти гласа си. — Та тогава мъжът ми каза: „Мадалена, те нищо няма да видят, преди да приключи. Абсолютно нищо. А ако се появят тук и

започнат да ти досаждат, изгони ги с метлата. Измети ги навън“. Много добре си познавах Мартиньо и щом ми казваше това, значи имаше нещо гнило в цялата работа. Така че направих както ми беше казал. Американците се страхуват да стъпят тук. Веднъж дойде тук един, който говореше португалски с бразилски акцент, и застана на вратата като същински лешояд. Каза, че нямало да се махне, докато не му отворят. Това се случи, когато Мартиньо вече беше в Бразилия. Та стоя човекът там с часове, боже, все едно корени беше пуснал. Наложих се да повикам полицията. Имах пълно право, нали? Дойдоха и го изгониха.

Томаш се разсмя, като си представи сцената, в която шкембести полицаи изхвърляха Молиарти от сградата.

— Върна ли се?

— Като почина Мартиньо, се навърташе наоколо като разгонен пес. Но после изчезна, повече не съм го мяркала наоколо.

Томаш прокара ръка по косата си, готвейки се да насочи разговора към онова, което го беше довело тук.

— Вие ме заинтригувахте. Нямам търпение да узная нещо повече за това изследване на вашия съпруг — отговори. — Знаете ли къде е съхранявал събрания материал?

— Сигурно е в кабинета. Искате ли да го видите?

— Да, разбира се.

Жената го поведе по коридора, влачейки увисналите краища на пенъоара по дъбовия под; имаше разковани дъски, виждаха се дълбоки пукнатини. Преминаха из целия коридор, потънал в тягостен полумрак, и влязоха в кабинета. Навсякъде имаше натрупани книги, цареше бъркотия; виждаха се томове по рафтовете и по пода, книгите бяха толкова много, че човек трудно можеше да се придвижи между тях.

— Не обръщайте внимание на бъркотията — каза домакинята, промъквайки се между разпръснатите книги. — Не съм имала нито време, нито желание да подреда кабинета на мъжа си.

Мадалена Тошкано отвори първото чекмедже и го прегледа набързо; отвори друго чекмедже, погледна в него и го затвори. Потърси в един шкаф и най-сетне възкликна доволно, беше открила онова, което търсеше. Извади оттам светлокафява картонена кутия, с името на японски производител на електроуреди, напечатано отстрани;

в кутията имаше много документи, а най-отгоре стоеше зелена папка с думата *Colom*, изписана небрежно на корицата.

— Ето, тук е — каза жената, като издърпа кутията от шкафа.

Томаш пое кутията внимателно, сякаш в нея имаше съкровище. Беше тежка. Занесе я до едно по-свободно кътче в кабинета, остави я и седна на пода с кръстосани крака, надвесен над документите.

— Бихте ли светнали лампата? — помоли той.

Мадалена натисна електрическия ключ и бледа жълтеникава светлина освети кабинета, хвърляйки призрачни сенки по пода и шкафовете. Томаш потъна в документите и загуби представа за време и пространство, забрави къде се намира, глух за коментарите на госпожата, отнесен в далечна действителност, изгубен в един само негов си свят, негов и на Тошкано. Ксерокопията и записките летяха пред очите му; отдясно подреждаше тези, които му се струваха важни, отляво отиваха онези, които в момента му се струваха излишни. Разпозна репродукции на *Historia de Los Reyes Catolicos*^[1] от Берналдес; *Historia General y Natural de Las Indias*^[2] от Овиедо; *Psalterium* от Джустиниани; *Historia del Almirante*^[3] от Ернандо Колон; откъси от книги на Муратори, копие от завещанието на Колумб, *Raccolta di Documenti e Studi*^[4], *Anotaciones*^[5] и документа Асерето. Имаше и едно копие от писмо на Тосканели и няколко писма, подписани от самия Колом. За да бъде списъкът с документи пълен, липсваше само *Paesi nuovamente ritrovati* от Фраканцано да Монталбодо, но Томаш вече знаеше, че Тошкано го беше открил в Рио де Жанейро.

Тъмният плащ на нощта се беше спуснал над града, когато посетителят се върна към настоящето. Осъзна, че беше забравил да обядва и че се намира сам в кабинета, седнал на пода сред разхвърляните наоколо документи. Подреди нещата в кутията и понечи да се изправи. Мускулите на гърба и краката не реагираха веднага, сковани от неудобната поза. Почти куцукайки, той прекоси коридора и отиде в хола. Мадалена си беше полегнала на дивана, заспала с книга за ренесансовото изкуство в скута си. Томаш се прокашля неловко.

— Госпожо — прошепна. — Госпожо.

Жената отвори очи и седна, разтърсвайки глава, за да се разбуди.

— Извинете — сънено каза тя. — Задрямала съм.

— И добре сте направили.

— Намерихте ли онова, което търсехте?

— Да.

— Горкият, сигурно сте изморен. Предложих да хапнете нещо, но вие изобщо не ме чухте, бяхте като хипнотизиран сред ония книжа.

— Извинявайте, не съм усетил присъствието ви. Когато съм погълнат от работа, не усещам какво става около мен. Светът може да свърши, без аз да забележа.

— Мъжът ми беше същият. Когато се занимаваше с неговите неща, все едно го нямаше. — Махна към кухнята. — Направих един страхотен бифтек.

— О, благодаря. Не биваше да се притеснявате.

— Въобще не ме притеснявате. Няма ли да хапнете?

— Не, благодаря. Но имам една молба към вас.

— Кажете.

— Мога ли да взема кутията, за да направя ксерокопия на документите?

— Искате да вземете кутията? — попита жената неохотно.

— Няма защо да се притеснявате. Ще върна всичко още утре.

— Не знам...

Томаш пхна ръка в джоба и извади портфейла. Измъкна оттам личните си документи и ги подаде на Мадалена.

— Ето личната и кредитната ми карта. Оставям ви ги като гаранция, че утре ще ви върна нещата.

Домакинята взе документите и ги разгледа внимателно. Вгледа се в очите му и се реши.

— Добре — каза накрая, като прибра документите в джоба на пеньоара си. — Но това трябва да стане утре. Не по-късно.

— Бъдете спокойна — заключи Томаш и тръгна към кабинета.

Вече беше в коридора, когато чу гласа на Мадалена зад себе си.

— А искате ли и нещата от сейфа?

Спря на място и погледна назад.

— Моля?

— Искате ли и онова, което е в сейфа?

Томаш се върна в хола и остана неподвижен до вратата.

— Какво казахте, моля?

— Мартиньо прибра документи и в сейфа. Искате ли да ги видите?

— Тези документи от същото проучване ли са?

— Да.

— Разбира се, че искам да ги видя — потвърди Томаш заинтригуван.

Мадалена прекоси хола и го отведе в спалнята. Леглото беше неоправено, имаше гърне на пода, разхвърляни дрехи върху плетен камъшен стол и се долавяше неприятна миризма на кисело.

— Не знам — каза тя, — но Мартиньо ми каза, че е последното доказателство.

— Последното доказателство? Доказателство за какво?

— Е, това не знам. Каквото и да е, очевидно е свързано с неговото изследване.

С растящо нетърпение Томаш видя как отваря вратата на гардероба и една масивна метална кутия. Беше сейфът.

— Прибрал е документи в сейфа, така ли?

— Само най-важните. Един ден ми каза: „Мадалена, тук е доказателството за онова, което открих. Когато видят това, ще останат с отворена уста“. За Мартиньо това тук беше толкова ценно, че дори смени кода на ключалката.

Томаш се приближи и разгледа сейфа. Беше вграден в гардероба и имаше десет цифри на заключващия механизъм.

— И какъв е кодът? — попита той, едва сдържайки възбудата си.

Мадалена извади лист хартия от нощното шкафче и му го подаде.

— Ето го.

Томаш отгърна листа, беше бял лист, формат А4, на който имаше написани десет групи от букви и цифри, разположени в две колонки:

Q	U	O	E	L	E
L	A	E	F	T	A
D	O	C	O	P	5
U	A	C	U	E	4
T	N	E	D	N	5

— Това ли е шифърът за сейфа? — учуди се Томаш. — Но тук виждам букви, а сейфът има само цифри...

— Да — съгласи се Мадалена. — Но на всяка буква отговаря определена цифра. Например *a* е единица, *b* е двойка, *c* е три и така

нататък. Разбирате ли?

— Разбирам. — Посочи цифрите в дясната колонка. — А тези цифри? Те в букви ли се обръщат?

Жената се вгледа в листа.

— А, това вече не знам — призна тя. — Моят съпруг не ми е обяснил.

Томаш преписа нетърпеливо кода на сейфа в бележника си. После реши да пробва и да обърне буквите в цифри, като запази трите постоянни цифри от кода. Привърши и се взря в резултата:

17	21	15	5	12	5
12	1	5	6	20	1
4	15	3	15	16	5
21	1	3	21	5	4
20	14	5	4	14	5

Набра цифрите на сейфа, което му се стори доста мудна процедура. Когато привърши, изчака един момент. Вратата си стоеше затворена. Нямаше нищо чудно в това, кодът сигурно беше по-сложен от обикновеното преобръщане на букви в цифри. Погледна Мадалена и сви рамене.

— По-трудно е, отколкото изглежда — заключи той. — Ще взема документите вкъщи, за да им направя ксерокопия и утре ще ви върна всичко. — Посочи към листа А4. — Когато разбере какво означава този ребус, ще дойда отново и ако нямате нищо против, ще отворим сейфа и ще видим какво има вътре. Съгласна ли сте?

Отправи се веднага към ксерокопирния център в „Аполо 70“, близо до факултета, и остави там картонената кутия с документите на професор Тошкано. Успокоиха го, че всичко ще бъде готово навреме, и се разбраха да мине късно следващата сутрин.

Тази вечер Томаш беше особено внимателен към жена си и дъщеря си. Обсипа ги с целувки, ласки и любовни обяснения, толкова беше разнежен, че ги изненада; но още по-изненадан беше самият той, защото не подозираше, че може да бъде толкова мил. Помисли си, че

навярно се дължи на чувството за вина, че подсъзнателно се стреми да ги обезщети заради изневярата си с Лена; но така или иначе, за пореден път се увери, че връзката му с Лена го правеше по-добър съпруг и по-добър баща.

Конщанса беше сменила цветята във вазите. Сега беше избрала зюмбюли, които изпълваха малкия апартамент с бялата си ангелска еуфория; цветчетата с цвят на слонова кост изникваха отвсякъде, преплетени и гъсти, надничайки от стъклените вази. След вечерята, докато жена му слагаше Маргаридата да спи, Томаш отиде до хола да разучи записките, които беше взел от дома на професор Тошкано. Конщанса се върна малко след това и седна до мъжа си. Томаш вдигна очи, погали обсипаните ѝ с лунички страни и се усмихна.

— Заспа ли вече?

— Като ангелче.

— Как мина денят?

— Нормално. Преподавах, после ходих да взема Маргаридата и отидохме да се поразходим малко.

— Къде ходихте?

— В Парка на поетите, до търговския център. Учих я да кара колело.

— И?

Конщанса се разсмя.

— Пълен провал. Пада почти веднага, нищо не може да се направи. По някое време се разсърди и каза: „По дяволите тая щу’отия“, и подкара една триколка за четиригодишни деца.

— Наистина ли го направи?

— Разбира се.

— И не я беше срам да кара играчка за малки деца?

— О, нали си я знаеш! От нищо не се срамува.

Томаш поклати глава развеселен. Наистина, дъщеря му се отличаваше със завидна невъзмутимост. Когато ѝ се подиграваха и се опитваха да я унижат, тя просто не им обръщаше внимание, сякаш не се отнасяше за нея. Когато ходеше на плуване, настояваше да си сложи пояс, нещо, което би засрамило други деца на нейната възраст, но тя въобще не се притесняваше. В този смисъл, тя наистина изглеждаше лишена от срам.

Томаш стана и се протегна.

— Трябва да свърша още малко работа.

Върна се на дивана, обсебен от новата загадка, оставена от професор Тошкано.

— Какво е това? — попита жена му, дивейки се над колонките с букви и цифри.

— Мисля, че е кодирано послание — отвърна Томаш, без да вдига глава. — Направо ме побърква.

— Това свързано ли е с работата, която вършиш за американците?

— Да.

Томаш се откъсна от действителността и потъна в мистериите на посланието, което съдържаеше кодът на сейфа. Претегли различните възможности за разбиване на шифъра, но знаеше, че първо трябва да разбере с какъв вид шифър си има работа. А при оскъдните данни, с които разполагаше в момента, това не беше лесен въпрос. Беше готов да експериментира с различни варианти, но една ръка издърпа бележника пред него и прекъсна потока на мислите му.

— Томаш — викаше един глас. — Томаш.

Беше Концанса.

— Да? — попита той отнесено. — Какво има?

— Извинявай, че прекъсвам работата ти. Знам какво става с теб, когато потъваш в този твой свят. Но трябва да ти кажа нещо.

— Какво има?

— Случи се нещо неприятно, когато взех Маргаридата от училище.

— Какво е станало?

— Вече ти казах, че когато приключих с часовете, минах да я взема и отидохме да се поразходим. Заведох я в Парка на поетите, за да се научи да кара колело. Знаеш, че напоследък си стои затворена вкъщи, добре е да подиша малко въздух.

— Да.

— И така, след като направихме няколко кръгчета с велосипеда, а после с триколката, аз я оставих да си играе с едни момиченца и седнах на една пейка. И знаеш ли какво стана?

— Какво?

— Дойдоха майките на момиченцата, задъхани от бързане, и си взеха децата. Не искаха да играят с нашата Маргаридата.

Томаш погледна жена си шокиран. Очите на Конщанса светеха, едва удържащи сълзите. Томаш разтвори ръце и я прегърна.

— О, не си заслужава да се притесняваш за това. Не им обръщай внимание.

— Държаха се с нея така, сякаш е заразноболна.

— Хората са невежи, това е. Недей да мислиш повече за това.

Целуна я по устните и погали страните ѝ, мокри от търкалящите се сълзи; горещите капчици образуваха малки вадички, задържайки се по треперещата брадичка. Помогна ѝ да стане от дивана и я заведе до леглото. Зави я с одеялото и обеща да се върне. Отиде до съседната стая, целуна в полумрака меките бузки на дъщеря си, погали пухкавите косици, разпилени по възглавницата, после се върна в стаята, съблече се, нахлузи пижамата, изгаси лампата и се сви като ембрион до Конщанса, която бе заспала в същата поза.

Прекара сутринта в националната библиотека, правейки справки в източници, които му се сториха полезни, предвид онова, което беше видял в дома на професор Тошкано. В паузите между една и друга справка из книгите, той непрекъснато опитваше да дешифрира секретния код на сейфа. Около обяд отскочи до копирния център в „Аполо 70“ и взе готовите страници на копираните документи, които беше оставил там предишната вечер. Взе и кутията с оригиналите и я сложи в колата. Отиде до дома на Мадалена Тошкано, предаде ѝ кутията и прибра личната си и кредитната карта, които беше оставил като гаранция. Раздели се с вдовицата с обещанието да се върне веднага щом разгадае ребуса на сейфа. Когато излезе на улицата, вече беше един следобед; той извади мобилния си телефон и се обади на Лена, която му обеща съомга за обяд.

Отиде до „Латино Коельо“ и изкачи на един дъх стъпалата, спирайки едва когато се озова в прегръдките на шведката; двамата нетърпеливо започнаха да се разсъбличат още на вратата, преди да я затворят. Трепереха от възбуда, желанието изгаряше кожата им и те смъкваха дрехите в неудържим копнеж, обзети от нетърпение да усетят топлите си задъхани тела вплетени едно в друго, влажни и жадни, изнемогващи от желание, тръпнещи и ненаситни; затъркаляха се по пода в хола, ту тя отгоре, ту той върху нея, въздишайки и стенейки; той

притискаше огромните ѝ гърди, изпълнен с еротична похот, напълнил неспокойни шарещи ръце, заравяше се в желатинената им повърхност, изстискваше неистово зърната; накрая се сляха и експлодираха с вик на облекчение, изтръгнал се от горящата в огън плът, сред несдържани възклициания и задъхани стенания.

Обядваха по халати, лениви, отпуснати, със сита плът. По принцип Томаш не обичаше съомга, но шведката я беше приготвила по скандинавска рецепта, която притъпяваше специфичния ѝ остър вкус.

— Как се казва това? — попита той, докато се наслаждаваше на съомгата.

— *Gravad lax*^[6] — беше отговорът.

— Как я правиш толкова вкусна?

— О, това е стара шведска рецепта — отговори тя. — Оставих съомгата да се маринова два дни със захар, сол и... ммм... и още нещо, което не знам как се казва на португалски.

— А зеленчукът?

— *Gubbröra*.

— Гу... какво?

— *Gubbröra*. Това е *smörgåsbord*^[7] от аншоа, цвекло, лук, каперси и жълтък. А сосът на *gravad lax* е със сладко-кисела горчица и магданоз. Харесва ли ти?

— Да — потвърди той, поклащайки глава одобрително. — Вкусно е.

Замълчаха и се отдадоха на ядене. Съомгата наистина беше много вкусна, Томаш никога не беше опитвал така приготвена риба. На масата се чуваше само потракването на приборите. Тишината започна да става тягостна, неловка, сякаш сексът беше изразходвал цялата им енергия и нямаше какво да си кажат, а храната беше удобен претекст, за да мълчат.

— Обичаш ли ме? — попита го шведката, наблюдавайки го между лъскавите руси кичури, спускащи се по лицето ѝ.

— Разбира се, мой малък викинг. Много те обичам.

Томаш вече не можеше да различи истината от лъжата. Тя го питаше и той казваше онова, което смяташе, че любовницата му иска да чуе. И понеже знаеше, че убедеността, с която произнася думите, е важна, убеди сам себе си, че наистина я обича. Естествено той обичаше Концанса, беше изключено да изостави жена си. Вярно бе, че

в някои моменти на екстаз с Лена допускаше възможността, представяше си, че оставя жена си и че я сменя с любовницата си, но веднага щом се върнеше в нормалното си състояние, тази вероятност се разсейваше, превръщаше се в най-обикновено бълнуване, в каприз на страстта, на ефимерната екзалтация на сладострастието. Може би не толкова обичаше Лена, колкото я желаше; не желаше само тялото ѝ, макар тялото да беше важен елемент от уравнението; желаше компанията ѝ, бягството от действителността, което тя беше за него, енергията, която му предаваше, за да заздравя брака си, колкото и невероятно да изглеждаше това. Обичаше Концанса и може би обичаше Лена, но по различен начин, допустимо притворно; може би бъркаше любовта с желанието да я има при себе си, да се наслаждава на пищното ѝ тяло, да се оставя да го отведе към алтернативни измерения, към действителност, където нямаше тризомия 21, нито сърдечни проблеми, нито липса на внимание от страна на жена му, която изцяло се отдаваше на нуждаещата се от специални грижи дъщеря.

— Как върви изследването? — попита шведката, размахвайки вилица с парче забодена съомга. — Има ли напредък?

Интересът ѝ към проучването беше искрен, бе забелязал Томаш. В началото това го учуди, не предполагаше, че нещо толкова сериозно би могло да събуди любопитството ѝ; но вниманието, което посвещаваше на работата му, го ласкаеше; и нещо още по-важно, поддържаше разговорите им като обща тема, която правеше връзката между двамата по-силна.

— Вчера ходих до дома на професор Тошкано. Вдовицата ми позволи да направя ксерокопия на всички документи и записки, събирани през последните години.

— О! — възкликна тя доволно. — Добър ли беше материалът?

— Прекрасен. — Наведе се от стола и взе чантата. Извади бележника и започна да го прелиства. — Но явно най-ценното се съхранява в сейф. — Намери шифрованото послание и го показва на любовницата си. — Проблемът е, че за да получи достъп до сейфа, ще трябва да разгадае тази главоблъсканица.

Лена се наведе и разгледа шифъра.

— Нищо не разбирам. Ще можеш ли да се справиш с него?

— Какво друго мога да направя? — каза Томаш и отново се надвесил над папката. — Има само един начин. — Извади някаква синя книга от папката. — Ще използвам фреквентна таблица.

Сложи книгата на масата; беше на английски и се казваше *Cryptanalysis*^[8].

— Това ли е фреквентната таблица? — попита Лена, гледайки към корицата, където се виждаха квадратчета, напомнящи кръстословица.

— Това е книга с най-различни фреквентни таблици. — Отвори томчето и потърси страницата. Когато я намери, Томаш я показа на любовницата си. — Виждаш ли? Има таблици на английски, немски, френски, италиански, испански и португалски.

— И с тези таблици можеш да откриеш ключ за всяко шифровано съобщение?

Томаш се разсмя.

— Не, богиньо моя. Само заместващия шифър.

— Какво означава това?

— Има три вида шифри. Скрити, транспозиционни и заместващи. При първия вид шифър тайното послание е скрито по такъв начин, че никой да не разбере за съществуването му. Най-древният познат шифър е бил използван в древността, като посланието било изписвано на бръснатата глава на вестносеца, най-често роб. Авторите на посланието чакали да му порасне коса и едва тогава го пращали при получателя. Вестносецът лесно преминавал през неприятеля, комуто дори и през ум не минавало, че има изписано послание под косата. Така че получателят трябвало само да обръсне главата на пратеника, за да прочете посланието на главата му.

— Аз не ставам за това — усмихна се Лена, прокарвайки ръка по гъстите си руси къдрици. — А при другите системи?

— При транспозиционния шифър буквите се пренареждат. Всъщност става въпрос за анаграма, като онази, която разчетох в Рио де Жанейро. *Молок* е *Колом*, прочетено отдясно наляво. Проста анаграма. Очевидно е, че при съвсем кратки съобщения, състоящи се от една дума, този вид шифър не е особено надежден, тъй като има твърде малко възможности за пренареждане на буквите. Но ако увеличим броя на буквите, броят на комбинациите нараства експоненциално. Например фраза от тридесет и шест букви може да

образува трилиони и трилиони различни комбинации. — Нахвърля в бележника едно дълго 50 000 000 000 000 000 000 000 000 000. — Виждаш ли? Това е възможният брой комбинации при тридесет и шест букви. — Даде й време да асимилира петицата с тридесет и една нули. — Да, но това предполага съществуването на някакъв ключ за подреждане на буквите, в противен случай посланието би било неразбираемо и за самия получател. Да видим случая с анаграмата, която декодирах в Рио. Фразата *Moloc, ninundia omastoos* се състои от двадесет и една букви, което означава, че има милиони възможни комбинации. Разбрах, че в това шифровано послание системата на подреждане на първия ред, където беше изписано Молок, се основаваше на най-обикновена симетрия, при която първата буква става последна, втората — предпоследна, и така нататък, докато се получи *Colom*. Във втория ред обаче открих симетрично кръстосване по предварително установен модел, поради което трябваше да наложа двете думи една върху друга и да използвам кръстосана азбучна последователност, следвайки зададения модел.

— Ти си гений — каза Лена и го погали по лицето. Посочи към ребуса, който Томаш си беше записал в дома на Тошкано. — Ами това? Транспозиционен шифър ли е?

— Съмнявам се. Предполагам, че е заместващ шифър.

— Защо мислиш така?

— Заради общия вид на шифрованото послание. Обърни внимание на първата колонка. Съдържа групи от по три букви, които изглеждат свързани произволно. Виждаш ли? — Посочи към последната колонка. — *Quo, lae, doc*. Сякаш истинските букви са били заместени от други.

Лена прехапа долната си устна.

— Но какво по-точно представлява това заместване?

— Става въпрос за система, при която истинските букви се заместват с други, следвайки определен ред, неразбираем за човек, който не познава азбуката на използвания ключ. Да вземем думата *rai*^[9]. Ако приемем, че *p* ще се замества от *t*, *a* — от *x*, и *i* — от *r*, думата *rai* в един кодиран текст ще изглежда като *txr*. Въпросът е да се разбере, че *t* е *p*, че *x* е *a* и че *r* е *i*. Щом се разгадае шифровият ключ, останалото е лесно и всеки би могъл да декодира посланието.

— Значи, ако правилно съм разбрала, въпросът е да се разбере какъв е ключът на шифъра.

— Точно така.

Доизядоха съомгата и Лена отиде до кухнята за десерта. Миг покъсно се появи с нещо като ябълково пюре, но по-сухо и по-гъсто.

— Понеже ми спомена скоро за *appelkaka*, реших да ти направя — обясни тя, докато поднасяше ябълковия сладкиш. Сервира в две чинийки и подаде едната на Томаш.

Португалецът опита.

— Ммм... Тази *appel* няма нищо общо с *kaka*^[10].

Лена се усмихна на шегата и посочи книгата.

— Да се върнем към разговора. Тези заместващи шифри често ли се срещат?

— Много често. Първият заместващ шифър, който ни е известен, е описан от Юлий Цезар в книгата му *De bello gallico*^[11]. Принципът, на който се основавал този първи шифър, бил азбучен ред, изместен с три позиции примерно спрямо нормалната азбука. Така *a* от нормалната азбука се замествала от буквата, заемаща трета позиция, тоест *d*, докато *b* се превръщала в *e* и така нататък. Тази система е известна като *шифър на Цезар*. В прочутата „Кама Сутра“, появила се през IV век, ерудираният брахман Ватсяяна препоръчвал на жените да научат изкуството на тайнописа, за да могат да общуват по-сигурно с любовниците си. Една от препоръчваните техники е тъкмо субституцията. Днес това е една от най-усъвършенстваните системи и някои по-сложни криптирани съобщения могат да бъдат декодирани само с помощта на компютри, способни да обработят милиони комбинации в секунда.

Томаш опита още малко от *appelkaka*.

— Ммм — изрази задоволството си той. — Наистина е много вкусно.

Лена дори не обърна внимание на похвалата, погълната изцяло от ребуса на Тошкано.

— Ако мислиш, че това тук е получено със заместващ шифър, как ще декодираш посланието? Разполагаш ли с ключа?

— Не.

— Тогава как ще го направиш?

Томаш кимна към книгата, която беше извадил от чантата.

— С честотните таблици.

Любовницата му го погледна неразбиращо.

— Фреквентните таблици съдържат ли ключ?

— Не — каза, поклащайки отрицателно глава. — Но могат да ми помогнат да го открия. — Преглътна последната хапка от ябълковия сладкиш. — Идеята за таблиците хрумнала на арабските мъдrecи, когато изучавали откровенията на Мохамед в Корана. Мюсюлманските теолози, опитвайки се да установят хронологията на откровенията на пророка, изследвали честотата, с която се появява определена дума или буква. Тогава открили, че някои букви са по-често употребявани от другите. Например *a* и *l*, които присъстват в определителния член *al*, се оказали най-често използваните букви от арабската азбука, десет пъти по-често срещани от буквата *j* например. Всъщност арабите създали по този начин първата фреквентна таблица, регистрираща честотата, с която всяка буква се появява в съответния език. Въз основа на това откритие големият учен от XIX век Абу ал Кинди написал трактат по криптография, в който защитил тезата, че най-ефикасният начин да се декодира едно шифровано послание е, като се установи коя е най-често използваната буква в азбуката на езика на това послание и оттук, коя е най-употребяваната буква в самото послание. Вероятността да е една и съща буква е голяма.

— Не разбирам.

— Да си представим, че кодираното послание е написано на арабски. Щом знаем, че *a* и *l* са най-често употребяваните букви на арабски, достатъчно е да установим кои са двете най-често срещани букви в посланието. Да предположим, че това са *t* и *d*. Твърде вероятно е, след като заместим *a* и *l* с *t* и *d*, да пристъпим към самото декодиране на посланието. Ето това е декодиране въз основа на фреквентната таблица. Като знаем честотния индекс на всяка буква от определен език и сме анализирали честотния индекс на буквите от шифрирания текст, бихме могли да установим кои са буквите в оригиналното съобщение.

— Сега разбрах. Изглежда лесно.

— Невинаги. Тази система не е безпогрешна. Фреквентната таблица представя примерен списък на средностатистическата употреба на всяка буква в определен език. Нормално е кодираните текстове да съдържат букви, които по една или друга причина не се

появяват с точно същата честота, установена в таблицата. Това се отнася най-вече за твърде къси съобщения. Например да допуснем, че оригиналното послание е: *O rato roeu a rolha da garrafa do rei da Rússia*^[12]. Както се вижда, в един такъв текст *r* се появява много често, отколкото в нормалната реч, което е отклонение от примерната честота на тази буква. Ето това е пример за възможно отклонение от честотната таблица при текстове, съдържащи по-малко от сто букви. При по-дългите текстове обаче се установява тенденция към изравняване с примерната честота. За нещастие, случаят с ребуса, върху който работя, не е такъв.

— Колко букви съдържа?

— Ребусът ли? — Направи справка в записките си. — Около тридесет. Всъщност двадесет и седем букви и три цифри. Малко са.

Шведката стана от масата и започна да събира чиниите.

— Искаш ли кафе?

— Искам.

Томаш ѝ помогна да занесе чиниите в кухнята и ги постави в миялнята машина. После отиде да прибере покривката, като остави Лена да приготви кафето. Тя зареди кафеварката, една стара стъклена *Melior*, която принадлежеше към оригиналната покъщнина на апартамента, включи я и отиде при него. Седнаха в хола с документите от изследването, разпилени върху дивана.

— А сега? — попита тя. — Какво смяташ да правиш?

— Трябва да потърся друг ъгъл, от който да погледна на нещата.

— Няма ли да приложиш метода на честотната таблица?

— Това вече го правих снощи и тази сутрин, докато бях в Националната библиотека — въздъхна той.

— И?

Томаш сбърчи нос.

— И не доведе до нищо съществено.

— Нищо ли? Моля те, покажи ми.

Той отвори книгата по криптоанализ и разгледа честотните таблици.

— Ето — показва ѝ някои страници. — Това са честотни таблици.

— Взе бележника и намери страницата, където беше нахвърлил ребуса.

— Първият въпрос, на който трябва да си отговорим, е на какъв език е написан текстът.

— Не е ли на португалски?

— Възможно е — съгласи се. — Но не бива да забравяме, че първият ребус беше на латински. Беше цитат от Цицерон. Как можем да сме сигурни, че професор Тошкано не се е спрял на латинския или някой друг мъртъв език и за това послание?

— Нямах ли честотна таблица и за латинския?

— Не, нямам тук. Но може да се намери, ако е необходимо. — Съсредоточи се върху книгата с таблиците. — Както и да е, прегледах вече таблицата за португалския език.

— И какво?

— Първо трябва да отбележим, че португалският език притежава някои специфични особености. Например докато в английския, френския, немския, испанския и италианския най-често срещаната буква е *e*, в португалския челната позиция се заема от *a*.

— Така ли?

Томаш посочи отбелязаните в таблиците стойности.

— *A* представлява тринадесет процента и половина от употребяваните букви в текст на португалски, а *e* — тринадесет процента. Действително в другите романски езици съществува някаква относителна равнопоставеност на двете букви, но винаги с леко преимущество на *e*. В германските езици това предимство на *e* е значително. В английския *e* представлява тринадесет процента от всички букви, докато *a* остава със седем цяло и осем, изпреварено дори от *t*, което достига девет процента. В немския разликата е още по-внушителна. *E* достига осемнадесет и половина процента фреквентност, а *a* — едва пет, изпреварена от *n*, *r* и *s*.

— Това означава, че практически е невъзможно да се намерят текстове без буквата *e*, нали?

— Малко вероятно е. Но не бих казал невъзможно. Френският писател Жорж Перек е написал през 1969 година роман от двеста страници, озаглавен *La disparition*^[13], където е успял да постигне нещо невероятно — използвал е думи без буквата *e*.

— Невероятно.

— И още по-невероятно е, че този роман е бил преведен на английски със заглавието *A Void*, като преводачът е намерил начин да избегне буквата *e* и в английското издание.

Кафеварката изсвири и Лена отиде до кухнята да сервира кафето. Върна се след минута с поднос, върху който бе поставена кафеварката и две бели порцеланови чаши. Остави подноса на масичката до дивана, взе кафеварката и напълни двете чашки; двамата си сложиха двойна доза захар и разбъркаха, потропвайки с металната лъжичка по порцелана. Томаш отпи малко от ръба на чашката; кафето беше с плътен наситен вкус, с каймак; горещта, силно ароматна пара се носеше от тъмната течност с леко червеникав оттенък.

— Хубаво ли е? — попита тя.

— Прекрасно. Искаш ли да добавим малко аромат към него?

— Моля?

— Само за аромат. Не знаеш ли какво е това?

— Не.

— Имаш ли някакъв алкохол?

Лена стана и отиде до шкафа. Отвори една врата и извади оттам бутилка с алкохол; на безцветното стъкло имаше бял етикет, на който се виждаше път, ограден от дървета, който минаваше през пусто и равно поле; под картинката се четеше надпис *Skane Akvavit*. С бутилката в ръце, Лена се върна при Томаш.

— Това става ли?

— Какво е това?

— Шведска ракия — поясни тя, като показваше бутилката.

— Обикновено се използва *grappa*, италианска гроздова ракия, или португалска ракия, но предполагам, че и шведската ще върви.

— Ще сложиш ракия в кафето?

— Съвсем малко. — Отля по няколко капки във всяка чашка. — Италианците го наричат *caffé corretto*. Опитай.

Лена отпи малко и усети парещия вкус на алкохола, примесен с гъстата ароматна течност. Сви устни одобрително.

— Не е лошо.

— Само хубави неща чакай от мен — усмихна се той.

Шведката махна към бележника, пренасочвайки разговора към проблема с шифрованото послание.

— Кога смяташ да приложиш таблицата в ребуса?

Томаш остави горещата чашка с примирено изражение.

— Вече я приложих.

— И?

— Ами анализирах буквите от ребуса и открих, че най-често използваната буква е *e*, която се появява пет пъти. След нея се нареждат *a*, *o* и *u*, като всяка от тях се среща три пъти. Заместих *e*, като най-често използвана буква, с *a*. После опитах да заместя *a*, *o* и *u* съответно с *e*, *o*, *r* и *s*, най-употребяваните букви в португалските текстове след *a*.

— Нищо ли не се получи?

— Нищо.

Лена се взря в таблицата.

— Но щом нищо не се е получило, при положение че най-често срещаната буква е *e*, защо да не допуснем, че текстът е написан на друг език, различен от португалския?

— Защото това би означавало, че това не е заместващ шифър, а...

Млъкна, без да се доизкаже, изненадан от онова, което току-що беше казал.

— А какво? — настоя Лена, очаквайки да довърши мисълта си.

Томаш остана притихнал за момент, съзнавайки неочакваните перспективи, които откриваше това предположение. Потърка брадичката си замислено и зарея отсъстващ поглед в пространството.

— А какво? — повтори тя нетърпеливо.

Най-сетне Томаш я погледна.

— Хм, може би е това.

— Кое?

Той отново се съсредоточи върху ребуса, записан в бележника.

— Може би изобщо не е заместващ шифър.

— Така ли? И какво е тогава?

Томаш се зае да брой буквите в ребуса.

— Едно, две, три, четири, пет, шест, седем... — тихо мърмореше той, местейки пръст от буква на буква. — Четиринадесет — каза накрая. Записа четиринадесет в бележника си и пак започна да брой: — Едно, две, три, четири, пет... — Напевното броене продължи до тринадесет. — Тринадесет — заключи той. Записа тринадесет в бележника под цифрата четиринадесет. После взе книгата и направи справка в честотната таблица. — Това е! — възкликна той, като сви юмрук триумфално.

— Какво е това? — попита Лена, която нищо не разбра.

Томаш ѝ показа една стойност в таблицата.

— Виждаш ли това?

Пръстът му сочеше четиридесет и осем процента.

— Да — потвърди Лена. — Четиридесет и осем процента. Какво означава това?

Томаш се усмихна.

— Това е честотата на гласните в португалските текстове.

— Какво?

— Средно около четиридесет и осем процента от буквите, срещани в португалски текст са гласни — обясни той възбудено. Посочи към стойностите отстрани. — Виждаш ли? Само италианците използват толкова гласни, колкото португалците. Испанците имат четиридесет и седем процента, французите четиридесет и пет, докато англичаните и германците остават някъде с около четиридесет процента.

— И какво следва от това?

— Знаеш ли колко гласни звука съдържа ребусът на професор Тошкано?

— Колко?

— Четиринадесет. А съгласните са тринадесет. С други думи, повече от половината от двадесет и седемте букви от ребуса са гласни. — Впери поглед в нея. — Знаеш ли какво означава това?

— Че текстът е написан на португалски?

— Може би — допусна Томаш. — Но истинският смисъл е друг. Такива високи стойности, приложени към шифровано съобщение, чийто оригинален език се предполага, че е европейски, и още повече португалски, може да ни отведе само до извода, че използваният тук шифър не е заместващ, а транспозиционен.

— Транспозиционен ли?

— Да. Тоест, отново се сблъскваме с анаграма.

— Извинявай, не мога да ти следя мисълта.

— Просто е. Ако ставаше въпрос за заместващ код, най-често срещаните букви в текста, гласните, щяха да бъдат преобърнати в съгласни. Например представи си, че *e* е било заместено от *x*. Това би означавало, че след справка в честотната таблица, щяхме да се сблъскаме с прекомерно висок процент на *x* в текста. Но не виждаме тук нищо подобно, нали? В този ребус гласните имат най-високи

честотни стойности. Можем да предположим, че гласните са запазили своята фреквентност, защото не са били заместени. Те са били пренаредени, тоест просто са си сменили местата. Пред нас е анаграма.

— Като *Molos*?

— Точно така. Само че този път с повече букви и още по-сложна.

— Разгледа ребуса. — Освен това използваният метод визуално създава впечатлението, че става въпрос за заместващ шифър.

Отпиха по глътка от кафето.

— Честотната таблица може ли да ти помогне да декодираш посланието?

— Не, честотната таблица е полезна само в случаите, когато е приложен заместващ шифър. При този тип анаграми може да се използва само за разпознаването на транспозиционния шифър, но не и за декодирането му.

— Какво смяташ да правиш?

— Трябва да експериментирам със съчетанията на гласните и съгласните, за да видя дали някое от тях има смисъл. Ако успея да се хвана за нещо, ще установя посоката, следвана от професор Тошкано. В случая с *Molos* например той беше прибегнал до симетричната, огледална подредба, където трябваше да се чете отдясно наляво. — Показа ѝ ребуса. — Но този тук не ми прилича на симетричен. Ето, да видим. — Прочете първия ред от първата колонка отдясно наляво. — *Ouq*. — Сви рамене. — Няма смисъл. — Прочете първия ред от втората колонка. — *Ele*.^[14] — Поколеба се. — Е, *ele* вече означава нещо. Но ако отидем на втория ред и използваме същия метод, виждаме *atf*, което не означава абсолютно нищо.

— А може ли да опитаме отдолу нагоре?

— Можем да следваме каквато и да е посока. Отляво надясно, отдолу нагоре или от горе на долу, по диагонал, на зигзаг, въобще...

— *Qldut* — прошепна Лена, като четеше първите букви на първата колонка от горе на долу. После се опита да ги прочете в обратен ред. — *Tudlq*.

Томаш разгледа ребуса и след внимателен анализ взе един молив.

— Нека да се опитаме да съединим двете колонки.

Преписа ребуса на отделен лист, но вече не на групи по три в хоризонтален ред, а по шест. Резултатът продължаваше да е неясен.

Q	U	O	E	L	E
L	A	E	F	T	A
D	O	C	O	P	5
U	A	C	U	E	4
T	N	E	D	N	5

— *Quoele* — продължи шведката да шепне, четейки най-горния хоризонтален ред. Понеже звукосъчетанието не ѝ напомняше нищо познато, прочете същия ред отдясно наляво. — *Eleouq*.

— Няма смисъл — тихо каза Томаш, поклащайки глава.

— *Laefta* — продължи тя упорито с втория ред. — *Atfeal*.

Докато Лена продължаваше с изчитането на редовете в различни посоки, Томаш се съсредоточи върху диренето на диграфи и триграфи. В португалския език най-често срещаните диграфи са *es*, *os*, *de*, *as* и *ro*. Потърси места в ребуса, където тези букви се срещаха една до друга, образувайки същите съчетания. Нищо не излезе с *es*, *os*, *as* и *ro*, успя да открие само едно *de*, обърнато на *ed*, по средата на последния хоризонтален ред. Прочетен отдясно наляво, този последен ред се произнасяше *5ndent*, което като че нямаше никакъв смисъл. Обезсърчен, той се залови с триграфите. В португалските текстове най-често срещаните трибуквени съчетания са *que*, *ent*, *nte*, *des* и *est*. Потърси ги в ребуса, не откри *que*, *nte*, *des* и *est*, а само *ent*, на същия последен ред, когато го прочете отдясно наляво *5ndent*.

— Оле! — прошепна едва доловимо. — Пак този последен ред.

Съвпадението му привлече вниманието. Един от най-често използваните диграфи в португалския език, *de*, се намираше на същия ред, на който беше и *ent*, най-употребяваният триграф. Томаш се опита да си спомни португалски думи, включващи съчетанието *dent*. *Independente*.^[15] *Correspondente*^[16]. *Intendente*^[17].

— *Dut* — не спираше Лена до него, четейки крайните три букви от първия вертикален ред. — *Tud*.

Изникваше и въпросът защо цифрата пет се появяваше изписана редом с *n* в съчетание с *dent*. *5ndent*. Петицата тук не вършеше работа, макар че и беше важно. Вместо *dent*, имаше *ndent*, често срещана буквена комбинация в европейските езици. Нямаше и съмнение, че това *ndent*, съчетаващо едни от най-употребяваните диграфи и

триграфи в португалския, би могло да е обикновено съвпадение. Проблемът беше в това, че редовете над него, прочетени в същата последователност, изглеждаха лишени от смисъл. Предпоследният хоризонтален ред, прочетен отдясно наляво, даваше *eiscau*, а този над него се четеше като *rosod*. Резултатът беше почти нулев.

Ръката на Лена, която се бе вмъкнала между краката му, прекъсна мисловния му процес.

— Тази част ме възбужда — каза тя със сладен глас.

— Коя?

— Тук — посочи към крайните три букви от предпоследния отвесен ред. — *Пен*. — Усмихна се похотливо. — Дали не е началото на пенис?

Томас се разсмя.

— Каква си хитруша. — Наведе се над ребуса в търсене на някакво възможно *is*, което би могъл да прибави към *pen*.

Проследи реда надолу и после наляво. Усмивката му се разсея и отвори уста от почуда. — *Pendent* — прочете той. Свързвайки *pen* с *ndent*, което вече беше разчел, получаваше почти цяла дума. *Pendent*. Потърси едно *e*, което би могъл да свърже с крайното *t*, и го намери на края на първия хоризонтален ред. Нахвърли отново целия ребус, подчертавайки думата, която току-що беше декодирал.

Q	U	O	E	L	<u>E</u>
L	A	E	F	T	A
D	O	C	O	<u>P</u>	5
U	A	C	U	<u>E</u>	4
<u>T</u>	<u>N</u>	<u>E</u>	<u>D</u>	<u>N</u>	5

— Ето! — почти извика той. — Готов е!

— Кой?

— Ребусът. Открих как мога да разгадая шифъра. — Посочи към подчертаните букви. — Виждаш ли? *Pendente*.^[18] Тук е написано *pendente*.

Лена прочете написаното, като следваше подчертаните букви.

— Наистина е така. Интересно, наистина е *pendente*. — Смръщи вежди, чудейки се на странната последователност. — Но крайното *e* е

отделено от останалата част на думата...

— Такава е схемата — прекъсна я Томаш възбудено. — Тръгваме вертикално, от горе на долу, после хоризонтално, отдясно наляво, след това се придвижваме отляво надясно. — Взе молив и разгледа ребуса. — Да видим. След *pendente* проследяваме последната колонка от горе на долу; идва а 545. Това, ако не се лъжа, трябва да бъде *клонящ към 545*. — Върна се към предходните редове. — А тук се получава *efoucault*. — Замисли се. — Може би трябва да се чете *e foucault pendente а 545* — Фуко, *клонящ към 545*.

Върна се назад и проследи цялата поредица от букви, нареждайки ги една до друга в последователността, която беше открил. Надолу и наляво, надолу и наляво, като размотаващо се кълбо. Написа целия декодиран текст.

QUALOECODEFOUCAULTPENDENTEА545

Анализира реда и отново го преписа, като остави логични промеждутъци между думите. Когато свърши, продължи за момент да съзерцава работата си с триумфална усмивка, изписана на лицето.

— *Voilà*^[19] — каза той като илюзионист, който току-що бе направил поредния магически трик.

Лена погледна написаното и се изуми как онази сложна и непонятна амалгама се беше превърнала като с магическа пръчка в разбираема, проста и ясна фраза.

QUAL O ECO DE FOUCAULT PENDENTE A 545? КАКВО Е ЕХОТО НА ФУКО, КЛОНЯЩО КЪМ 545?

[1] История на католическите крале (исп.). — Б.р. ↑

[2] Естествена и обща история на Индиите (исп.). — Б.р. ↑

[3] Животът на Адмирала (исп.). — Б.р. ↑

[4] Сборник с документи и изследвания (итал.). — Б.р. ↑

[5] Бележки (исп.). — Б.р. ↑

- [6] Скандинавско ястие от сурова съомга, подправена със сол, захар и копър. — Б.р. ↑
- [7] Смес (швед.). — Б.р. ↑
- [8] Криптоанализ (англ.). — Б.р. ↑
- [9] Татко, баща (порт.). — Б.пр. ↑
- [10] Игра на думи: *apple* (англ.) — „ябълка“, и *sasa* (порт.) — „изпразнение“. — Б.пр. ↑
- [11] Записки за Галската война — Б.р. ↑
- [12] Мишката изгриза тапата на бутилката на царя на Русия, португалска скороговорка с преобладаващо звучене на вибриращо *p*. — Б.пр. ↑
- [13] Изчезването. — Б.р. ↑
- [14] *Ele* (порт.), лично местоимение, „той“. — Б.пр. ↑
- [15] От порт. — независим. — Б.пр. ↑
- [16] От порт. — съответстващ. — Б.пр. ↑
- [17] От порт. — управител, интендант. — Б.пр. ↑
- [18] Висящ, клонящ; висулка (порт.). — Б.пр. ↑
- [19] Ето; ето така (фр.). — Б.р. ↑

VIII

Чайките летяха ниско и горестните им крясъци се сливаха с постоянния грохот на вълните, които връхлитаха широката пясъчна ивица на постоянни талази, циклично, ритмично, оставяйки дантелена ивица пяна по изложения на морските набези бряг. Плажът на Каркавелуш изглеждаше меланхоличен под сивото зимно слънце, почти пуст, скован от студ и вятър; виждаха се само неколцина сърфисти, две-три двойки влюбени и един възрастен мъж, който разхождаше кучето си; тъжният и монотонен изглед контрастираше с пищната пъстрота на лятото, когато плажът преливаше от живот и енергия.

Келнерът, който обслужваше масите на открито, остави чаша горещо кафе на масичката пред Томаш и се оттегли. Той отпи от кафето и погледна часовника; беше три и четиридесет следобед, човекът, с когото имаше среща, закъсняваше. Въздъхна примирено. В края на краищата, той беше заинтересованата страна. Беше се обадил предишната вечер на колега от катедрата по философия, професор Алберт Сарайва, и го беше помолил за спешен разговор. Сарайва живееше в Каркавелуш, на две крачки от Оейраш и естествено решиха да се видят на плажа. Въпреки неприятния зимен студ, плажът беше много по-приятен от тесните кабинети във факултета.

— *Mon cher*^[1], извинявай за закъснението — каза някой зад него.

Томаш стана и стисна ръката на новодошлия. Сарайва беше около петдесетте, с посивяла коса, тънки устни и леко разnogлед поглед а ла Жан-Пол Сатр; изглеждаше донякъде ексцентричен, донякъде бохем, може би малко луд, нещо като *neglige charmant*^[2], имидж, който естествено се стремеше да поддържа, предвид философската му специалност, областта на френските деконструктивисти, които беше изучавал по време на докторантурата си в Сорбоната.

— Здравейте, професоре — поздрави го Томаш. — Моля. — Посочи стола до него. — Ще пиете ли нещо?

Сарайва се настани, поглеждайки към чашата на масата.

— Мисля и аз да пия едно кафе.

Томаш вдигна ръка и направи знак на келнера, който се приближаваше.

— Още едно кафе, ако обичате.

Новопристигналият пое дълбоко дъх, изпълвайки дробовете си с мириса на море, и огледа меланхоличния пейзаж.

— Обожавам това място през зимата — сподели той. Изразяваше се високопарно, подчертавайки всяка сричка, сякаш рецитираше поема. — Този неизразим покой ме вдъхновява, зарежда ме с енергия, открива пред мен нови хоризонти, изпълва душата ми.

— Често ли идвате тук?

— Само през есента и зимата. Когато няма курортисти. — По лицето му се изписа досада, сякаш току-що пред тях бе минал някой от тези нещастни екземпляри от човешката раса. Потръпна в опит да прогони терзаещата го мисъл. Но явно прецени, че вероятността да се случи подобно нещо беше твърде малка, защото почти веднага мускулите на лицето му се отпуснаха и той придоби обичайния си невъзмутим вид, леко *blasé*^[3], който беше негова запазена марка. — Обожавам този контраст между смирената благост на земята и неукротимата ярост на морето, вечния дуел между чайките и вълните, непрестанните битки на слънцето с ревнивите облаци. — Притвори очи и отново пое дълбоко дъх. — Това, *mon cher*, ми дава сили да дишам.

Келнерът остави втората чашка кафе на масата; потракването на стъклото прекъсна излиянията на Сарайва, който отвори очи и видя кафето пред себе си.

— Още нещо? — попита келнерът.

— Не, благодаря — каза Томаш.

— Тук най-добре се потапям в идеите на Жак Лакан, Жак Дерида, Жан Бодриар, Жил Делюз, Жан-Франсоа Лиотар, Морис Мерло-Понти, Мишел Фуко, Пол...

Томаш се прокашля, видял удобен момент да се намеси.

— Всъщност, професоре — прекъсна го неуверено. — Точно за Фуко бих искал да поговорим.

Професор Сарайва го изгледа с високо вдигнати вежди, сякаш Томаш беше дръзнал да произнесе името божие в присъствието на

Христос.

— Мишел Фуко?

Сарайва натърти на малкото име, *Michel*, намеквайки дискретно, че е непростимо да се споменава Фуко без първото му име, *noblesse oblige*^[4].

— Да, Мишел Фуко — каза Томаш дипломатично, приемайки наложеното му мнение. — Знаете ли, в момента провеждам едно историческо изследване и се сблъсках, не ме питайте как, с името на Мишел Фуко. Не знам какво точно търся, но очевидно съществува нещо, което свързва този философ с проучването ми. Какво бихте могли да ми кажете за него?

Професорът по философия махна неопределено, сякаш има толкова неща за казване, че дори не знае откъде да започне.

— О, Мишел Фуко! — Загледа се в бурното море с носталгичен поглед, който издаваше, че се е пренесъл в далечната Сорбона от младините му. Професорът въздъхна. — Мишел Фуко е най-големият философ след Имануел Кант. Чели ли сте *Критика на чистия разум*?

— Ммм... не.

Сарайва въздъхна отново.

— Това е най-значимият от всички философски текстове, *mon cher* — заяви, като не сваляше очи от Томаш. — В *Критика на чистия разум* Имануел Кант твърди, че човекът няма достъп до нещата „сами по себе си“, до онтологичната реалност, а само до света на явленията. Ние не познаваме природата на нещата, а само начина, по който ги възприемаме, начин, който е специфичен за нас. Човекът например възприема света различно от прилепите. Хората възприемат образи, прилепите — сонарно ехо. Хората виждат цветове, кучетата — в бяло и черно. Хората разпознават образи, змиите усещат температури. Нито една от тези форми на възприятие не е по-истинна от другата. Те просто са различни. Ние не познаваме нещата „сами по себе си“, а само „явленията“ им, начина, по който сетивата ни ги възприемат. Ако си послужим с прочутата алегория на Платон, онова, което Имануел Кант ни казва, е, че всички сме в една пещера, оковани от ограниченията на нашето възприятие. От реалното ние всъщност виждаме само сенки и никога самото реално. — Обърна лице към Томаш. — Разбрахте ли?

Томаш замислено се взираше в бялата пяна, която една вълна оставяше след себе си по пясъка на плажа. Без да откъсва поглед от кипящата пяна, той кимна утвърдително.

— Да.

Сарайва огледа за миг ноктите на ръцете си и продължи:

— Ето защо френските деконструктивисти твърдят, че няма нищо извън текста. След като реалността е недостижима заради ограниченията на възприятието ни, това означава, че ние изграждаме собствената си представа за реалността. Този образ не идва от съществуващото „само по себе си“, а от нашите специфични когнитивни механизми.

— Това ли е позицията, която защитава Фуко?

— Мишел Фуко е силно повлиян от това откритие, да — потвърди той, като отново акцентира върху Мишел, припомняйки му необходимостта да посочва и двете имена на предпочитания от него философ. — Той е разбрал, че няма само една истина, а различни истини.

Томаш се намръщи.

— Не смятате ли това за малко изкуствено? Как може да се твърди, че няма една истина?

— *Mon cher*, това е логичното следствие от откритието на Имануел Кант. И така, ако ние не сме в състояние да познаем реалността, тъй като е недостижима за нашите сетива и представите ни са плод на ограничени когнитивни механизми, то в такъв случай ние не можем да стигнем и до истината. Разбирате ли това? Реалността е истината. Ако не можем да познаем реалността, не можем да познаем и истината. — Махна с ръка. — Логично.

— Значи няма истина, така ли? — Томаш удари по буковия стол. — Ако кажа, че столът е дървен, не казвам ли истината? — Посочи към океана. — Ако кажа, че морето е синьо, това не е ли истината?

Сарайва се усмихна, разговорът се беше прехвърлил на негова територия.

— Това е въпрос, който феноменологичната школа е трябвало да разреши. Наложило се да се предефинира категорията *истина*. Едмунд Хусерл, един от основателите на феноменологията, изследва този въпрос и твърди, че съжденията не съдържат обективен смисъл, а субективна истина, и разграничава връзка между нещата, или ноемите,

и връзка между истините, или феномените. С други думи, истината не е нещо обективно, а субективна представа за нещата „сами по себе си“. Мартин Хайдегер подхваща същата идея и отбелязва, че истината е нареждане на нещата според познанието, но и нагласа на знанието според нещата, защото същността на истината е истина на същността.

— Не знам — поколеба се Томаш. — Струва ми се, че това си е чиста игра на думи.

— Не, не е — възрази енергично Сарайва. — Нека да видим как стоят нещата във вашата област, историята. В историческите текстове се говори за съпротивата, оказана от лузитанеца Вириато пред римските нашественици. Но можем ли да сме сигурни, че Вириато наистина е съществувал? Естествено, основаваме се на текстовете, в които се говори за него. Ами ако тези текстове са някакви басни? Както сам знаете, при това по-добре от мен, историческият текст не борави с реалността сама по себе си, а само с разказите за нея; възможно е тези разкази да не са съвсем точни, за да не кажем — направо измислени. В такъв смисъл, историческият дискурс не представя обективна истина, а субективна. Както отбелязва Карл Попър, нищо не е абсолютно вярно; има само неща, които са абсолютно неверни, и други, които временно са истинни.

— Това е валидно за всичко — прие Томаш. — Включително историческия дискурс. Всъщност, достатъчно е да прочетем Мару, Рикьор, Вейн, Колингуд, за да разберем, че няма абсолютни истини в историческия дискурс; че историята е разказ за станалото в миналото, който се основава на твърденията на свидетели и документи, които не са неоспорими, и на работата на историка, който също може да сгреша. Но ако държите да чуete истината, вие не отговорихте на въпроса ми. — Томаш посочи към хоризонта. — Виждам морето и установявам, че е синьо. Как може да се каже, че това е субективна истина? — Сви устни. — Доколкото знам, това, че морето е синьо, е обективна истина.

— Всъщност не е — отвърна Сарайва, поклащайки глава. — Ако се заемете с изучаване на феномена, ще видите, че цветовете са донякъде илюзия. Морето и небето ни изглеждат сини поради начина, по който слънчевата светлина пада върху земята. Когато слънчевата светлина идва от по-близка точка на хоризонта, небето придобива червеникав цвят. Небето си е едно и също, но цветовият спектър на

светлината се променя заради различното разположение на слънцето. Небето не е синьо, а нашите очи го възприемат като такова, защото синята светлина има по-малка дължината на вълната и се разсейва повече, отколкото другите цветове от светлинния спектър. Всъщност така стои и проблемът с истината. Сетивата ми могат да ме излъжат, разсъжденията ми могат да ме доведат до погрешни заключения, паметта ми може да ми изиграе лош номер, следователно аз нямам достъп до истинската реалност и никога няма да постигна обективната истина, абсолютната, окончателна истина. Поглеждам към морето и виждам, че е синьо; кучето поглежда към морето и понеже е далтонист, за него то е черно. Нито един от двамата ни няма достъп до същността на реалното, а само до една визия на реалното. Никой от нас не постига обективната истина, а нещо съвсем не толкова категорично. — Разтвори длани, сякаш бе крил в тях нещо ценно и едва сега го показваше. — Субективната истина.

Томаш разтри очи.

— Разбирам — каза. — И тук се появява Фуко, нали?

— *Мишел* Фуко се основава на това разбиране — потвърди Сарайва, подчертавайки личното име, което Томаш отново бе пренебрегнал. — Според него истините зависят от историческите предпоставки на епохата, в която са известни. Работейки всъщност като историк, той стига до заключението, че науката и властта са така неразделно свързани, че се превръщат в двуединство власт-познание, в две страни на една и съща монета. Това е основната ос, около която се развива целият му труд. — Погледна към Томаш. — Чели ли сте Мишел Фуко?

— Всъщност... — колебливо поде Томаш, опасявайки се да не обиди събеседника си. — Не.

Сарайва поклати глава с бащински укор.

— Трябва да го прочетете — посъветва го той.

— Кажете ми нещо за него.

— Какво искате да ви кажа, *mon cher*? Мишел Фуко е роден през 1926 година; бил е хомосексуален. След като открил Мартин Хайдегер, се сблъскал с Фридрих Ницше и теорията му за определящата роля на властта във всяка сфера на човешката дейност. Това откритие оставило в него дълбок отпечатък. Мишел Фуко стигнал до заключението, че властта стои в основата на всичко, и се посветил на мисията да

изследва механизмите, чрез които властта, използвайки знанието, установява социален контрол. Въпросният съюз власт-познание.

— Къде може да се прочете това?

— В различни книги. Например в *Les mots et les choses*^[5] той анализира предпоставките и предубежденията, които определят мисленето в определена епоха.

Произнесе заглавието на книгата с изискано парижко произношение.

Томаш си водеше записки.

— Един момент — каза той. — *Les mots et les choses*, нали?

— Да. Навярно това е най-неокантският текст на Мишел Фуко. В известен смисъл тази книга допринася за разрушаването на абсолютното понятие за истината. Защото, ако нашият мироглед се определя от предпоставките и предубежденията на епохата, не би било възможно да се достигне обективната истина. Истината става относителна, зависи от начина, по който гледаме на нещата.

— Но Кант вече е казал това.

— Разбира се. Затова мнозина смятали Мишел Фуко за новия Имануел Кант.

— Не е ли по-скоро един от последователите му? В крайна сметка, той само е доразвил идеите на Кант...

— Мишел Фуко поставил тези идеи в нов контекст — поясни Сарайва, притеснен да не би любимият му философ да бъде заподозрян в плагиатство. — Ще ви разкажа една история, *mon cher*. Когато го поканили да преподава в *Collège de France*^[6], попитали го за наименованието на неговата дисциплина. И знаете ли какво отговорил?

Томаш сви рамене.

— Професор по история на мисловните системи. — Сарайва избухна в смях. — Сигурно са останали със зяпнала уста. — Смехът му премина във въздишка. — Всъщност той е бил точно това, нали? Учен историк, изучаващ системите на мислене. И това става видно в следващия му труд, *L'archéologie du savoir*^[7]. В него Мишел Фуко определя истината като конструкт, като продукт от познанието на всяка една епоха, и открива различни проявления на своята концепция. Например понятието за автор на литературна творба. Според него „автор“ не е човек, който пише книга, а конструкт, създаден под действието на различни фактори като език, литературни течения,

актуални в момента, и множество други социални и исторически компоненти. С други думи, авторът не е нищо друго, освен продукт на собствения си материал и на обстоятелствата.

Томаш не изглеждаше напълно убеден в това.

— Това е очевидно, не намирате ли? — попита той. — Всички ние сме продукт на онова, което вършим, и на условията, в които го вършим. Какво ново има тук?

— Контекстът, *mon cher*, отново опираме до контекста. Развивайки концепцията, той всъщност я руши.

— А! — възкликна Томаш, сякаш най-сетне беше проумял. Всъщност той не виждаше тук нищо особено, нито оригинално, но не желаше да противоречи на Сарайва и да охлажда ентусиазма му. — Продължавайте.

Отправил поглед към хоризонта, професорът по философия направи обстойно представяне на творчеството на Фуко, резюмирайки съдържанието на *Histoire de la folie a l'age classique*^[8], *Naissance de la clinique*^[9], *Surveiller et punir*^[10] и на двата тома на *Histoire de la Sexualite*^[11]. Едно вдъхновено изложение, което историкът изслуша с внимание и сдържаност, като следеше да не изпусне някой важен за шифрованото послание елемент. Всъщност Томаш остана леко резервиран, защото смяташе, че деконструктивистите проявяват склонност да надценяват значението на Фуко.

— Това е всичко — заключи Сарайва в края на обстойното експозе. — Две седмици, след като предал ръкописа на третия том от *Histoire de la Sexualite*, Мишел Фуко колабирал и бил приет в болница. Имал СПИН. Починал през лятото на 1984 година.

Томаш прегледа записките си.

— Хм — промълви замислено, с впити в записките очи. — Не виждам никаква следа.

— Следа към какво?

— Към решаването на един ребус, с който се занимавам.

— Ребус, свързан с Мишел Фуко?

Томаш прокара ръка по лицето си и разсеяно потърка чело.

— Да — каза.

Вдигна очи към безбрежния океан пред себе си; водата блестеше със златисти отблясъци, искряща, сияйна, като че мантия от бляскави диаманти се носеше по набраздената ѝ неспокойна повърхност,

изоставена на волята на вълните. Следобедът напредваше и едно жълто-червеникаво кълбо се спускаше отдясно, отвъд облачната пелена; слънцето се измъкваше иззад сивата небесна завеса и се гмуркаше зад далечната линия на хоризонта, хвърляйки сияйни пламтящи искри по морската шир.

— Що за ребус е това?

Томаш погледна нерешително към Сарайва. Струваше ли си да му показва кодираното послание? Но какво ли щеше да изгуби? Току-виж хрумнала някоя идея на професора по философия. Прелисти бележника и намери изречението. Вдигна и го показва на Сарайва.

— Виждате ли?

Сарайва се наведе и се взря в странния въпрос:

QUAL O ECO DE FOUCAULT PENDENTE A 545?

— Какво е това? — запита Сарайва. — Какво е *ехото на Фуко*?
— Погледна към Томаш. — Що за ехо е това?

— Не знам. Очаквах вие да ми кажете.

Професорът по философия отново се вгледа във фразата.

— *Mon cher*, нямам никаква представа. Да не би да става въпрос за отглас на Мишел Фуко?

— Ето една интересна идея — каза Томаш замислено. Изглежда напрегнато Сарайва. — Сещате ли се за някого, чиито идеи са съзвучни с тези на Фуко?

— Имануел Кант. Макар че, обективно погледнато, Мишел Фуко е ехо на Имануел Кант, а не обратното.

— Фуко няма ли последователи?

— Мишел Фуко има много последователи, *mon cher*.

— А някой от тези последователи да клони към 545?

— Не мога да отговоря на този въпрос, защото не го разбирам. Какво значи „да клони към 545“? Какво е 545?

Томаш не сваляше поглед от своя събеседник.

— Нищо ли не ви напомня това?

Сарайва прехапа долната си устна.

— Нищо, *mon cher* — каза той, поклащайки глава. — Абсолютно нищо.

Томаш затвори бележника с театрален жест и въздъхна.

— Колко жалко — каза той. — Надявах се с ваша помощ да открия нещо. — Огледа се наоколо и вдигна ръка по посока на келнера. — Сметката, ако обичате.

Сарайва си записа странната фраза и прибра бележката в джоба на самото си.

— Ще прегледам книгите още веднъж — обеща той. — Може да открия нещо.

— Благодарен съм ви.

Келнерът се приближи и посочи сумата. Томаш плати и двамата станаха, беше време да си ходят.

— Какво ще правите сега? — попита Сарайва.

— Прибирам се вкъщи.

— Не. Питам за ребуса.

— Смятам да мина през някоя книжарница и да си купя книгите на Фуко, може нещо да открия. Ключът сигурно е в някакъв дребен детайл.

Излязоха заедно от ресторанта и си взеха довиждане на паркинга.

— Мишел Фуко е бил интересна личност — отбеляза Сарайва, преди да се разделят.

— Да.

— Бил е голям философ и доста добър историк. Човек, който е заявил, че обективната истина е недостижима, че можем да стигнем само до субективната истина, че истината е относителна и зависи от начина, по който гледаме на нещата. Знаете ли какво е казал веднъж за целия си труд в търсене на истината?

— Какво?

— Че през целия си живот не е правил нищо друго, освен да пише фикции.

[1] Драги мой, скъпи (фр.). — Б.р. ↑

[2] Очарователна небрежност, бохемски чар (фр.). — Б.р. ↑

[3] Преситен; безразличен (фр.). — Б.р. ↑

[4] Благородството задължава (фр.). — Б.р. ↑

[5] Думите и нещата (фр.). — Б.р. ↑

[6] Колеж дьо Франс (фр.). — Б.р. ↑

- [7] Археология на знанието (фр.). — Б.р. ↑
- [8] История на лудостта в класическата епоха (фр.). — Б.р. ↑
- [9] Раждане на клиниката (фр.). — Б.р. ↑
- [10] Надзор и наказание (фр.). — Б.р. ↑
- [11] История на сексуалността (фр.). — Б.р. ↑

IX

Сладострастната тръпка от тайната връзка започна постепенно да се уталожва, като забрана, която след толкова нарушения се превръща в дискретен навик, в осъдителен, разбира се, но толериран порок. След почти два месеца връзката на Томаш с Лена влезе окончателно в руслото на рутината. Бурното желание, което ги изпепеляваше с необуздани пориви на сласт и похот и ги издигаше до върховете на непознат екстаз, изразходва толкова енергия за толкова кратко време, че се износи. Бурята престана да вилнее и се превърна в топъл и нежен полъх в сънливата равнина на ежедневието.

Вече не чувстваше парещата тръпка на предвкушаното удоволствие, която го тресеше през първите срещи; Томаш изкачи стълбите на блока на „Руа Латино Коельо“ и застана пред вратата на любовницата си. Лена го посрещна топло, но без онази първоначална възбуда, все пак посещенията на професора се бяха превърнали в нещо регулярно, в приятен навик през лисабонските следобеди. В началото при всяка нова среща те се хвърляха един към друг, нетърпеливи да слеят телата си; и двамата преливаха от желание и толкова силно жадуваха да се освободят от тази поривиста енергия, кипяща в плътта им, че едва се сдържаха при допир и веднага изгаряха в зашеметяваща експлозия на сетивата. Но след като се бяха любили, Томаш добиваше неприятно усещане за празнота, лишен от желанието, което допреди минути го заслепяваше; прекрасното, невероятно възбуждащо тяло на шведката изведнъж му ставаше безразлично; дори не разбираше как допреди миг е могъл да бъде толкова ненаситен и между тях се долавяше известна неловкост. Ето защо се опитаха да контролират тази първоначална необуздана жажда и да експериментират с рутината, вместо незабавно да задоволят животинския инстинкт, който носеха в телата си като неспокоен звяр, жаден за кръв, затворен в тясна клетка, те започнаха да удължават играта, поддържайки живо сексуалното напрежение, като го разгаряха и насищаха и в същото време отлагаха

кулминацията до възможния предел, отвъд който не можеха да сдържат желанието си.

Този път Лена се появи с бяла копринена рокля, под която прозираха пищните извивки на гърдите ѝ с набъбнали розови зърна. Реагирайки по животински спонтанно, Томаш пожела веднага да задоволи желанието си и опипа едрите ѝ гърди като зрял плод, сякаш очакваше да бликне оттам млечен сок, но шведката го отблъсна с възбуждаща усмивка.

— Не сега, лакомнико — скара му се тя. — Ако се държиш добре, мама после ще ти даде бибата. — Залепи показалец на носа му поучително. — Но само ако слушаш...

— Ох, дай ми само да опитам...

— Не. — Тръгна по коридора, поклащайки бедра, за да го провокира. Погледна назад лукаво и се усмихна. — Не може да получиш всичко веднага. Както обичаме да казваме в Швеция, спомняме си забранената целувка, забравяме за позволените.

Настаниха се на дивана до радиатора в хола. Лена беше направила липов чай, който димеше в чайника, и беше сервирала традиционните джинджифилови шведски бисквити в чиния до чашите, на поднос; Томаш отпи от чая и опита една от кафявите бисквитки.

— Вкусни са — отбеляза одобрително, наслаждавайки се на сладкия и остър вкус на джинджифиловата бисквита.

Лена надникна в найлоновия плик.

— Пак ли си носиш Фуко?

Професорът се наведе и извади една книга.

— Пак — потвърди той. — Но вече не е *Думите и нещата*. — Показа ѝ корицата на новата книга, озаглавена *Надзор и наказание*. — Това е бразилският превод на *Surveiller et punir*. Представи си, в Португалия още не са издали тази книга.

— А другата? Свърши ли я вече?

— Да.

— И?

Томаш сви рамене примирено.

— Нищо не намерих. — Остави книгата в скута си и отвори първата страница, дъвчейки още бисквитката. — Да видим какво ще излезе оттук.

Навярно тук се събираха интересите им, помисли си Томаш. Като се изключеше сексът, разбира се. Дори и да не обръщаха внимание на едни и същи неща, що се отнасяше до проучването върху Тошкано, интересът им беше общ и шведката се оказа много полезна; задаваше въпроси, ангажираше се с работата, помагаше му с изследването, разпитваше колеги, които учеха философия, търсеше да се хване за нещо, което би му помогнало да разгадае ребуса, донесе му и книги за Мишел Фуко, надявайки се да изскочи някоя пропусната следа. По този начин до него стигнаха *The Cambridge Companion to Foucault*^[1] от Гътинг, както и *Essential Works of Foucault*^[2] от Рабинов, и *The Lives of Michel Foucault*^[3] от Мейси. Всеотдайността на любовницата му стигна дотам, че реши да прочете *История на лудостта в класическата епоха*, търсейки непрестанно числото 545 или думи, препращащи към ребуса, който го измъчваше.

— Всички луди са братя — отбеляза тя, докато отваряше книгата до Томаш.

— Какво? — попита той, вдигайки очи от *Надзор и наказание*.

— Друга шведска поговорка — поясни Лена. Посочи томчето с *История на лудостта в класическата епоха* и повтори поговорката. — Всички луди са братя.

С подострен молив в ръка Томаш отново се съсредоточи върху книгата, абстрахирайки се от света наоколо. Но задълбоченото четене не продължи дълго. Изпита истински потрес, пребледня и дори прекъсна четенето, понеже му се повдигаше; никога не беше чел нещо толкова жестоко и свирепо в най-чистия му вид.

— Какво има? — попита Лена, притеснена от реакцията му.

— Това е ужасно — каза той с широко отворени очи.

— Кое?

— Тази история в началото на книгата.

— Каква история? — Лена се надигна да види книгата. — Разкажи ми.

Томаш се засмя и поклати глава.

— Не знам дали ще искаш да чуеш това...

— Разбира се, че искам — настоя шведката категорично. — Хайде, разказвай.

— Виж, няма да ти хареса.

— Хайде стига. Разказвай.

Той отново отвори книгата, без да откъсва поглед от любовницата си.

— Предупредих те, дано не съжаляваш. — Наведе очи към първите думи от текста. — Това е документ, който описва публичната екзекуция на Робер Дамиен, фанатик, опитал се да убие Луи XV във Версай през 1757 година. Екзекуцията била изпълнена от група палачи начело с някой си Самсон. Осъденият бил притиснат с клещи за гърдите, ръцете, бедрата и прасците. Дясната ръка, държаща ножа на престъплението, била изгорена със сяр, а приклещените части били залети с разтопено олово, вряло олио, разтопен катран, восък и сяр. Накрая тялото било разчекнато от четири коня. Екзекуцията е подробно описана от полицейския комисар Бутон, който е присъствал на всичко това. — Пак я погледна. — Сигурна ли си, че искаш да чуеш всичко това?

— Не — отговори Лена, издърпвайки книгата от ръцете му.

— Но аз... Трябва да го прочета...

— После ще го прочетеш.

Момичето се приближи до уредбата и сложи компактдиск; гласът на Боно изпълни апартамента с мелодията на *Joshua Tree*^[4]. Размениха си заговорнически усмивки, все по-предизвикателни, сладострастни и откровено похотливи. Когато привършиха с чая и бисквитите, Лена подреди подноса и разкопчавайки якичката, му съобщи, че идва десертът. Съблече копринената рокля и се надвеси над Томаш; белоснежната ѝ кожа потръпваше от възбуда, топла и жадуваща неговата плът. Професорът я облада там, на дивана, сред книгите на Фуко, нахвърляни на пода, които може би разкриваха тайната, която професор Тошкано се беше потрудил да скрие. Сексът беше бурен, както обикновено, без думи, само викове и стенания, докато накрая достигнаха освобождаващата експлозия. Ураганът стихна и двамата останаха да лежат на дивана, изчерпани, изпразнени, отпуснати и наситени, обзети от наслада и опиянение от сладкия шемет на удоволствието. Лена се протегна мързеливо, после се опря на лакът и се наведе над Томаш, полюшвайки едрите си гърди с розови зърна.

— Ти не правиш любов с жена ти, нали?

Изплувайки от летаргията, в която поривистите вълни на похотта го бяха отнесли, Томаш отвори очи объркан.

— Не — отвърна той, поклащайки глава. Въобще не беше очаквал подобен въпрос. — Разбира се, че не.

Момичето въздъхна примирено и се отпусна на дивана; русите коси се разпиляха по възглавницата и тя впи сините си очи в тавана.

— Ще трябва да ти повярвам.

Едрите цветове се рояха в глинените вази, проточили шии над листата, те сякаш се издигаха на пръсти, жадуващи за свеж въздух; венчелистчетата бяха нежни, леки като перца, светнали в различни нюанси на розово и стояха приведени към центъра като ефирни мидени черупки. Бяха красиви цветя, пищни, чувствени.

— Рози ли са? — попита Томаш с чаша уиски в ръката.

— Приличат на рози — отговори Конщанса. — Но са божури.

Току-що бяха вечеряли и почиваха в хола, възползвайки се от паузата, докато Маргаридата си обличаше пижамата в стаята.

— Никога не съм чувал — прошепна той. — Какви цветя са те?

— Пеон бил лечител на гръцките богове. Легендата разказва, че той излекувал Хадес със семената на някакви специални цветове. В чест на Пеон тези цветя били наречени с неговото име^[5]. Плиний Стари твърдял, че божурите лекуват двадесет болести, макар че това никога не било доказано. Но корените на божура били използвани през XVIII век за предпазване на децата от епилепсия и кошмари, което станало повод тези цветя да се свързват с детството.

Томаш задържа погледа си на цветята.

— Бих се заклеял, че са рози.

— В известен смисъл те наистина са рози. Но без бодли. Знаеш ли, поради това, че са лишени от бодли, за християните те символизира Дева Мария. Казват, че са рози без бодли.

— А какво означават?

— Свенливост. Китайските поети прибегвали винаги до божурите, за да опишат стеснителното изчервяване на девойките, свързвайки това цвете с девическа невинност.

Гласът на Маргаридата долетя откъм стаята ѝ.

— Мамо, ела да 'азкажеш една п'казка.

Конщанса, явно изморена, стрелна мъжа си с поглед.

— Този път отиди ти. Стига ми за днес.

Томаш отиде в стаята на дъщеря си и я завари пред огледалото. Сложи я в леглото, зави я с одеялото и се наведе да целуне розовите бузки и да погали меката ѝ коса; и двамата мъркаха от удоволствие.

— Коя приказка искаш днес?

— За Пепе'яшка.

— Пак ли същата приказка? Не искаш ли някоя друга?

— И'кам Пепе'яшка.

Изгаси лампите отгоре и остави да свети само настолната лампа върху нощното шкафче; оскъдната жълта светлина унасяше, беше подходяща за отпускане. Настани се на крайчеца на леглото, взе ръката на дъщеря си и с хипнотичен шепот започна да разказва приказката за Пепеляшка, за момиченцето, което изгубило майка си, после татко си, докато най-сетне останала да живее със злата мащеха и двете ѝ разглезени дъщери. Маргаридата остана с широко отворени очи до сцената с бала, когато Пепеляшка се запознава с принца, мястото, на което вече успокоена от съдбовната среща, почувства как очите ѝ натежават и оборена от съня, се остави да я носят напевните думи, нашепвани от баща ѝ, предавайки се на сладкия унес, в който потъна тялото ѝ. Клепачите се спуснаха и дишането ѝ най-накрая стана ритмично, дълбоко. Томаш целуна отново дъщеря си и изгаси лампата. На пръсти, затаил дъх, той излезе от стаята, притвори леко вратата и се върна в хола.

Концанса спеше на дивана в хола. Главата ѝ клюмаше на рамото, телевизорът работеше и предаваше някакъв конкурс, който никой не следеше. Гушна жена си и я занесе на ръце до стаята; махна сакото ѝ с една ръка, събу я и я сложи да легне, като дръпна одеялото чак до брадичката ѝ. Тя промърмори нещо неразбрано и се обърна, прегърнала възглавницата; с порозовелите си от топлото одеяло страни, изпъстрени с лунички, и млечнобяла кожа, тя приличаше на бебе. Томаш изгаси осветлението и се нареди да се върне в хола. Но се поколеба. Спря се на вратата, обърна се и се вгледа в жена си, която вече спеше дълбоко. Приблужи се бавно, като внимаваше да не вдига шум, погледна я за миг и седна на крайчеца на кревата; остана така да ѝ се любовува мълчаливо, гледайки как завивката се повдига и спуска едва доловимо, следвайки ритъма на дишането.

Въпросът на Лена още отекваше в главата му. *Ти не правиш любов с жена ти, нали?* — беше го попитала с нотка на безпокойство.

Истината беше, че не се любеше с жена си от известно време, всъщност откак бе започнал извънбрачната си връзка. Но как можеше да гарантира, че няма да го направи някой ден? Как би могъл да обещае такова нещо? Този въпрос, който му беше зададен след буйния любовен изблик, го изтръгна от нереалния унес, в който кръжеше, разтърси го грубо и го изправи пред суровата действителност. Все едно нещо щракна в него. Какво всъщност смяташе да прави? Щеше да люби и двете жени, като мамеше не само едната, а двете едновременно? Какво бъдеще, в крайна сметка, искаше за себе си, за жена си, за дъщеря си, за любовницата си? Какво ги чакаше? Дали не си играеше с огъня? Дали все още бе господар на съдбата си, или обстоятелствата го контролираха? Искеше ли да живее в истина? Но коя бе истината? Не чу ли Сарайва да казва, че обективната истина е недостижима? Сигурно. Но като всяко човешко същество, той притежаваше възможност да достигне другата истина, субективната истина. Моралната истина.

Честността.

Факт е, че той не живееше по истинските морални правила; живееше в заблуда, двуличие и лъжа. Мамеше жена си, а скоро щеше да започне да лъже и любовницата си. Нима това беше бъдещето, което искаше за себе си и трите жени, с които беше обвързан? Въпросът на Лена, на пръв поглед безобиден и случаен, раздвижи мислите му като сложно преплетени нишки, изправи го сам срещу себе си и го застави да се погледне в очите за първи път. Заше метен от световъртеж пред бездната на огледалото, той се виждаше такъв, какъвто беше всъщност, питаше се какъв иска да бъде и къде щеше да го изведе несигурният път, по който сега вървеше.

В каква странна авантюра се беше забъркал! Навярно в тази история го бе въвлякла някаква тъмна и непозната част от него; скрита дълбоко в съзнанието му, тя будеше най-големите му съмнения и страхове. Какво всъщност беше Лена за него? Обикновено сексуално завоевание? Търсене на непознатото? Безотговорно фантазиране? Игра на риск, при която опасността действа като афродизиак? А може би беше нещо различно. Отклонение, претекст, търсене.

Бягство.

Поклати глава утвърдително, сякаш беше намерил точната дума, онази, която най-точно прилягаше на разкъсващото го терзание.

Бягство. Кой знае, може би историята с Лена беше нещо повече от химията на секса, може би му предлагаше химията на бягството — бягство от самия себе си, бягство от умората на жена му, бягство от трудностите с Маргарида, бягство от проблемите с парите, които не достигаха, бягство от разочарованието от живота. Лена беше отдушник, изход, илюзия. Фантазия. Но фантазия, която от ден на ден губеше все повече от вълшебството си, химера, която вече беше започнала да губи от блясъка си, каприз, изчерпил великолепието си. Какво му оставаше тогава?

Беше се предал пред прелестите на шведката, за да се измъкне от сложната паяжина на безбройните проблеми. Илюзията беше действувала, поне за известно време. Проблемите не бяха изчезнали, но той не ги виждаше, заслепен от блясъка на опияняващата връзка с Лена. Чувстваше се като заек, омагьосан от фаровете на автомобил; застинал на сред шосето, хипнотизиран от чудното сияние, проблясващо под тъмното було на нощта; забравил, че зад красивия светъл пламък настъпваше невидима сянка, огромна и неуловима, трещаща се заплашително, която беше готова да изскочи от мрака като дива котка и да го размаже по асфалта. Това беше ужасният избор, който стоеше пред него. Нима искаше да бъде премазан от тази скрита сянка? Можеше ли да види онова, което беше отвъд заслепяващия блясък на фаровете? Щеше ли да се справи с опасната магия, която го държеше като хипнотизиран на сред пътя?

Погледна към Концанса. Жена му спеше невинно, прегърнала възглавницата, крехка, с разпилени на масурчета коси по възглавницата и чаршафа. Въздъхна. Май изневярата не беше свързана толкова с Лена, колкото с него самия; беше свързана със собствената му същност, със страховете, които го държаха в плен, с надеждите, които хранеше, с начина, по който гледаше на живота. Концанса беше извор на терзания, олицетворяваше трудностите, от които се опитваше да избяга; Лена беше защитната му черупка, жадуваният билет, който обещавахе да го измъкне от това бурно море от проблеми и да го пусне на воля из обширните поля на свободата. Но както осъзнаваше сега, този билет в крайна сметка нямаше да го отведе никъде, нямаше да му помогне да стигне целта на пътуването, защото всъщност такава цел не съществуваше, поне не за него; ако потеглеше на този път,

щеше да се озове на друга спирка, навярно още по-объркан, натоварен със старите проблеми и нови неприятности.

Прокара пръсти по къдриците на Конщанса, играейки си разсеяно с тях. Почувства лекото ѝ дишане и се учуди на духа, с който жена му срещаше трудностите, пред които той се предаваше. Докато галеше лицето ѝ и усещаше топлата и мека кожа, той си представи, че разполага с два билета; с единия оставаше, с другия заминаваше; трябваше да вземе решение. Томаш се огледа наоколо, сякаш да запомни сенките из стаята, лекото ритмично дишане на жена си, носещия се из въздуха дискретен аромат на „Шанел № 5“. Пое си дълбоко дъх и в този момент, докато милваше бледото лице на Конщанса, нишката на мисълта му стигна своя край.

Взе решение.

Гъмжащата като мравуняк тълпа го дразнеше винаги, когато трябваше да ходи до Шиадо^[6]. След като се повъртя из „Руа до Алекрим“, търсейки място да паркира, остави колата на площад Луиш де Камоеш и се спусна до „Руа Гарет“, проправяйки си път сред минувачите, които се изкачваха към „Байро Алто“ или се спускаха към „Байша“ със зареян поглед, мислещи за пари, въздишащи по любима, изпълнени с омраза към шефа, с ежедневни житейски грижи.

Пресече павираната уличка и тръгна по „Руа Гарет“. Пространството беше запълнено с масички и столове, заети от небързащи за никъде клиенти, най-известният от които беше Фернанду Песоа, с плът от бронз, шапка и очила с кръгли стъкла, кръстосал крак връз крак. Томаш хвърли поглед наоколо, озъртайки се за златните коси на Лена, но не я откри. Свърна наляво към сводестата врата на кафето, над която беше написано „Бразилейра“, любимо място на стария бохемски и литературен Лисабон.

Томаш прекрачи прага на кафето и се потопи в атмосферата на двадесетте години на миналия век. „Бразилейра“ беше тясно и въздълго кафене, богато декорирано в стил ар нуво, таванът и част от стените бяха покрити с резбовано дърво с рогове на изобилието, вълнообразни форми и флорални мотиви. Подът беше на шахматни фигури в черно и бяло; в средата на резбования таван висяха няколко старинни полилея, които напомняха паяци с изящни пипала,

придържачи малки свещи на връхчетата. Чувството за просторност идваше отляво, където стената бе покрита с позлатени огледала, създаващи илюзията, че кафенето е двойно по-широко. Масичките вътре в кафенето бяха опрени до дългото огромно огледало, отдясно се намираше барът, декориран с ковано желязо в стил ар нуво; бутилки с вино, гроздова ракия, уиски, бренди и ликьори, наредени една до друга, изпълваха цялата стена зад тезгяха. В дъното старинен часовник с римски цифри показваше единадесет часа.

Томаш откри две свободни места на вече заета маса, настани се с рамо до огледалото и отправи поглед към вратата. Поръча си сметанов сладкиш и чай от жасмин. Докато чакаше, надникна във вестника, който четеше седящият до него господин. Беше *A Bola*^[7] с пространно интервю със старши треньора на „Бенфика“, пълно с обвинения срещу системата и новини за фантастични договори, които не възнамеряваше да плаща. Томаш хвърли бегъл поглед към вглъбения в четенето съсед; беше възрастен, почти оплешивял мъж, с редеещи снопчета посивяла коса зад ушите, навярно пенсионер и без съмнение фен на „Бенфика“. Келнерът се зададе с припрени и нервни движения, сякаш имаше толкова работа, че ръцете не му стигаха; идваше със закрепен на върха на пръстите поднос, върху който имаше малък метален чайник, чаша, чинийка със сметанов сладкиш, две пликчета със захар и едно с канела и сметката; всичко това бе наредено на масата с професионална сръчност. Томаш плати и келнерът, кимайки леко с глава, сякаш се изпари.

Докато чакаше, Томаш извади мобилния си телефон от джоба и избра номера на Нелсън Молиарти. Американецът се обади със сънен глас, явно телефонното позвъняване му беше подействало като будилник. След обичайната размяна на поздравления, Томаш му съобщи, че се налага да пътува; посоката, в която се бе насочило проучването му, изискваше обстойна проверка. Нелсън се заинтересува накъде водят следите, но Томаш се въздържа от подробности под претекст, че предпочита да говори с факти, а в момента разполага само с предположения. Макар и резервиран отначало, американецът му даде съгласието си и му отпусна необходимите средства за мисията; все пак ставаше въпрос за проучване, на което фондацията твърде много залагаше. Веднага след това, осигурил си свобода за действие, Томаш

се обади на туристическата агенция да направи резервация за полетите и хотелите.

Усети, че Лена току-що беше влязла, по това, че главите на всички се обърнаха едновременно към вратата, сякаш изпълняваха негласна заповед. Тя беше с тясна черна рокля от ликра, с дължина над коляното и ярка жълта лента, опасваща талията ѝ; стройните ѝ крака бяха обути в тъмносиви фини чорапи и лъскави черни обувки, чиито токчета подчертаваха извивките на изваяното ѝ като статуя тяло. Носеше големи бутикови пликове, които пусна в краката на стола, докато се навеждаше да целуне Томаш.

— *Hej* — поздрави. — Извинявай, че закъснях, ходих на покупки.

— Няма значение.

Томаш знаеше, че Шиадо беше изкушение за много жени с марковите си магазини и модни бутици, които привличаха клиента и внасяха оживление из стръмните павирани улички в старата част на града.

— Уф! — възкликна тя, отмятайки назад русите си коси. — Страшно се изморих, а денят тепърва започва.

— Много неща ли напазарува?

Тя се наведе и взе един от опрените на стола пликове.

— Взех някои неща — потвърди тя. Отвори плика и му показва крайчеца на червено дантелено бельо. — Харесва ли ти?

— Какво е това?

— Сутиен, глупчо — поясни тя, хитро повдигайки вежди. — За да те подлудя.

Пенсионираният фен на „Бенфика“ надникна изпод вестника, нахално оглеждайки шведката. Лена го изгледа с такъв поглед, че човекът незабавно се скри зад *A Bola*.

— Цяла сутрин си била на покупки?

— Да. И ходих да видя онзи стар асансьор на „Руа де Оуро“.

— Асансьорът на „Санта Жуща“.

— Същият. Бил ли си там?

— Не, никога.

— Нищо чудно — усмихна се тя. — Окото на странника вижда по-далече от окото на местния жител.

— Моля?

— Шведска поговорка. Означава, че чужденците посещават повече места, отколкото хората, живеещи в родната си страна.

— Абсолютно вярно — съгласи се Томаш.

Келнерът с бялата униформа се приближи все така припрян и погледна въпросително към двамата клиенти.

— Ще пийнеш ли нещо? — попита Томаш.

— Не, благодаря.

Професорът отпрати келнера, който моментално изчезна по пътеката между масите, препълнени с хора. Томаш взе чашата и отпи малко.

— Този чай е чудесен.

Лена се надвеси над масата и потърси погледа му.

— Какво става? — попита тя. Сините очи го гледаха загрижено.

— Два дни не съм те виждала и си такъв особен, сякаш си паднал от луната. Какво ти е?

— Нищо.

— Онази история с ребуса ли те притеснява?

— Не.

— Тогава?

Той смутено прокара ръка по косата си. Обърна глава, хвърляйки бегъл поглед към кафенето и най-накрая спря поглед на любовницата си.

— Знаеш ли, мисля, че не бях съвсем искрен с теб.

Лена повдигна учудено вежди.

— Така ли?

— Онзи ден ме попита дали се любя с жена ми...

— И любиш ли се?

— Не, не съм правил любов с нея, откакто се запознах с теб. Но ако трябва да бъда честен, не мога да гарантирам, че в бъдеще не бих го направил.

Тя присви очи, вперила в него внезапно охладнял поглед.

— Да.

— Разбираш ли? Живеем в един и същи дом, женени сме, рано или късно нещо ще се случи.

— И тогава?

— Тогава ще съм принуден да лъжа и двете.

Шведката огледа кафенето наоколо, проявявайки подчертан интерес към някои от картините, но след като привърши огледа си, отново заби поглед в Томаш.

— За мен това няма значение.

Професорът, смаян, леко отвори уста.

— Няма значение?

— Не, няма. Можеш да бъдеш и с двете, за мен не е проблем.

— Но... — объркано започна той. — Не разбирам. За теб не е проблем да се любя едновременно с теб и с жена ми?

— Не е — повтори тя, поклащайки глава за по-голяма убедителност. — Нямам никакъв проблем.

Томаш се облегна на стола, изненадан, зашеметен. Не знаеше какво да каже, всичко това беше абсолютно неочаквано и в известен смисъл, в разрез с общоприетите норми; не бе за вярване, че жена като нея няма нищо против да е част от нещо, което донякъде наподобяваше харем.

— Ами... ммм... не знам дали жена ми ще е съгласна...

— Жена ти ли?

— Да, жена ми.

Шведката сви рамене.

— Ясно е, че тя никога не би се съгласила.

— Ето това е.

— Следователно, не трябва да й казваш нищо, нали?

Професорът прокара отново ръка по косата си.

— Ами... това също е проблем. Не бих могъл да живея така...

— Как по-точно? Нима не живея с две жени почти два месеца? Нито веднъж за това време не съм те видяла притеснен от това. Какво ти става?

— Именно. Размислих върху това, което правим.

Сега беше ред на Лена да отвори уста от почуда.

— Размислил си? Размислил си върху какво? На глупак ли се правиш? Семейството ти не знае нищо. Имаш любовница, която, прости ми нескромността, всеки мъж би искал да има и която не ти създава никакви проблеми. Какъв ти е всъщност проблемът?

— Проблемът, Лена, е, че не знам дали искам да живея по този начин.

Шведката отвори очи.

— Не знаеш дали... — Смръщи вежди, като се опитваше да проумее думите му. — Томаш, какво всъщност става?

— Нищо, просто не искам да продължавам така.

— И какво искаш в такъв случай?

— Искам да скъсаме.

Лена отпусна рамене и се облегна на стола поразена. Продължаваше да стои с полуотворена уста, невярваща на ушите си; гледаше Томаш така, сякаш бе убедена, че пред нея стои луд.

— Искаш да скъсаме? — попита накрая, разчленявайки думите.

Професорът кимна утвърдително с глава.

— Да. Съжалявам.

— Луд ли си? Казвам ти, че нямам нищо против да си с жена си, че това не представлява проблем, а ти искаш да скъсаме? Защо?

— Защото не се чувствам добре в тази ситуация.

— Но защо?

— Защото живея в лъжа, а искам да живея с истината.

— Виж ти какво било! — възкликна тя. — Палтото на истината често е подплатено с лъжи.

— Остави поговорките настрана.

Лена се надвеси над масата и сграбчи ръцете му.

— Кажи ми какво мога да направя за теб, за да се почувстваш по-добре? Искаш ли повече свободно пространство? Искаш ли повече секс? Какво искаш?

Томаш недоумяваше защо шведката се беше вкопчила така във връзката им. Беше си представял, че когато се почувства отблъсната, ще напусне гневно кафенето и случаят щеше да бъде приключен. Но не стана така.

— Лена, аз не мога да бъда с две жени едновременно. Чувствам се подъл. Обичам ясните, еднозначни ситуации, а животът ми сега е всичко друго, но не и това. Много те харесвам, ти си невероятно момиче, но обичам и семейството си, жена ми и дъщеря ми са много важни за мен. Когато ме попита преди няколко дни дали правя любов с жена ми, нещо в мен се пречупи, не мога да го обясня. До този момент бях заслепен от теб, но от мига, в който ми зададе този въпрос, дойдох

на себе си и започнах да си задавам въпроси за връзката ни. Сякаш неволно натисна някакъв невидим електрически ключ и лампите светнаха; едва сега започнах да виждам ясно онова, което преди само слепешката опипвах. Тази светлина ме върна към действителността и събуди ред въпроси, които започнах да си задавам. Всъщност съвестта ми заговори.

— Какви въпроси?

— Важни. — Огледа се наоколо, сякаш очакваше някой или нещо да му подсказе отговорите. — Питам се например какво ме накара да изложа на опасност семейния си живот? В името на какво? Защо върша това? Струва ли си наистина? В крайна сметка трябва да застана лице в лице с проблемите, с които животът ме среща, а не да бягам от тях. Смятам, че е по-добре първо да разреши собствените си проблеми. Трябва да дам втори шанс на брака си, дължа го на жена си и на дъщеря си. Ако всичко потръгне добре, чудесно. Ако не върви, ще трябва да опитам по друг начин. Но не е справедливо, не е честно да ви мамя и двете. Няма да го допусна.

— С една дума, изоставяш ме. Така ли?

— Няма смисъл да драматизираме. Аз съм женен и трябва да се грижа за семейството си. Ти си млада, неомъжена и много красива. Както ти самата каза, достатъчно е само да вдигнеш пръстчето си и можеш да имаш всички мъже, които пожелаеш. Затова нека не усложняваме нещата. Всеки ще си върви по пътя и ще си останем приятели.

Момичето поклати глава обезсърчено.

— Не мога да повярвам.

Томаш я погледна и си помисли, че оттук нататък щеше само да се повтаря. Вече беше взел решение и беше казал каквото имаше да казва. След като изчака още малко, стана и подаде ръка на Лена. Шведката погледна ръката му, все още смаяна и съкрушена, и не отговори на жеста му. Той неловко прибра ръката си и се обърна към вратата.

— Ще се видим във факултета — каза той вместо довиждане.

Лена го проследи с очи.

— Рано сутрин петел пее — процеди тя през зъби, — по здрач в ноктите на сокола е.

Но Томаш вече беше излязъл от кафе „Бразилейра“ и изкачваше забързано улица „Гарет“ по посока на площад Луиш де Камоеш.

[1] Кеймбриджки пътеводител за Фуко (англ.). — Б.р. ↑

[2] Избрани съчинения на Фуко (англ.). — Б.р. ↑

[3] Животът на Мишел Фуко (англ.). — Б.р. ↑

[4] Дървото на Джошуа (англ.). — Б.р. ↑

[5] Раеоніа (лат.). — Б.р. ↑

[6] Площад в Лисабон, известен с това име от 1567 г. Притегателно място за интелектуалци. — Б.пр. ↑

[7] Топката, спортен вестник. — Б.пр. ↑

Х

Спокойните води на Средиземно море искряха кристални под ослепителния блясък на утринното слънце. Старият фар на Порто Антико се извисяваше над синята огледална повърхност на залива и белите платноходки, закотвени на кея; Лантерна стоеше строго на вратата на залива с мисията да охранява това очарователно кътче на Лигурийско море. Стръмните скатове на Апенините ограждаха брега, бдейки над редиците с къщички, накацали в ниското покрай полите на планината.

Таксито свърна надясно и потъна във вътрешния лабиринт на древния град, криволичейки из плетеницата от тесни и оживени улички на Генуа.

— *La Piazza Acquaverde*^[1] — съобщи таксиметровият шофьор, който не преставаше да говори, докато излизаха на площада. Махна с ръка към огромен паметник с човешка фигура на върха. — *Questo e Cristoforo Colombo*^[2].

Задръстването ги принуждаваше да спират. Томаш надникна през прозореца и видя статуята на Колумб, стъпил високо горе, с дълги развети коси, облечен в испански табард и дълго отворено наметало, с ръка върху котвата, от дясната му страна имаше коленичила индианка. Четири други фигури бяха поставени долу, на малки пиедестали; сред тях бяха вмъкнати барелефи, изобразяващи сцени из живота на мореплавателя. На постаментата на паметника, над венци от цветя, се четеше посвещението: *A Cristoforo Colombo, La Patria*^[3].

Движението се възобнови и таксито последва шумната вълна от автомобили. Шофьорът, дружелюбен човек, който се представи като Матео от Калабрия, започна да разказва подробности от изпълнения си с премеждия живот на припрян, темпераментен италиански. Сред тази словесна канонада, придружена с пръски слюнка и неспирно ръкомахане, Томаш успя да разбере, че шофьорът е разведен, че има две момичета и че си търси партньорка за брачното ложе, дори и само защото обича закуска в спалнята. След което веднага сподели какво

най-много обича да му сервират на вечеря. Предпочиташе супа от леща и най-вече *spaghetti alla puttanesca*^[4], ястие, чието име озадачи клиента и го накара да се пита дали нямаше тук някакъв втори скрит смисъл.

— *Il Palazzo Ducale* — заяви минути по-късно Матео, по средата на изречението за целебните свойства на розето, като сочеше към красива антична сграда на Пиаца Матеоти, чиято фасада беше украсена с йонийски колони и високи прозорци. — *Le piace*^[5]?

— *Si* — потвърди Томаш с равнодушен поглед, съгласявайки се само за да бъде любезен.

Шофьорът на такси почти незабавно мина на чудотворните качества на бялото сухо вино и на преимуществата на *menu fisso*^[6] от една *trattoria*^[7], където обичал да ходи, на Пиаца Кампето, малко по-назад, и в същото време осмиваше онези, които ядат само вегетарианска храна. Таксито свърна по „Салита Полайоли“ и зави наляво на „Вико Тре Ре Маджи“, където Матео сподели потиснат, че е алергичен към орехи. Докато малкият фиат се движеше по „Виа Равека“, шофьорът се съсредоточи върху алергичните ефекти върху кожата му, червени петна, които третирал с тоалетна хартия, натопена в топла вода, докато най-сетне, за голямо облекчение на Томаш, стигнаха на Пиаца Данте.

— *Ecco-ti qua!*^[8] — провъзгласи Матео тържествено, спирайки на зеления светофар.

Принуден да бърза от клаксоните на автомобилите, чакащи да преминат, Томаш набързо се разплати с шофьора на таксито, който, без да се притеснява от протестите зад него, му каза довиждане с думите *a piu tardi*; от това обещание за скорошна среща го полазиха тръпки, прозвуча му по-скоро като заплаха.

Първоначалният му замисъл включваше кратко посещение на Пиаца Данте, колкото да хвърли поглед на това историческо място, но непрестанният словесен порой на италианеца го накара да промени плановете си, донякъде и като претекст да се отърве от ужасния таксиметров шофьор. Винаги се беше възхищавал на симпатичната експанзивност на италианците, но този наистина премина всички граници.

Две полуцилиндрични кули, изградени от камък в готически стил, свързани с мост, се издигаха внушително на площада. Това беше

Порта Сопрана, източният вход към старата част на града. На върха на средновековните кули, над бойниците, се развяваха две знамена с червения кръст на свети Георги на бял фон, флагът на града. Тази *insignia cruxata comunis Janue*^[9] е била свидетел на славни времена, когато Генуа е властвала над Средиземно море и врагът отстъпвал само при вида на легендарния флаг; говори се, че англичаните възприели хоругвите на града, за да могат да плуват под негово покровителство. През Средновековието внушителната Порта Сопрана е била част от защитните крепостни стени на Генуа; по време на Френската революция тук е била монтирана гилотина и един от палачите живеел на върха на едната от кулите, превърната в затвор. Най-прочутият затворник, пребивавал в нея, е венецианецът Марко Поло, хвърлен там след битката при Корчула. Голямата овална порта между двете кули дава достъп до парка, чиято главна атракция са руините от галериите на стария манастир „Санта Андреа“, но вниманието на посетителя е привлечено не толкова от руините, колкото от едно друго, съседно на тях кътче.

До Порта Сопрана, сред избуяли храсталаци, има невзрачни каменни развалини, обрасли в бръшлян; напомнят на селска планинска къща, спретната и малко недодялана, с широка врата на партера и две тесни прозорчета на първия етаж. Томаш се приближи и огледа мястото. Табелка уведомяваше, че руините са затворени за посетители. Имаше метална плоча със следния надпис:

Nessuna casa ha nome piu degno qui questa.
Qui nell'abitazione paterna,
Cristoforo Colombo trascorse l'infanzia e la prima
giovinezza.^[10]

Това беше номер тридесет и седем на старата „Вико Дирито ди Понтичело“, мястото, където, според една стара книга с ведомости и друг документ от архивите на Ватиканската апостолическа библиотека, между 1455 и 1470 година е живял Доминик Колумб със семейството си, включващо децата Бартоломео, Якоб и Христофор. В този дом Христофор Колумб бе преживял своите детски и младежки години.

Автобус спря до тротоара и изсипа тълпа японски туристи. Посетителите се стекоха към руините, въоръжени с фотоапарати и видеокамери и се натрупаха пред вратата. Японец даваше инструкции с висок глас, явно беше водачът на групата.

— *Non mi piace questo*^[11] — обърна се един италианец към Томаш със заговорнически вид, докато наблюдаваше множеството от ентусиазирани туристи, спорещи за педя земя за снимка.

— *Mi scusi* — извини се Томаш. — *Non parlo italiano. Parla lei inglese?*^[12]

— О, извинете — каза италианецът вече на английски. — Американец ли сте?

— Не, португалец.

Италианецът направи учудена физиономия.

— Португалец?

— Да. Какво казвахте?

— Ммм... нищо особено.

— Кажете, моля ви.

Човекът се поколеба.

— Ами... не ми харесва, че лъжем туристите по този начин.

— Как по-точно?

Италианецът се огледа, сниши глас, придавайки му заговорнически тон.

— Тази къща има очарователна атмосфера. Но вероятно Колумб никога не е живял тук.

— О, наистина ли?

— Просто туристическа атракция и нищо повече — сподели италианецът. — Къщата е от времето на Колумб, несъмнено, но нищо не ни гарантира, че именно това е сградата, спомената в документите. Знае се, че Доминик Колумб, бащата на Христофор, е бил дал под наем на монаси една къща до Порта Сопрана. По онова време наоколо е имало много къщи, така че не може да се разбере коя точно е била истинската. Избрали са тази, както са могли да изберат и всяка друга от района.

— Значи всичко това си е чиста измама.

Човекът махна неопределено с ръка и сви устни.

— Да кажем, че нещата са били улеснени малко, разбирате ли? Всичко е заради туризма, а и заради претенциите, че Колумб е родом

от Генуа. — Вдигна показалец и придоби сериозно изражение, сякаш смяташе да отправи някакво предупреждение. — Кое то всъщност е истина. Христофор Колумб е бил генуезец, това е доказано научно и не подлежи на съмнение.

Томаш се усмихна. Би се учудил, ако срещнеше някой ден генуезец, който да твърди обратното.

— Да — съгласи се снизходително. — А къщата?

Италианецът сведе глава, сякаш правеше отстъпка.

— Наистина, малко вероятно е тук да се е помещавал истинският дом на Колумб...

Движението беше натоварено и Томаш реши да хване друго такси, но не намери нито едно свободно. Реши да се разходи към Пиаца Матеоти с надеждата да хване някакъв транспорт до Архива, който смяташе да посети, и свърна по „Виа ди Порто Сопрана“. Насред пътя усети, че е гладен и се отби да обядва в ресторант с подходящо име — „Ла Кантина ди Коломбо“^[13]. Реши да се поотпусне за сметка на фондацията. За предястие си поръча макарони със сос от задушен заек по лигурийски; после се нахвърли на едно телешко филе на скара със салатен сос с балсамов оцет от Модена; завърши с десерт мечта — шоколад „Домори“. Всичко това, полето с червено лигурийско вино, *Rossese di Dolceacqua 1999 Giuncheo* с плодов вкус, гарнирано с *misto formaggi con confetture*, една невероятна селекция от сирена с мармалад.

Прекара следобеда затворен в читалнята на Колумбовата зала на *Archivio di Stato di Genova*^[14], помещаващ се в прекрасна бяла сграда, малък ренесансов дворец на „Санто Игнацио“, разположен насред Пиаца Санта Мария ин виа Лата. Точно тук се намираше *Archivio dei Banco di San Giorgio*, или *Archivio Notarile*^[15], който Томаш най-търпеливо прегледа. Прекара часове, разглеждайки микрофилми и прелиствайки част от сто осемдесет и осемте документа от Генуа и Савоя, датиращи от 1429 до 1494 година, както и някои с по-късна дата, като непрекъснато си водеше бележки. В пет и половина следобед служителите от архива му съобщиха, че трябва да затварят, и Томаш се видя принуден да прекъсне работата си.

Тази вечер се разходи по Пиаца деле Ербе, където се отби в хубава книжарница със стари ръкописи и пи една бира в бар „Берто“. После се запъти към магазинчетата близо до „Порто Антико“,

прескачайки от кръчмичка на кръчмичка, опитвайки ястия и напитки от цял свят, включително ароматен тайландски ориз, гръцко узо и марокански кускус. Вечерта се обади на Конщанса от хотел „Бристол Палас“, където се беше настанил. Жена му продължаваше да се безпокои откъде ще намерят специален педагог за дъщеря им, но засега не виждаха решение на проблема. После Маргарита грабна слушалката и успя да изтръгне от баща си обещанието, че ще ѝ донесе плачеща кукла за подарък.

Още в ранни зори на следващия ден Томаш заседна отново в Колумбовата зала на *Archivio di Stato di Genova*. Този път се съсредоточи върху два огромни тома, първият от които беше на италиански, а другият съдържаеше същите текстове на английски и немски. Двухтомникът, озаглавен *Colombo*, беше публикуван през 1932 година и се смяташе за последната дума на *Scuola Genovese*^[16]. Той съдържаеше факсимилета на избрани документи, публикувани през годините, започващи с текстове от 1614 година на Джероламо Бордони и завършващи с документа *Aspereto* от 1904 година. Томаш си води подробни записки и направи копия на най-важните текстове. После хвърли един поглед на *Nuova Raccolta Colombiana*^[17], докато най-накрая, към четири следобед, доволен, върна двата огромни тома. Бе приключил с работата тук и сега го очакваше ново пътуване до друго място и други архиви.

Огромната мавърска кула, издигаща се право нагоре като зъбер, разкъсващ дълбоката синева, хвърляше защитна сянка над каретите, дърпани от коне, спрели на Пласа Вирхен де лос Рейес. Томаш се беше облегал на портокалово дърво на улица „Матеос Гаго“ и гледаше към малката бронзова фигура на върха на кулата „Ла Хиралда“, която се извисяваше над катедралата и над целия Барио де Санта Крус, стария еврейски квартал, прилепен към Ел Аренал на левия бряг на Гуадалкивир. Това беше живописна част от града с чисти бели улички и пъстри дворове, прозорци с решетки и весели градини с ромолящи шадравани сред жасмин и бугенвиллии, и внушителни паметници, свидетелство за величието на отминали времена, когато тук са прииждали огромните богатства на Америка.

Томаш, който току-що беше пристигнал в Севиля, усещаше глад и реши да влезе в най-близкия ресторант, който се казваше Бар „Хиралда“. Имаше чувството, че е влязъл в някой арабски *souq*^[18];

ресторантът беше украсен със сводове и арабески в мавритански стил. Седна на една свободна маса и помоли за менюто.

— Това някога са били бани, господине — поясни келнерът, слаб мъж с мазна кожа, небръснат и с гъст черен мустак, заговаряйки го на портунъл^[19]. Показа му с очи менюто и се предаде на родния си кастилски. — Какво ще поръчате?

Томаш затвори книгата с менюто. Нищо не му хареса.

— Какво ще ми препоръчате?

— Обичате ли *tapas*^[20]?

— Не е лошо. Донесете ми.

— Добре. С херес^[21] ли?

— Не е ли по-добре с червено вино?

— Хересът е по-подходящ за тапас, господине.

— Добре, нека да е херес.

За десетина минути масата се напълни с чинийки и чаша отлежал херес, който искреше със златисти отблясъци. Келнерът поясни, че именно съчетанието между хапките и чашата с вино е в основата на андалуския специалитет. Както изглежда, всичко започнало от стария навик да се поставя чинийка върху чашата с херес, за да се похлупи, *tapar*. С времето започнали да слагат в чинийката маслини или кашкавал, а впоследствие се прибавяли и други хапки. И така неусетно андалусците създали днешните хапки, които представляват пищна картинка от цветове и вкусове, както можеше да се увери португалският гост.

Томаш прекара половин час, похапвайки от мезетата в чинийките, омитайки ги една по една. Несъмнено, мислеше си той, докато се наслаждаваше на всяко парченце от деликатесите на масата, да пътешества беше едно от най-хубавите неща, които можеха да се случат на човек, още повече ако е за сметка на друг; човек се измъкваше от рутината, виждаше нови неща, вкушваше насладите на живота. Нима можеше да има нещо по-приятно от това? Настанил се удобно в Бар „Хиралда“, Томаш опита миди в сос от печен на скара чесън, бяло вино, зехтин, лимонов сок и магданоз; но смесицата от лангуста, рак и скариди със сос винегрет с лук и червени чушки, не му отстъпваше по нищо, както и рибният микс с мариновани зеленчуци, варени яйца, скариди и маслини на шиш; към това се добавяше испанска шунка, кюфтенца, пикантни картофи, салата от печени

червени чушки, пържена риба, които опустоши заедно с популярното *queso manchego*^[22] и хляб. Реши да приключи с *churros*^[23], поръсени със захар. След десерта прецени, че трябва да поработи — едно силно колумбийско кафе.

След обяда излезе на улицата и тръгна пеш по внушителната Пласа Вирхен де лос Рейес, зает с храносмилането. Животът тук сякаш бе спрял, хората изглеждаха спокойни и леко апатични, никой не бързаше за никъде. Мина покрай „Конвенто де ла Енкарнасион“ и като се полюбува на двореца Арсобиспал от другата страна на площада, заобиколи катедралата откъм Пласа дел Триуно, където бяла колона със статуята на Дева Мария приветстваше оцеляването на Севиля в земетресението от 1755 година, разрушило до основи Лисабон. Стигна до ъгъла с масивната сграда на „Архиво Хенерал де Индиас“, издигната от червеникавокафяви тухли, към които испанците имаха особено предпочитание; същото не можеше да се каже за Томаш, когото побиваха тръпки при вида на материала, навярно, защото му напомняше кланици и арени на кориди.

Пресече улицата и влезе в голямата катедрала откъм великолепната южна врата, изградена от дялан камък. Това беше най-голямата готическа катедрала в Европа. Още със стъпването му в храма, Томаш бе обзет от потискащо и почти злокобно усещане, сякаш се бе озовал в утробата на огромна, мрачна пещера. Когато стигна мястото, където десният трансепт пресича нефа, близо до „Пуерта де Сан Кристобал“, пред очите му се разкри едновременно зловеща и величествена гледка.

Издигнати върху пиедестал, четири статуи от полихромен бронз с лица от алабастър и разкошни тържествени роби от XV век носеха саркофаг на раменете си. Малкият ковчег, декориран с бронз и метални апликации, беше покрит с покров с герб от дясната страна, който Томаш разпозна. Беше гербът на Колумб. Надникна под саркофага и откри герба на Испания, ограден с надпис в готически стил. Обърна глава, надничайки отдолу нагоре, и прочете:

Aquí jacen los restos de Cristobal Colon desde 1796 los guardo la Habana y este sepulcro por R. D. to de 26 del febrero de 1891^[24].

Гробът на Колумб.

Или по-скоро мястото, където, според надписа, почиваха костите на великия мореплавател. Но Томаш знаеше, че дори и в смъртта си, откривателят на Америка си оставаше майстор на мистериите, съвършен илюзионист. Всичко започнало, когато Христофор Колумб се преместил да живее в Севиля след четирите си експедиции до Новия свят. След смъртта на своята покровителка кралица Исабел през 1504 година изпаднал в немилост пред кралския двор. И точно с цел да спечели отново благоразположението на крал Фернандо, на следващата година, вече болен и стар, Адмирала, повелителят на моретата и океана, се преместил във Валядолид. Но всичко било напразно; Колумб починал в този град на 20 май 1506 година. След като останало почти година във францискански манастир във Валядолид, тялото му било преместено в манастира „Картуха де лас Куевас“ в Севиля, с което започнали и сложните му странствания. Тридесет години по-късно било решено тленните останки на Христофор и на сина му Диого, който междувременно също се споминал, да бъдат погребани в Испаньола, поради което телата били преместени в катедралата „Санто Доминго“. Повече от двеста години по-късно, през 1795 г., Договорът от Базел постановил испанската част от острова да бъде предадена на Франция, поради което тленните останки на откривателя на Америка били преместени тържествено в катедралата в Хавана. Но през 1898 г., когато испанците загубили Куба, се наложило ново преместване, този път обратно към Севиля. Съществуваше мнение, че след толкова прехвърляния е напълно възможно да е станала грешка, вероятно в „Санто Доминго“, и тленните останки, съхранявани с такова великолепие и помпозност в катедралата в Севиля, всъщност да не принадлежат на Христофор Колумб, а на неговия първороден син, португалеца Диого Коломбо, или на някой друг.

Томаш дълго стоя до саркофага, равнодушен към съмненията на историците. В края на краищата, той засвидетелстваше своята почит като гражданин, но за него не бе трагедия, ако там не лежеше великият мореплавател; дори и да бе синът му Диого, сънародник, това беше достатъчно. Накрая обърна гръб на гроба и се отдалечи към главния кораб на храма. Бавно обходи катедралата, възхищавайки се на свода и на „Капиля Майор“, Главния параклис, защитен от огромни решетки, и се придвижи към западната врата, Пуерта де ла Асунсион. По пътя се

натъкна на друг гроб; скромният саркофаг беше на другия син на Колумб, Ернандо Колон, автор на една от най-интересните книги за живота на откривателя на Америка. Заобиколи го и се отправи към лявото крило, където имаше друга врата. Прекрачи и видя бледата светлина на зимното слънце, огряващо вътрешния двор, Патио де лос Наранхос, правоъгълно пространство, в което растяха портокалови дръвчета, разположени геометрично; в средата се виждаше малък кръгъл фонтан с дълги галерии отстрани като манастирски двор. Заедно с кулата „Ла Хиралда“, представляваща преустроено минаре, дворът беше единственото, което бе оцеляло от старата джамия на сарацините, срината със земята, за да бъде издигнат готическият храм.

Над галериите се намираше истинската цел на Томаш.

Професорът изкачи стълбите на сградата и прекрачи Колумбовата библиотека. След като се представи и регистрира, го пуснаха да влезе. Основите на Колумбовата библиотека бяха поставени през XVI век от Ернандо Колон, който бе погребан в катедралата до Пуерта де ла Асунсион. Колекцията на малкия син на Колумб съдържа дванадесет хиляди тома, в това число книги и документи, принадлежали на баща му. Преди смъртта си Ернандо завещал ценния архив на доминиканския манастир „Сан Пабло“ в Севиля и ръкописите били съхранявани в сградата, която огражда Патио де лос Наранхос, от лявата страна на катедралата.

Книгите бяха изложени в остъклени рафтове, пръснати из няколко зали. На централните витрини се намираха книгите и документите, принадлежали на самия Христофор Колумб. Ползвайки се със специални правомощия поради специфичния характер на проучването си и препоръките от Нов лисабонски университет, както и от Фондацията за американска история, които веднага представи, Томаш успя да се добере до рафтовете, които бяха отворени само за него, и получи разрешение да направи справка в уникалните документи.

Историкът прекара следобеда, разглеждайки ценни книги и ръкописи, които преди петстотин години са принадлежали на самия Адмирал. Започна с *Libro de las Profecias*^[25], която Колумб цитира надълго и нашироко в своя дневник и писма; явно откривателят на Америка е изпитвал особено възхищение към пророк Исаия, който бе най-често цитираният от всички пророци. Разгледа *Imago Mundi*^[26] на

кардинал Пиер д'Айи, изпъстрена с бележки в полето от самия Колумб, и *Naturalis Historia*^[27] от Плиний, също изписана с красноречиви бележки. „Съвпадение“, помисли си изследователят; този Плиний навярно бе същият, когото Конщанса беше споменала по повод на божурите. Томаш проучи внимателно бележките, по-голяма част от които бяха нахвърляни небрежно на кастилски и португалски и само една, както изглежда, на италиански. Преди да посегне към другите книги, вниманието му беше привлечено от някакви загадъчни бележки, които откри в *Historia rerum ubique gestarum*^[28] на папа Пий II. Разгледа и *De consultudinibus et conditionibus orientalem regionum*^[29] от Марко Поло, както и една книга на Плутарх и няколко творби от Сенека, и един том, написан от португалския евреин Авраам Закуто, влиятелния съветник на дон Жоао II.

Излезе от Колумбовата библиотека едва привечер с приключена изследователска мисия и няколко ксерокопия в чантата. Свърна наляво и пое по Авенида де ла Конститусион до Пуерта де Херес, където се отклони към реката; продължи пеш, пресече Гуадалкивир по моста Пуенте де Сан Телмо, излезе на площад Пласа де Куба и свърна по Кале дел Бетис, живописна крайбрежна улица, на която се намираше хотелът му, „Ел Пуерто“. Остави нещата в стаята си и дълго се любува на панорамата, която се откриваше от прозореца. Виждаше се почти целият исторически квартал, откъдето бе дошъл, с Торе дел Оро отдясно, Пласа де Торос де ла Маестранса отляво и извисяващата се „Ла Хиралда“ в дъното. После Томаш приседна на крайчеца на леглото и взе телефона. Искаше да чуе Конщанса, но телефонът на жена му беше изключен. Остави съобщение и излезе на улицата.

Прекуси свободен и щастлив Кале дел Бетис, поседна в едно заведение на открито край реката с чаша бира в ръка, зареян в съзерцание на корабите, които се плъзгаха бавно по тъмното огледало на Гуадалкивир. От другата страна на реката, откъм Пасео дел Кристобал Колон, също долиташе глъч и шумът на преливащия от живот град. Прекара част от вечерта из тази колоритна улица, усвоявайки андалуското изкуство да прескача от кръчма на кръчма, докато опитваше различни *tapas* с *manzanilla*^[30], разбира се, за сметка на фондацията. В едно кафене отново се зачете в *Надзор и наказание*, търсейки следи към неподдаващия се на декодиране ребус на професор Тошкано, но просветващите светлини по реката, носещи се по

течението, и неспокойната глъч на града го убеди да забрави за работата и да се потопи в оживения нощен живот на Севиля.

Под звездното андалуско небе градът тръпнеше в ритъма на *flamenco*^[31] и *sevillanas*^[32]. Севиля беше градът на Кармен и Дон Жуан, на танца и коридата, на бохемите и веселящите и това се усещаше най-силно тук, в Триана, квартала на *tapas* и на *tablaos*^[33], на чувствените танци и горещите нощи. Томаш напусна крайбрежието и тръгна напосоки по улица Кале де ла Пуреса, очарован от богато украсените многоцветни фасади. Купи от магазин за туристи малка кукла с червена рокличка, изпъстрена с пайети, подаръка за Маргариде; за жена си успя да намери впечатляващ албум с репродукции на Ел Греко. С опакованите подаръци, които постави в плика с книгата на Фуко, той тръгна из Триана. Вниманието му беше привлечено от музиката и глъчката, които долитаха от оживено малко заведение. Беше *tablao*, шумна и задимена кръчма, където се танцуваше фламенко и въздухът се тресеше под силните акорди на китарата, дрезгавия глас на певеца по риза, бързите и отсечени потропвания на *bailaoras*^[34], летящи шеметно из сцената с изпънати ръце, гъвкави движения и горда осанка във вихрен танц под страстния ритъм на *flamenco*, пулсиращ в аплодисментите и гръмките подвиквания *oles*, изтръгнати от тълпата. Върна се в „Ел Пуерто“ омаломощен и заспа секунди след като се строполи на леглото, несъблечен, захвърлил плика с подаръците и книгата на Мишел Фуко на пода.

На сутринта се върна в Баррио де Санта Крус и се запъти към Главния архив на Индиите. Сградата в брик, с балюстрада на терасата, беше почти петстотингодишна. Първоначално била използвана като *lonja*, борса, където търговците въртели своя бизнес. Но от XVIII век насам започнали да събират на това място всички документи, свързани с Новия свят. Натрупани били над осемдесет милиона страници ръкописи и осем хиляди географски карти и рисунки, отделно кореспонденцията на Кортес, Сервантес, Фелипе II и други. Томаш се интересуваше тъкмо от един от онези „други“.

Португалският изследовател прекара цялата сутрин, заровен в писмата на Христофор Колумб, които откри в архива. Не можа да стигне до някои, поради въведената система на ограничен достъп. Томаш се опита да убеди служителите да му разрешат да види оригиналите, но те не отстъпиха нито пред препоръките от Нов

лисабонски университет, нито пред тези на Фондацията за американска история; необходимо било да отпрати официална молба и да изчака отговора, който щял да дойде след няколко дни. Ето защо ученият трябваше да се задоволи с микрофилмите и факсимилетата на тези писма, на които направи ксерокопия. Но интересът му не се ограничи само с кореспонденцията на Колумб; той откри и нотариално завереното копие на *Institution de Mayorazgo*^[35], основен документ от завещанието, който също се съхраняваше тук.

Приключи с проучването в Главния архив на Индиите съвсем навреме, за да може да похапне, преди да хване самолета в три следобед. Омете набързо една чудна супа *cachorrecas* с риба, миди и кора от горчив портокал, след което опита *fideos a la malagueca*^[36], полети с *montilla*^[37], в едно ресторантче на Кале Ромеро Мурубe. Наложил се да хване такси и на бегот да си изнесе багажа от хотела, да плати сметката и най-сетне да се отпрати към летището. Настанен на задната седалка в колата и облекчен, че е приключил утринния маратон, той избра номера на Конщанса, но отново попадна на включена гласова поща.

Беше десет вечерта, когато пхна ключа в бравата. Беше изморен и искаше да се изкъпе, да вечеря и да си легне. Завъртя ключа, бравата щракна и вратата се отвори. Томаш си влезе вкъщи, оставяйки тежкия куфар до шкафа.

— Момичета, пристигнах! — съобщи той, с куклата с червената рокличка с пайетите в една ръка и книгата на Ел Греко — в другата, готов да връчи подаръците.

Апартаментът продължаваше да тъне в мрак, което му се стори странно. Запали лампите и установи, че всичко беше чисто и подредено, но нямаше никого.

— Момичета! — извика пак в недоумение. — Къде сте?

Погледна часовника и реши, че сигурно са си легнали; беше рано, но понякога се струпваше много работа, умората надделяваше и сънят идваше по това време. С няколко широки крачки прекоси малкия апартамент, като се стараеше да не вдига шум и надникна през вратите, но се оказа, че нито в спалнята, нито в стаята на дъщеря му има жива душа. Остави чантата върху леглото и се огледа наоколо, надявайки се да види някакъв знак. Къде ли са отишли двете? Беше напълно озадачен. Да не би да се е случило нещо? Не знаеше какво да

предприеме. Можеше да се обади на мобилния на Концанса, но минути преди това отново бе изслушал стандартното съобщение на гласовата поща. Какво да прави?

Излезе от стаята и се отправи към кухнята; гонеше го кучешки глад, защото не понасяше готовите храни в самолетите. Реши, че на пълен стомах ще прецени по-добре как да постъпи. Може би трябваше да изчака, рано или късно щяха да се появят. Когато минаваше през антрето на път за кухнята, вниманието му бе привлечено от вазата върху шкафа. В нея имаше жълти и бледорозови цветя, които надничаха изпод дълги превити клонки, ведно с други, също жълти, наподобяващи рози, чиито цветове се открояваха изясно сред зеления букет от листа. Поллюбува се за момент на цветята; приближи се и вдъхна аромата им, сториха му се свежи. Поколеба се за миг, обмисляйки една възможност, която току-що му беше хрумнала. Колкото повече мислеше, толкова по-убеден беше, че трябва да я провери. Реши да промени посоката и вместо към кухнята, се отправи към хола.

Вазите и тук бяха пълни със същите цветя. На масата видя бележка. Взе я и я разгледа; беше фактура от цветарския магазин, в която се споменаваха за рози и дигиталис. Дълго стоя умислен. После, с бележката от цветарския магазин, се обърна към библиотеката, прегледа заглавията и взе една книга от най-високия рафт. Беше *Езикът на цветята*, предпочитана от Концанса книга. Отвори томчето на последните страници и направи справка в съдържанието, като търсеше *д, дигиталис*. Намери го. Според книгата цветето символизираше неискреност и егоизъм. Вдигна стресната глава. Дали не беше някакво послание? С поривисто, припряно и неконтролирано движение, стигащо почти до паника, прелисти отново страниците, докато откри *р*. Намери *рози* и веднага попадна на жълти рози. Пръстът му застина върху символичното значение.

Изневяра.

[1] Площад Акваверде (итал.). — Б.р. ↑

[2] Това е Христофор Колумб (итал.). — Б.р. ↑

[3] На Христофор Колумб, от родината (итал.). — Б.р. ↑

[4] Спагети по проститутски (итал.). — Б.р. ↑

[5] Харесва ли ви? (итал.). — Б.р. ↑

- [6] Фиксирано меню (итал.). — Б.р. ↑
- [7] Малък ресторант, закусвалня (итал.). — Б.р. ↑
- [8] Ето го и него (итал.). — Б.р. ↑
- [9] Флаг с кръст на Генуа (лат.). — Б.р. ↑
- [10] Няма дом с по-достойно име. Тук, в бащината си къща, Христофор Колумб прекара детството и юношеството си (итал.). — Б.р. ↑
- [11] Не ми харесва това (итал.). — Б.р. ↑
- [12] Извинете ме. Не говоря италиански. Говорите ли английски? (итал.). — Б.р. ↑
- [13] Кръчмата на Колумб (итал.). — Б.р. ↑
- [14] Централен архив на Генуа (итал.). — Б.р. ↑
- [15] Архив на банка „Сан Джорджо“, или Нотариален архив (итал.). — Б.р. ↑
- [16] Генуезка школа. — Б.р. ↑
- [17] Нов Колумбов сборник (итал.). — Б.р. ↑
- [18] Покрит пазар в арабските страни. — Б.р. ↑
- [19] Разговорен език, който се говори по границите на ареалите на разпространение на испанския и португалския език. — Б.р. ↑
- [20] Тапас — вид хапки, които се ядат между обяда и вечерята. — Б.р. ↑
- [21] Испанско качествено вино. — Б.р. ↑
- [22] Вид овче сирене от областта Кастилия-Ла Манча. — Б.р. ↑
- [23] Пържени сладки и солени тестени изделия от рода на поничките. — Б.р. ↑
- [24] Тук почиват тленните останки на Христофор Колумб, съхранявани от 1796 година в Хавана след пренасянето им от Доминиканската република до 26 февруари 1891 година (исп.). — Б.р. ↑
- [25] Книга на пророчествата (исп.). — Б.р. ↑
- [26] Образ на света (лат.). — Б.р. ↑
- [27] Естествена история (лат.). — Б.р. ↑
- [28] Всеобща история с описания... (лат.). — Б.р. ↑
- [29] За традициите и порядките в източните страни (лат.). — Б.р. ↑
- [30] Вид херес (исп.). — Б.р. ↑
- [31] Популярен испански танц. — Б.р. ↑

- [32] Популярен испански танц. — Б.р. ↑
- [33] Сцени за фламенко (исп.). — Б.р. ↑
- [34] Танцьори (исп.). — Б.р. ↑
- [35] Установяване на майорат (исп.) — право на наследяване според възрастта; правото на първородния син. — Б.р. ↑
- [36] Макарони „Малага“. — Б.р. ↑
- [37] Вино, подобно на херес. — Б.р. ↑

XI

Телефонът се събуди и зазвъня настойчиво, сякаш губеше търпение. Томаш вдигна глава от възглавницата замаян и присви очи срещу силната дневна светлина, която се лееше от прозореца. Вдигна ръка и погледна часовника; беше девет часа и пет минути. Мобилният телефон пищеше до ухото му. Още сънен, протегна ръка към нощното шкафче и опипом намери апарата, чувствайки как вибрира в ръката му при всеки звук. Томаш погледна дисплея и позна номера.

— Конщанса, къде сте? — изстреля той веднага, щом натисна зеления бутон.

— При родителите ми — отговори жена му отчуждено и хладно, сякаш не се чувстваше длъжна да му дава обяснение.

— Всичко наред ли е?

— Чудесно.

— Но какво правиш там?

— А ти как мислиш? — отвърна тя с предизвикателна нотка. — Живея си живота, разбира се.

— Какво значи това? — настоя Томаш, преструвайки се, че нищо не е разбрал, че тя е тази, която греша. Хранеше тайната надежда, че ако не обръща внимание на случая, ако се престори, че онези цветя ги няма във вазите и няма никакво послание, проблемът щеше да изчезне като по чудо. — Доколкото знам, твоят живот е тук.

— Нима? А твоят къде е?

— Моят ли? — попита той с престорено недоумение. — Моят живот е тук, разбира се, къде искаш да бъде?

— Така ли? Видя ли цветята, които оставих?

— Какви цветя?

Тя замълча за миг, изпълнена с колебание. Томаш си помисли, че е спечелил точка и се почувства малко по-спокоен.

— Не се прави на глупак — възкликна Конщанса след малко. Беше решила, че съпругът ѝ се прави на разсеян, за да не се налага да застане очи в очи с проблема; познаваше го доста добре, за да се

остави да я омайва с приказки. — Видял си дигиталиса и жълтите рози и знаеш много добре какво означават.

— Не, не съм забелязал — повтори. — Какво означават?

— Името Лена нищо ли не ти говори?

Изречението беше изстреляно с ледено спокойствие и Томаш се вцепени. Вече нямаше никакво съмнение, че Конщанса е в течение на всичко.

— Моя студентка е.

— Надарена студентка! — възкликна Конщанса с ирония. — И мога ли да попитам каква точно дисциплина ѝ преподаваше?

Този път беше ред на Томаш да замълчи. Как, по дяволите, беше разбрала за това? Наложил си да запази спокойствие и осъзна, че увъртанията няма да го доведат доникъде. Трябваше да си признае и да се помъчи да ограничи щетите. Ако въобще беше възможно.

— Наистина имаше една такава ситуация с тази студентка — едва-едва изрече с отпаднал глас. — Беше за кратко и вече приключи, така че...

— Една ситуация? — попита Конщанса, леко повишила тон от възмущение. — Ситуация, казваш? Значи това да спиш със студентките си за теб е просто ситуация?

Задаваше се жестока атака, предусети Томаш и инстинктивно се сгъна от другата страна на линията.

— Ами... ммм...

— Значи аз се грижа за дъщеря ни, опитвам се да намеря специален педагог, тичам до Министерството на образованието с молби и заявления, уча Маргарита да чете и пише, водя я по лекари за консултации, които нямат край, съсипвам се от работа, а господинът си прекарва следобедите в Лисабон в „ситуация“ с шведска курва? Как си позволяваш, след като си се търкалял с тази евтина проститутка, да се връщаш вкъщи и да се правиш на нежен и мил? Как си позволяваш да постъпваш така с мен, след като аз се разкъсвам от грижи и правя какво ли не, за да вървят нещата? Как си позволяваш...

Думите на негодувание, изречени на един дъх, секнаха, приглушени от несдържани хълцания. Конщанса плачеше.

— Добре, любов моя, добре.

— Кучи син — простена тя. — Коцкар!

— Извинявай, извинявай. Хиляди пъти съжалявам.

— Как можа да ми причиниш това...

— Конщанса, чуй ме. Направих нещо, за което съжалявам, но това вече е минало. Не мога да се върна назад, но мога да ти обещаю, че никога повече няма да се случи. Конщанса, обичам те.

Плачът секна, изглежда, се беше съвзела.

— Върви по дяволите! Разбра ли? Върви по дяволите, женкар нещастен!

Томаш започна да губи самоувереност. Положението ставаше все по-сериозно, събитията препускаха стремглаво и заплашваха да излязат извън контрол.

— О, любов моя. Знам, че постъпих лошо, никога няма да си го простя.

— Нито пък аз.

— Добре, успокой се.

— Аз съм спокойна, разбра ли? — извика тя, отново разстроена.

— Напълно спокойна съм!

— Добре, добре.

— Обадох ти се само за да ти кажа, че можеш да дойдеш в събота в дома на родителите ми, в три следобед, за да вземеш Маргаридата. Тя трябва да се върне в неделя до пет часа. Запомни ли? Майка ми ще те посрещне, защото аз не искам да те виждам. Разбра ли, подлец такъв?

Томаш се въртеше в леглото, заровил в косата си пръстите на свободната си ръка. Беше силно обезпокоен от посоката, в която бяха поели нещата.

— Но, любов моя...

Три отчетливи сигнала известиха прекъсването на връзката. Замаян, Томаш седна в леглото и се вторачи в мобилния телефон, потънал в море от мисли, страхове и терзания. И сред целия този хаос, в който се мятеше душата му, тази буря, която заплашваше да помете живота му, той отново си зададе един въпрос, на който нямаше отговор.

Как, по дяволите, Конщанса беше разбрала всичко?

През следващите дни той отново се опита да се свърже с жена си, но тъщата му даде да разбере, че тя не желае да говори с него. Когато

дойде събота, отиде до Сао Жоао ду Ещорил и се представи в дома на тъста си и тъща си в около три без десет. Дона Тереза, майката на Концанса, го прие студено, както се очакваше; остави го да чака на вратата под лекия ръмеж, започнал още от сутринта, докато Маргаридата се приготви. Дъщеря му засия, когато го видя, и грейна още повече, когато ѝ подари куклата с пайетите.

Обядваха в една пицария в Кашкайш шопинг и решиха следобед да отидат на кино. Маргаридата избра *Toy Story 2* и на Томаш не му остана друго, освен стоически да издържи двата часа с Уди и Бъз Лайтийър. Едва вечерта, когато бяха полегнали на дивана в хола с книгата за *Анита* в ръце, успя да изкопчи някои новини от дъщеря си.

— Мама ти е много съ'дита, тати — потвърди Маргаридата. — П'аче, п'аче, много п'аче. Казва, че си „синковец“. — Сбърчи вежди. — Тати, какво е „синковец“?

— Някой, който не слуша.

— Ти не си ли с'ушал?

Томаш въздъхна унило.

— Не съм, дъще.

— Какво си нап'авил?

— Ами не съм си изял цялата попара.

— Ааа — възкликна малката, размишлявайки над сериозността на престъплението. — Значи си наказан?

— Точно така. Наказан съм.

— Го'кичкият. Т'ябва 'сичко да си изпапкаш.

— Така е. Какво още казва мама?

— Казва, че си „ко'ка“.

— Котка ли?

— Не, коска.

— Ааа, коцкар.

— Да, голяям коска'. А баба ѝ каза да гово'и с адвокат, неин п'иятел.

Томаш подскочи на дивана, стана и изгледа дъщеря си разтревожен.

— Адвокат ли?

— Ами да, баба казва, че е много добър и ще те 'азнищи.

— Така ли каза?

— Да. Какво е 'азнищи?

— Нищо, дъще. А какво казва мама?

— Че ще си помисли.

Не можеше нищо повече да изтръгне от Маргарида. Върна я на следващия ден следобед, оставяйки я на вратата на къщата в Сао Жоао ду Ещорил; целуна я по страната, тя не пожела втора целувка и я видя как изчезва зад вратата на дома на тъща и тъст му. Дни наред, въпреки надеждите, които таеше, не получи вести от жена си.

Но за сметка на това видя Лена по време на лекции. Темата беше изработването на пергамент и изкуството на писане в *scriptorium*s^[1]; Томаш беше включил и анализ на каролингския минускул и унциалното писмо, плюс някои разновидности на готическите шрифтове, в това число *fraktur*, *textura*, *rotunda*, *cursivo* и *batarde*. Шведката седна, както обичайно, в дъното на залата, по-предизвикателна от всякога. Роклята в крещящо червено, прилепнала за тялото ѝ, се отваряше в огромно деколте, откъдето напиреха едрите гърди, притиснати една до друга с дълбока бразда помежду им; боеше се да погледне към нея, за да не попадне в обсега на фаталното ѝ привличане. Не размениха нито дума, но в един момент Томаш беше готов да се поддаде на изкушението и да я заговори, продължавайки разговора оттам, откъдето го бяха приключили; в крайна сметка, положението се беше променило коренно, откакто се бяха видели за последен път на Шиадо; сега той живееше сам, а младата шведка, съблазнителна, както винаги, беше на разположение. Но професорът успя да възпре инстинктите си и надви изкушението, което го връхлиташе в този момент на слабост, и остави нещата такива, каквито бяха.

Томаш прекара самотни нощи в четене на Мишел Фуко, зает с отчайващата задача да открие някаква следа към изнервящия го ребус на Тошкано. Но мислите му бързо-бързо се измъкнаха от темата на *Надзор и наказание* и се щураха из бъркотията, в която се беше превърнал животът му, откакто Конщанса беше напуснала дома им заедно с детето. Часовете, прекарани у дома в самота, сякаш беше отшелник, оттеглил се от света, го накараха да премисли дълбоко взаимоотношенията с жена си и избора си да ѝ изневери с любовницата. Изневярата беше повече от сексуална авантюра, симптом за отчуждението, настъпило между него и Конщанса, което се дължеше навярно на разочарованието от рухването на големите

очаквания относно общото им бъдеще. Плодовете на това разочарование, осъзнавано, но емоционално непреодоляно, той носеше в гърдите си като неизказана обида, като сподавен бунт, а донякъде и като отчаянието на човек, попаднал в безизходица.

Отпуснат безволево на леглото или дивана, в постоянно очакване Концанса да се обади, което така и не се случваше, Томаш се връщаше отново и отново в мислите си към едно и също, опитвайки се с титанически усилия да възстанови стъпките си, които бавно, но неумолимо го бяха довели до тази развръзка. Хлътването му по Лена сега му се струваше скрито послание за тихия бунт, който носеше в душата си. В това пътешествие той се опитваше да опознае самия себе си, да изследва континентите, които оставаха неоткрити някъде дълбоко в неговата същност, вслушваше се да долови мълчаливите им призови, които долитаха от най-дълбоките недра на подсъзнанието. Изневярата беше, както сега осъзнаваше, единственият начин да узнае за тяхното съществуване; точно тези гласове се опитваше да разбере, вслушвайки се в тях внимателно, сякаш това бе най-значимото сантиментално произведение, сътворено някога от неговата личност. И какво му казваха тези гласове, отекващи в съзнанието му?

Изправен пред този въпрос, той ставаше и обикаляше из апартамента, по пижама и небръснат, разговаряйки на глас със самия себе си. Как трябваше да разбира изневярата? Отговорът, каза си той, се коренеше в дълбокото разочарование след раждането на Маргарида. Беше прехвърлил върху дъщеря си всичките си мечти и възжеления и истината се оказа прекалено тежък удар за него, превратност, която въпреки външната привидност, не беше успял да преглътне. Концанса беше устояла на разочарованието с кураж, заставайки лице срещу лице с бедата. Но той беше реагирал различно. След девет години борба, той просто избяга. Лена беше неговият начин да се измъкне, спасителен остров, на който се беше укрил далеч от света на проблемите, живеейки в илюзорен рай. Подсъзнателно беше вярвал, че трудностите просто ще изчезнат, но сега разбираше, че не е било така, че през цялото това време си бяха стояли тук, пред него, по-живи от всякога, осезаеми, неизбежни. Всъщност, заключи той, авантюрата със студентката нямаше нищо общо с нея, с прекрасното ѝ тяло, с опияняващия секс, а с него самия, с проблемите, които го потискаха, с провалените му очаквания за живота, със страховете, с които не беше

успял да се пребори. Търсейки утеха, беше скитал сам по пътя на заблудата, като омагьосан и изгубен в упойващата паяжина на изневярата.

Сега знаеше, че в дъното на всичко беше страхът му да застане лице в лице с проблемите в живота си. Не страх от някого или нещо конкретно, а страх да почувства онова, което се криеше вътре в него, страх от страданието и терзанието, страх да изложи на показ съкровените си чувства. Страх от болката на помъдряването, страх от порицанието, страх да направи избор и да поеме отговорност, страх да понесе последствията, страх да не би да го задушат трудностите и тревогите в семейството. Всъщност Лена беше неговата възможност да се отклони от пътя на всекидневната рутина, пътеката, по която беше тръгнал с вярата, че така може да превъзмогне страховете, които го измъчваха; тя беше дрогата, която беше поел, за да се освободи от непоносимата горест, сякаш невидима усмирителна риза беше сковала движенията му и имаше нужда от вълшебна отвара, която да му даде сили, за да разкъса веригите, с които бе прикован. Изневярата, в крайна сметка, не беше нищо друго, освен убежище, в което се беше скрил с илюзията, че така е защитен от света, сякаш животът беше море, а Лена — мидена черупка.

Според Фройд любовта е преоткриване. Чрез любовта се опитваме да си върнем изгубеното невинно щастие, което сме изпитвали някога като деца, когато сме живели в мир със света. Любовта всъщност бе проява на неопределеното, неосъзнавано желание да се завърнем в детството, при майчините ласки, и се подхранва от напразното очакване да срещнем отново това изгубено щастие. Томаш стигна до извода, че точно това беше видял в млечнобялото, посипано с лунички лице на Конщанса, когато се беше запознал с нея в Академията по изящни изкуства и се беше разхождал с нея по плажа в Каркавелуш. Бракът беше просто желание да преоткрие рая, който съществуваше само в едно канонизирано кътче в паметта. Не Конщанса беше видял той пред себе си, а един идеализиран образ, мечта, родена от носталгията му по детството, мираж, изплувал от подсъзнателния спомен за щастливите времена. И тъкмо тази мечта беше унищожила Маргарида, с всичките си вродени ограничения. Мълчаливо, без да осъзнава драмата, която го разяждаше отвътре, Томаш линееше от горест, неспособен да се възстанови след

травмата от погубените мечти. И след като беше изгубил една илюзия, той бе потърсил утеха в друга.

Вседи ден носеше напредък в размишленията на Томаш, решен да прерови най-съкровената си същност, за да намери отговорите, които търсеше. Сблъсквайки се с последствията от постъпките си и самотата, която го обграждаше, сега вече разбираше по-ясно какво беше потръгнало зле. Беше се опитал да види света по-различен, не такъв, какъвто в действителност беше; с други думи, не живееше с Конщанса и с Маргарида, а с образа за тях, който предварително си беше изградил, живееше с мечти, които не можеше да осъществи. И когато този измислен образ се пръсна на парчета под натиска на житейските обстоятелства, той понесе прекалено тежък удар; но вместо да приеме нещата такива, каквито всъщност бяха, той избяга и потърси спасение в друга илюзия, отърсвайки се от напрежението, което трупаше в разбуненото си подсъзнание. На този етап въпросът, на който трябваше да си отговори, не беше какво беше потръгнало зле, а какво би могъл да предприеме, за да го поправи. И тук се налагаше да направи нова крачка в своето самосъзерцание.

Отговорът се криеше, както му се струваше, в преоткриването на близостта между него и Конщанса. Когато се ожениха, понесени от силните ветрове на възжеланията, те сияеха с излъчваната от мечтите им небесна светлина и непрекъснато споделяха нещо. Връзката между тях през онези първи години на брака им напомняше на Томаш мита, разказан от Платон в неговия *Symposium*^[2]. Според този мит, първоначално човекът имал четири ръце и четири крака; нещата приели лош обрат, когато това създание решило да предизвика боговете; Зевс, за да го накаже, го разсякъл на две половини, разделяйки човека на една мъжка и една женска част, и двете, обречени да живеят с илюзията, че някой ден ще възстановят изгубеното изначално единство. Такова беше душевното им състояние, когато се ожениха; и двамата искаха да са вечно заедно, търсеха да се слеят в едно цяло и в този копнеж се вписваше и тяхната интимност.

Маргарида, с нейната безкрайна панолия от проблеми, разби мечтата им за сливане и постепенно ги отчужди един от друг. Дъщеря им се роди и суровата действителност измести сладкото мечтание. Появи се нов приоритет в живота им: да ѝ помагат да живее възможно най-нормално. Вече не крояха планове как да направят от нея

необикновеното създание, за което бяха бленували, а просто да ѝ помагат да бъде нормален човек; налагаше се да се задоволят с много по-малко от онова, за което бяха копнели. Ударът ги сломи и докато се съвземаха от жестокото пропадане в реалността, сред парчетата от разбитите им мечти, не им остана време за опити да възстановят разполовеното от Зевс първично създание. Нагърбиха се със задачата да помагат на дъщеря си с упорито примирение, избягвайки да споделят помежду си разяждащото ги разочарование, сякаш самото изговаряне на онова, което таяха в себе си, би могло да утежни положението. Затова потискаха мълчаливо разбунените си души, превръщайки се в актьори в театър на преструвките, кървяха отвътре и външно се усмихваха. Той може би по-силно от нея почувства как светът му се разпада, сякаш мечтите му бяха пясъчен замък, който действителността отнесе с първата по-дръзка вълна. С времето близостта им започна да се топи под прилива на всекидневните трудности, линееща от внезапното прекъсване на нишките, които ги свързваха, сломена от удара, нанесен им от погубените им възжеления, когато научиха, че дъщеря им никога няма да бъде като другите деца.

Затворен вкъщи, застанал лице в лице със спомените от разбития му брак, Томаш беше твърдо убеден, че трябва да възстанови тази близост; това беше действителността и той трябваше да я приеме, ако искаше да има някакъв, макар и нищожен шанс да си върне предишния живот с Концанса.

Телефонът извънхия и Томаш нетърпеливо натисна миниатюрния зелен бутон с надеждата, че се обаждат Концанса. Беше поредното разочарование.

— *Hi, Tom* — поздрави го Молиарти.

— Здравейте, Нелсън — отговори мрачно Томаш, едва прикривайки огорчението си.

— Не съм ви чувал дълго време. Какво става?

Португалецът въздъхна примирено.

— Не е лесно — извини се той. — Професор Тошкано е измислил ребус, който не успявам да разгада.

— Но фондацията ви плати пътуване до Генуа и Севиля. Все в нещо трябва да сте напреднали?

— Да, безспорно — призна той. Американецът беше прав да негодува, защото го бе оставил в неведение относно хода на проучването. Томаш се прокле, че беше оставил работата на втори план, по-точно казано, просто я беше изоставил. — Добрах се до ценни документи и донесох копия от всички, които ми се сториха важни за изследването. Но проблемът сега е как да отворя сейфа на професор Тошкано. За да направя това, трябва да разреши сложния ребус, оставен от него, който вероятно ще ми даде ключа.

— Не може ли да направите един... как се казваше? Ммм... *break in*^[3]?

— Предлагате да разбием сейфа? — разсмя се Томаш, развеселен от практичния манталитет на американците. — Невъзможно, вдовицата няма да разреши.

— По дяволите вдовицата! — възкликна Молиарти. — Защо не го направите тайно?

— Нелсън, вие сте луд. Аз съм университетски преподавател, а не апаш. Ако искате да разбиете сейфа без разрешението на вдовицата, отидете на Каиш до Содре и наемете някой крадец, който ще ви свърши работа. Но не и аз.

Молиарти въздъхна от другата страна на линията.

— *Okay, okay*. Забравете за това. Но искам *briefing*^[4] с вас.

— Разбира се — съгласи се Томаш. Хвърли поглед към документите, разхвърляни из хола. — Искате ли да се срещнем утре?

— Да.

— В хотела ли да дойда?

— Не, не в хотела. Мислех да обядвам в ресторанта „Каза да Агия“. Знаете ли къде е?

— „Каза да Агия“? Това не е ли в крепостта Сао Жорже?

— Точно там. Ще се видим в един следобед, *sharp*^[5]. *Okay*?

Заради проблемите, които му се бяха струпали напоследък, Томаш беше занемарил работата и четенето на Фуко. Обаждането на Молиарти го накара да постави на първо място разрешаването на ребуса на Тошкано, което на свой ред го върна към *Надзор и наказание*. Беше стигнал до последните страници на книгата, така че успя да я прочете още същата вечер. Затвори книгата, но продължи да

се взира в нея; чувстваше се сломен, понеже и сега, въпреки неимоверните усилия, които беше положил, за да се съсредоточи в детайлите, не беше успял да открие никаква нишка, която да го отведе до разгадаването на странния въпрос, формулиран от покойния професор. Но тъй като знаеше, че не може да се откаже, и освен това го очаква заслужена награда, ако успее да доведе изследването до благополучен край, той облече сакото и излезе от къщи; предстоеше му още много работа.

Отскочи до търговския център и се отби в книжарницата, търсейки заглавия от Мишел Фуко. Намери един екземпляр от *Думите и нещата* и го взе, надявайки се да открие в него ключа на ребуса. Преди да отиде на касата обаче, той реши да се възползва от случая и да разгледа книжарницата; беше начин да разведри душата си, освобождавайки се, макар и за минути, от нервното напрежение, натрупано през последната седмица. Намери сектора с историческите книги и дълго съзерцава *Историята започва в Шумер* от класика Самуел Ноа Крамер; беше я чел в университета, но му се щеше да я има в библиотеката си в хола до *Книгата* от Дъглас Макмъртри, изданието на Гулбенкян, и до няколкото тома на *История на частния живот*, друга негова любима книга.

После се прехвърли при художествената литература, непостоянна негова любов, като се изключи историческия роман, към който изпитваше непрестанен интерес. Намери две книги на Амин Маалуф, които внимателно прелисти; едната беше *Скалата на Таниос*, а другата — *Самарканд*. Беше се запознал с творчеството на Маалуф чрез *Градините на светлината*, творба, която пресъздаваше живота на Мани, мъдрецът от Месопотамия, основал манихейството. Почувства се изкушен да си купи и двата романа от ливанския автор, но успя да овладее импулса, животът му беше твърде сложен, за да си губи времето с литература. Въпреки това се позадържа, увлечен в четене и разлистване на различни издания. Пръстите му се докосваха до съвсем различни книги като *Креолската нация* от Жозе Едуардо Агуалуза и *Панталеон и посетителките* от Марио Варгас Лъоса. Перуанският автор го насочи към чилийската писателка Исабел Алиенде, така че почти неусетно запрелиства *Дъщерята на Фортуна*. На следващия рафт погледът му бе привлечен от странно заглавие върху красива корица — *Богът на дребните неща* от Арундати Рой, но усмивката му

се върна на лицето, когато зърна *Името на розата* от Умберто Еко. Страхотна книга, помисли си той, трудна, но интересна. Всъщност никой не беше успял така дълбоко да вникне в средновековния манталитет.

До класическата творба стоеше друга книга от същия автор, *Махалото на Фуко*. Томаш сви устни; още един клетник, обсебен от Фуко. Еко обаче бе късметлия в сравнение с него самия, помисли Томаш със заговорническа усмивка, не му се бе наложило да се мъчи с философа Мишел Фуко, а с физика Леон Фуко, безспорно достъпен. Доколкото си спомняше, Леон Фуко беше човекът, който през XIX век демонстрирал въртеливото движение на Земята чрез едно махало, което сега бе изложено в Музея на изкуствата и занаятите в Париж. Докато гледаше корицата, три думи привлякоха очите му. *Еко, махало, Фуко*. Смръщи вежди и за момент остана неподвижен, втренчен в думите, крещящи от корицата.

Еко, махало, Фуко.

Бръкна във вътрешния джоб на самото, извади непохватно портфейла, разтреперан, възбуден и дръпна измежду банкнотите от петстотин и хиляда шкудо малкото листче, на което беше надраскал ребуса на Тошкано. Ето го и въпросът на историка, в целия си блясък на загадка, която вече беше започнал да смята за неразгадаема:

QUAL O ECO DE FOUCAULT PENDENTE A 545? КАКВО Е ЕХОТО НА ФУКО, КЛОНЯЩО КЪМ 545?

Очите му зашариха между корицата на книгата и записания на листчето въпрос. *Ехо, Фуко, клонящ. Еко, махало, Фуко*. Заглавието на книгата беше *Махалото на Фуко* и беше написана от Умберто Еко. Професор Тошкано го питаше: „Какво е ехото на Фуко, клонящо към 545?“. На Томаш му просветна, сякаш осенен от божия светлина.

Fiat lux!^[6]

Не в книгите на Мишел Фуко се намираше ключът на ребуса, а в този роман на Умберто Еко за махалото на другия Фуко, Леон. Как можеше да е толкова глупав, удиви се на себе си Томаш. Отговорът на загадката е бил постоянно пред очите му, толкова прост и очевиден, толкова лесен, толкова логичен, но той така се беше вкопчил в Мишел

Фуко, че се беше отдалечил от правилния отговор. Всеки би разбрал веднага, че е препратка към махалото на Фуко, но не и той, учен, професор, почитател на философията. Идиот.

Впи отново поглед в книгата, след това — в листчето, очите му запрескачаха от едното до другото, докато вниманието му беше приковано от последния елемент на въпроса, в трите цифри преди въпросителния знак.

545.

С разтреперани пръсти, сякаш умираше от глад, а бе попаднал на пиршество, достойно за крале, той запрелиства книгата с непохватна припряност, нетърпелив да открие отговора, и спря, когато намери страница 545.

[1] Работилници в средновековните манастири, в които са били преписвани и украсявани ръкописите. — Б.р. ↑

[2] Пирът. — Б.р. ↑

[3] Проникване в чужд дом; взлом (англ.). — Б.р. ↑

[4] Указания, наставления (англ.). — Б.р. ↑

[5] Точно (англ.). — Б.р. ↑

[6] Да бъде светлина! (лат.). — Б.р. ↑

XII

Кварталът Алфама блестеше в цялата си живописна прелест, с порутените фасади на старите къщи, с балкони, отрупани със саксии и проснати дрехи пред големите прозорци. Чужд на зрелището, което представяше кварталът, преливащ от живот, Томаш вървеше с наведена глава, впил погледа си в каменната настилка на стръмните улички и безкрайните стъпала към крепостта, с вечната чанта с документи в дясната ръка, като тежко бreme, което влачеше нагоре по хълма. Не обръщаше внимание нито на приятните кафенета с маси на открито, нито на оживените кръчми и бакалници, нито на антикварните магазинчета и пъстрите занаятчийски дюкянчета, притиснати едно до друго в тесните криволичеши улички; изпълнен с облекчение, стъпи на Руа ду Шао да Фейра, премина през Порта де Сао Жорже и най-накрая се озова зад стените на крепостта Сао Жорже.

Капнал от умора и останал почти без дъх, спря под боровете на площад Праса де Армаш покрай заплашителната статуя на дон Афонсо Енрикеш, остави чантата за малко и се огледа наоколо, любувайки се на средновековните крепостни стени, ограждащи широк площад. Тук, в крепостта Сао Жорже, са живеели всички португалски крале, след като дон Афонсо Енрикеш отвоювал Лисабон от маврите през 1147 година. Дори и дон Жоао II и дон Мануел I, великите монарси от епохата на Великите географски открития, са живели в крепостта, издигната на хълма в центъра на града. Прекоси потъналия в зеленината на дърветата площад и се облегна на каменната стена, за да се полюбува на панорамната гледка към града, разпрострял се до хоризонта, и безметежното огледало на Тежо, което проблясваше отпред, уловено в огромната желязна конструкция на моста *25 април* в далечината.

Продължи покрай крепостната стена, докато стигна до едно кафене на открито в двора на бившата кралска резиденция, под сянката на исполинската кула Торе ду Пасо. Каменни лъвчета пазеха входа към двора, взрени в кръглите маси до стената и великолепната панорама.

Нелсън Молиарти му махна от една маса, поставена между дънера на старо маслиново дърво и огромно оръдие. Томаш се присъедини към него. Останаха на открито, макар че според Томаш сивото и хладно време не беше особено подходящо за обяд тук; американецът обаче не изглеждаше ни най-малко притеснен от зимния хлад и намираше мястото за много приятно. Размениха обичайните поздравии, поръчаха си обяд и след като преминаха през формалностите, които подобна среща изискваше, Томаш представи накратко откритията си по отношение на извършената от Тошкано работа.

— Въз основа на ксерокопията, които намерих в дома на вдовицата, и проучваните от него документи в библиотечни архиви в Лисабон, Рио де Жанейро, Генуа и Севиля може да се заключи, че професор Тошкано е посветил по-голямата част от изследването си на установяване на произхода на Христофор Колумб — заяви Томаш. — Проявявал е необикновен интерес към всички документи, които свързват откривателя на Америка с Генуа, и явно се е опитвал да се увери в тяхната достоверност. Онова, което ще ви покажа сега, са сведенията, които професорът е събрал, и заключенията, до които според мен е стигнал.

— Нека да изясним нещо — помоли Молиарти. — Можете ли да гарантирате, че професор Тошкано не е посветил почти никакво време на откриването на Бразилия?

— Работил е по темата, за която е бил нает, в началото на проекта, сигурен съм в това. Но в хода на проучвателната работа навярно се е натъкнал на някакъв документ, който го е отклонил от първоначалния план.

— Какъв документ?

— Нямам представа.

Молиарти поклати глава.

— *Son of a bitch!*^[1] — изпсува тихо. — Значи наистина ни е мамил през цялото време.

Американецът замълча. Томаш остана притихнал, изчаквайки събеседникът му да се успокои. Сервитьорът се появи с предястията, *foie gras saute*^[2] с пияна круша и цикория за американеца и козе сирене със захаросани домати *cherry*^[3], карамелизирана ябълка с мед и риган за госта. Изисканият вид на *hors d'oeuvre*^[4] помогна на Молиарти да се успокои.

— Да продължа ли? — попита Томаш веднага след като сервитьорът се оттегли.

— Да. *Go on.*^[5] — Взе вилицата и нетърпеливо посегна към *foie gras saute*. — Добър апетит.

— Благодаря — каза португалецът и опита карамелизираната ябълка. — Да видим какви документи свързват Колумб с Генуа. — Наведе се и извади един лист от чантата, която стоеше опряна до едно от крачетата на масата. — Това е ксерокопие на писмо сто и тридесет, изпратено от помощник-архиепископа на Гранада Пиетро Мартире д'Ангиера от Милано до граф Джовани Боромео на 14 май 1493 г. — Подаде листа на американеца. — Прочетете, моля.

Молиарти взе листа, разгледа го набързо и го върна.

— Том, извинявайте, но не разбирам латински.

— Извинете. — Португалецът посочи едно изречение в копието. — Тук се казва следното: *Redita ab Antipodibus ocidinis Christophorus Colonus, quidam vir ligur*.

— Какво ще рече това?

— Че от западните краища е пристигнал някой си Кристофорус Колонус, лигуриец. — Извади втори лист от чантата. — А в едно друго послание, изпратено до италианския кардинал Асканио, писмо сто четиридесет и две, споменава Колумб като *Colonus ille novi orbis repertor*, тоест „Колонус, откривателят на Новия свят“. — Вдигна пръст. — Забележете, Ангиера го нарича Колонус, а не Колумб.

— Къде са тези писма?

— Публикувани са през 1511 г. от германеца Якоб Корумбергер със заглавие *Legatio Babilonica* и са преиздадени през 1516 г. от Арналди Гуилелми, миланец, в книгата му *De Orbe novo decades*, разказ за историята на Кастилия, пълен с грешки.

— Но вие сте видели оригиналните писма, нали?

— Не, мисля, че не са оцелели.

— В такъв случай онези, които са ги публикували в сборниците, може да са сгрешили името на Колумб.

Томаш поклати глава утвърдително, докато лакомо поглъщаше остатъка от козето сирене.

— Поради липса на оригиналните текстове този въпрос е съвсем основателен. Всъщност същият въпрос възниква и при документите, свързани с произхода на Колумб. Не можем да знаем доколко

копистите са били стриктни при преписването на документите, не знаем и дали не са били правени опити за присвояване на националната принадлежност на откривателя чрез публикуване на фалшифицирани документи, в които са били променени ключови моменти от съдържанието. Както знаете, понякога е достатъчно да се промени само една запетая, за да се промени изцяло смисълът на текста. Като се има предвид, че нашият източник не са оригиналните писма на Ангiera, а копия от 1511 и 1516 година, би трябвало да допуснем, че е възможно името да е било подправено. Но това, което е валидно за името, е валидно и за произхода на Колумб. Ангiera е предполагал, че е от Лигурия, но дали копистите правилно са предали произхода на откривателя на Америка?

— Този Ангiera познавал ли е лично Колумб?

— Някои историци смятат, че е така, но истината е, че в писмо сто и тридесет той споменава мореплавателя като „някой си Кристофорус Колонус“. Ако говорим за друг човек, наричайки го „някой си“, се подразбира, че поне до този момент не го познаваме лично, нали?

— Така е — съгласи се Молиарти, докато приключваше с *foie gras saute*. — Нека да допуснем, че съществуват неясноти относно достоверността на текста на този там Ангiera. Но предполагам, че има и други документи, които свързват Колумб с Генуа?

— Има, да — усмихна се Томаш. — Друг италианец, венецианецът Анджело Тревизано, изпратил през 1501 година на един свой земляк превода на италиански на първото издание на *De orbe novo decades* от Ангiera, където споменава за приятелството между Ангiera и *Christophoro Colombo zenoveze*, установявайки за първи път така ясно връзката на мореплавателя с Генуа.

— Виждате ли?

— Проблемът е, че професор Тошкано не се е доверявал на истинността на информацията в това издание, цитирайки по този повод в бележките си съмненията на изследователя Байери Бертоломеу. Прочетох Бертоломеу и видях, че този автор се съмнява в автентичността на текста от Ангiera, тъй като всичко му изглеждало нагласено така, че да отговаря на вкуса на ерудираната италианска читателска публика. *De orbe novo decades* е сензационен текст за времето си, нещо като писмата на Америго Веспучи за Новия свят. Не

се казва самата истина, а онова, което публиката иска да чуе. А италианците държали да чуят, че *la grande scoperta*^[6] е дело на италианец.

— Хм — промърмори Молиарти, като се почесваше по брадичката. — Малко спекулативно ми звучи.

— Спекулативно е наистина — съгласи се Томаш. — Но в крайна сметка, какво не е спекулативно около Колумб? — Усмихна се. — И дотам ще стигнем. Искам само да ви кажа, че Тревизано публикувал през 1504 г. *Libretto di tutte le navigationi di Re di Spagna*, където отново става дума за *Christoforo Colombo zenoveze*.

Молиарти махна към чантата на историка.

— Имате ли ксерокопие на този откъс от текста?

— Не — поклати глава Томаш. — Не е останал запазен нито един екземпляр от *Libretto*.

— И откъде знаете какво пише в него?

— Цитиран е от Фраканцано да Монталбодо в *Paesi nuovamente ritrovati*, издадена през 1507 г.

— Това е достатъчно, нали?

— Да, ако приемем принципа на вторичните извори. И все пак безспорен факт е, че не разполагаме с достъп до оригиналния текст и трябва да предвидим всички възможни последствия от това. От друга страна, важно е да се подчертае, че Тревизано не е познавал Колумб лично, поради което също се с ограничил с цитиране на други, в случая на Ангiera. Тоест, Монталбодо цитира Тревизано, който пък цитира Ангiera. — Потърси някаква бележка в бележника си. — Освен това, самият Монталбодо твърди, че „след римляните, само италианците открили земи“. Това невероятно изявление е толкова абсурдно, че издава намерението на автора, а то е да докаже, че всички откриватели са италианци, дори и онези, които в действителност не са. — Вгледа се в събеседника си. — Както разбирате, достоверността на информацията, получена при тези условия и при наличието на предпоставени тези, е доста съмнителна.

— Тогава да се абстрахираме от Тревизано. Какво остава?

— Доста неща. — Томаш извади папка с ксерокопия от чантата. — През 1516 г., десет години след смъртта на Колумб, един генуезки монах, Агостино Джустиниани, епископ на Небио, публикувал текст на няколко езика, озаглавен *Psalterium Hebraeum, Graecum, Arabicum et*

Chaldeum, etc.^[7], който се оказал манна небесна от непозната дотогава информация. Джустиниани разкрил, че откривателят на Новия свят Кристофорус Колумбус бил роден в Генуа, *patria Genuensis*, родителите му били бедни плебеи, *vilibus ortus parentibus*, баща му бил *carminatore*, даракчия, поради което дори не бил назован по име. Пак според Джустиниани, Колумб също бил даракчия с основно образование. Преди да се спомене, мореплавателят оставил една десета от приходите си на *Ufficio di San Giorgio*, банката „Сан Джорджо“ в Генуа. Тази информация е повторена от Джустиниани в друга книга, *Castigatissimi Annali*^[8], публикувана посмъртно през 1537 г., където е променена само професията на Кристофорус. Вече не бил даракчия, а тъкач на коприна.

— Донякъде съвпада с онова, което знаем днес за Колумб.

— Без съмнение — призна Томаш. — Все пак в бележките си професор Тошкано е посочил някои спорни моменти, които е открил в информацията, предоставена от Джустиниани в *Psalterium* и в *Castigatissimi Annali*. Първо, Колумб не е могъл да остави на банката в Генуа една десета от своите приходи, защото е умрял в мизерия. А една десета от нищо си е нищо. — Усмихна се. — Но това е само забавна подробност. По-сериозно е твърдението, че Колумб бил слабо образован тъкач, тъй като то ни поставя в доста озадачаваща ситуация. Ако той е тъкал коприна и е бил невеж селяндур, откъде, по дяволите, е натрупал напредничавите знания върху космографията и мореплаването, които са му позволили да плува в непознати морета? Как е възможно при тези условия да му поверят не един кораб, а цяла флотилия? Как е успял да стигне до поста адмирал? Нима е допустимо такъв плебей да се ожени за доната Филипа Мониж Перещрело, португалка от благородническо потекло, потомка на Егаш Мониж и родственица на генерал дон Нуно Алвареш Перейра, в епоха на големи класови предразсъдъци, когато връзките между мъже от народа и жени от благороднически произход са били абсолютно немислими? По какъв начин този невежа е получил достъп до кралския двор на великия дон Жоао II, най-могъщия и най-ерудирания монарх в онази епоха? — Професорът размаха копията на водените от Тошкано бележки. — Ясно е защо за професор Тошкано всичко това е било лишено от смисъл. Освен всичко, Джустиниани не е познавал лично мореплавателя и е бил принуден да цитира сведения от чужди

източници. Синът на Колумб, Ернандо Колон, обвинил Джустиниани в неточност и посочил редица фактически грешки, които лесно можело да бъдат проверени, намеквайки, че генуезкият автор е дал фалшива информация и по отношение на *en este caso que es oculto*^[9], странен израз от книгата на Ернандо, за който се предполага, че се отнася до произхода на баща му.

— *I see*^[10] — промълви Молиарти мрачно. — И какво още?

— Що се отнася до италианските претенции от XVI век, засега ще спрем дотук.

Сервитьорът прекъсна разговора с обяда. Вдигна празните чинии от предястията и сервира филе от морски дявол с лимон за Молиарти и порция скариди и речни раци на фурна с доматиен сос, лимон и каперси за Томаш, плюс качамак от бяла царевича с миди. По поръчка на американеца сервитьорът наля в чашите им изстудено *Casal Garcia*^[11].

— В Португалия предпочитам риба пред всичко друго — сподели Молиарти, докато изстискваше лимона върху филето. — Риба на скара и студено зелено вино.

— Не е лошо, никак не е лошо — съгласи се Томаш със забодена на вилицата скарида.

— Ммм, прекрасно! — възклицаваше Молиарти, докато хапваше от рибата. Направи жест с вилицата по посока на госта си. — Няма ли други?

— Какви други?

— Ммм... хроникьори от петнадесети век, които да споменават Колумб.

— Има иберийски автори. — Томаш отпи глътка вино. — Да започнем от португалците. Руи де Пина в началото на XVI век говори за „Кристован Колонбо, италианец“. Гарсия де Резенде го повтаря през 1533 г., както и Антонио Галвао — през 1550 г. Дамиао де Гояш — през 1536 г., Жоао де Баруш и Гашпар Фрутуозо през 1552 г. уточняват генуезкия произход на мореплавателя, като повечето го наричат Колом.

— Много хора твърдят едно и също нещо...

— Наистина, така е — съгласи се Томаш. — Но само Руи де Пина заслужава доверие, защото е бил съвременник на събитията и вероятно е познавал лично Колумб. Останалите хронисти просто повтарят чужди думи, негови или на италианците, които вече споменах. Едните пишат, че Колумб е италианец, защото Пина вече го

е бил казал, други споменават генуезкия му произход, защото такава е било общоизвестното становище на Тревизано, Монталбодо и Джустиниани.

— Смятате ли твърдението на Пина за истинно?

— Абсолютно.

— Много добре — усмихна се Молиарти, потривайки ръце от задоволство.

— Но трябва да кажа, че докато преглеждах записките на професор Тошкано, установих с почуда, че той е имал някакви съмнения.

— Съмнения ли?

— Да — потвърди Томаш, свивайки устни. — Но не е изложил основанията за съмненията си. Само е отбелязал с молив в полето на копие от микрофилма на *Хроника на крал дон Жоао II*, която се намира в Торе ду Томбо, нещо много интересно. — Погледна към копие, за което ставаше дума. — „И таз добра“, това е написал и после е добавил: „Хитреци“.

Молиарти бе видимо заинтригуван.

— Какво, по дяволите, означава това?

— Нямам никаква представа. Ще трябва да го проуча.

Американецът поклати примирено глава.

— Добре, а другите иберийски автори?

— Вече споменах португалците, остават испанците. Нека да започнем с викарий Андрес Берналдес, който публикувал през 1518 г. *Historia de los Reyes Católicos*. Та нашият приятел Берналдес твърди, че Колумб е роден едновременно в два града, Милано и Генуа.

— Как така? Роден е в един или в друг град.

— Не и ако се вярва на Берналдес. Изданието на книгата му от Гранада, 1556 г., определя Милано като месторождение на Колумб, докато мадридското издание на същата книга от 1570 г. вече посочва Генуа като негов роден град.

— Но не казахте ли, че книгата е публикувана през 1518 г.?

— Да. Но не е запазен нито един екземпляр от първото издание. Най-старите са от Гранада и Мадрид и се разминават по отношение на този основен факт.

Американецът завъртя очи нетърпеливо.

— Next.^[12]

— Следващият в списъка също е испанец. — Показа малък свитък от ксерокопия. — Гонсало Фернандес де Овиедо започнал да публикува своята *Historia General y Natural de las Indias* през 1535 г. Овиедо цитира италианци, чиито становища относно произхода на Колумб се разминават. Според него едни твърдели, че мореплавателят бил от Савона, други — че е от Нерви, а трети — от Кугурео. Овиедо не е познавал лично Колумб и цялата информация, с която разполагал, била от типа „чух едни италианци да казват“. — Прибра копията в чантата. — С други думи, Овиедо си остава също източник втора ръка.

Американецът въздъхна отегчено:

— *What else?*^[13]

— Остават ни документите, публикувани в по-късни времена, след XVI век, както и три много важни текста, като се има предвид кои са авторите.

Направи драматична пауза, която събуди любопитството на Молиарти.

— И кои са те?

— Испанският историк Бартоломе де лас Касас, синът на Колумб Ернандо Колон и самият Христофор Колумб.

— Много добре.

— Да започнем с Бартоломе де лас Касас, хронист, съвременник на Колумб, който дава най-много сведения за откривателя на Америка. Лас Касас е писал своята *Historia de las Indias* в периода между 1525 и 1559 година. Твърди, че се е запознал с Колумб при пристигането му в Испания и е получил достъп до документите, които са били съхранявани в манастира „Конвенто де лас Куевас“ в Севиля. Според него родината на Колумб е Генуа.

— А! — възкликна Молиарти, надвесен над масата, изтривайки в салфетката остатъците от рибното филе. — Ето един сигурен източник.

— Без съмнение — потвърди Томаш, дъвчейки едно раче. — За съжаление, и тук се сблъскваме с някои неясноти. На първо място, *Historia de las Indias* е била публикувана едва през 1876 г., повече от три века след като е била написана. Можем само да гадаем през чиито ръце е минала през това време. Факт е, че професор Тошкано е открил изтрити и вмъкнати нови редове в оригиналния ръкопис. Вторият проблем е свързан с достоверността на текста на Лас Касас.

Испанският учен Менендес Пидал е открил преиначавания и неточности, както е видно от твърдението му, че се е запознал с Колумб при пристигането му в Испания.

— Не го ли е познавал?

— Да видим — каза Томаш с писалка в ръка. — Христофор Колумб е пристигнал в Испания през 1484 г., идвайки от Португалия. — Написа 1484 на гърба на едно от ксерокопията. — Лас Касас е роден през 1474 г. — Написа 1474 под предходната дата, знака минус и тегли черта. — Това означава, че Лас Касас се е запознал с Адмирала, когато е бил едва десетгодишен и в момент, когато Колумб все още не е бил известен. — На гърба на копие то пишеше $1484 - 1474 = 10$. — Смятате ли, че е възможно десетгодишно дете да запомни среща с човек, комуто по онова време, осем години преди откриването на Америка, никой не е обръщал ни най-малко внимание?

Молиарти въздъхна отново и сведе очи.

— Наистина...

— Да минем сега на най-важния свидетел, като изключим самия Колумб. — Прибра писалката във вътрешния джоб на самото и извади една книга от чантата. — Ернандо Колон, вторият син на Адмирала, роден от връзката му с испанката Беатрис де Арана, е автор на *Historia del Almirante*. — Показа книгата със заглавие *Животът на Адмирала* на испански език, която си беше купил в Севиля. — Тук несъмнено би трябвало да открием истинска златна мина от информация. Ернандо Колон е син на Адмирала и никой не би дръзнал да оспорва фактите. Имал е привилегирован достъп до информацията. И така, Ернандо бърза да поясни, че е написал биографията, защото други се били опитали да го направят, без да познават истинските факти. Сред фалшификаторите посочва специално Агостино Джустиниани, генуезец, който обявил пред света, че първоначално Колумб бил обикновен тъкач от Генуа.

— Ернандо не е ли потвърдил, че баща му е от Генуа?

— Тъкмо в това е въпросът. Синът на Колумб не твърди категорично, че баща му е от Генуа. Дори обратното. Ернандо съобщава, че е пътувал три пъти до Италия — през 1516, 1529 и 1530 г., за да провери доколко са основателни всеизвестните твърдения. Издирвал роднини, разпитвал различни хора с фамилното име Колумб и се ровил в нотариалните архиви. Нищо. И при трите си пътешествия

из района на Генуа не намерил и следа от какъвто и да било роднина. Ернандо обаче открил потвърждение за италианския произход на баща си в Пиаченца, в чието гробище, според него, имало гробници с герба и епитафии, отнасящи се до фамилията Колумб. Той се уверил, че неговите предци били с благородна кръв и отрекъл твърденията, че баща му бил необразован, изтъквайки факта, че само човек с висока култура би могъл да рисува географски карти и да извърши велики подвизи. *Животът на Адмирала* описва подробно пристигането на баща му в Португалия. Пише, че баща му заминал заради „един мъж на име Коломбо“, когото по-късно идентифицира като Коломбо Младия. По време на битка в морето, някъде между Лисабон и нос Сао Висенте, в Алгарве, Кристовао паднал във водата и успял да се спаси, като преплувал двете левги до брега, вкопчен в едно гребло. После заминал за Лисабон, където, според Ернандо, „се намирали мнозина от неговия генуезки край“.

— Ето на! — възкликна Молиарти с триумфална усмивка. — Доказателство, приведено от самия син на Колумб.

— Бих се съгласил с вас — прекъсна го Томаш, — ако можехме да бъдем сигурни, че самият Ернандо Колон е написал това.

Американецът отметна глава назад от почуда.

— А не е ли?

Историкът прегледа копията със записките на Тошкано.

— Както изглежда, професор Тошкано е имал своите съмнения.

— Какви съмнения?

— Съмнения относно достоверността на текста, основаващи се на някои странни противоречия и неоснователни твърдения в него — поясни Томаш. — Да започнем с ръкописа. Ернандо Колон завършил книгата си, но не я публикувал. Умрял, без да остави наследници, поради което ръкописът преминал у племенника му Луиш де Колон, най-големия син на португалския му брат Диого Колом. През 1569 година един генуезец на име Балиано Форнари се обърнал към Луиш с предложението да публикува *Животът на Адмирала* на три езика — латински, кастилски и италиански. Племенникът на Ернандо се съгласил и предал ръкописа на въпросния генуезец. Форнари отнесъл книгата в Генуа, превел я и през 1576 г. публикувал във Венеция италианския вариант, обявявайки, че го е направил, за да могат всички да узнаят „тази история, чиято слава би трябвало първо да споходи

Генуа, родина на великия мореплавател“. Забравил за останалите два обещани варианта, включително кастилския, след което ръкописът изчезнал. — Томаш посочи екземпляра на испански на книгата на Ернандо Колон. — Тоест това, което се намира тук, не е оригиналният текст на кастилски, а превод от италиански, който на свой ред е превод от кастилски, поръчан от генуезец, който си признава, че иска да прослави Генуа. — Остави томчето на масата. — С други думи, става въпрос за още един източник втора ръка.

Молиарти потри очи, изморен от заплетената интрига.

— А кои са неоснователните твърдения?

— На първо място, споменатите гробници с герба и епитафиите на фамилията Колумб от Пиаченца. При посещението на гробището на града се оказа, че тези гробници съществуват наистина, но не с името Колумб. Те са на Колона. — Усмихна се. — Ако се вярва на бележките на професор Тошкано, изглежда, ръката на генуезки преводач се е намесила тук, преиначавайки Колона на Колумб. Всъщност в един друг пасаж преводачът е оставил латинското название на Колон, Колонус, а не Колумбус, влизайки така в противоречие с версията, че гробниците били на фамилия Колумб.

— Но Ернандо не твърди ли, че баща му тръгнал да странства по море заради някой си Коломбо Малкия от неговата фамилия?

Томаш се разсмя.

— Коломбо Младия, Нелсън. Младия. — Разлисти екземпляра на *Животът на Адмирала*. — Наистина така се твърди в книгата. Всъщност Колумб Младия е бил корсар и невинаги се е наричал Колумб. Става въпрос за Йордже Бисипат, когото италианците нарекли с прякора Колумб Младия, за да го различават от Колумб Стария, както бил известен нормандецът Гийом Кулон, наречен Коломбо по аналогия с френския израз *soupir long*, „дългия удар“.

— Каква бъркотия.

— Така е. Но въпросът е друг. Как би могло Колумб да бъде фамилно име на бащата на Ернандо, след като Колумб Младия е било просто прякор? Единственото възможно предположение е, че и тук се е намесил преводачът, обърквайки нещата, които не е разбирал, и установявайки с *motu proprio*^[14] семейна връзка между Кристовао и Колумб Младия, каквато очевидно не е съществувала.

Молиарти унило се облегна на стола. Беше приключил с филето и отместил чинията настрана.

— Добре, независимо дали е Колона или Колумб, Пиаченца или Генуа, факт е, че Ернандо определя месторождението на баща си в Италия.

— Да, но професор Тошкано не е бил съвсем сигурен в това — отвърна Томаш, загледан в бележките. — Както в записките си, така и в полето на *Животът на Адмирала*, до абзаца, в който се посочва Пиаченца като родно място на Кристовао, Тошкано е написал с молив, че родом от този град вероятно не е бил мореплавателят, а доната Филипа Перещрело, първата жена на Колумб и майка на Диого Колон. Тошкано е бил склонен да вярва, че в оригиналния текст на Ернандо Пиаченца е бил посочен като вероятното родно място на доната Филипа и че италианският преводач е преиначил абзаца, замествайки името на доната Филипа с това на Кристовао. Всъщност Тошкано е написал тук италианската поговорка *Traduttori traditori*, което ще рече: „Преводачи предатели“.

— Това е спекулативно.

— Истина е. Но искам да ви напомня, че почти всичко около Колумб е спекулативно, защото личността му е обгърната от тайни и противоречия. — Отново се загледа в *Животът на Адмирала*. — Да видим и другите неоснователни твърдения, отбелязани от професор Тошкано, които подкрепят хипотезата, че Ернандо Колон не е техен автор. Например обяснението, че баща му, след като се добрал до брега, отишъл в Лисабон, където „се намирили мнозина от неговия генуезки край“.

— Ето ви една безспорна следа.

— Нека да помислим заедно, Нелсън. Не разказва ли самият Ернандо страници преди това, че е ходил до Генуа и не е намерил никакви роднини? Не твърди ли същият Ернандо, че баща му най-вероятно произхожда от Пиаченца? Как, след всичко това, се оказва, че баща му е от Генуа? В един момент не е от Генуа, а в следващия вече е. Пълна безсмислица. — Пак се зачете в ксерокопията на записките. — Ето още едно място, където професор Тошкано отново е употребил израза *Traduttori traditori*, подозирайки преводача в неправомерна намеса. — Взе други копия. — Всъщност има и други противоречия в *Животът на Адмирала* и те са толкова много, че отец Алехандро де ла

Торе и Велес, каноник в катедралата в Саламанка, който добре познава творбата на Ернандо, стигнал до заключението, че книгата е била „допълнена и подправена от чужда ръка“.

— Искате да кажете, че всичко в нея е лъжа?

— Не. *Животът на Адмирала* без ни най-малко съмнение е била написана от Ернандо Колон, никой не оспорва това. Противоречията и необоснованите твърдения в текста могат да бъдат обяснени по два начина. Или Ернандо е бил абсолютно непоследователен, което изглежда малко вероятно, или някой е фалшифицирал ключови детайли от ръкописа, нагаждайки ги към вкуса на публиката в Италия, където книгата е била публикувана първоначално.

— Кой?

— Отговорът на този въпрос ми се струва очевиден. Би могъл да е само Балиано Форнари, генуезецът, който получил ръкописа от Луиш де Колон и публикувал само италианския превод, признавайки открито, че би желал славата от откриването на Америка да отиде първо „в държавата Генуа, родина на великия мореплавател“.

Молиарти нетърпеливо махна с ръка.

— По-нататък.

— Много добре — каза Томаш. — Нека да преминем към последния свидетел, определено най-важния от всички.

— Колумб.

— Точно така. Свидетелството на самия Христофор Колумб, *El Almirante*.

Сервитьорът се върна с подноса, отнесе празните чинии и остави на масата мармалад и плато с португалски сирена. Двамата мъже си сервираха сирене *кейжо да сера*, потопиха парченца в мармалада и ги погълнаха лакомо.

— Та какво е казал Колумб? — попита Молиарти, облизвайки парченце сирене, което се беше залепило за палеца му.

Португалският историк пое дълбоко дъх, преди да отговори, и прегледа ксерокопията, прибрани в чантата му.

— Днес знаем, че Колумб през целия си живот е крил миналото си. Наричаме го Колумб, но не съществува нито един документ, в който той самият да се назовава с това име. Нито един. В ръкописите, достигнали до нас, Колумб винаги се е представял като Колом или Колон. Това е факт, който никой не оспорва и който доста затруднява

застъпниците на генуезката теза. Ако откривателят на Америка и тъкачът на коприна от Генуа са едно и също лице, как да си обясним факта, че мореплавателят никога не е използвал името на тъкача? Генуезците, които обвиняват антигенуезците в спекулативност при излагане на тезите си, сами прибягват до спекулативни хипотези, за да обяснят този странен факт. Човекът, когото днес наричаме Христофор Колумб, никога, доколкото ни е известно, не се е представял с това име и освен това умишлено е прикривал произхода си.

— Искате да кажете, че той никога не е казвал къде се е родил?

— Колумб е внимавал произходът му да не излезе наяве, с изключение на един-единствен случай. — Показа ксерокопията, които беше отделил. — *Mayorazgo*.

— *Mayor*... какво?

— *Mayorazgo*, или Майорат. Става въпрос за завещанието от 22 февруари 1498 г., с което се узаконяват правата на Диого Колом, първородния син на Адмирала, в навечерието на третата му експедиция до Новия свят. — Томаш хвърли поглед върху текста. — В този документ Колумб припомня на короната приноса си към нацията и призовава „католическите крале“ и техния първороден син принц Хуан да защитават неговите права: ... *mis oficios de Almirante del Mar Oceano, que es de la parte del Poniente de una raya que mando asentra imaginaria, su Alteza sobre a cien leguas sobre las islas de las Acores, y otros tanto sobre las de Cabo Verde*^[15]. Чрез това завещание Колумб отдава тези права на своя син Диого, посочвайки, че първородният му син ще наследи законното име на баща си и неговите предци, *llamados de los de Colon*^[16]. В случай че Диого умре, без да остави наследници от мъжки пол, правата му да се прехвърлят на неговия полубрат Ернандо, после на брата на Колумб, Бартоломеу, после на другия брат и така нататък, докато има мъжки наследници. — Томаш вдигна глава и впери погледа си в Молиарти. — Обърнете внимание на тази важна подробност. Колумб не е казал: ... *llamados de los de Colombo*, когато говори за себе си и своите предци. Казва: ... *llamados de los de Colon*.

— Разбрах вече — с мрачен вид процеди през зъби американецът. — А произходът?

— И дотам ще стигнем — вдигна ръка историкът към своя събеседник за малко търпение. — *Mayorazgo* постановява, че част от рентата, на която Адмирала имал право, трябвало да отиде в *Ufficio di*

San Giorgio, и дава строги указания относно това как неговите наследници би трябвало да подпишат всички документи. Колумб искал те да не използват фамилното име, а само титлата *El Almirante* под странна пирамида от инициали и точки. — Томаш показва друг лист. — И ето че стигнахме до онази част, която ви интересува, Нелсън. Вас, а както изглежда, и Тошкано. В даден момент при съставянето на завещанието Колумб е направил нещо безпрецедентно. Адмирала припомня на владетелите, че е служил в Кастиля, *siendo yo nacido en Genova*, бидейки роден в Генуа.

— Аха! — възкликна Молиарти и почти подскочи на стола. — Това е доказателството!

— Спокойно, имайте търпение — каза Томаш, смеейки се на ентузиазма на американеца. — На друго място в *Mayorazgo* Колумб нарежда на своите наследници да поддържат връзка с Генуа, *pues que della sali y en ella naci*^[17].

— Виждате ли? В какво се съмняваме тогава?

— Всичко е много ясно — съгласи се Том със саркастична усмивка. — Стига да е истина.

Ентузиазмът на Молиарти помръкна. Погледна събеседника си с недоверие, което бързо премина в негодувание.

— По дяволите — избухна той. — Да не би да ми казвате, че всичко това е лъжа? Каква наглост!

— Спокойно, Нелсън, спокойно! — помоли Томаш, изненадан от неочакваното избухване, и вдигна ръце в знак, че се предава. — Нека да се разберем. Аз не определям кое е истина и кое — лъжа. Просто проучих документите и свидетелствата, прегледах записките на професор Тошкано и проследих мисълта му. В края на краищата вие ме наехте за това, нали? И така, убедих се, че професор Тошкано е имал силни съмнения относно някои аспекти от живота на Христофор Колумб, считани за доказани. Вървейки по стъпките му, аз ви представям уязвимите места по отношение на достоверността, които открих в документите и свидетелствата. Ако ние приемем за легитимни всички съществуващи документи и свидетелства, историята на Адмирала изглежда недействителна. Той би трябвало да се е родил едновременно на няколко места и да има няколко имена. Това не е възможно. След като направим равносметка, вие ще трябва да прецените кои от документите и свидетелствата са фалшиви и кои са

истински. За тази цел е необходимо да сте наясно с противоречията и необоснованите твърдения във всеки от тях. Когато имате цялата информация, ще можете да направите своя избор. Ако желаете Колумб да е генуезец, достатъчно е да пренебрегнете противоречията в документите, които поддържат тази теза, разрешавайки ги по чисто спекулативен път. Обратното също е валидно. Но бих искал да ви кажа, че аз не смятам да оборвам генуезката хипотеза. В интерес на истината, произходът на Христофор Колумб изобщо не ме интересува. — Направи пауза, за да подчертае смисъла на казаното. — Това, което се опитвам да направя в момента, е да възстановя изследванията, проведени от професор Тошкано, за което бях нает, а също и да ви изложа резултатите от собствените си проучвания, свързани с всеки един документ. Нищо повече.

— Имате право — отстъпи Молиарти, вече по-спокоен. — Моля да ме извините, това беше прибързана реакция. Моля, продължете.

— Добре — продължи Томаш. — Както ви казах, в *Mayorazgo* Колумб на два пъти споменава открито и ясно, че Генуа е родният му град. Но не е само това. По-нататък за трети път заявява, че „Генуа е велик и могъщ град не само заради морето“, и няколко страници след това добавя една четвърта препратка, приканвайки своите наследници да се помъчат „да работят винаги за честта, добруването и величието на град Генуа, полагайки всички усилия и средства, за да защитят и допринесат за още по-голямото благо и слава на републиката им“.

— Значи Колумб на четири пъти споменава Генуа, като в две от препратките заявява открито, че е роден там.

— Правилно — потвърди Томаш. — Което означава, че всичко зависи от преценката за достоверността на този документ. Съществува заверен екземпляр на *Mayorazgo* от 1501 година, открит едва през 1925 г., който се съхранява в Централния архив в Симанкас. Донесох ксерокопие от копие на нотариалния препис на оригинала на *Mayorazgo*, който се пази в Главния архив на Индиите в Севиля. — Показа копията, които беше направил в Севиля. — Казаха ми, че оригиналът на нотариалния препис е изчезнал още през XVI век, но не съм убеден, че това е истина. Единственото нещо, което мога да твърдя със сигурност, е, че в Главния архив на Индиите има само копие. Предполагам, че е същото копие, което е изиграло решаваща роля в *Pleyto Sucesorio*, прочутия съдебен процес, заведен през 1578 г., за да

се определи законният наследник след смъртта на дон Диего, внук на Диого Колом и правнук на Христофор Колумб. Добре е да напомним, че според *Mayorazgo*, наследниците могат да бъдат само от мъжки пол, носещи фамилията Колон. В явно противоречие с установените от Адмирала наследствени права съдът решава да приеме и името Колумб и тази информация се разгласява в Италия. И понеже Христофор Колумб е имал право над част от богатствата от Индиите, според договореното с „католическите крале“ през 1492 г., новината, че всеки, който носи името Колумб, би могъл да претендира за наследствени права, събужда небивал интерес. Оказало се, че името Христофор Колумб е относително често срещано име в Италия, поради което съдът поискал от кандидатите да представят документи, удостоверяващи, че сред прадедите им има двама братя Бартоломео и Якоб, чийто баща се казва Доменико. Трима кандидати отговорили на това изискване. От тримата италианци останал само един, някой си Балдасаре Колумб от Кукаро Монферато, малко селище от Пиемонт. Балдасаре е трябвало да се пребори с испанските наследници на Колумб и точно по времето на този процес един испански адвокат, наречен Верастеги, показал копието на преписа, доказвайки, че е заверено от принц Хуан на 22 февруари 1498 г., датата на издаването на завещанието.

— Кой е принц Хуан?

— Първородният син на „католическите крале“.

— Значи вие имате копие от нотариалния препис, заверен от принца наследник и все още се съмнявате в достоверността на завещанието?

— Нелсън — каза Томаш приглушено, — принцът е починал на 4 октомври 1497 година.

— И какво следва от това?

— Ами след като е умрял през 1497 година, как е могъл да завери нотариалния препис от 1498?

Молиарти застина за един безкраен миг, впил поглед в събеседника си.

— Да... — каза накрая.

— Това, драги ми Нелсън, е много тежка техническа грешка, която буди съмнения относно достоверността на копието на

Mayorazgo. Но най-лошото е, че не е единственото противоречие в документа.

— И друго ли има?

— Разбира се, че има. Вижте само този израз на Колумб. — Взе един лист от текста. — *Lo suplico al Rey y a la Reina, Nuestros senores, y al Principe Don Juan, su primogenito, Nuestro Senor...*^[18] — Вдигна глава и погледна американеца. — Същият проблем. Колумб отправя молба към принц Хуан, сякаш е жив, докато принцът се е споминал предишната година, едва деветнадесетгодишен. Събитието е било толкова разтърсващо за времето си, че целият двор пазил строг траур, а обществените и частните институции били затворени за четиридесет дни, траурни знаци имало по зидовете и портите на всички испански градове. Как да допуснем в такъв случай, че Адмирала, който е бил приближен на кралския двор и най-вече на кралицата, не е бил осведомен за смъртта на принц дон Хуан? — Професорът се усмихна и поклати глава. — А сега чуйте това. — Пак заби очи в ксерокопията. — *Habra el dicho Don Diego* — прекъсна, за да поясни, че Диего е Диого на кастилски, и продължи: — *o cualquier otro que heredar este Mayorazgo mis oficios de Almirante del Mar Oceano, que es de la parte del Poniente de una raya que mando asentar imaginaria, su Alteza sobre a cien leguas sobre las islas de las Acores, y otros tanto sobre las de Cabo Verde*^[19]. — Стрелна с поглед Молиарти. — Това изречение е пълно с противоречия. На първо място, как е възможно великият Христофор Колумб да твърди, че Кабо Верде и Азорските острови са на един същ меридиан? Нима той не е знаел онова, което всички моряци от онова време са знаели и което е било факт, че Азорските острови се намират по на запад от Кабо Верде? Нима някой би повярвал, че откривателят на Америка, който е бил на тези два португалски архипелага, би могъл да твърди подобно нещо? Второ, трябва да отбележим, че това за стоте левги е било включено в папската була *Inter caetera* от 1493 г. и се отнася до Договора от Алкасовас/Толедо. Но въпросът е друг. През 1498 г., когато е бил подписан *Mayorazgo*, вече е бил в сила Договорът от Тордесиляс, известен на Колумб факт, тъй като самият той е бил в основата на това разделение на света между Португалия и Испания. Как да си обясним факта, че Адмирала използва изрази от папска була, отнасящи се до договор, който вече не е бил в сила? Трето, употребявайки израза *de una raya que mando asentar imaginaria, su*

Alteza, той без време допуска смъртта на кралица Исабел, която се споминала през 1504 г., шест години по-късно. Как е възможно Колумб да се обръща към двамата „католически крале“ в единствено число? Нормалното би било, както е видно във всеки документ от онова време, да използва обръщението *sus Altezas*, „Ваши величества“. Нима Колумб е решил да засегне един от монарсите, игнорирайки неговото съществуване? Или този документ е бил написан след 1504 г., когато вече е имало само един монарх, от някой фалшификатор, който е пропуснал тази подробност, променяйки само датата 1498 г.?

— *I see* — обади се унило Молиарти. — Това ли е всичко?

— Не, Нелсън. Има още. Трябва да отбележим факта, че в *Mayorazgo* Христофор Колумб споменава точно четири пъти Генуа. И в два от случаите заявява открито, че това е градът, където се е родил. — Облегна се на стола и подреди листовите. — Впечатляващо. Христофор Колумб цял живот е крил своя произход. Бил е обсебен от тази тайнственост до такава степен, че психиатърът Чезаре Ломброзо, създател на криминологията, го смята за параноик. От Ернандо Колон знаем, че след откриването на Америка през 1492 г. Адмирала станал още по-потаен. Чуйте какво казва Ернандо в *Животът на Адмирала*. — Отвори книгата и прочете един подчертан абзац: — *Quando fue su persona a proposito y adornaba de todo aquello, que convenia para tan gran hecho, tanto menos conocido y cierto quiso que fuese su origen y patria*^[20]. — Вгледа се в събеседника си. — С други думи, колкото по-известен ставал Колумб, по-малко желаел да се знае за произхода и родината му. Значи толкова време е пазил в тайна мястото, където се е родил, толкова труд да покрие тези факти с мълчание и изведнъж, без видима причина, се разсипва от излияния за Генуа в своето завещание, обезсмисляйки с един замах всичките си предишни усилия. Според вас това има ли някакъв смисъл?

Молиарти въздъхна.

— Обяснете ми, Том. Това означава ли, че завещанието е фалшиво?

— До това заключение, Нелсън, е стигнал испанският съд. И станало така, че наследството било присъдено накрая на дон Нуно де Португал, друг внук на Диого Колом.

— Ами онзи заверен препис на документа от 1501 г., пазен в Централния архив в Симанкас? Той също ли е фалшив?

— Да.

— Е, нищо не разбирам. Как може заверен и подпечатан с кралски печат документ да е фалшив?

— Онова, което се пази в Централния архив в Симанкас е регистрационна книга на Кралския печат на кралския двор, отнасяща се до месец септември 1501 година. Но въпросната заверка е анахронична, тъй като в нея се споменава принц дон Хуан, който вече не е бил между живите. — Допря показалец до слепоочието си. — Никога кралският двор не би заверил документ, адресиран до първородния принц, при условие че той вече е бил покойник. Това е абсолютно недопустимо. — Замълча за малко. — Обърнете внимание на това, което ще ви кажа. Имало е истинско завещание, но то е изчезнало. Някои историци, като испанеца Салвадор де Мадариага например, допускат възможността, че документът е бил фалшифициран, макар да смятат, че фалшифицираното завещание до голяма степен се основава на изгубения оригинален документ. — Прегледа бележките си. — Мадариага казва следното: „Голяма част от приложените клаузи вероятно са истински, но само *вероятно*“. В това число и странната пирамида от подписи. Такова е и становището на историка Луис Уйоа, който разкрива, че фалшифицираното копие на преписа на *Mayorazgo*, представено от някакъв адвокат на име Верастеги, е минало през ръцете на Луиза де Карвахал, омъжена за някой си Луис Бусон, известен фалшификатор на документи.

— А професор Тошкано? Какво е смятал той?

— Професор Тошкано явно е бил на едно мнение със съда, Мадариага и Уйоа, споделяйки хипотезата за фалшифицирано завещание, изготвено на основата на оригиналното изгубено завещание. Защото простото фалшифициране не би могло да обясни очевидните несъответствия в текста. Както вече ви казах, появили се толкова кандидат наследници на Колумб, че е свършено нормално при тези обстоятелства да се появят и фалшификатори. Напълно възможно е някой опитен фалшификатор, навярно този Луис Бусон, да е изфабрикувал фалшивото завещание, което е доста издържано от техническа гледна точка. Въпросният майстор е преписал дословно безобидните абзаци от документа, включвайки най-важното от клаузите, без да си дава сметка за някои анахронизми, останали в текста, поради липса на определени познания, а именно молбата на

Колумб до принца, вече покойник, невежите географски препратки, вдъхновени явно от вече неактуална папска була, анахроничното прибягване до Договора от Алкасовас/Толедо и недопустимото пренебрегване на единия монарх при обръщението *su Alteza* в единствено число, подробност, която по времето на „католическите крале“ би била оскърбителна, но ако документът е с по-късна дата, след кончината на единия от тях, вече не би представлявала проблем. — Махна с ръка, сякаш искаше да добави още нещо. — Странен е и фактът, че завещанието не се появява веднага след смъртта на Колумб през 1506 г. Завещанието се прави, за да бъде доведено до знание и изпълнено непосредствено след смъртта на човека, нали? Но както изглежда, този *Mayorazgo* не се е появил в обичайния срок, тоест след смъртта на създателя си, а много по-късно. Колумб умира през 1506 г., а завещанието се появява едва през 1578 г., повече от седемдесет години след това. И появата му съвпада с времето, когато това е било изгодно за една от страните, макар и със сериозни анахронизми и несъответствия. В такъв случай, можем ли да се доверим на написаното тук? — По лицето му се изписа упорство. — В никакъв случай.

Американецът сви рамене с примирение.

— Да забравим тогава за *Mayorazgo*. Няма ли други документи?

— Това са всички документи от онова време, най-вече от XVI век.

— Излиза, че от всички тези документи, хрониката на португалеца Пина е единствената, която няма проблеми с достоверността, така ли?

— Доколкото виждам, така е. Но бих искал да ви напомня, че ако се съди по бележките на професор Тошкано, направени в полето, вероятно е открил нещо.

Сервитьорът се върна с кафето, което остави пред двамата мъже.

— Други документи не съществуват ли? — попита Молиарти, докато разбъркваше кафето, за да се разтвори захарта.

— Бихме могли да се позовем на някои документи от същата епоха, които обаче са били публикувани много по-късно, едва през XIX век.

— И какво пише в тези документи?

— Добре, ще се опитам накратко да представя съдържанието им. — Томаш прибра едни ксерокопия и извади други. — През 1733 година един свещеник от Модена, Лудовико Антонио Муратори, издал книга, озаглавена *Rerum Italicarum Scriptores*^[21], която съдържала два непубликувани дотогава текста. Единият бил *De Navigatione Columbi...*^[22], написан вероятно през 1499 г. от един служител на *Ufficio di San Giorgio*, Антонио Гало, а другият бил на Бартоломео Сенарега, явно вдъхновен от Гало, в който се казва, че Христофор бил *scarzadore*, един неособено любезен израз. Текстът на Гало безспорно бил по-ценният. Бившият служител на *Ufficio* казва в него, че Христофор бил най-старият от трима братя, след това идвал Бартоломео, а Якоб бил най-малкият. Гало твърди, че когато навлязъл в пубертета, *et pubere deinde facti*, Бартоломеу заминал за Лисабон, а Христофор последвал примера му. По-късно, през 1799 г., била публикувана книгата *Annali della Repubblica di Genova*^[23] на генуезеца Филипо Касони, която включвала родословието на семейството на Христофор Колумб, тъкач на коприна. И понеже все още се спорело дали откривателят на Америка се казва Колом или Колон, но не и Колумб, Касони решил да се опита да се измъкне от ситуацията, като сметнал Колумб за граматична форма на Колом. Според него Колумб означавало всъщност „от семейството на Коломите“. Това било дързък ход, който отворил шлюзовете на документалната преграда и се излели водопади от официални текстове. Заприиждали документи от цяла Лигурия, най-вече от Савона, Коголето, от Нерви и къде ли не. Отвсякъде изскачали доказателства, свързани със семейството на Колумб, включително и такива, отнасящи се до бизнеса му. Много от тези документи били събрани през 1823 г. в *Codice Colombo-Americano*^[24], докато други, най-вече нотариални актове, били включени в *Raccolta di documenti et studi...*^[25], публикувана през 1892 г. по случай 400-годишнината на експедицията от 1492 г. За последния открит документ научаваме от академичния вестник *Giornale Storico e Letterario della Liguria*^[26], който през 1904 година съобщава, че полковник Уго Асерето от Генуа е намерил нотариален акт с дата 25 август 1479 г., в който се известявало заминаването на Кристофорус Коломбус *die crestino demane pro Ulisbonna*, тоест „на следващия ден“, за Лисабон. Документът Асерето, както е известен днес, разкрива също, че Колумб заявил, че е на *etatis*

annorum viginti septem vel circa, с други думи, че е на двадесет и седем години, което означава, че е роден през 1451 г.

— Нали не се готвите да ми кажете, че всичко това е измама? — попита Молиарти почти боязливо.

— Нелсън — усмихна се Томаш, — мислите ли, че съм способен на такава жестокост?

— Да.

— Лъжете се. Никога не бих направил подобно нещо.

По лицето на американеца се изписа облекчение.

— *Good.*^[27]

— Но...

— *Please...*^[28]

— ... трябва винаги да преценяваме достоверността на всеки документ, да го огледаме с критичен поглед, да се опитаме да вникнем в предназначението му и да гарантираме, че не съдържа неоснователни твърдения.

— Само не ми казвайте, че съществуват аномалии в тези документи...

— За жалост, да.

Главата му клюмна съкрушено.

— По дяволите!

— Преди всичко трябва да отчетем факта, че тези документи не са се появили по времето, когато е трябвало да се появят, а много по-късно. Професор Тошкано дори е написал в една от бележките си френската поговорка: *Le temps qui passe c'est l'evidence qu'efface*. Тоест, „колкото повече време минава, повече доказателства изчезват“. Но тук явно става обратното. Колкото повече време минава, толкова повече доказателства се появяват. Това е първият проблем с текста на Антонио Гало. Ако наистина е бил написан през 1499 г., защо е бил публикуван едва през XVIII век? Тошкано очевидно е подозирал, че става дума за фалшификат, тъй като данните на Гало са подобни на тези на Джустиниани, когато Ернандо Колон заклеява като лъжец, човек, който според сина на Колумб, не е познавал истинската история на откривателя на Америка.

— Това е спекулация.

— Да, така е. Но истина е, че историята на Гало е същата като тази на Джустиниани и че Ернандо счита версията на Джустиниани за

фалшива. В такъв случай виждам само две хипотези. Според първата версия Ернандо лъже, а историята на Джустиниани е вярна, следователно и тази на Гало. Според другата версия Ернандо, синът на откривателя на Америка, знаел повече за баща си, отколкото италианците, от което следва, че историите на Джустиниани и Гало са неверни. И двете хипотези са спекулативни, но само едната е вярна. Както и да е, това означава, че не можем да се доверим напълно на текста на Гало.

— Ами нотариалните актове? Нали са официални документи...

— Това е факт. Но какво всъщност доказват? Че е имало някой си Кристофоро Коломбо в Генуа, който бил тъкач на коприна и имал брат Бартоломеу и друг, Якоб, а баща им, Доменико Коломбо, бил даракчия. Това вероятно е истина, никой не го оспорва. Но онова, което тези актове не доказват, е дали този тъкач на коприна, живял в Генуа, е откривателят на Америка. Съществува един-единствен нотариален акт, който несъмнено прави тази връзка. — Показа нови ксерокопия. — Става въпрос за Документа Асерето. Преди това има текстове от Савона, публикувани през 1602 г. от Салинерио в неговите *Adnotationes... ad Cornelium Tacitum*^[29], които предполагат подобна връзка, но съдържат някои неясноти. Документът Асерето безспорно установява връзката между генуезеца Колумб и ибериеца Колом, като уточнява датата на заминаването на тъкача на коприна за Португалия.

— Нека да отгатна — намеси се Молиарти с нотка на сарказъм. — Има проблеми с достоверността в този документ?

— Ами да — отвърна Томаш, без да обръща внимание на ироничния тон. — Хайде да се опитаме да изградим една цялостна картина на проблема. Не трябва да забравяме обаче, че документите за Колумб в Генуа започват да никнат като гъби едва през XIX век. Дотогава има само едно-две свидетелства, при това неясни и противоречиви. Истината е, че никой в Генуа сякаш не познавал Колумб. Генуезките посланици Франческо Марчези и Джовани Грималди, които се намирали в Барселона през 1493 г., когато мореплавателят се завърнал от първото си пътешествие до Новия свят, разказали в Генуа за подвига му, но забравили една малка подробност, явно несъществена, а именно че Адмирала бил техен земляк. В Генуа също никой не им напомнил този факт. Как ви се струва това? Но има и друго. Както видяхме, синът на Колумб, Ернандо, е ходил три пъти

до района на Генуа да търси потвърждение на неясните претенции, че баща му бил оттам, но не успял да открие нито един роднина. От друга страна, нотариалните актове показват, че през 1492 г., годината на откриването на Америка, бащата на тъкача Кристофоро Коломбо още бил жив. Но не е известно той или някой друг от семейството, съсед, приятел или познат да са отпразнували или поне да са отбелязали големия подвиг на момчето от техния край. Освен това, според официалните документи от Генуа, Доменико е починал през 1499 г. в бедност и цялото му имущество било ипотекирано. Не е за вярване, че откривателят на Америка е оставил без внимание и грижа баща си и го оставил да умре в бедност. Многобройните кредитори на Доменико, на свой ред, също не са се сетили да искат от прочутия син да изплати дълговете на покойника. Но има нещо още по-учудващо и то е, че хронистите и историците от Генуа от XVI и XVII век най-безучастно са игнорирали факта, че откривателят на Америка е бил техен съгражданин. В книгата си *Della Repubblica di Genova*^[30] Уберто Фолиета е направил списък на най-прочутите граждани на Генуа. Както в първото издание, публикувано в Рим през 1559 г., така и във второто миланско издание от 1575 г. сред знаменитостите на града не фигурира името Кристофоро Коломбо, нито Кристовао Колом, нито Кристобал Колон, въпреки че са споменати други много по-малко известни генуезки мореплаватели като Биаджо д'Асерето, Лазаро Дория, Симоне Виньозо и Лудовико ди Рипароло. Генуезкият историк Федерико Федеричи, живял през XVII век, също е игнорирал тотално откривателя на Америка, същото е станало с Джанбатиста Рикери, друг историк от Генуа, живял през следващия век. Рикери публикува през 1724 г. *Foliatum Notariorum Genuensium*^[31], чийто оригинал се пази в *Biblioteca Comunale Berio di Genova*^[32]. Та в тази книга фигурират осемнадесет души с името Колумб в град Генуа, живели между 1299 и 1502 г., но нито един не се е наричал Доменико или Кристофоро. Навярно и двамата са съществували, както го доказват нотариалните актове в *Raccolta*, но по всичко личи, че генуезките историци не са ги смятали за важни личности. Толкова незначителни са били, че стигналите до нас списъци на учениците от училищата в Генуа от онова време не срещаме името на Кристофоро, макар че великият мореплавател е знаел латински, чел е класиците, владеел е математика и е познавал космографията. Ако не е посещавал училище в Генуа,

къде е получил образованието си? И най-накрая, прословутият *Pleyto Sucessorio*, процесът за установяване на законния наследник на Адмирала след смъртта на неговия правнук през 1578 година, когато в Испания се появили безброй претенденти от Лигурия, кълнейки се до един, че са роднини на Колумб. — Втрени поглед в Молиарти. — Знаете ли колко са били претендентите от Генуа?

Американецът поклати глава.

— Не.

Томаш допря върховете на палеца и показалеца, окръгляйки нула с двата пръста.

— Нула, Нелсън. Нито един от претендентите не е бил от Генуа. — Направи пауза, за да подчертае драматичния ефект на разкритието. — Докато най-сетне през XIX век започнали да изскачат документи отвсякъде. Трябва обаче да се има предвид, че през този период историческите изследвания се смесили опасно с политическите интереси. Италианците се намирали в разгара на движението за обединение и национално утвърждаване, начело на което бил генуезецът Джузепе Гарибалди. Появили се първите предположения, че Колумб всъщност не бил италианец, а това било неприемливо за новата държава. Генуезецът Колумб се бил превърнал в символ на вътрешно единство, основание за гордост на милиони италианци, които се стичали в новосъздадената държава, както и за безбройните италианци, които започнали да емигрират в Съединените щати, Бразилия и Аржентина. Дебатът приел шовинистични размери. В този политически и социален контекст генуезката теза се оказала в доста двусмислено положение. От една страна, били налице много документи, доказващи, че в града наистина е имало един Кристофоро, един Доменико, един Бартоломео и един Якоб, но от друга, нямало как да се удостовери по безспорен начин, че съществува връзка между тези хора и откривателя на Америка. Нещо повече, подобна връзка изглеждала абсурдна, като се има предвид, че генуезецът Колумб бил прост тъкач, а Колом от Иберия бил ерудиран адмирал с познания в областта на космографията, навигацията и литературата. В този политически контекст, на фона на процеса за национално утвърждаване, било недопустимо да се подлага на съмнение произходът на героя. И тогава, като по чудо, се появил Документът Асерето с така необходимото доказателство. Самият факт, че

документът се появил точно когато най-много са се нуждаели от него, несъмнено поражда съмнения. Нещата стават още по-съмнителни, когато разберем, че след като представил така жадуваното доказателство, полковник Асерето получил почетна награда от името на италианската държава за високи заслуги към нацията и бил произведен в чин генерал.

— Том, всичко това може и да е вярно, но отново звучи спекулативно. Има ли нещо в нотариалния акт, открит от Асерето, което би могло да се смята за подозрително?

— Да.

Двамата мъже останаха взрени един в друг.

— Датата на раждане на Колумб.

— Какво не е наред с нея?

— Две неща. Първото отново е свързано с момента на откриването на Документа Асерето. През 1900 година се е състоял конгрес на американистите, които приели, че Колумб е роден в 1451 г. Било е само предположение, основаващо се на нотариален акт от 1470 г., в който е записано... — Направи справка в копието на акта, който беше открил в Генуа. — *Cristoforo Colombo, figlio di Domenico, maggiori di diciannove anni.*^[33] — Нахвърли в бележника си някакви цифри. — Като извадим от 1470 деветнадесет, получаваме 1451. Основавайки се единствено на този нотариален документ и без доказателства, че Кристофоро Коломбо е Кристовао Колом, участниците в конгреса определили годината на раждане на откривателя на Америка. Но нека видим какво е отбелязал португалският историк Армандо Кортезао във връзка с Документа Асерето. — Извади дебела книга от чантата със заглавие *Картография и картографи от XV и XVI век*, намери страницата, която търсеше, и прочете няколко реда, които предварително бяха подчертани с молив. — „Необикновено е, че толкова важен документ, съизмерим със завещанието на Колумб и други познати документи, който потвърждава с такава прецизност възрастта, приета на конгреса на американистите през 1900 г., е бил открит в претърсените неведнъж и дважд архиви на Генуа, проучени до дъно от стотици жадни изследователи на колумбовия период, и то сред нотариални книжа, без никой дотогава да е обърнал внимание на декларация от такова първостепенно значение. Изумително съвпадение! През 1900 година

конгресът на американистите фиксира 1451 година като рождена дата на Колумб и малко след това през 1904 г. се появява документ от 1479 г., в който самият Колумб твърди, че е на 27 години, като всички останали подробности съвпадат с други данни, считани за не много убедителни, като престоя в Португалия през 1478 година.“ Това странно съвпадение подтиква известния португалски историк да отбележи по повод на същия Документ Асерето: „Индустрията по фалшифицирането на стари документи е достигнала такова съвършенство, че в случая нищо не може да ни учуди“. — Томаш погледна събеседника си. — Що се отнася до момента, драги Нелсън, вече говорихме. — Прибра томчето на Армандо Кортезао в чантата. — Нека се спрем сега на самата дата. Документът Асерето потвърждава учудващо бързо и прецизно датата, която почти своеволно е била установена четири години по-рано от конгреса на американистите. Но твърдението, че 1451 г. е рождената година на Христофор Колумб, е оборено от твърде авторитетно свидетелство. — Задържа за миг погледа си върху Молиарти с предизвикателен вид. — Знаете ли кой поставя под въпрос датата от Документа Асерето?

— Нямам ни най-малка представа.

— Самият Христофор Колумб. Днес знаем, че откривателят на Америка старателно е крил и рождената си дата, както и толкова други неща. Синът му Ернандо е разкрил единствено обстоятелството, че баща му е станал моряк на четиринадесет години. Самият мореплавател е пазил мълчание по отношение на своята възраст, но си е позволил два „пропуска“. — Прегледа бележките си. — На 21 декември 1492 г. той е отбелязал в бордовия дневник от първото си пътешествие: *Yo he andado veinte y tres anos en la mar, sin salir della tiempo que se haya de contar*^[34]. — Взе писалка и нахвърли няколко цифри на чиста страница в бележника. — Ако прибавим двадесет и трите години, прекарани в морето, към осемте в Кастилия, годините от *tiempo que se haya de contar*, времето, когато е чакал разрешение да отплува, и четиринадесетте години на детството, преди да започне живота си на моряк, получаваме сумата четиридесет и пет години. — Написа $23 + 8 + 14 = 45$. — Тоест през 1492 г., когато е открил Америка, Колумб е бил на четиридесет и пет години. След като извадим четиридесет и пет от 1492 г., получаваме остатък 1447. — На хартията се появи $1492 - 45 = 1447$. — Годината, през която е роден

великият мореплавател. — Професорът се върна към бележките си. — По-късно, в едно писмо от 1501 г., което синът му Ернандо цитира, Колумб уведомява „католическите крале“ за следното: *Ya pasan de quarenta anos que yo voy en este uso*^[35]. — Посегна към страницата с предишната сметка. — Ако съберам четиридесет с четиринадесетте години от детството, получаваме петдесет и четири. — Написа $40 + 14 = 54$. — Следователно, когато е писал това писмо през 1501 година, той е бил на петдесет и четири години. Когато извадим петдесет и четири от 1501, получаваме 1447. С други думи, в тези две бележки Колумб дава да се разбере, че е роден през 1447 г., четири години преди 1451, годината, която Документът Асерето му приписва като рождена дата. — Почука с показалец по двете сметки, които току-що беше направил. — Това, драги ми Нелсън, е в противоречие с Документа Асерето и разколебава вярата в неговата достоверност. Освен това този нотариален акт, погледнат от чисто формална страна, не е нищо повече от нотариален препис, в който липсват подписи на заявителя и нотариуса и не се споменава бащиното име на Кристофоро, нещо недопустимо в документите от онова време.

Молиарти въздъхна тежко. Облегна се на стола, загледан в крепостната стена пред кафенето и града отвъд нея, с площада Праса да Фигейра и статуята на дон Жоао I на кон, ясно различима в далечината, както и зеленото петно на парка Монсанто, което пресичаше градския пейзаж. Сервитьорът остави чинийка със сметката на масата и се отдалечи; два славея кацнаха на пътеката покрай зида и започнаха да кълват трохите, разпилени от вятъра, после литнаха към голите клони на старото маслиново дърво, откъдето подхванаха трели в дует, импровизирайки накъсана от бриза мелодия.

— Искам да ви задам един въпрос, Том — прошепна американецът, нарушавайки тишината, която се бе настанила между тях. — Според вас Колумб не е генуезец, нали?

Историкът взе клечка за зъби и я завъртя между пръстите си, премятайки я от една страна на друга, играейки си с нея, сякаш клечката беше миниатюрен акробат.

— Мнението на професор Тошкано е, че той очевидно не е генуезец.

— Това вече го разбрах — каза Молиарти и насочи показалец към Томаш. — Но аз бих искал да знам какво е вашето мнение.

Португалецът се усмихна.

— Искате да знаете моето мнение? — Засмя се тихо. — Ами аз мисля, че не може да се твърди с абсолютна сигурност, че Колумб не е от Генуа. Има прекалено много свидетелства в този смисъл. Ангиера, Тревизано, Гало, Джустиниани, Овиедо, Лас Касас, Руи де Пина, Ернандо Колон и самият Христофор Колумб. Вярно, че някои от тях просто цитират други, но лъжата си остава лъжа, макар и повторена хиляда пъти. Вярно е също, че не може да се вярва на документите, на които се основават всички тези източници, заради мотивите, които вече изтъкнах. Но всички те твърдят, в общи линии, едно и също и затова трябва да подходим внимателно. Бих казал, че генуезкият произход на Колумб продължава да се смята за общоприет факт, но трябва да се има предвид, че има много, и то силни аргументи против тази теза. Истината е, както ви обясних преди малко, че е невъзможно да разберем живота на Христофор Колумб, ако приемем за легитимни всички разкази и документи, стигнали до нас, тъй като те си противоречат. Ако приемем едни от тях за автентични, ще трябва да сметнем останалите за фалшиви. Не може всички да са истински. Имаме две възможности. В единия случай приемаме, че документите и свидетелствата от Генуа са автентични, въпреки многобройните несъответствия, и споделяме общоприетото мнение, че Колумб е генуезец. В другия случай отчитаме многобройните опровержения на тази теза и в такъв случай приемаме, че той не е роден в Генуа. — Томаш направи кратка пауза. — Има и една трета хипотеза, вероятно най-приемливата, която допуска компромис между двете версии, но ни задължава да направим скок в разсъжденията си. Тази трета хипотеза допуска, че е възможно доказателствата и свидетелствата и от двете страни да са, в общи линии, автентични, макар и едните, и другите, да съдържат някои неистини и неточности.

— Това ми харесва.

— Харесва ви, драги, защото още не сте наясно какви биха могли да бъдат последствията от подобна хипотеза — разсмя се Томаш.

— Последствия ли?

— Да, Нелсън. Онова, което предполага третата възможност е, че е имало двама Колумбовци. — Направи пауза, за да улегне идеята. — Двама. — Сви един пръст. — Кристофоро Коломбо, генуезец, необразован тъкач на коприна, навярно роден през 1451 г. — Сви втори

пръст. — И Кристовао Колом или Кристобал Колон, с неясна националност, експерт по космография и навигационни науки, владеещ латински, адмирал и откривател на Америка, роден през 1447 г.

Молиарти изглежда Томаш шокиран.

— Не може да бъде.

— Да, но все пак е хипотеза, която не трябва да се пренебрегва. Обърнете внимание, че и тази трета възможност има своите слаби страни. Трябва да отчетем факта, че съществуват хора, които са познавали откривателя на Америка и които — ако се вярва на документи, които не са стопроцентово сигурни — са го мислели за генуезец. Ако се придържаме към последната хипотеза, би трябвало да приемем, че въпросните сведения са недостоверни. Но факт е, че сред цялата тази неразбория все нещо трябва да е фалшиво, нали? Не може всичко да е вярно, след като информацията си противоречат една на друга.

— Вие смятате това за вероятно, така ли?

— Идеята за двама Колумбовци или за един Колумб и един Колом в никакъв случай не бива да се изключва. Забележете обаче — най-слабото място на привържениците на антигенуезката теза е невъзможността им да представят документи, които биха позволили да се установи произхода на Христофор Колумб, откривателя на Америка. Този проблем, при всичките си противоречия и пропуски, не съществува при генуезката теза и затова тя продължава да се представя като проверен факт. Докато не се появи нов документ, който да удостовери другата самоличност на Колумб, версията за тъкача на коприна, колкото и неуместна да е, ще продължава да се тиражира като единствената общовалидна теза и ние ще трябва да се примирим с това.

— Убеден съм, че тя е истинската — отсече Молиарти.

— Вие сте човек на вярата — отбеляза Томаш с усмивка. — Ако след всичко, което ви казах, продължавате да смятате, че генуезката теза не се пропуква в основата си, то тогава, драги мой, вашият случай вече не принадлежи на рационалната сфера, а на чистата вяра.

— Може би — допусна американецът. — Но все пак има нещо, което живо ме интересува. Как е възможно професор Тошкано да е бил

убеден, че генуезката хипотеза е фалшива, без да разполага с нови данни? Доста странно, не намирате ли?

— Странно е, да.

— В края на краищата, както самият вие казахте преди малко, след като е изоставил проучването си върху откриването на Бразилия и е тръгнал по тази следа, значи навярно е открил нещо?

— Да, възможно е.

Човекът от фондацията присви очи, изучавайки португалеца, преди да зададе следващия си въпрос.

— Сигурен ли сте, че сте проследили докрай изследването на професор Тошкано?

Томаш избегна погледа му.

— Всъщност, Нелсън... — поколеба се той, преди да продължи — все още не съм успял да разгадая ребуса на професора.

Молиарти се усмихна.

— Така и предполагам. Докъде стигнахте?

— Остава ми да отговоря на един въпрос.

Извади смачкано листче хартия от портфейла си и му го показва.

КАКВО Е ЕХОТО НА ФУКО, КЛОНЯЩО КЪМ 545?

Молиарти сложи очилата си и се надвеси над листчето.

— *Какво е ехото на Фуко, клонящо към 545?* Господи, нищо не разбирам. — Погледна към Томаш. — Какво означава това?

— Явно професор Тошкано е имал предвид ето тази книга, „Махалото на Фуко“ от Умберто Еко.

Молиарти взе книгата, разгледа я и отново се втренчи в листчето със странния въпрос.

— О! — възкликна той. — Решението е просто, драги. Трябва само да отворите книгата на страница 545.

Томаш се разсмя.

— Нима смятате, че не съм го направил?

— Наистина ли? И какво се получи?

Историкът взе романа, отвори го на страница 545 и я показва на американеца.

— Това е сцена, която се разиграва в гробище. Описва се погребението на *partisans*^[36] по време на германската окупация в края на Втората световна война. Четох и я препрочитах десетки пъти, търсейки някаква следа, която да ме отведе до отговора на въпроса от ребуса. Не открих нищо.

— Дайте да видя — помоли Молиарти, протягайки ръка. Взе книгата, сложи отново очилата и зачете страница 545 много внимателно. Отне му две минути, които Томаш използва, за да се наслади на спокойствието, което цареше зад крепостните стени. — Това наистина... ммм... изглежда доста неангажиращо — каза накрая човекът от фондацията.

— Опитвах какво ли не. Вече не знам какво да мисля.

— Аха — промърмори Молиарти, разглеждайки корицата. Прелисти първите страници и се загледа в Дървото на живота с десетте староеврейски *sephirot*^[37]. Прочете епиграфа и спря нерешително. Сложи ръката си на рамото на Томаш. — Том, обърнахте ли внимание на този цитат тук?

— Кой?

— Ето този тук. — Зачете високо. — „Само за вас, деца на учението и мъдростта, написахме този труд. Вгълбете се в книгата, съсредоточете се върху посланието, което пръснахме на различни места; това, което скрихме на едно място, изявихме на друго, за да може да достигне до вашия ум.“ Това е цитат от *Da occulta philosophia*^[38] от Хайнрих фон Нетесхайм. — Изглежда португалеца. — Смятате ли, че това би могло да бъде следа?

— Всъщност, да. — Взе книгата и разгледа епиграфа. — „Скритото на едно място, показваме на друго?“ Това като че ли подсказва нещо. Нека да видя по-добре. — Прелисти внимателно романа. След епиграфа следваше бяла страница, на която имаше само числото 1 и думата *Keter*. — Кетер.

— Какво е това?

— Първата *sephirah*.

— Какво означава *sephirah*!

— Казва се *sephirah* в единствено число и *sephirot* — в множествено. Според юдейската кабала, те са основни градивни елементи. — Прелисти страницата и се загледа в първата страница от текста. Имаше втори епиграф, този път на староеврейски, и пак с

цифра 1, по-малка и изписана вляво. Прочете тихичко първото изречение от романа. — „И тогава видях махалото.“ — Прелисти книгата и шест страници по-нататък видя втора подглава с друг епиграф, този път с цитат от Франсис Бейкън и цифрата 2 вляво. Още осем страници и... друга бяла страница само с цифрата 2 и думата *Hokmah*^[39], която разпозна като втората *sephirah*. Прескочи към края на книгата и потърси съдържанието. Ето ги десетте *sephirot*, всяка с различен брой подглави. *Sephirot* с повече подглави от останалите бяха 5, *Geburah*^[40], и 6, *Tiferet*^[41]. Прокара очи по подглавите на петата *sephirah*. Започваха от 34 и продължаваха до 63. За миг вниманието му се отклони от книгата и се насочи към смачканото листче с тревожния въпрос:

КАКВО Е ЕХОТО НА ФУКО, КЛОНЯЩО КЪМ 545?

Пак се зае да изучава подглавите на *Gebura*, шарейки с очи ту по онзи списък с числа, ту по листчето с ребуса. Изведнъж онова, което беше само светла точица, оградена от тъмата на незнанието, се превърна в ослепителен блясък, сияен като слънце.

— Господи! — възкликна той.

— Какво?

— Боже мой, боже мой!

— Какво има, Том?

Томаш показа съдържанието на Молиарти.

— Виждате ли това?

— Кое?

Пръстът му сочеше числото 5 пред *Geburah*.

— Да, една петица. И какво от това?

— Коя е първата цифра от въпроса на Тошкано?

— 545 ли?

— Да. Коя е първата цифра от това число?

— Ами пет, разбира се. И сега какво?

— Кои са останалите две цифри от въпроса на Тошкано?

— От 545 ли?

— Да — изгуби търпение той. — Кои са другите две цифри?

— Четири и пет.

— Четири и пет, нали така? Има ли тук, в глава 5 някакво подзаглавие 45?

Молиарти погледна към съдържанието.

— Да, ето го.

— Значи, както виждате, в глава 5, озаглавена *Geburah*, има една подглава 45. Така ли е?

— Така е.

— Значи онова, което Тошкано иска да каже не е 545, а 5:45. Глава 5, подглава 45. Разбирате ли?

Молиарти отвори уста.

— Разбрах.

— А сега вижте — помоли отново Томаш, поставяйки съдържанието пред него. — Какво е заглавието на подглава 45?

Американецът намери реда и прочете.

— *Оттук произтича един необикновен въпрос.*

— Схванахте ли? — разсмя се Томаш. — „Оттук произтича един необикновен въпрос.“ И какъв е този необикновен въпрос? — Размаха пак смачканото листче. — „Какво е ехото на Фуко, клонящо към 545?“ — Вдигна дясна си вежда. — Ето ви един необикновен въпрос.

— Гледай ти! — ахна Молиарти. — Открихме го! — Надвеси се отново над съдържанието. — На коя страница е тази подглава?

Направиха справка в съдържанието и видяха началната страница на подглава 45.

— Страница 236.

Американецът се засмя възбудено.

— Това се споменаваше в епиграфа, спомняте ли си? — каза. — „Това, което скрихме на едно място, изявихме на друго.“ — Запремигва като в нервен тик. — Тоест, каквото е скрито на страница 545, е показано на страница 236.

Томаш запрехвърля страниците на книгата, трескав и развълнуван, търсейки припряно страница 236. Намери я на секундата и остана неподвижен с книгата в ръка, анализирайки текста внимателно. В самото начало, отляво, се виждаха числата 45 с дребен шрифт, а отдясно — епиграф от Петер Колозимо, изваден от *Terra senza tempo*^[42].

— „Оттук произтича необикновен въпрос“ — прочете Томаш. — „Дали египтяните са познавали електричеството?“

— Какво пък означава това?

— Не знам.

Томаш прочете набързо страницата с жаден поглед. Приличаше на мистичен текст, с подробни препратки към изчезналите континенти Атлантида и Му, както и легендарния остров Авалон и култовия център на майте Чичен Ица, загадъчни земи, населени с келти, нибелунги и изчезналите цивилизации от Кавказ и Инд. Но когато стигна последния параграф, сърцето на Томаш подскочи и очите му станаха прозрачни като стъкло.

— Исусе Христе!

— Какво открихте?

Подаде книгата на Молиарти и му посочи последния абзац от страницата.

— Вижте какво е написал тук Умберто Еко — каза Томаш. Американецът намести трескаво очилата и прочете посочения абзац:

Само един любопитен текст за Христофор Колумб: анализира подписа му и разкрива в него препратка към пирамидите. Той е възнамерявал да възстанови Храма на Йерусалим, тъй като е бил велик майстор от Ордена на тамплиерите в изгнание. Тъй като явно бил португалски евреин и следователно посветен в кабала, успял с талисмани и призовавания да укроти бурите и да надвие скорбута.

— *Fuck!*^[43] — изпсува Молиарти.

[1] Кучи син (англ.). — Б.р. ↑

[2] Гъши дроб соте (фр.). — Б.р. ↑

[3] Вид малки домати. — Б.р. ↑

[4] Ордъовър (фр.). — Б.р. ↑

[5] Продължавайте (англ.). — Б.р. ↑

[6] Голямото откритие (итал.). — Б.р. ↑

[7] Многоезичен превод на Псалтира със схолии (бележки с тълкувателен характер) на съставителя. — Б.р. ↑

[8] Кратки хроники [на Генуа]. — Б.р. ↑

[9] Един таен въпрос (исп.). — Б.р. ↑

[10] Разбирам (англ.). — Б.р. ↑

[11] Португалско зелено вино. — Б.р. ↑

[12] Следващият (англ.). — Б.р. ↑

[13] Какво друго? (англ.). — Б.р. ↑

[14] По своя инициатива (лат.). — Б.р. ↑

[15] „... титлата «адмирал, кралски наместник на океана и задморските територии», владение на Негово величество, на запад от въображаемата линия, преминаваща на сто левги от Азорските острови и от Кабо Верде“ (исп.). — Б.р. ↑

[16] наречени Колон (исп.). — Б.р. ↑

[17] тъй като родът им произхожда оттам (исп.). — Б.р. ↑

[18] Най-настоятелно моля краля и кралицата, нашите господари, и принц дон Хуан, първородния им син, нашия господар... (исп.). — Б.р. ↑

[19] Гореспоменатият дон Диего или който и да е друг наследник, определен с този документ, наследява титлата „адмирал, кралски наместник на океана и задморските територии“, владение на Негово величество, на запад от въображаемата линия, преминаваща на сто левги от Азорските острови и от Кабо Верде (исп.). — Б.р. ↑

[20] Колкото и да е бил надарен с ония качества, подобаващи за такова огромно дело, той все по-малко желаел да се знае за неговия произход и отечество. (исп.). — Б.р. ↑

[21] Италиански историци. — Б.р. ↑

[22] За морските експедиции на Колумб. — Б.р. ↑

[23] Летопис на Република Генуа. — Б.р. ↑

[24] [Дипломатически] кодекс „Колумб и [откриването на] Америка“. — Б.р. ↑

[25] Сборник с документи и изследвания. — Б.р. ↑

[26] Вестник за история и литература на Лигурия. — Б.р. ↑

[27] Добре (англ.). — Б.р. ↑

[28] Моля ви (англ.). — Б.р. ↑

[29] Коментар... върху [съчиненията] на Корнелий Тацит (лат.). — Б.р. ↑

- [30] За република Генуа (итал.). — Б.р. ↑
- [31] Листи с регистрираните генуезци (лат.). — Б.р. ↑
- [32] Градска библиотека „Берио“ на Генуа (итал.). — Б.р. ↑
- [33] Христофор Колумб, по баща Доменико, пълнолетен, 19-годишен (итал.). — Б.р. ↑
- [34] Прекарах двадесет и три години в морето, без да имам време дори да направя тази равносметка (исп.). — Б.р. ↑
- [35] Вече четиридесет години откак пътешествам (исп.). — Б.р. ↑
- [36] Участници в съпротивата, партизани (фр.). — Б.р. ↑
- [37] Множествено число от *сефира (сфира)*, основно понятие в езотеричната философска традиция кабала; първоелементи на мирозданието. — Б.р. ↑
- [38] За тайната философия (лат.). — Б.р. ↑
- [39] Хохма (ивр.). — Б.р. ↑
- [40] Гевура (ивр.). — Б.р. ↑
- [41] Тиферет (ивр.). — Б.р. ↑
- [42] Земя без време (итал.). — Б.р. ↑
- [43] По дяволите! (англ.). — Б.р. ↑

XIII

Почукването по вратата не беше като другите. Мадалена Тошкано беше свикнала да разпознава обичайните потропвания: нетърпеливото думкане по вратата на по-големия ѝ син, четиридесетгодишен мъж, който имаше докторантура по психология; нервното барабанене с пръсти на по-малкия, поклонник на изкуствата, който си вадеше хляба с кинокритика в един седмичник, отсеченото тропане на господин Ферейра, бакалина, който редовно зареждаше малкия ѝ стар хладилник. Но това почукване беше различно; настоятелно и отчетливо. Човекът отвън сякаш се опитваше да изглежда спокоен и овладян, но потропването издаваше едва сдържана припряност.

— Кой е? — попита старата госпожа с треперлив глас, увита в халата и прилепила глава до вратата. — Кой сте вие?

— Аз съм — отговори мъжки глас от другата страна. — Професор Томаш Нороня.

— Кой? — попита тя недоверчиво. — Какъв професор?

— Онзи, който възстановява изследването на съпруга ви, госпожо. Бях тук неотдавна, не си ли спомняте?

Мадалена откряна вратата, без да сваля веригата. Лисабон вече не беше селото от едно време, както обичаше да казва, градът беше пълен с крадци и бандити, с всякаква пасмина, достатъчно бе да следиш новините по телевизията. Всичко, което идваше отвън, я парализираше от ужас; и най-голямата предпазливост ѝ се струваше недостатъчна. И все пак Мадалена не усети нищо заплашително от другата страна на вратата; от коридора я гледаше тъмнокестеняв мъж с кристалнозелени очи, които веднага разпозна.

— Ах, вие ли сте? — възкликна тя. Побърза да свали предпазната верига и отвори вратата. — Влезте, влезте.

Томаш се вмъкна в стария апартамент. Лъхна го същият спарен въздух с мирис на плесен, същата приглушена светлина с едва прозиращите през тежките завеси слънчеви лъчи, безсилни да разсеят гъстия полумрак в ъглите. Подаде на домакинята бял пакет, вързан с панделка.

— За вас е.

Мадалена Тошкано погледна малкия пакет.

— Какво има тук?

— Пастички от сладкарницата. За вас са.

— О, господи. Не трябваше...

— За мен е удоволствие.

Госпожата го отведе в хола и отвори пакета. В картонената кутия имаше сладкиш с бъбрековидна форма с шоколадова глазура, карамелизирана *duchesse* с крем *chantilly*^[1] и *palmier*^[2].

— Каква прелест! — ахна Мадалена. — Извади чинийка и постави сладкишите в нея. — Какво предпочитате?

— За вас са.

— О, не, не бива да прекалявам. Лекарят ми е забранил храни, богати на холестерол. — Протегна ръка с чинийката към него. — Вземете си, моля.

Томаш избра *duchesse*, сладкишът наистина изглеждаше вкусен. Мадалена се спря на *palmier*.

— Какво ще кажете за избора ми? — попита той, наслаждавайки се на тортата си.

— Чудесен е. Искате ли чай?

— Не, благодаря.

— Приготвих го преди малко — настоя тя.

— Е, в такъв случай...

Госпожата отиде до кухнята и малко след това се върна с поднос, върху който бяха поставени зелен чайник, две чаши от стар порцелан и метална захарница. Беше черен чай, който не допаднаше твърде на Томаш, но той отпи примирено и кимна, за да покаже, че го намира за много добър.

— Онзи ден си мислех за вас — сподели Мадалена, когато привърши *palmier*.

— Така ли?

— Истина е. Споменах пред сина си, по-големия, че ще се радвам да видя труда на баща му, издаден в книга. Разказах му, че е идвал тук един младеж от университета да издирва документите, но повече не се е обаждал.

— Ами ето ме.

— Да. Имате ли вече онова, което искахте.

— Имам почти всичко. Остава да видя какво има в сейфа.
 — А, да, сейфът. Но нали ви казах, че не знам кода.
 — Кодът е цифров, нали?
 — Да.
 — И вие ми казахте миналия път, когато бях тук, че е нужно да се открият ключовите думи; тогава просто обръщаме всяка буква в цифра според азбучната им поредност.
 — Да, съпругът ми винаги така правеше.
 — Едно е *a*, две — *b*, три — *c*, и така нататък.
 — Точно така.
 — И азбуката е португалската, нали?
 — Португалската азбука ли?
 — Да, без *k*, *y* или *w*.
 — Ами да. Моят Мартиньо ползваше само нашата азбука, без разните му там чужди букви, които се срещат сега по вестниците.
 Томаш се усмихна.
 — Тогава вече знам кои са ключовите думи.
 — Наистина ли? — учуди се Мадалена. — Как разбрахте?
 — Спомняте ли си онзи шифър, който ми дадохте?
 — Онези разбъркани букви ли?
 — Да.
 — Спомням си, разбира се. Пазя ги ето там.
 — Дешифрирах го и получих отговора.
 — Така ли?
 — Искате ли да опитаме?

Мадалена Тошкано отведе госта до стаята. Както и миналия път, всичко беше наопаки. Леглото стоеше неоправено, имаше разхвърляни дрехи по земята и стола и из въздуха се носеше същата сладникава миризма, може би не чак толкова тежка като предишния път, но все така неприятна. Застанаха пред сейфа и Томаш прелисти бележника си. Ключовите думи бяха надраскани нечетливо на хартията, като под всяка буква стоеше съответната цифра:

J	U	D	E	U	P	O	R	T	U	G	U	Ê	S
10	20	4	5	20	15	14	17	19	20	7	20	5	18

Професорът се приведе над сейфа и набра числата. Нищо не се случи. Гостът и домакинята размениха обезсърчени погледи, но Томаш не се отказа. Набра само втората серия от числа, отговарящи на думата *português*^[3], но вратата на сейфа не помръдна.

— Сигурен ли сте, че това е ключът за шифъра? — попита Мадалена.

— Човек никога не е абсолютно сигурен, нали? Но бях убеден, че е това.

— Как стигнахте до този ключ?

— Открих, че шифърът е въпрос.

— Въпрос? Какъв въпрос?

— Шифрованият въпрос гласи: „Какво е ехото на Фуко, клонящо към 545?“. Дълго разсъждавах върху това и реших, че отговорът е *judeu português*^[4]. — Сви рамене, потискайки разочарованието си от поражението.

— Няма ли някакъв синоним? Мартиньо обичаше да си играе със синоними.

— А, нима? — изненада се Томаш. Поглади брадичката си замислено. — Ами след XVI век насам започнали да наричат християнизираниите евреи *cristãos-novos*^[5]...

Извади писалката от джоба на самото, взе бележника и написа двете думи. После, пресмятайки с помощта на пръстите си, изписа отдолу съответните числа:

C	R	I	S	T	Ã	O	N	O	V	O
3	17	9	18	19	1	14	13	14	21	14

Набра двете поредици от цифри и изчака един момент. Отново нищо не се случи, малката вратичка остана плътно затворена. Въздъхна и прокара ръка по косата, обезкуражен и без нови идеи.

— Не — възкликна той, поклащайки глава. — Явно не е това.

Дворецът се издигаше над мъглата, сякаш висеше над облаците, меланхолично обвили мрачните склонове на планината Синтра. Фасадата от светъл варовик, покрита със сфинксове, крилати фигури и странни животни, вплетени в мануелинови възли или обвити в

стилизирани листа от акант, напомняше паметник от XV век с цялото си готическо великолепие на стил мануелин, но с мрачното, злоещо излъчване на прокълнат замък. Полюшвайки се над облачната драперия, скрила зеления склон на хълма, малкият дворец искреше под слънчевите лъчи, пречупени от следобедната мъглива пелена, наподобявайки вълшебна крепост, омагьосан палат с назъбените си куполи, пинакли, амбразури, островърхи кули и кулички, нереално и изгубено във времето място.

Взрян в малкия дворец, увиснал над мъглата, Томаш не знаеше какво да мисли. Понякога Кинта да Регалейра му се струваше райско кътче; но под тъмната мантия на мъглата мистичната му красота беше плашеща и мрачна, сякаш бе свърталище на сенки, стаени в тъмни лабиринти. Томаш прекъсна съзерцанието си и погледна часовника. Беше три часа и пет минути следобед, Молиарти закъсняваше. Имението беше пусто. Беше делничен ден в средата на март и естествено, не можеше да се очаква поток от посетители. Горещо си пожела американецът да не се бави много; не му се стоеше повече сам на това място, което при други обстоятелства би му се сторило приятно, но сега вдъхваше ужас.

Седнал на пейка пред градината, до централната *loggia*^[6], която свързваше имението с улицата, откъсна поглед от злоещия дворец и се загледа за миг в статуята пред него. Беше Хермес, вестоносецът на Олимп, бог на красноречието и ораторското изкуство, но също тъй лукаво и измамно божество, отвеждащо в Хадес душите на мъртвите; богът, от чието име произхождаше това на *херметизма*, символа на недостижимото. Томаш се огледа наоколо и си помисли, че несъмнено това бе един от най-подходящите богове за покровител на Кинта да Регалейра, владение на Хермес, където и камъните криеха загадки, където сякаш въздухът бе натежал от тайни.

— *Hi, Tom* — поздрави Молиарти, който се появи откъм стълбите към градината. — Извинявай за закъснението, но трудно намерих това място.

Томаш се надигна от пейката и поздрави новодошлия с облекчение.

— Използвах момента да се полюбувам на пейзажа и да подишам чист планински въздух.

Американецът се огледа.

— Какво е това място? Имам... *creeps*, как се казваше на португалски?

— Тръпки ме побиват.

— Точно така. Побиват ме тръпки.

— Навярно Кинта да Регалейра е най-езотеричното място в Португалия.

— *Really?*^[7] — учуди се Молиарти, гледайки към пустия дворец.
— Защо?

— В края на XIX век, още по времето на монархията, имението било купено от човек на име Карвальо Монтейро. Монтейро Милионера, както го наричали, натрупал голямо състояние в Бразилия и бил сред най-богатите хора в страната. Карвальо Монтейро бил също и един от най-високообразованите мъже за времето си; той решил да превърне имението в езотерично алхимично място, където би могъл да положи основите на един фантастичен проект за възвръщане на величието на Португалия, на основата на националистическата митологична традиция и героичната епопея на Великите географски открития, достигайки до устоите на Петата империя. — Посочи към двореца вдясно, който се подаваше сред мъглата мрачен, горделив, почти заплашителен. — Вижте тази архитектура. Какво ви напомня?

Молиарти разгледа сребрилата назъбена сграда.

— Хм — промърмори. — Може би кулата „Белейм“...

— Абсолютно вярно. Стилът е неомануелин. Знаете ли, имението е създадено във време, когато се наложила тенденцията към възкресяване на стари ценности. Из цяла Европа господствал неоготическият стил. Но португалският готически стил е мануелинският стил, поради което и неоготическият е могъл да бъде единствено неомануелин. Тук обаче са стигнали още по-далеч, опитвайки да възстановят основите, на които стъпва Епохата на откритията. Затова има безброй препратки към Военния орден на Христос, наследник на Ордена на тамплиерите в Португалия, който изиграл първостепенна роля по време на морската експанзия. Магическите символи, разпръснати тук по алхимична формула, идват от тамплиерите и от класическата ренесансова традиция, чиито дълбоки корени са в Рим, Гърция и Египет. — Направи широк жест към пространството вляво от тях. — Виждате ли тези статуи?

Американецът остана загледан в редицата притихнали фигури, изваяни от бял варовиков камък и положени върху конструкция, която опасваше френската градина, цялата в прави линии и ъгли.

— Да.

— Представям ви Хермес, бога, който дал име на херметизма — каза Томаш, сочейки към най-близката статуя. После продължи наляво, като изброяваше имената на статуите. — Този е Вулкан, хромият син на Юпитер и Юнона, онзи е Дионис, а до него е бог Пан, представян обикновено с кози копита и рога като дявол, но тук за наш късмет има по-човешки вид. После идват Деметра, Персефона, Афродита, Орфей, а ето там, в дъното, е Фортуна. Всички те са пазители на езотеричните тайни на това място, бдящи часовои, които охраняват мистериите на Кинта да Регалейра. — Махна с ръка. — Хайде да тръгваме.

Двамата поеха по пътя пред статуите, отправяйки се към *loggia* в дъното на градината.

— Кажете ми, какво съдържаше сейфът на старицата?

Томаш поклати глава.

— Не успях да го отворя.

— Не беше ли това ключът?

— Явно, не.

— Странно.

— Но съм убеден, че сме съвсем близо. Няма съмнение, че въпросът на професор Тошкано ни препраща към онзи абзац на *Махалото на Фуко*.

— Сигурен ли сте?

— Абсолютно. Обърнете внимание, професор Тошкано се е занимавал с проучване на произхода на Христофор Колумб, хвърляйки съмнения върху генуезкия му корен, а в споменатия откъс се казва именно че Колумб бил португалски евреин. Достатъчно е да съберем две и две, нали? — Прокара ръка по косата. — Смятам обаче, че сме сбъркали с определянето на ключовата дума.

Минаха пред Орфей и Фортуна и когато достигнаха оформения като дантела навес на *loggia*, свиха вдясно и се изкачиха по стръмнината. Строгата геометрична градина отстъпи място на друга, романтична, където се преплиташа в едно хармонично цяло трева, камъни, храсти и дървета. Виждаха се магнолии, камелии, дървовидни папрати, палми, секвои, екзотични растения, донесени от цял свят. Сред

буйната растителност изплува необикновено езеро, чиято повърхност беше покрита с изумруденозелена мантия; две меланхолично крякащи патици се плъзгаха по повърхността, оставяйки тъмни бразди, които веднага се затваряха зад тях, запечатани от плътната растителна покривка.

— Езерото на носталгията — съобщи Томаш. Махна към огромните сводове близо до езерото, които тъмнееха като кухни на череп, обрасли с папрат и бръшлян. — Пещерата на катарите. Езерото продължава вътре.

— Поразително — сподели Молиарти.

Поеха по пътеката, която се виеше край брега на езерото, оградена от позеленели от мъх камъни. Преминаха по малък мост, прислонен под короната на огромна магнолия, и се озоваха пред къщичка, покрита с кварц и мозайка от различни камъчета. По средата имаше гигантска мида, пълна с бистра вода.

— Това е египетският извор — каза Томаш, сочейки към обърнатата мида. — Виждате ли тези рисунки? — Показа му две птици в мозайката на стената. — Това са ибиси. В египетската митология ибисът олицетворява Тот, бога на съзидателното слово и тайното знание, който сътворил йероглифите. Знаете ли с кого са го отъждествявали древните гърци?

Молиарти поклати глава.

— Нямам представа.

— С Хермес. От сливането на Тот и Хермес се родили пълните с мистерии езотерични и алхимични трактати на Хермес Трисмегист. — Посочи към човката на ибиса отляво, който сякаш държеше огромен червей. — Този ибис държи в човката си змия, символ на *gnosis*, знанието. — Направи широк жест, обхващайки всичко наоколо. — Показвам ви това, за да ви обясня, че тук няма нищо случайно. Всичко има свой смисъл, внушение, скрито послание, датиращо от началото на цивилизацията.

— Но ибисът няма нищо общо с Откритията.

— Всичко, драги ми Нелсън, има общо с Откритията. Ибисът символизира, както вече ви казах, скритото познание. В Книга на Йов, в която тази птица въплъщава силата на предсказанието, се казва: „Кой даде на ибиса мъдростта?“. Какво всъщност е бил светът през XV и XVI век, ако не скрито място; откровение, което чака да бъде

прочетено; тайна, която очаква да бъде разбулена? — Загледа се в стените на двореца, които се извисяваха в далечината. — Великите географски открития са свързани с тамплиерите, които намерили убежище в Португалия, бягайки от предприетите срещу тях гонения във Франция, с благословията на папата. В интерес на истината, тамплиерите донесли в Португалия необходимите знания за великите морски пътешествия от XV и XVI век. Затова и тази мистична традиция е свързана с Откритията, мистицизъм, чиито корени са в епохата на Класицизма и Възраждането. Има четири текста с фундаментално значение за разбирането на архитектурата на това изпълнено с тайнственост място: *Енеида* на Вергилий, *Лузиадите* от Луиш де Камоеш, *Божествена комедия* от Данте Алигиери и един езотеричен текст от Ренесанса, изпълнен с мистерии и алегии, озаглавен *Hypnerotomachia Poliphili*^[8] от Франческо Колона. Всички те, по един или по друг начин, са били увековечени в камъните на Кинта де Регалейра.

— *I see.*

Португалският професор посочи една пейка малко по-нататък, пред езерото, до египетския извор.

— Да поседнем?

— Да.

Приблжиха се до издълбаната в мрамора скамейка, с две хрътки, застанали отстрани като охрана, и статуя на жена в средата с факла в ръце.

— Това е скамейка 515 — поясни Томаш, спирайки пред композицията. — Знаете ли какво е 515?

— Не.

— Това е код от *Божествена комедия* на Данте. 515 е мистичното число на божия пратеник, който ще дойде, за да отмъсти за тамплиерите и да възвести третата епоха на християнството, епохата на Светия дух и вечния мир на земята. — Изрецитира по памет: — „Когато един божи вестител, *петстотин и десетка и петица*, ще погуби държанката ведно с гиганта, с когото прелюбодейства.“ — Усмихна се. — Откъс от *Чистилицето*, част втора от *Божествена комедия*. — Отправи жест към каменната скамейка. — Както виждате, подобно на всичко останало в Кинта да Регалейра, и тази скамейка тук е алегория.

Настаниха се на студената скамейка. Американецът се загледа с любопитство в хрътката, седнала до него, и жената с факлата.

— Коя е жената?

— Беатриче, Дантевият водач в рая.

— Тук наистина всичко е история.

Томаш отвори чантата, с която не се разделяше никога, и извади бележника.

— Точно както ви казвах — прошепна. — Но има още една история, която бих искал да ви разкажа.

Томаш прелисти бележника и се облегна на твърдата скамейка.

— Португалският произход, който Умберто Еко приписва на Колумб, тласна в друга посока моите изследвания. Търсих разни елементи, проучих обстойно ксерокопията на документите, написани собственоръчно от великия мореплавател, и открих някои неща, които сигурно ще ви се сторят интересни. — Хвърли поглед на записките. — Първото нещо, което бихме могли да кажем, е, че спорът за националната принадлежност на Колумб в наши дни трябва да отчита факта, че по времето на мореплавателя страните не са били това, което са днес. Например Испания е целият Иберийски полуостров. Португалците сами са се смятали за испанци и негодували, когато кастилците злоупотребявали, като си присвоявали това име. Не е имало португалски мореплаватели в смисъла, който влагаме днес, а мореплаватели в служба на краля на Португалия или на кралицата на Кастилия. Фернандо Магелан например бил опитен португалски мореплавател, който обиколил света с кастилска флотилия. И докато бил с тях, бил кастилец.

— Малко като Фон Браун, нали?

— Моля?

— Фон Браун е германец, който решил да отиде до Луната като американец.

— Да, точно така — съгласи се Томаш. — Второто нещо, което би трябвало да отчетем, е, че големият спор относно истинската националност на Колумб се е водил около 1892 г., по повод 400-годишнината от откриването на Америка, в разгара на изострен национализъм. Испанските историци започнали да откриват уязвими места в генуезката теза и излезли с предположението, че Колумб бил галисиец или каталонец. Италианците, които преживявали

националистически подем, свързан с политическото и културно утвърждаване на новосъздадената държава, отхвърлили яростно тази възможност. От този период датира и появата на фалшифицирани документи, както от едната, така и от другата страна.

— Не съм съгласен. Италианците са се стремили да установят истината.

— Така ли мислите? — Томаш извади малка книга от чантата, озаглавена *Sails of Hope*^[9], и започна да търси някакъв подчертан абзац. — Това изследване е посветено на истинската идентичност на Колумб. Негов автор е евреинът Симон Визентал, известен с издирването на нацистки престъпници. Визентал разказва, че разговарял с един италиански историк за проучването и чул следната реплика. — Томаш преведе думите на италианеца, цитирани в книгата: — „Няма значение какво ще откриете. Важното е да не изкарате Христофор Колумб испанец.“ — Погледна Молиарти. — С други думи, за този италиански историк истината не била толкова важна, колкото националистическата необходимост да се запази италианската самоличност на Колумб на всяка цена.

— Ами!... — разсмя се американецът. — Нима вие не правите същото, само че с обратен знак?

— Лъжете се, Нелсън. Както ви обясних, това, което се опитвам да направя, е да възстановя изследването на професор Тошкано; задачата, която ми възложихте. Но ако желаете да спра, не се колебайте да ми кажете.

— Хм — измърмори Молиарти. — Няма защо да драматизираме. — Направи кратка пауза, преди да промени посоката на разговора. — Кажете ми, Том, смятате ли, че тезата за испанския произход на Колумб би могла да издържи?

— Не, не смятам. Вярно е, че папа Александър VI в писмо до „католическите крале“ нарича Колумб „любим син на Испания“, но истината е, че по онова време името Испания означавало целия Иберийски полуостров, включително Португалия. От друга страна, подобен израз не означава непременно, че Колумб е бил роден там, макар че това се подразбира. Но би могло да се каже, че папата говори за него като за осиновен син на Испания.

— Като Фон Браун, който бил осиновен от Америка.

— А така ли е действително?

— Ами... ммм... да, в известен смисъл.

— При добро желание, бихме могли да разглеждаме изявлението в именно такъв смисъл. Но само при добро желание... — Намигна предизвикателно. — Да оставим това. Важно за нас е да разберем дали съществуват неопровержими свидетелства, че Колумб не е роден в Кастилия или Арагон. Първият документ, от който узнаваме за присъствието на Колумб в Испания, датира от 5 май 1487 година и се отнася за направено плащане на *Cristobal Colomo, extrangero*^[10]. Чуждестранният произход на мореплавателя дори е бил доказан в испански съд, когато първият му син, Диого Колом, завел дело срещу короната заради това, че не е уважила клаузите от договора, подписан между „католическите крале“ и Колумб през 1492 година. По време на това дело много свидетели посочили под клетва, че Колумб е говорел кастилски с чужд акцент. Съдът отхвърлил иска с аргумента, че монарсите можели да облагодетелстват по този начин испанските граждани, но не и чужденец, ако той не е пребивавал в страната най-малко осемнадесет години. — Направи справка в записките си. — Присъдата от делото е запазена в кодекс V.II.17, който се намира в Библиотеката на Ел Ескориал, и в нея се казва следното: *El dicho don Cristobal era extrangero, no natural ni vecino del Reino, ni morador en el*^[11]. Следователно, Колумб е чужденец.

— Генуезец — уточни американецът.

— Продължавате да настоявате на своето — изсмя се Томаш.

— Може и наистина да е бил генуезец, кой знае? Но трябва да разгледаме и португалската хипотеза, възприета от Умберто Еко. Очевидно и професор Тошкано се е придържал към нея. — Направи пауза, преглеждайки записките на следващата страница от бележника. — Първото значимо свидетелство било представено от един от най-големите космографи и географи на XV век, Паоло Тосканели от Флоренция. Този голям учен поддържал кореспонденция с португалския каноник Фернам Мартинш и с Колумб. Особено любопитно е едно писмо, написано на латински, което е било изпратено до Лисабон през 1474 г. Посланието на Тосканели до мореплавателя започва с израза: „Получих писмата ти...“, в множествено число, от което се разбира, че Колумб му е писал повече от едно писмо, навярно относно западния път към Индия. В отговора си Тосканели коментира обстойно възможността за подобно пътуване, но в нашия случай е

важно заключението, до което стига. Тосканели казва следното. — Прокашля се. — „Не се учудвам... че ти, с твоя храбър и благороден дух, и доблестният португалски народ, прославен през вековете от героичните дела на безброй знаменити мъже, сега горите от желание да осъществите това пътешествие.“

— И какво от това? — попита Молиарти надменно.

— Какво от това ли? — разсмя се Томаш. — Въпросното писмо е доста красноречиво. Съдържа поне четири любопитни подробности. Първата е, че Колумб е поддържал кореспонденция с един от най-големите учени от онова време.

— Не виждам защо това да е толкова любопитно...

— О, Нелсън, забравяте, че според генуезката теза Колумб е само един невеж тъкач. Нима е възможно такъв човек да е в кореспонденция с Тосканели? — Млъкна за момент, може би за да подсили ефекта от въпроса. Отново се съсредоточи върху записките си. — Освен това Тосканели загатва имплицитно, че неговият събеседник е португалец, с думите: „... ти, с твоя храбър и благороден дух, и доблестният португалски народ...“. Нима италианецът Тосканели не е знаел, че Колумб е негов сънародник? — Наведе глава. — А може би не е бил? — Усмихна се. — Третият проблем е, че писмото, изпратено до Лисабон, датира от 1474 г.

— И?

— Нима не виждате какъв сериозен проблем поражда това? — Размаха копието в ръка. — О, драги ми Нелсън, спомнете си за нотариалния препис, в който се твърди, че Кристофоро Колумбо е пристигнал в Португалия едва през 1476 г. Как е възможно Тосканели да обменя писма с пребиваващия в Лисабон Колумб, когато той, според документа, ще стъпи в града две години по-късно?

— Дали не е грешка?

— Не е грешка. Присъствието на мореплавателя в Лисабон през 1474 г. е потвърдено и от друг източник. Историкът Бартоломе де лас Касас, разказвайки за една среща, състояла се между Колумб и краля Фернандо през май 1501 година в Сеговия, цитира думите на Адмирала, който казал, че четиринадесет години се опитвал да убеди португалската корона да подкрепи неговия проект. Като знаем, че Колумб е напуснал Португалия през 1484 година, просто трябва да извадим четиринадесет от 1484 и получаваме... 1470. — Погледна

американеца. — Тоест, ако приемем, че Лас Касас е точен в този детайл, Колумб задължително е бил в Лисабон през 1470 г. Четири години по-късно, през 1474, е получил в португалската столица писмото на Тосканели. Но как е възможно това, когато, според генуезките нотариални документи, той все още не е пристигнал в Португалия, нещо, което щяло да се случи едва през 1476 година?

— Е... това е само една подробност.

— Нелсън, това не е безобидна и незначителна подробност, а сериозен проблем. Толкова сериозен, че историците през целия XIX век се опитвали да разрешат тези странни несъответствия, без да могат да стигнат до съгласие по един наглед простичък въпрос: Кога Христофор Колумб пристига в Португалия? В основата на това неразбирателство е фактът, че в документите се говори за двама Колумбовци. Единият Колумб тъче коприна в Генуа, а другият Колумб в Лисабон се опитва да убеди португалския крал да го пусне да отплава за Индия и си кореспондира с Тосканели, който го смята за португалец.

Молиарти се размърда неспокойно на каменната скамейка.

— Да... хм. Какъв е четвъртият проблем?

— Писмото на Тосканели е написано на латински.

— Е, и?

— Нелсън. — Томаш заговори търпеливо, като че обясняваше нещо на дете. — Тосканели е италианец и както се предполага, Колумб също е италианец. Би било нормално двама италианци да си пишат на тоскански, езика, на който общували италианците от различни градове, а не на един мъртъв език, нали?

— Да предположим, че е така. Но не е невъзможно двама италианци да кореспондират на латински, при условие че идват от различни градове; освен това при тяхната ерудиция латинският не би бил никакъв проблем.

— Но нима Колумб е бил ерудиран? — разсмя се Томаш. — А аз си мислех, че е необразован тъкач...

— Е... добре — промърмори Молиарти. — Все някъде го е научил.

— Възможно е, Нелсън, възможно е. Но нека си припомним, че по онова време нисшестоящите класи не са имали достъп до образованието. И ако днес това все още е трудно, представете си през XV век...

— Може да си е намерил покровител.

— Покровител ли?

— Да, някой, който да му плаща обучението.

— Но как е възможно, след като името Христофор Колумб го няма в училищните списъци в Генуа от онова време?

— Ами... може да е ходил в друго училище... Или са му намерили домашен учител.

— Друго училище? Домашен учител? — Томаш се изсмя. — Може и наистина да е така, кой знае? Но позволете ми да ви обърна внимание на факта, че предполагаемият италианец Коломбо никога и на никого не е писал на живия италиански език.

— Какво искате да кажете с това?

— Излиза, че Колумб е италианец, който не владее италиански. Цялата му кореспонденция е на кастилски или на латински.

— Ами... ммм... предполагам, че това е нормално. Сигурно испанските му кореспонденти, като „католическите крале“, не са разбирали италиански...

— Нелсън — прекъсна го Томаш, — италианецът Христофор Колумб не е използвал италиански дори в кореспонденцията си с италианци. Нито веднъж.

По лицето на американеца се изписа недоумение.

— Не мога да повярвам.

— Ще се наложи. — Професорът извади нови копия с ръкописни текстове. — Виждате ли? — Показа един лист. — Това е копие на писмо на Колумб до Николо Одериго, посланик на Генуа в Испания от 21 март 1502 година. Пази се в архива на Палацо Муничипале ди Дженова. Това би трябвало да е писмо, което един генуезец изпраща до друг генуезец. Но вижте, то е написано на кастилски. — Изрече думата сричка по сричка, за да подчертае значението ѝ. Взе друго копие. — В друго писмо до същия Одериго, отново на кастилски, Колумб моли своя познат да преведе писмото на друг генуезец, някой си Джовани Луиджи. — Хвърли поглед на смаяния Молиарти. — Ще се съгласите, че това е доста странно, нали? Колумб не само пише на един генуезец на кастилски, но и знаейки, че друг генуезки получател не владее кастилски, вместо да напише писмото на италиански или на генуезки диалект, за да го разберат веднага и двамата, моли Одериго да му преведе писмото. Невероятно, не смятате ли? Особено ако се има

предвид, че Колумб, както се предполага, е бил генуезец. — Взе друго копие. — Това е писмо до друг генуезки получател, в случая банкова институция, *Ufficio di San Giorgio*. Посланието отново е написано на кастилски. — Усмихна се. — С други думи, имаме генуезец, който е живял до двадесет и четвъртата си година в Генуа, но който не е написал и ред на италиански или на генуезки диалект в писмата, отправени до генуезки получатели. — Едно последно копие. — А това тук е писмо до друг италианец, отец Гаспар Горичо. И отново изненада, писмото е на кастилски. Не бива да забравяме и писмото, изпратено до Тосканели. Писмото е изчезнало, но от отговора на Тосканели можем да съдим, че то е било написано на португалски или на латински. Да обобщим: разполагаме с част от кореспонденцията на Колумб с петима италианци, трима от които генуезци; нито едно от неговите писма не е написано нито на италиански, нито на генуезки диалект. Невероятно, нали?

— Не разбирам, Том. Нали самият вие казахте, че не смятате Колумб за испанец...

— Разбира се.

— Но сега твърдите, че е писал само на кастилски и латински.

— Точно така.

— Но след като не е кастилец, какъв е той в крайна сметка? Доколкото знам, в Португалия не се е говорило на кастилски...

— Не.

— Как да ви разбирам тогава?

— Всъщност още не съм ви разказал всичко.

— Е, добре, в такъв случай.

— Позволете ми да отбележа нещо предварително — каза Томаш. — Личните документи на Христофор Колумб са се изгубили с времето. Когато по-големият му син Диого Колом починал, кореспонденцията на Адмирала останала у съпругата на Диого, Мария, и на сина му Луиш, които отнесли всичко на Антилите. След смъртта им кореспонденцията била върната в Европа и предадена на монасите от „Лас Куевас“. Юридически спор впоследствие ги поделил между Муньо Колон и семейството на херцог Алба. Част от документите били предадени по-късно на втория херцог Верагуа, потомък на Адмирала. По онова време били останали само няколко писма от Колумб до Диого. — Томаш вдигна ръка. — Забележете, Нелсън. През тези години били изгубени

почти всички документи. Личният дневник на Колумб също не е запазен; днес разполагаме само с едно копие на ръкописа, открито през XIX век, за което се предполага, че е направено от Бартоломе де лас Касас. — Постави ударение на думата *предполага*. — Естествено в този безпорядък се появили много фалшификати. В някои случаи фалшификаторите се ограничили с промяна на дребни детайли от текста, с което целяли да подсилят желаното внушение, след което вероятно са унищожили уличаващите ги оригинали. В други случаи били изфабрикувани нови документи. Понякога фалшификаторите били мотивирани от желанието да си присвоят националността на Колумб, друг път го правели просто за пари. Разговарях с експерти по автентични ръкописи, свикнали да се сдобиват с редки писма на аукционите, които ми разкриха, че ако се появи някъде писмо, написано собственоръчно от Колумб с доказана автентичност, то би струвало почти половин милион долара. По-скъпо от това, както ме увериха тези експерти — полу на шега, полусериозно — би струвало само писмо, написано от самия Исус Христос. Вижте каква цена само! Както разбирате, тези астрономически суми са насърчили появата на различни фалшификати.

— Искате да ми кажете, че всичко е фалшификат?

— Казвам, че навярно много от писмата, приписвани на Колумб, са фалшифицирани, частично или изцяло.

— Включително и писмата до генуезците?

— Да.

Молиарти се усмихна.

— В такъв случай имаме отговор на въпроса, който поставихте преди малко, нали? Щом тези писма са подправени, фактът, че са написани на кастилски, не доказва абсолютно нищо.

— Тези писма доказват разни неща, Нелсън. Доказват, че дори и фалшификаторите не са имали куража да напишат писмата на Колумб до генуезците на италиански, защото това би ги дискредитирало. Доказват, че оригиналите, на които са се основавали, във времето, когато все още е имало оригинали, са били написани на кастилски. И най-накрая, доказват, че наистина е имало заговор, целящ откривателят на Америка да се представи за генуезец.

— Глупости.

— Не са глупости, Нелсън. Има много фалшифицирани документи, в които умишлено е вмъкнато името Генуа.

— Значи нотариалните документи, намерени в архивите на Савона и Генуа, са били подправени?

— Не, те вероятно са истински. Тъкач на име Христофор Колумб безспорно е съществувал. Фалшификаторите са се интересували само от някои документи на мореплавателя Кристобал Колон и от всички документи, които свързвали Колумб с Колон, Документа Асерето и тези писма, изпратени в Генуа. Не забравяйте, Нелсън, че всичко, което знаем за Колумб, е написано или от италианци, или от испанци; в някои от случаите то е безобидно тенденциозно, в други случаи съвсем не е безобидно.

— Добре, продължавайте нататък — възкликна Молиарти нетърпеливо и посочи бележника на събеседника си. — Не съществуват ли документи, които според експертите са написани от ръката на Колумб?

— Има само две неща, в които можем да бъдем абсолютно сигурни. Първо, писмата на Колумб до неговия син Диого, които са били съхранявани от сигурни хора и институции през годините и пътят им може да бъде проследен с голяма точност.

— Пътят, за който споменахте преди малко?

— Да. Второ, това са бележките, вписани в полето на книгите, които са били собственост на Христофор Колумб и които са били дарени от по-малкия му син Ернандо на Колумбовата библиотека в Севиля. Макар че е възможно някои от бележките да са били направени от брата на Христофор, Бартоломеу. Но, така или иначе, част от тях със сигурност са били написани от самия Адмирал.

— На какъв език са написани тези писма и бележки?

— Предимно на кастилски. Някои от тях са на латински и само две — на италиански, като само една от тези бележки на италиански със сигурност е на Христофор Колумб.

— Виждате ли? В крайна сметка се оказва, че все пак е писал на италиански. Докато на португалски няма нищо, нали? И след като Колумб очевидно не е испанец и не е писал на португалски, излиза, че е могъл да бъде единствено италианец.

Томаш задържа погледа си на Молиарти, свивайки устни в лека усмивка.

— Нелсън.

Лицето на американеца се изопна в нервна гримаса. Интонацията и изражението на събеседника му подсказваха, че някаква подмолна подробност го очаква в тъмното, готова да размаже разсъжденията му.

— Всички текстове, написани от ръката на Колумб, независимо дали са на кастилски, латински или италиански, са пълни с португалски изрази.

— Моля?

— Текстовете, написани от Колумб, са изпъстрени с португализми. Всъщност Колумб не е писал на испански, а на португъл, както пишат португалците, които опитват да се изразяват на кастилски. Разбрахте ли?

Молиарти се облегна на пейката и зарея поглед към зеленото покривало на Езерото на носталгията.

— Не може да бъде — каза той. Изглежда Томаш въпросително. — Какво искате да кажете с това за португализмите?

— Португализми са думи или изрази, типични за португалския език, вмъкнати в друг език. Ако аз отида в Мадрид и кажа, имитирайки кастилско произношение: *Olha, hombre, quiero apahar un carro para ir a el palacio*, всеки би ме изгледал, разбирайки веднага, че съм португалец, защото на испански не се казва *olha*, нито *carro*, това са португализми. Испанците биха казали *mira* и *coche*.

— Разбирам. А какви португализми е използвал Колумб?

Томаш се разсмя.

— Мисля, че въпросът ви не е съвсем точен, Нелсън. По-правилно би било да се каже: кои думи или изрази, използвани от Колумб, не са португализми? — Намигна шеговито. — Тъй като те се срещат много по-рядко, разбирате ли?

Молиарти не се засмя.

— Дайте ми все пак примери за португализми, които той е използвал.

Професорът разлисти бележките си.

— Нека да започнем с единственото изложение на италиански език, за което сме сигурни, че е написано от ръката на Адмирала. Става въпрос за една забележка в полето на *Книга на пророчествата*, в началото на Псалм 2:2. Тя се състои от двадесет и две думи, шест от които са португалски или испански от четиринадесети век. Например,

написал е *el* вместо *il, delli* — вместо *degli, en* — вместо *in, simiglianza* — вместо *somiglianza*, и *como* — вместо *come*. В полето на *Естествена история* от Плиний има двадесет и три бележки. Двадесет са на кастилски, две — на латински, и една — на италиански. Има съмнения дали тази последна бележка на италиански е написана от Колумб или от някой друг, например от брат му Бартоломеу, но трябва да се отбележи, че отново виждаме неумел опит да се използва италиански, тъй като авторът е изпъстрил текста с думи на кастилски или португалски от четиринадесети век като *cierto, tierra, pieza, como el, y, parda* и *negra*.

— А останалите бележки?

— Написани са главно на португъл. — Пак прегледа записките си. — Испанският изследовател Алтолагире и Дувал стига до убеждението, че „колумбовският диалект със сигурност е португалски“; друг испанец, известният историк и филолог Менендес Пидал, макар и да не допуска тезата, че Колумб е португалец, стига до същото заключение, признавайки, че „вокализмът му е близък до португалския“ и че „тази първоначална тенденция към лузофония се запазва до края на живота му“.

— Дайте ми примери.

— Ами вижте, да започнем с някои особености в употребата на дифтонга *ie* в испански думи. Не знам дали знаете, че в португалския и кастилския има много сходни думи, с тази разлика, че на испански се пишат с *ie*, а на португалски само с *e*. Колумб прави две грешки, които са типични за португалците, говорещи кастилски. В първия случай не поставя *ie*, където е необходимо. Например Адмирала е написал *se intende* вместо *se entiende* и *quero* вместо *quiero*. В другия случай поставя *ie*, когато в кастилския липсва. Такъв е случаят с испанската дума *depende*, която Колумб е изписал *depiende*. Всички испанци знаят, че само португалците, опитвайки се да говорят кастилски, често поставят *ie*, където то не съществува.

— А словесният му запас?

— Същото нещо. Например Колумб е употребявал *algun*, „някакъв“, когато на кастилски е *alguno*, а на италиански е *alcuno*. Казвал е *ameacaban*, „заплашвах“, докато испанците казват *amenazaban*, а италианците — *minacciavano*. Срещат се още *boa* и *bon*, „добър“ и „добра“, докато испанците казват *buena* и *bueno*, а италианците — *buona* и *buono*. Колумб е използвал също португалската дума *crime*,

„престъпление“, която на кастилски е *crimen*, а на италиански — *crimine*. Употребявал е думата *despois*, „после“, която на испански е *despues*, на италиански — *dopo* или *poi*. Думата „казвам“ при него е *dizer*, докато на испански е *decir*, а на италиански — *dire*. Адмирала е употребявал *falar*, „говоря“, което на испански е *hablar*, на италиански — *parlare*. Среща се и *perigo*, „опасност“, която на кастилски е *perigro* и на италиански — *periculo*. Прибягвал е до португалската дума *abero*, която испанците произнасят като *abierto*, а...

— Стига, стига. *Enough*. Разбрах.

— Списъкът на португализмите няма край, Нелсън.

— Това нищо не доказва.

— Нищо не доказва ли?

— Трябва да се допуснат и други причини, поради които не е използвал италианския. Например *volgare* флорентински, от който произлиза тосканският, е бил по онова време неолатински италиански език, използван само от *dotti*, образованите. Колумб не е бил образован.

— Не е бил образован, така ли? Въпреки че е знаел латински и е разбирал от космография?

— Научил ги е по-късно.

Томаш се разсмя.

— Сигурно е посещавал образователни курсове. Или е сърфирал из интернет...

— Няма значение — отрязва го Молиарти.

— ... където, вместо да открие Америка, се натъкнал на някакъв *site* на латински и се заел да зубри склонения.

— Престанете — настоя американецът, подразнен от сарказма му. — Да се върнем на въпроса за езика, който ми се струва важен. — Прокашля се. — Сигурно има някакво логично обяснение за тези аномалии, за това, че е писал на тази... тази смесица от кастилски и португалски.

— Логично обяснение? — Томаш се наведе над скамейката. — Знаете ли какво ми казаха в Централния архив в Генуа?

— Да?...

— Казаха ми, че по онова време италианците, които живеели в чужбина, използвали главно тосканския като официален език помежду си.

— Така е — потвърди Молиарти.

— В такъв случай защо не е писал писмата си до другите италианци на тоскански?

— Може би не го е знаел...

— Ами нали самият вие току-що признахте, че тосканският се е използвал от всички италианци, живеещи в чужбина...

— Да, но той може да е бил изключение. Може Колумб да е говорил само генуезки *volgare*. И понеже този диалект не е бил писмен език, не е могъл да общува с другите генуезци, нали?

— Трябва да ви кажа, че смятам подобно обяснение за прекалено неправдоподобно. Първо, не е вярно твърдението, че генуезкият диалект не е бил писмен език. Консултирах се с генуезки професор филолог и той ме увери, че *volgare* от Генуа вече е бил писмен език в Средновековието. Има примери за генуезки *volgare*, използван от провансалските поети, включително стихове, вдъхновени от *Божествена комедия* на Данте. Което ни изправя пред два парадокса. Как е възможно Колумб да не знае тоскански, тъй като е бил необразован, и в същото време да владее латински — език, който е бил достъпен само за ерудирани хора? Колумб не е ползвал генуезки *volgare*, говорен от всички генуезци, на който са пишели по-грамотните, но е изписал сума текстове на кастилски, изпълнен с португализми? — Томаш се намръщи. — Всичко това, драги, ми се струва доста несъстоятелно...

— Има нещо, което не сте взели предвид — подхвърли Молиарти.

— И какво е то?

— Сходствата между генуезкия диалект и португалския. Много от тези думи, за които казахте, че са португалски, навярно са генуезки.

— Мислите ли?

— Почти съм убеден.

— В такъв случай нямате късмет — усмихна се лукаво. — Вече съм чувал този аргумент от устата на един защитник на генуезката теза. Проверихме го заедно с генуезкия професор филолог. Помолих го да ми посочи съответствията на португалските думи, използвани от Колумб, в генуезкия диалект. — Последва нова справка в записките. — И така, да видим: *algum* е *quarche*, *arriscada* е *reiszegösa*, *boa* и *bon* са съответно *bönn-a* и *bön*, *crime* става *corpa*, *despois* е *doppö* и *dizer* е *dî*. Както виждате, с изключение на *bön*, която е сходна с португалската дума, нито една от останалите думи, използвани от Колумб, не напомня с

нищо генуезките. — Направи пауза. — Кое то ни отвежда до основния въпрос. Знаете ли, опитът ми на криптоаналитик подсказва, че когато се сблъскаме с някакво сложно обяснение и с друго, простичко обяснение за едно и също явление, простото обяснение обикновено е истинското. Защо да не заключим, че след като Колумб не е писал на нито един от италианските диалекти, дори на генуезки, който вече е бил писмен език по онова време, вероятно всъщност не ги е говорил? А щом не е владеел италианските диалекти, стигаме до извода, че навярно не е имал италиански произход.

— Той е бил италианец, няма никакъв спор. Трябва да има някакво обяснение за това, че не е писал на италианско наречие. Може би и тоскански не е знаел...

— Вие сте невероятно упорит. Това, че не е знаел тоскански, езика, на който са общували италианците в чужбина, ми изглежда доста незадоволително обяснение...

— *Окау*, да допуснем, че може би е знаел тоскански. Но Колумб е излязъл твърде млад от Генуа, може да го е забравил.

— Забравил е тоскански? — Португалецът прихна. — О, Нелсън, наистина не би ми хрумнало подобно предположение. — Поклати глава развеселен. — Преди малко цитирах испанския историк и филолог Менендес Пидал, който е отбелязал, че Адмирала е запазил склонността си към португалския до края на живота си?

— Да.

— Е, добре, изправени сме пред необичайна ситуация. Колумб е живял двадесет и четири години в Италия и за това време той напълно забравя тосканския и родния си генуезки диалект. Същият този Колумб, който е живял едва десетина години в Португалия, не забравя португалския до края на живота си. Фантастично, нали? — Посочи американеца. — Изглежда, се опитвате да ме убедите, че Колумб е забравил напълно майчиния си език и в същото време е демонстрирал невероятна памет за португалския, очевидно чужд за него език? Така ли е?

— Ммм... да.

— О, Нелсън, това, което твърдите, е лишено от всякакъв смисъл — възкликна Томаш, поклащайки глава с леко раздразнение. — Разговорът ни няма нищо общо с логиката. Вижте, има един мъж, който, ако се вярва на нотариалните документи, е напуснал Генуа на

двадесет и четири години. По онова време, за ваше сведение, един двадесет и четири годишен човек не е бил смятан за млад. Днес тази възраст би отговаряла на тридесет и пет години, дори повече. И така, доколкото знам, никой не би забравил езика си на двадесет и четири години. Още повече че Колумб е живял с брат си Бартоломеу, също генуезец, и значи е имал прекрасна възможност да общува с него на майчиния си език. От друга страна, както вие сам току-що признахте, твърде вероятно е да е знаел тоскански, след като този е бил езикът, използван от италианците, намиращи се зад граница. Но единственият опит на Колумб да пише на италиански, който ни е известен, е отчайващо несполучлив. Факт е, че когато му е липсвала определена дума в кастилския, той не е прибягвал до италианизми, за да я замести, както би могло да се очаква от един италианец, а до португалски изрази. Всъщност единствените текстове на Колумб без португализми са онези, които са били преписани, защото в тези случаи писарите са поправяли и замествали португалските изрази с кастилски.

— Но, Том, няма няма италианизми в текстовете му на кастилски?

— Не, няма. Когато не е намирал подходящите думи на кастилски, явно са му хрумвали само португалски изрази.

— Хм...

— Има и друго, Нелсън.

— Какво?

— Нямах възможността да изчета всичко, което свидетелите са казали за Адмирала по време на съдебния процес *Pleyto con la Corona*, както и по време на делото *Pleyto de la Prioridad*^[12], на които е било решено, че Колумб е чужденец. Но двама от изследователите, с които се консултирах, евреина Симон Визентал и испанеца Салвадор де Мадариага, са открили страхотни свидетелства. — Още веднъж прегледа записките си. — Визентал съобщава: „Свидетелите твърдят, че Христофор Колумб е говорил кастилски с португалско произношение“. Мадариага на свой ред отбелязва, че Колумб „говорел кастилски с португалско произношение“. — Томаш впери поглед в Молиарти и се усмихна победоносно с блеснали зелени очи, напомняйки шахматист, който току-що беше матирал противника и сега наблюдаваше смаяното изражение на разбития съперник. — Разбрахте ли?

Американецът остана мълчалив и замислен, с отсъстващ поглед.

— *Shit!* — промърмори тихо, сякаш на себе си. — Сигурен ли сте?

— Други го казват. — Стана от пейката и се протегна, раздвижвайки схванатите си мускули. — Има много неща, които не се връзват, Нелсън. Знаете ли кой е първият човек, с когото Адмирала се е свързал след пристигането си в Испания, предполага се през 1484 г.?

Молиарти също стана и разкърши снага, опитвайки се да възстанови кръвообращението си. *Скамейка 515* беше красива, но неудобна.

— Нямам представа, Том.

— Монахът Марчена. Знаете ли каква е била неговата националност?

— Може би португалец?

— Абсолютно вярно. — Усмихна се. — Забелязали ли сте, че в чужбина сме склонни да търсим наши сънародници? Той е могъл да се свърже с генуезци и други италианци, каквито е имало доста в Севиля, включително и в манастира на Марчена. Но, не, срещнал се е с португалец.

— Това нищо не доказва.

— Разбира се, но е доста любопитно, нали? — Томаш тръгна по пътеката между дърветата и Молиарти го последва. — Има много въпроси, които очакват своя отговор. Например защо след като е бил генуезец, Колумб е държал произхода си в тайна? Кастилците са били в много добри отношения с Генуа по онова време и не са имали никаква причина да не се доверяват на един генуезец. По-скоро обратното, контактите с генуезци са се смятали за престижни; англичаните дори плавали в Средиземно море под закрилата на генуезкото знаме, бял флаг с червения кръст на свети Георги, който впоследствие станал знаме на Англия. Но като се има предвид съперничеството между кастилци и португалци, присъствието на португалец начело на кастилските екипажи би представлявало проблем, както и обратното. Достатъчно е да припомним патилата на португалеца Фернандо Магелан, обиколил за първи път света с кастилски флот. Бидейки генуезец, Колумб не би следвало да има основание да крие произхода си. Но като португалец...

— Това са само предположения.

— Да, така е. Но е факт, че не знаем причината, поради която Колумб е превърнал потеклото си в мистерия, нали? Повярвайте ми, има много въпроси, които продължават да чакат отговор. Например поради каква причина той не е използвал нито италиански, нито тоскански или *volgare* в кореспонденцията си с италианци, най-вече с Тосканели? Защо е говорел кастилски с португалско произношение? Щом е бил неук тъкач, по какъв начин е научил латински и космография? Какво да кажем за странните несъответствия на дати? Как да си обясним факта, че през 1474 г., според писмото на Тосканели, той би трябвало да е в Лисабон, докато според генуезките нотариални документи в този момент се е намирал доста далече от Португалия? Наистина има толкова много въпроси, че следобедът няма да ми стигне, за да ги изредя всичките. Що се отнася до отговорите, изисква се огромен труд и фантазия, а понякога и спекулативни разсъждения.

Молиарти не отговори. Вървеше, забил поглед в земята, с отпуснати рамене и угрижено лице. Катереха се по стръмната пътека, потънали в размисъл за тайните, които Тошкано бе изровил из старите ръкописи, мистерии, разкриващи изпод дълбокия слой прах на времето необяснимо мълчание, противоречия и бели петна. Червени и жълти магнолии пъстрееха из зелената пътека, която се виеше между букови и дъбови стволове, борове и палми; въздухът беше свеж и лек, наситен с аромата на розите, засадени в романтични лехи, и на лалета, чиято крехка изящност контрастираше с чувствената красота на предизвикателните и съблазнителни орхидеи. Следобедът ги люлееше в бавния ритъм на могъщия валс на природата; гората се раздвижваше и пулсираше от живот с тихо шумолящите корони на дърветата, по които пробягваше лекият бриз, диханието на планината, долетяло отвисоко с кълбестите облаци; от бухналите дървета долитаха отчетливи и весели трели, ликуващите песни на дроздовете, тихото гукане на колибри и упоителните мелодии на славеите.

Тясната пътека внезапно ги изведе пред широка тераса, преградена със стена от едната страна, където имаше фонтан с каменен полусвод.

— Изворот на изобилието — съобщи Томаш. — Името е доста подвеждащо, всъщност представя нещо далеч по-драматично. Да видим дали ще се досетите...

Американецът разгледа внимателно скулптурната композиция между дърветата. Полусводът имаше по една чаша във всеки край, като всяка от тях имаше глава на сатир и овен, изваяни от двете страни.

— Демони ли са?

— Не. Сатирът е същество, което възплъщава хаоса. Овенът е символ на пролетното равенство и представлява реда. Със сатир и овен от двете си страни всяка от тези чаши означава *ordo ab chao*, „ред от хаоса“.

По средата на полусвода имаше огромен каменен трон, с голяма маса, издигната пред него. От другата страна на фонтана се виждаше вградена мида с мозаечно изображение на везни.

— Нямам и най-малка представа какво би могло да е това.

— Това е съд, Нелсън.

— Съд?

— Ето там е тронът на съдията. — Посочи към огромния трон от камък. — Везните на справедливостта. — Махна към мозаечната рисунка. — Според символиката на тамплиерите и масоните, по време на пролетното равенство светлината и тъматата са в съвършено равновесие, възплъщавайки справедливостта и безпристрастието; именно на този ден те ръкополагаха новия Велик магистър, който поемал управлението, като сядал символично на трона. — Томаш се обърна с жест към фонтана, където се виждаха и други мозаечни рисунки. — По тази стена има елементи, напомнящи Соломоновия храм в Йерусалим. Предполагам, че сте чували за Соломоновата справедливост? — Вдигна очи към двата пирамидални обелиска върху стената на фонтана. — Обелиските свързват Земята с небето и напомнят двата стълба на входа на Соломоновия храм, истински столери на справедливостта.

Поеха по друга пътека сред дърветата и стигнаха до нова площадка, по-голяма от тази на Извора на изобилието. Беше Вратата на пазителите, пазена от два тритона. Томаш поведе госта си по пътя, който заобикаляше мястото и криволичеше из гората, покриваща склона на планината; заизкачваха се нагоре, докато стигнаха до нещо, наподобяващо долмен, мегалитно образувание от гигантски камъни, покрити с мъх. Минаха под свода, образуван от поставени един върху друг скални блокове, както в Стоунхендж, и Томаш побутна някаква каменна плоча. За изненада на Молиарти, камъкът се завъртя около оста

си и разкри вътрешността на структурата. Прекосиха тайния вход и се озоваха пред кладенец; надвесиха се над преградата и погледнаха надолу, където се виждаха спираловидни стъпала с парапет, издълбан в каменните стени и сводове, укрепени с колони, сенчести ниши в камъка и естествена светлина, струяща на върха.

— Какво е това? — попита Молиарти.

— Кладенецът на посвещението — поясни Томаш и гласът му отекна сред каменните стени. — Ние сме в долмен, мегалитна гробница. Това място символизира края на първичното човешко съществуване. Трябва да се спуснем в кладенеца в търсене на духовното, в името на раждането на новия човек, на просветения човек. Спускането в кладенеца е навлизане в самите нас, в най-съкровенията същност на душата ни. — Кимна на американеца да го последва. — Хайде, елате.

Заслизаха по тясната стълба, чиято спирала се виеше покрай стените на кладенеца и ги отнасяше все надолу. Настилката беше мокра и стъпките им отекваха по каменните стъпала с метален звук, стържещ и звънтящ, примесен с птичето чуруликане, което проникваше в бездната през небесния отвор и отгласът му се носеше надалече в тъмната дупка. По стените беше избила влага и мъх, плъзнал също и по парапета. Надвесиха се над перилата и надникнаха към дъното; кладенецът напомняше обърната наопаки кула и Томаш си помисли, че е кулата в Пиза, забита с върха надолу в земята.

— Колко нива има кладенецът?

— Девет — каза професорът. — Деветката е символично число. В много европейски езици цифрата *девет* е сходна с думата *нов*. В португалския това са съответно *nove* и *novo*; в испанския — *nueve* и *nuevo*. Във френския език имаме *neuf* и *neuve*, в английския — *nine* и *new*. На италиански — *nove* и *nuovo*; на немски — *neun* и *neu*. „Девет“ символизира прехода от старото към новото. Девет са първите тамплиери, рицарите основатели на Ордена на храма, чийто наследник е португалският Орден на Христос. Девет са учителите, които Соломон е изпратил да търсят Хирам Абиф, архитекта на храма. Деметра обикаля света за девет дни, дирейки Персефона. Девет са музите, дъщери на Зевс и Мнемозина. Необходими са девет месеца, за да се роди човешко същество. Тъй като е последното от простите числа,

девет е едновременно край и начало, старо и ново, смърт и възраждане, краят на един цикъл и началото на друг, числото, което затваря кръга.

— Странно...

Най-сетне стигнаха до дъното и се загледаха в центъра на Кладенеца на посвещението. Там имаше кръг, украсен с бял, жълт и червен мрамор, по който се стичаха кални вадички. От центъра на мраморния кръг се издигаше осемлъчева звезда със загатнат кръст в нея, кръста на тамплиерите, религиозния орден, който бе въвел октогоналното крило в западнокристиянските храмове. Един от лъчите на звездата сочеше към тъмна дупка в дъното на кладенеца.

— Тази звезда е и роза на ветровете — обясни Томаш. — Обърната е на изток. От изток изгрява слънцето и натам са обърнати църквите. Пророк Йезекиил е казал: „Славата на Бога Израилев иде от изток“. Да тръгнем из тази пещера.

Професорът хлътна в тъмната ниша в стената и Молиарти го последва след кратко колебание. Вървяха внимателно, опипвайки стените като слепци из мрачните дълбини на неравния тунел. Когато свърнаха зад ъгъла, редица от жълти светлинки се появи в земята от лявата им страна, помагайки им да следват пътя. Сега напредваха по-уверено, криволичейки из дългия тунел, издълбан в гранита. Друга тъмна сянка се отвори вдясно, друг път из пещерата, което бе знак, че това не беше обикновен подземен проход, а по-скоро лабиринт. Запознат с пътя, Томаш не обърна внимание на този алтернативен маршрут и продължи напред, придържайки се към главния път, докато една светла пролука не извести приближаването им към външния свят. Продължиха по посока на светлината и съзряха каменен свод над кристално езеро, чиято повърхност се набраздяваше от струйка вода, която се стичаше по скалата с бълбукащ звук. Спряха под свода, пътят се разделяше пред езерото и трябваше да решат накъде да поемат.

— Наляво или надясно? — попита Томаш.

— Може би наляво? — предложи Молиарти несигурно.

— Надясно — противопостави се португалецът, сочейки правилния маршрут. — Знаете ли, Нелсън, краят на тунела възпроизвежда епизод от *Енеида* на Вергилий. Това би трябвало да е сцената, в която Еней, слязъл в ада да търси баща си, се озовава на кръстопът. Наляво отиват осъдените да горят в ада. Само пътят надясно води до спасението. Еней избира да върви надясно, пресича река Лета и

се озовава в Елисейските полета, където намира баща си. Затова трябва да следваме същата посока.

Поеха надясно, но тунелът стана още по-тъмен, тесен и нисък. Потънаха в непрогледен мрак, който изведнъж ги притисна отвсякъде; бяха принудени да се придвижват стъпка по стъпка, опипвайки предпазливо влажните стени. Най-сетне тунелът се отвори за външния свят, обляна в светлина каменна пътека от камъни пресичаше езерото, образувайки стъпала, които се подаваха над водата. Заподскачаха от камък на камък, докато накрая се добраха до брега; отново бяха в горичката, заобиколени от цветове, следобедни аромати и нежните трели на дроздовете, които подхвъркваха от клон на клон.

— Какво необикновено място — сподели Молиарти, обзет от чувството за нереалност.

— Знаете ли, Нелсън, това имение е нещо като текст.

— Текст ли? Какво искате да кажете с това?

Сега се спускаха по тясна пътечка сред дърветата. Озоваха се пред Вратата на пазителите и Томаш поведе госта си по спираловидна стълба в тясна кула с бойници на върха като в Средновековието.

— Някога, по време на Инквизицията и обскурантизма, когато обществото е живеело под диктата на една нетолерантна църква, някои човешки дейности били забранени. Артистите били подложени на преследване, новите идеи били заглушавани, книгите и картините били унищожавани. Така възникнала идеята да се изсече книга в камък. Това е в крайна сметка Кинта да Регалейра. Книга, изваяна от камък. Лесно е да изгориш книга от хартия или да разкъсаш картина от платно, значително по-трудно е да срутиш цяло едно частно владение. Това имение е място, където се намират концептуални конструкции, отразяващи езотерични идеи, конструкции, вдъхновени от лабиринта от идеи на Франческо Колона, изложени в *Хипнеротомахия Полифили*, и от възгледите, стоящи в основата на морската експанзия на Португалия и великите класически легенди. Дори и чрез въплътените в камък митологични сюжети от *Енеида*, *Божествена комедия* и *Лузиадите*, Кинта да Регалейра е величествен паметник на Великите географски открития и на ролята, която тамплиерите изиграват в тях, преродени в рицарите от Военния орден на Христос в Португалия.

Стигнаха до основите на средновековната кула и поеха по широк път, който ги отведе до Пещерата на леда; оттам се отправиха към

параклиса. Сега вървяха мълчаливо, вслушани в стъпките си и едва доловимото шумолене на гората.

— А сега? — попита Молиарти.

— Ще отидем до параклиса.

— Не, не ви питам това. Искам да знам какво липсва, за да се приключи с изследването?

— О, да — възкликна Томаш. — Ще проуча внимателно онзи абзац от Умберто Еко и ще се опитам да открия ключа, който да ми отвори сейфа на професор Тошкано. Смятам да изясня и някои неща около произхода на Колумб. За целта ще трябва да направя едно последно пътуване.

— Добре. Имаме средства за това, както знаете.

Томаш спря до едно голямо дърво на няколко метра от параклиса. Отвори чантата и извади лист хартия.

— Това е още една тайна, свързана с Колумб — каза той, докато му показваше листа.

— Какво е това?

— Копие от писмо, намерено в архива на Верагуа.

Американецът протегна ръка и взе ксерокопието.

— Какво е това писмо? — Разгледа текста и поклати глава, връщайки листа на Томаш. — Нищо не разбирам, това е на португалски от четиринадесети век.

— Аз ще ви прочета — предложи Томаш. — Това писмо е било намерено сред книгата на Христофор Колумб след смъртта му. Подписано е, представете си, от великия дон Жоао II, наричан Съвършения принц. Португалският крал, който подписал Договора от Тордесиляс, човекът, който казал на Колумб, и с право, че пътят за Индия покрай Африка е по-кратък, отколкото западния маршрут, монархът, който...

— Знам много добре кой е дон Жоао II — прекъсна го Молиарти нетърпеливо. — Значи той е изпратил писмо на Колумб, така ли?

— Да. — Вгледа се в опаката страна на листа и посочи някакви хоризонтални и вертикални редове. — Виждате ли тези линии? Те са отпечатъци от сгънатото писмо. — Започна да сгъва листа. — Ако го сгънем според гънките, писмото образува плик, на който се чете името на получателя. — Показа отново листа, добил формата на плик. — Писмото е отправено до *Xpovam Collon noso especial amigo en Sevilla*,

„Шповам Колон, наш специален приятел в Севиля“. — Разгъна листа, за да прочете текста от вътрешната му страна. — Казва се следното: „Шповам Колон. Ние, дон Жоао, по Божията воля крал на Португалия и на Алгарве, на морето отсам и отвъд Африка, господар на Гвинея, ви изпращаме поздравите си. Видяхме писмото, което сте ни написали, и добрата воля и привързаност, която проявявате, докато ни служите. Благодарим за това. Що се отнася до идването ви тук, както поради причините, които посочвате, така и заради работата и знанията, които ще са ни нужни, ние го приветстваме; за нас ще бъде удоволствие, а и вие ще останете доволен. А ако се опасявате от нашето правосъдие заради някои неща, за които можете да бъдете подведен под отговорност, Ние, чрез настоящото писмо, ви гарантираме, че докато пътувате дотук, по време на престоя и завръщането ви, няма да бъдете арестуван, задържан, обвинен или призован, нито ще ви търсят отговорност за каквото и да било, по гражданско дело или престъпление от какъвто и да било характер. Чрез настоящето уведомяваме съдилищата да спазват това. Ето защо умоляваме и препоръчваме да пристигнете незабавно и без колебание, за което ще сме ви благодарни. Написано в Авиш на двадесети март 1488 г. Кралят“.

— Странно писмо, а? — заинтригувано каза Молиарти.

— Добре е, че сте съгласен с това.

— Значи португалският крал е поканил Колумб да се върне в Португалия през 1488 г.?

— Не е точно така, както е написано тук.

— Не е ли?

— Тук се казва, че Колумб е писал писмо до краля дон Жоао II, предлагайки отново услугите си. В това писмо Колумб навярно е изразил опасенията относно възможността да се изправи пред кралското правосъдие.

— Но защо?

— Направил е нещо в Португалия. Не забравяйте, че Колумб съвсем набързо напуска Португалия, някъде към 1484 г., четири години преди да се осъществи тази кореспонденция. Нещо се е случило, което е наложило бягството на Колумб и на сина му Диого в Испания, но не знаем какво. Една от мистериите около Адмирала е именно липсата на документи за живота му в Португалия. Явно са се случили много важни

неща, но нищо, което би могло да хвърли светлина върху събитията, не се е запазило, сякаш всички документи са пропаднали в черна дупка. От това писмо се разбира, че нещо наистина се е случило, нещо, което го е накарало да избяга.

— Къде се намира това писмо на Колумб до дон Жоао II?

— Не би могло да бъде намерено в португалските архиви.

— Жалко.

— Има още една любопитна подробност.

— Каква?

— Почти приятелския тон, с който дон Жоао II се обръща към Колумб, преди мореплавателят да е станал известен: „... наш специален приятел в Севиля“. Не е никакво формално писмо между могъщ владетел и някакъв чужденец тъкач без образование, това е писмо между двама души, които се познават добре.

Молиарти повдигна вежда.

— Това писмо не изглежда да има никакво отношение към проблема с произхода на Колумб.

Томаш се усмихна.

— Може би не — допусна той. — А може и да има. В този случай става ясно, че двамата са се познавали по-добре, отколкото сме мислили, и че Колумб е посещавал португалския двор, което ни дава основание да предположим, че става въпрос за благородник, хипотеза, която се поддържа и от два други факта. Първият е женитбата му с дама от благородно потекло, доната Филипа Мониж, нещо немислимо за един плебей. Но ако той е бил благородник, нещата придобиват друг смисъл.

— Сигурен ли сте, че не е било възможно плебей да се ожени за благородна дама?

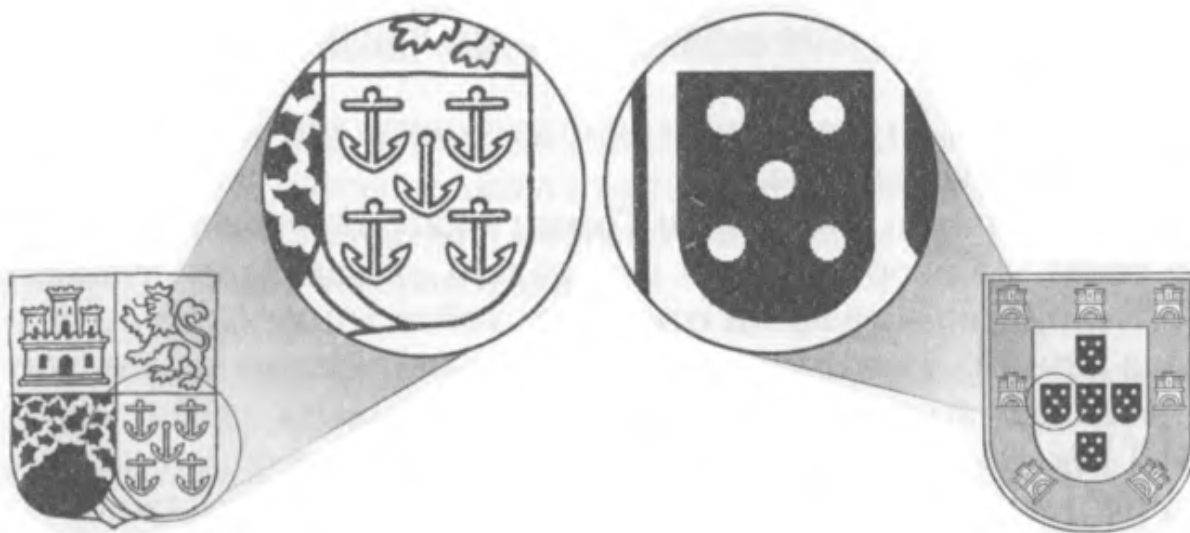
— Абсолютно — потвърди Томаш с категорично поклащане на глава. — Говорих с един мой колега от факултета, експерт по Великите географски открития, който ми каза, че не познава случай, дори един-единствен случай на женитба между плебей и благородна дама през XV век. Знае за два случая от XVI век, при които богати буржоа се женят за аристократки, но не и през XV век. По онова време е било невъзможно.

— Хм — промърмори американецът. — А какво е другото нещо, което подкрепя хипотезата, че Колумб е бил благородник?

Историкът извади от чантата си още един лист.

— Ето този документ, за който още не съм ви говорил. Става въпрос за указ на Исабел Католическа от 20 май 1493 г., с който тя предоставя на Колумб правото на личен герб и в който се казва следното... — Проследи с пръст съответния абзац от текста на листа, който държеше в ръцете си. — *Y en outro cuadro bajo la mano izquierda las armas vuestras que sabiades tener.*^[13] — Погледна към Молиарти въпросително. — *Las armas vuestras que sabiades tener?* Значи Колумб е имал собствен герб? А аз си мислех, че той е само един тъкач на коприна, необразован плебей. — Извади още един лист от чантата и го обърна към Молиарти, с хералдическо изображение от лявата страна. — Вижте, това е гербът на Колумб. Както забелязвате, той се състои от четири изображения. Отгоре има крепост и лъв, представлящи кралствата Кастилия и Леон, а долу в едната четвъртинка има острови сред морето, символизиращи откритията на Колумб. — Заби пръст в последната четвъртинка на герба. — А това тук е образът, за който Исабел Католическа е казала, че съответства на *armas vuestras que sabiades tener*. И какво виждаме? — Направи пауза, преди да отговори на собствения си въпрос. — Пет малки котви, разположени под формата Х на син фон. А сега вижте това.

Показа изображението на португалския герб вдясно.

— Както виждате, изображението на петте малки златни котви от последната четвъртина на герба на Колумб показват необикновено сходство с кралския герб на Португалия, на който петте щитчета са

съставени от пет безанта^[14], разположени също във формата на Х, символ, който и до ден-днешен присъства в португалското знаме.

— Исусе!...

— С други думи, гербът на Колумб съдържа директни препратки към символите на Леон, Кастилия и Португалия.

— Невероятно...

— Кое то на свой ред потвърждава изказването на Хоан Лоросано.

— Кой е този?

— Хоан Лоросано е испански юрист, съвременник на Колумб. — Прегледа записките си. — Лоросано споменава Адмирала като „някой, за когото твърдят, че е лузитанец“.

— Хм — прошепна Молиарти замислено. — Казал е „твърдят“, следователно не е бил сигурен...

— О, Нелсън, не се правете, че не разбирате. Важното в това твърдение е фактът, че произходът на Колумб очевидно е бил тема на коментари.

— Има ли съвременник на Колумб, който да твърди със сигурност, че Колумб е португалец?

Томаш се усмихна.

— Има. По време на *Pleyto de la Prioridad* двама свидетели — Ернан Камачо и Алонсо Белас — наричат Колумб „португалски принц“.

— Ох! — изстена американецът, сякаш го пронизаха в гърдите.

— Има още нещо, което бих искал да ви кажа — добави Томаш, проверявайки нещо из бележника си. — В разгара на спора между испанските и италианските историци относно произхода на Колумб, един от испанците, президент на Кралското географско дружество, Рикардо Белтран и Роспиде, е публикувал текст, който завършва с криптирана фраза. Той е казал: *El descubridor de America no nacio en Genova y fue oriundo de algun lugar de la tierra hispanica situado en la banda occidental de la Peninsula entre los cabos Ortegal y San Vicente*^[15].

— Погледна Молиарти право в очите. — Това действително е необикновено изявление, като се има предвид, че принадлежи на авторитетен испански академик и е казано по време на разгорещен националистически дебат.

— Извинете, но не виждам какво толкова необикновено има...

— Нелсън, нос Ортегал се намира в Галиция...

— Точно така. Нормално е испанец да защитава испанския произход.

— ... а нос Висенте се намира на южния край на Португалия.

Молиарти отвори широко очи.

— О!...

— Както отбелязахте, абсолютно естествено е в условия на такъв голям националистически дебат, испански историк да защитава тезата, че Колумб произхожда от Галиция. Но открито да споменава целия португалски бряг като вероятно родно място на Адмирала, в този контекст, вече не ми се струва толкова естествено. — Томаш вдигна показалец. — Освен ако не е знаел нещо, което не е искал да разкрие.

— А дали е знаел наистина?

Томаш се усмихна и поклати глава утвърдително.

— Явно е знаел. Роспиде имал португалски приятел, наречен Афонсо де Дорнелаш, който е бил и приятел на прочутия историк Армандо Кортезао. На смъртния си одър испанският учен разкрил пред своя португалски приятел, че сред книгата на Жоао да Нова, съхранявани в частен архив в Португалия, имало някакви документи, хвърлящи светлина върху произхода на Христофор Колумб. Дорнелаш го попитал няколко пъти къде се намира въпросният частен архив. Роспиде му отвърнал, че предвид разгорещените страсти, които Колумбовият въпрос предизвиква в Испания, рискувал да провокира голямо брожение, ако разкрие къде могли да бъдат открити тези документи. Малко след това испанският историк умрял, отнасяйки тайната завинаги със себе си.

Обърна се и пак тръгна към миниатюрната катедрала, какъвто беше параклисът, още едно изпълнено с мистерия място, което Кинта да Регалейра криеше зад стените си, една нова глава от тази необикновена книга, изваяна от камък.

С изпълнено с упование сърце Томаш се появи следващата събота пред вратата на къщата в Сао Жорже ду Щорил. Носеше в ръцете си разкошен букет от цинии, едни — бели, други — аленочервени, трети — жълти, с цветове, широко отворени към светлината, сякаш искаха да прегърнат целия свят. Беше прочел в книгата на Конщанса, че циниите означават мисли по някого, който отсъства, със скрити драматични

послания от рода на: „Потънал съм в мъка, че те няма“, или просто: „Липсваш ми“, послания, които му се сториха подходящи за случая. Но тъщата, която дойде да отвори вратата, изгледа цветята с пренебрежение и поклати глава, когато той попита дали може да поговори с жена си.

— Конщанса не е вкъщи — информира го сухо.

— Разбирам — отвърна Томаш разочаровано. — Наистина ли не мога да поговоря с нея?

— Вече ви казах, че не е вкъщи — повтори тъщата грубо, разчленявайки думите, като че говореше на дете.

— А Маргариди?

— Вътре е. Ще я извикам.

Преди доната Тереза да успее да влезе, за да извика внучката си, Томаш ѝ подаде букета.

— Бихте ли ѝ предали поне тези цветя?

Тъщата се поколеба, изгледа го от горе до долу, като че ли искаше да каже, че злоупотребява, и отново поклати глава, ликувайки вътрешно, че ѝ се удава още една възможност да му откаже.

— Не сте цвете за мирисане.

Маргариди току-що беше обядвала, поради което се отправиха направо към мястото, което искаше да посетят. Зоологическата градина. Прекараха следобеда, скитайки из парка и похапвайки пуканки и сладък памук. Змиите и другите влечуги я накараха да се притисне до баща си, същото се повтори и пред клетките с дивите зверове, но спектакълът на делфините беше нещо различно и малката не се умори да скача и ръкопляска на показаните трикове. Томаш неволно сравни атмосферата в зоологическата градина с тази в Кинта да Регалейра; докато едното място преливаше от весело и пъстро оживление, другото оставаше стаено под мрачния си зловещ ореол. Толкова различни и толкова подобни едновременно, и двете места бяха тематични паркове, създадени от един и същи човек, Карвальо Монтейро, милионера, който в началото на XX век беше събрал диви животни в Лисабон и езотерични мистерии в Синтра.

Небето придоби яркочервени и златисти оттенъци, слънцето се спускаше да срещне хоризонта. Чувствайки как вечерният хлад напредва ведно с настъпващия мрак и прониква през дрехите им, те излязоха от зоологическата градина и се прибраха на топло в колата. На

връщане към къщи минаха през търговския център в Оейраш и напазаруваха, за да напълнят хладилника. Маргарида си поиска касетка с детски рисувани филмчета и напълни количката с шоколади.

— За приятелите ми — обясни.

Томаш вече се беше отказал да се противопоставя на тези изблици на щедрост, дъщеря му обичаше да купува подаръци за всички и стигаше дотам, че подаряваше и свои неща, когато някой ѝ ги поискаше. Излязоха от супермаркета и отидоха в ресторант за бързо хранене, където си поръчаха хамбургери с пържени картофи за двама и сок.

— Как се казваш? — попита Маргарида, докато наблюдаваше младежа, който сръчно опаковаше храната.

— Моля? — изненада се той, вдигайки глава, за да погледне това странно момиче, което го беше запrikазвало на касата.

— Как се казваш?

— Педро — отговори, все така забързан да изпълни поръчката.

— Женен ли си?

Младежът прихна да се смее, развеселен от неочакваната недискретност на малката.

— Аз ли? Не съм.

— Имаш ли си гадже?

— Ммм... да.

— Готина ли е?

— Маргарида — отрязва я Томаш, който виждаше накъде отива разпитът и как служителят се беше изчервил. — Остави господина на мира, той работи.

Малката млъкна за момент. Но само за момент.

— Целуваш ли я по устата?

— Маргарида!

Занесоха пакетите с храна вкъщи. Вечеряха в хола, гледайки телевизия, с пръсти, изпоцапани с кетчуп и мазнина от готовата храна. Към единайсет часа отидоха да си легнат; Томаш се видя принуден да ѝ прочете, за стотен път, приказката за Пепе'яшка, това беше ритуал, от който тя не се отказваше.

— И така, какво прави през седмицата? — попита я баща ѝ, когато притвори книгата, Пепеляшка вече беше щастливо заживяла със своя принц в двореца.

— Ходих на училище и на докто' Оливей'а.

— А, така ли? Какво каза той?

— Че т'ябва да нап'авя още изследвания.

— На какво?

— На к'ъвта.

— На кръвта ли? Това е ново. Защо?

— Защото съм много бледа.

Томаш я изгледа. Кожата ѝ наистина беше бяла, но сега беше по-скоро бледа, с не съвсем здрав вид.

— Хм — измърмори, докато я наблюдаваше. — И какво още каза?

— Че т'ябва да п'авя диета.

— Ама ти не си дебела.

Маргариде сви рамене.

— Така каза.

Томаш се обърна към нощното шкафче и изгаси настолната лампа. Гушна се до дъщеря си и я зави по-добре.

— А мама? — попита на тъмно. — Как е тя?

— Добре е.

— Още ли плаче?

— Не.

— Не плаче ли?

— Не.

Таткото млъкна за малко, разочарован.

— Мислиш ли, че тя вече не обича татко? — попита, за да пробва.

— Не.

— Не ме ли обича?

— Не.

— Защо говориш така, малката ми?

— Защото тя си има сега нов п'иятел.

Томаш се надигна на леглото, стреснат.

— Какво?

— Мама си има нов п'иятел.

— Приятел ли? Какъв приятел?

— Казва се Ка'лош и баба каза, че бил готин. Много по-доб'а па'тия от теб.

[1] Дукеса с крем шантили (фр.). — Б.р. ↑

- [2] Сладкиш от многолистно тесто (фр.). — Б.р. ↑
- [3] Португалски; португалец (порт.). — Б.р. ↑
- [4] Португалски евреин (порт.). — Б.пр. ↑
- [5] Нови християни (порт.). — Б.пр. ↑
- [6] Тераса; покрита галерия (итал.). — Б.р. ↑
- [7] Наистина ли? (англ.). — Б.р. ↑
- [8] Хипнеротомахия Полифили (лат.); букв. „Борбата с любовта в съня на Полифил“, на български „Сънят на Полифил“. — Б.р. ↑
- [9] Платната на надеждата (англ.). — Б.р. ↑
- [10] Кристобал Коломо, чужденец (исп.). — Б.р. ↑
- [11] Гореспоменатият дон Кристобал е чужденец; нито е роден, нито е жител на Кралството (исп.). — Б.р. ↑
- [12] Процес за първенство (исп.). — Б.р. ↑
- [13] А в другата четвъртинка долу — оръжията, които вече имате (исп.). — Б.р. ↑
- [14] Златен или сребърен диск върху герб. — Б.р. ↑
- [15] Откривателят на Америка не е роден в Генуа; трябва да търсим произхода му на иберийска земя, някъде в западната част на полуострова, между нос Ортегал и Сан Висенте (исп.). — Б.р. ↑

XIV

Нежни като стъпки на балерина, която се плъзга грациозно по сцената, като кроткото гукане на бебе, сгушено в топла майчина прегръдка, бяха леките движения на листата, които се вдигаха от земята и подхвъркваха с неравномерни подскоци, докато накрая се завихряха около невидима ос, понесени от топлия полъх на поривистия вятър. Бризът неусетно се превръщаше в прашна вихрушка, която помиташе жълтите и кафяви листа по настилката и ги завърташе в странен танц с неясна посока, не след дълго вихрушката слезе от тротоара и се развихри из оживената улица, която криволичеше покрай крепостните стени на Стария град. Томаш ускори крачка, за да избегне фуниевидния вихър, прекоси улица „Султан Сюлейман“ и потъна в множеството. Древни камъни, преживели хилядолетия, надничаха от всеки ъгъл, пазейки спомени, напоени с кръв и болка, със страдание и вяра. Камъни, твърди като метал и меки като слонова кост.

Беше хладно и сухо на зазоряване, макар че слънцето беше безжалостно към тези, които имаха неблагоприятното да излязат навън гологлави. Тълпи от хора слизаха по широките стълби и се стичаха към голямата порта като лакоми мравки, налетели на капка мед, прииждайки под внимателния и бдителен поглед на мъжете с маслинозелени униформи и каски. Войниците на ЦАХАЛ^[1] спираха ту един, ту друг минувач за проверка на документи и пребъркваха торбите с *M-16*, полюшващи се на рамото им, като че с пренебрежение към оръжието, макар всички да знаеха, че това е само поза. Тълпата около монументалната врата към Дамаск беше неспокойна, гъсти талази се носеха към голямата порта, заобикаляйки амбулантните сергии с плодове и зеленчуци и сладки симиди; мърморейки неразбираеми думи, кълнейки, хората се бутаха и притискаха едни в други и Томаш се оказа заклещен сред множеството, което го заобикаляше с миризма на пот на идващи отдалече люде, за да пазаруват или да се помолят на Аллах в голямата джамия „Ал Акса“.

Понесен от течението, което го влачеше към голямата северна порта на древния Йерусалим, той вдигна глава и видя двама израелски войници върху портата за Дамаск, взиращи се в тълпата от бойниците по стената, оглеждайки внимателно всяка човешка фигура, една по една, опитвайки се да открият знаци, които будеха тревога.

Човешкият поток го завлече до голямата порта, но пътят се стесни, спускайки се между ниските къщи на Мюсюлманския квартал. Томаш имаше усещането, че е понесен от водни талази, без да може да устои на страшната им сила, оставяйки се на прилива да го носи из тясната, изпълнена с гълчава улица посред магазини за сувенири и сергии с портокали, банани и фурми, с бурканчета бадеми и черни маслини.

Пътят внезапно се разклони на три и множеството, прииждащо откъм портата за Дамаск, се отля в няколко пълноводни ръкава. Томаш потърси с поглед името на улиците; отдясно беше „Соук Кан Ел-Зеит“, по която се виждаха малки хлебарници, сладкарници и бакалии, а тази отляво имаше табела, насочваща към Индийския хоспис и Вратата на цветята. Направи справка в картата и взе решение; интересуваше го средната и затова продължи напред, на юг. Мина под сграда, която образуваше свод над улицата, и се спусна по лекия наклон, докато се озова пред ново кръстовище. На ъгъла се издигаше комплексът на Австрийския хоспис, а в уличката, която тръгваше наляво, ясно се четеше името й, изписано върху една стена на еврейски, арабски и латински.

Виа Долороса. Кръстният път на Исус към Голгота.

Томаш не беше религиозен, но в този момент си представи приведената фигура на Исус, понесъл кръста на гръб из тясната уличка, ограден от римски легионери; видя струйките кръв, които се стичаха по главата му и капеха по камъка. Образите на това място възникваха спонтанно, беше виждал толкова картини, възпроизвеждащи съдбовния път, че щом стъпи тук и прочете Виа Долороса, съзнанието му се изпълни с видения, проследяващи събитията отпреди две хиляди години.

Картата му показваше, че трябва да прекоси целия Стар град по дългата улица пред него. Свърна по „Ел Вад“, откъдето започваше Виа Долороса, мина през „Йешиват Торат Шаим“ и продължи напред, оставяйки зад себе си улицата, която Христос беше изкачил в

последните часове от живота си. На първото кръстовище вляво войници на Цахал бяха издигнали контролно-пропускателен пункт и следяха достъпа до „Бар Кук“, тясната улица, която водеше към свещеното място Харам аш Шариф и джамията „Ал Акса“, преграждайки пътя на всички, които не бяха мюсюлмани; явно там се провеждаше религиозна церемония, която никой не трябваше да смущава. Притисната от сградите, образуващи многобройни тунели и сводове, „Ел Вад“ беше защитена от слънцето; духаше прохладен бриз и Томаш настръхна от студ, докато с бърза крачка минаваше през сенчестата улица, без да обръща внимание на многобройните магазинчета, продаващи какво ли не, хвърляйки само бегъл поглед към медните и бронзови съдинки, струпани по вратите им. След като мина край Хамам Ел Аин, зави към Решов Хашалшелет по посока на Арменския квартал, но на ъгъла с медресето „Тащамурия“ свърна наляво и влезе в Еврейския квартал.

Гълчавата от арабските улици беше заместена от нещо съвсем различно; улиците бяха по-широки и открити и цареше почти пасторално спокойствие; не се виждаше жива душа, чуваше се само веселото чуруликане на птиците и кроткото прошумоляване на короните на дърветата, поклащани от вятъра. Посетителят разпозна улица „Шоней Халахот“ и потърси номера на вратата. До звънеца блестеше позлатена табелка с надпис на иврит и отдолу, с по-дребни букви, на английски: *The Kabbalah Jewish Quarter Center*^[2]. Натисна черното копче и ясният звън огласи вътрешността на сградата. Чу стъпки и вратата се отвори; младо момче с кръгли очила и рядка тънка брада го изглежда въпросително.

— *Boker tov* — поздрави момчето, пожелавайки добро утро на иврит, и веднага попита с какво би могъл да бъде полезен. — *Ma ushal laasot lemaancha?*

— *Shalom* — отвърна на поздрава Томаш. Направи справка в бележника си, търсейки изречението, което набързо беше написал в хотела, за да каже, че не говори иврит. — *Mmm... eineni yode 'a ivrit.* — Погледна към младия евреин, като се опитваше да отгатне дали го е разбрал. — *Do you speak English?*

— *Ani lo mevin anglit* — отвърна момчето, поклащайки глава.

Беше очевидно, че не разбира английски. Португалецът го изглежда втренчено, чудейки се как да разреши въпроса.

— Ммм... Соломон... ммм... — заекна той, опитвайки се да попита за равина, с когото имаше среща. — Рави Соломон Бен-Порат?

— *Aaa ken* — кимна момчето, отвори вратата и го покани да влезе. — *Be 'vakasha!*

Младият домакин го отведе до малък, аскетично обзаведен салон, изрече: *Slach li*, правейки знак да почака, приведе се в любезен поклон и изчезна в коридора. Томаш седна на тъмния диван и разгледа салона. Мебелите бяха от тъмно дърво, а стените бяха покрити с изписани на иврит пана, навярно цитати от Стария завет; във въздуха се носеше мирис на камфор и стара хартия, примесен с острата миризма на восък и лак. Малкият прозорец гледаше към улицата, но тежките завеси едва пропускаха мъждива светлина, достатъчна да освети миниатюрните частици прах, които се носеха из салона.

Минути по-късно чу гласове и един едър мъж около седемдесетте се появи на вратата на салона. Носеше бял памучен *talit*^[3] на розови ивици с бели и светлосини ресни по краищата, който явно не беше имал възможност да свали след *shacharit*^[4]; с гъстата си посивяла брада той приличаше на Дядо Коледа или на асирийски цар с кръгла шапчица на върха на плешивата си глава.

— *Shalom aleichem* — поздрави новодошлият, подавайки добродушно ръка. — Аз съм рави Соломон Бен-Порат — каза на провлачен английски, с подчертан акцент. — С кого имам удоволствието да разговарям?

— Аз съм професор Томаш Нороня от Лисабон.

— Ааа, професор Нороня! — възкликна с въодушевление. Стиснаха си енергично ръцете. Томаш забеляза, че ръката на равина беше пухкава, но силна; почти смаза неговата. — *Na'im le'hakir otcha!*

— Моля?

— Приятно ми е да се запознаем — повтори вече на английски. — Добре ли пътувахте?

— Да, добре.

Равинът му кимна да го последва и го поведе из коридора към друг салон, споделяйки какво чудо са днешните самолети, невероятно изобретение, което позволява да се пътува по-бързо и от гълъба на Ной. Движеше се с известно затруднение, поклащайки се ту в едната, ту в другата посока; преместването им отне доста време. В дъното на коридора равинът влезе в нещо като библиотека с огромна дъбова маса

по средата; покани Томаш да седне на единия от столовете до масата, а той самият се настани удобно на стола срещу него.

— Това е залата ни за съвещания — поясни с дрезгав глас, провлачвайки *p*-то с гърленото си еврейско произношение. Изразът *meeting room* прозвуча като *meeting rrroom*. — Ще пийнете ли нещо?

— Не, благодаря.

— Чаша вода?

— Да, вода, ако обичате. Нищо друго.

Равинът погледна към вратата.

След миг на вратата се появи друг мъж с кана вода и две чаши на малък поднос. Изглеждаше малко над трийсетте. Беше слаб, с дълга тъмна брада и къдрава кестенява коса, носеше плетена кръгла шапчица. Влезе и остави каната и чашите върху масата.

— Това е Каим Наси — каза равинът, представяйки мъжа. — Засмя се. — Еврейски принц.

Томаш и Каим си размениха по едно *shalom* и ръкостискане.

— Вие ли сте професорът от Лисабон? — попита Каим на английски.

— Да.

— О!... — възкликна. Усещаше се, че му се ще да добави нещо, но се въздържа. — Чудесно.

— Каим има португалски произход — поясни равинът. — Нали така, Каим?

— Да — каза той, скромно навеждайки глава.

— О, така ли? — учуди се Томаш. — Португалски евреин?

— Да — потвърди Каим. — Семейството ми е от сефарадските евреи.

— Знаете ли кои са сефарадите? — попита равинът.

— Не.

— Юдеи от Иберийския полуостров.

— А, сефардити.

— Да. *Сефардити* или *сефаради*, все същото. — Сви рамене. — Та сефарадите били прогонени от Иберийския полуостров някъде около 5250 година.

— 5250? — попита Томаш в недоумение.

— Да, 5250, година по-рано или по-късно. — Направи пауза и очите му се разшириха разбиращо, сякаш едва сега проумяваше

изумлението на португалеца. — Според юдейското летоброене, разбира се.

— А, да. Защото според християнския календар, те са напуснали полуострова към края на XV век.

— Вероятно, но ние се ръководим от нашия календар. — Отпи глътка вода. — Ако не се лъжа, прогонените сефарадски евреи били около четвърт милион души. Напуснали Иберийския полуостров и се пръснали из Северна Африка, Отоманската империя, Южна Америка, Италия и Холандия.

— Вижте — прекъсна го Томаш. — Спиноза е потомък на португалски евреи, семейството му е избягало в Холандия.

— Да — потвърди равинът. — Сефарадите били много начетени люде, може би евреите с най-много знания по онова време. Те първи отишли да живеят в Щатите и до днес се смятат за най-престижното еврейско разклонение.

Португалският историк облегна лакътя си на масата и подпря глава.

— Прогонването на евреите е трагичен факт, навярно едно от най-големите безумства, извършени в Португалия — възкликна той. — И не само заради хуманитарната страна на въпроса. Прокуждането им е пряко свързано с упадъка на страната.

Соломон Бен-Порат видимо се оживи.

— В какъв смисъл?

Томаш го изгледа внимателно.

— Кажете ми нещо. Какво, според вас, прави човека или страната богати?

— Ммм... парите, предполагам. Който има пари, е богат.

— Изглежда логично — съгласи се Томаш. — Преди няколко години в Португалия се появи книгата *Богатство и бедност на нациите*, написана от един харвардски професор, в която богатството се дефинира по различен начин. Например дали Саудитска Арабия е богата страна? Въз основа на вашето определение тя е богата, защото има много пари. Но когато в Саудитска Арабия трябва да построят мост, какво правят? Викат немски инженери. Когато искат да купят кола, къде отиват? В Детройт, в Съединените американски щати. Когато решават, че имат нужда от мобилен телефон, обръщат се към Финландия. И така нататък. — Томаш направи въпросителен жест към

равина. — Но бихте ли ми казали, какво ще стане в деня, когато петролът свърши?

— Когато свърши петролът ли?

— Да. Какво ще се случи със Саудитска Арабия, когато свърши петролът?

— Знам ли — разсмя се равинът. — Отново ще обеднеят, предполагам.

Томаш бързо насочи показалец към него.

— Точно така. Отново ще обеднеят. — Разтвори ръце, сякаш говореше за нещо очевидно. — Следователно онова, което прави една страна богата, не са парите. Това е знанието. И благодарение на знанието тя прави пари. Може да нямам петрол, но ако знам как се строят мостове и произвеждат автомобили, и разбирам от мобилни телефони, значи съм способен да натрупам богатство по един сигурен начин. И точно това прави един човек или една страна богати.

— Разбирам.

— Какво е станало в Португалия по времето на Великите географски открития? Страната се е отворила към нови познания. Принц Енрике събрал велики за своето време умове, португалци и чужденци, които се заели да изобретяват нови навигационни инструменти, да строят нови кораби, да усъвършенстват оръжията, да напредват в картографията, с една дума, била епоха на небивал интелектуален подем. Много от тези португалци и чужденци били християни, но не всички.

— Някои били евреи...

— Абсолютно вярно. Имало е евреи сред онези, които са подготвили Откритията и някои от тях са изиграли много важна роля. Те донесли нови знания на страната, отворили вратите, установили контакти, намерили спомоществатели, определили насоките на развитие. Докато кастилците преследвали евреите, португалците им предлагали подслон. Но в края на XV век нещата започнали да се променят. „Католическите крале“ изгонили евреите от Испания през 1492 г. и мнозина потърсили убежище в Португалия, под протекцията на крал дон Жоао II. Проблемът е, че неговият наследник, крал дон Мануел I, хранил надежди да стане крал на целия Иберийски полуостров и да превърне Лисабон в столица, поради което правел всичко възможно да се хареса на „католическите крале“. Една от най-

важните стъпки, които предприел в тази насока, била женитбата му с една от дъщерите на „католическите крале“, така че да улесни вероятното сливане на династиите, но самата годеница, фанатизирана католичка, поставила условие, за да може бракът да се осъществи.

— Поискала да бъдат прогонени евреите — отгатна равинът.

— Точно така. Не искала евреи в Португалия. В нормални условия дон Мануел не би приел условия от годеницата и „католическите крале“. Но това не била обичайна ситуация. Португалският крал искал да стане крал на целия Иберийски полуостров. Поставен пред условието, наложено му от годеницата, и притиснат от португалската църква, дон Мануел отстъпил. Опитал все пак да се измъкне. Вместо да прогони евреите, замислил да ги покръсти насила. Предприел огромна акция през 1497 г., в резултат на която били покръстени седемдесет хиляди португалски евреи. Но повечето от така наречените „нови християни“ продължили тайно да изповядват юдейската си религия. През 1506 година било извършено първото клане на евреи в Лисабон, погром, осъществен от невежото простолудие, в който загинали две хиляди души. Такива акции били нещо обикновено в Испания, където липсата на толерантност била масово явление, но не и в Португалия. Резултатът бил катастрофален. Евреите се разбягали от страната, отнасяйки със себе си ценно съкровище: своите знания, своето любопитство, своя изобретателен ум. Тази първа стъпка била последвана през 1540 година от установяването на Инквизицията в Португалия; терорът станал тотален четиридесет години по-късно, когато така жадуваното от дон Мануел сливане на династиите най-сетне се осъществило, но с испанците като владетели. Испания наложила още по-мракобесни и радикални методи. Португалия останала затворена за влиянието отвън и за знанието. Научните текстове били забранени, образованието и възпитанието били изцяло контролирани от Църквата, страната потънала във фанатизирано невежество. Със забраната на юдаизма Португалия навлязла в период на упадък, от който успяла да се възстанови само частично.

— Интересен начин да се опознае историята на една страна — каза равинът с усмивка. — Чрез неправилните решения.

— Малки каузи, големи резултати — отбеляза Томаш.

Равинът постави ръка на рамото на Каим и погледна португалеца.

— Нашият еврейски принц е потомък на едно от най-авторитетните сефарадски семейства от Португалия. — Обърна лице към протежето си. — Нали така, Каим?

— Да, господине.

— Как са се казвали твоите предци? — заинтересува се Томаш.

— Португалското име ли да ви кажа или еврейското?

— И двете.

— Семейството ми е приело името Мендеш, но всъщност са се наричали Наси. Гдини след началото на гоненията в Лисабон моите предци избягали в Холандия, а после в Турция. Матриархът на фамилията Грасия Наси използвала влиянието на турския султан и многобройните му търговски контакти, за да помогне на „новите християни“ да избягат от Португалия. Дори организираща търговски бойкот срещу страните, които преследвали евреите.

— Госпожа Грасия Наси е много почитана сред народа ни — добави равинът. — Поетът Самуел Уске ѝ е посветил книга на португалски, *Consolação às Tribulações de Ysrael*, „Утеха за несгодите на Израел“. Той я нарича „сърце на своя народ“.

— Племенникът на Грасия, Жозе Наси, също избягал от Лисабон в Истанбул — каза Каим, подхващайки наново разказа. — Жозе станал прочут banker и държавник, приятел на европейските монарси и съветник на султана. Жозе и Грасия поели контрола над Тивериада в Израел, подканяйки и други евреи да се установят тук.

Томаш се усмихна.

— Тоест намекувате, че двама португалски евреи, ваши предци, са започнали конфликта в Близкия изток?

Двамата израилтяни също леко се усмихнаха.

— Нещата могат да бъдат видени и по този начин — каза Каим, поглаждайки къдравата си брада. — Аз предпочитам да мисля за тях като за инструменти в Божиите ръце, допринесли за връщането ни в Обетованата земя.

— Вие не знаете най-любопитното — намеси се равинът. — Жозе Наси станал толкова богат, че и до ден-днешен за него се говори като за еврейски цар. — Вдигна пръст. — Бил е „цар“ и защото думата *nassi* означава „цар“ на староеврейски. — Погали косите на Каим. — И

тъй като Каим е потомък на Жозе Наси, аз го наричам „еврейски принц“.

— Ето нещо, за което Португалия може само да съжалява — отбеляза Томаш. — Представете си какво можехме да постигнем, ако семейството на Каим беше останало в Португалия.

Соломон погледна към големия стенен часовник в библиотеката.

— Както и много други семейства като неговото — отбеляза тъжно. Въздъхна дълбоко и добави. — Но ние все говорим и говорим, без да сме стигнали до предмета на нашата среща, нали?

Томаш прие това като покана и извади свитък ксерокопия от чантата си.

— Добре — каза той. — Както ви уведомих по телефона, нуждая се от помощ, за да анализирам тези документи. — Остави свитъка на масата и го побутна към равина, като привлече вниманието му към един лист, който отдели встрани. — Този документ заслужава специален интерес.

Соломон си сложи очилата и се наведе над листа, изучавайки буквите и знаците, изписани върху него.

— Какво е това? — попита равинът, без да отделя поглед от листа.

— Подписът на Христофор Колумб.

Старият евреин поглади замислено гъстата си бяла брада; махна очилата от лицето си и се вгледа в Томаш.

— Подписът си го бива — беше коментарът му.

Португалецът поклати утвърдително глава.

— И на мен така ми се стори — каза. — Мислите ли, че има кабалистично значение?

Соломон пак си сложи очилата и отново разгледа листа.

.5.
 .5. А .5.
 Х М У
 : Х̄роfеrеn5./

— Възможно е, възможно е — съгласи се след малко. Остави копието на масата, поглади тънките си устни с пръсти, обмисляйки възможните тълкувания на загадъчната структура от букви и знаци, и въздъхна. — Трябват ми няколко часа, за да направя справка в книгите, да поговоря с приятели и да изследвам по-обстойно този подпис. Погледна към стенния часовник. — Сега е единадесет часа... ммм... да видим... разходете се и елате отново... ами... към пет следобед, става ли?

— Разбира се.

Томаш стана и равинът направи знак на Каим.

— Каим ще дойде с вас. Той е добър екскурзовод и ще ви разведе из Стария град. — Махна с ръка за довиждане. — *Lehitra'ot*.

И забравил на мига за двамата мъже, сякаш се бяха стопили във въздуха като призраци, старият кабалист се потопи в мистерията на подписа на Христофор Колумб.

Навън беше хладно, въпреки силното слънце, в което се къпеха къщите и площадите на Еврейския квартал. На излизане от сградата Томаш дръпна ципа на якето и последва Каим.

— Къде бихте искали да отидем? — попита израелецът.

— Там, където ходят всички. Гроба Господен и Стената на плача.

— Къде да отидем по-напред?

— Кое е по-близо?

— Западната стена — каза Каим, сочейки надясно. — На около пет минути е оттук.

Решиха да започнат със свещената за юдаизма стена. Тръгнаха на юг и излязоха на площад Хурва, първото по-просторно място, което Томаш виждаше в Стария град; имаше кафенета, заведения на открито, магазини за сувенири и няколко дървета на площада, над който се извисяваха четирите сефарадски синагоги, построени от испански и португалски евреи през XVI век, както и руините на синагогата „Хурва“ и красивото минаре на изчезналата джамия „Сидна Омар“. Дватама свърнаха на изток, прекосявайки криволичетата оживена „Тиферет Израел“, лъкатушейки из лабиринта от улички, пълни с магазинчета за сувенири.

— Смятате ли, че равинът ще успее да разгадае подписа? — попита Томаш, който вървеше до Каим, впил поглед в паважа.

— Кой? Господин Соломон ли?

— Да. Смятате ли, че ще успее да извлече от онзи документ истинското му значение?

— Учителят Соломон Бен-Порат е един от най-добрите кабалисти в света. Отвсякъде идват хора, за да им открива тайните на Тора. Знаете ли, той не е никакъв *Chelmer chochem*.

— Никакъв какво?

— *Chelmer chochem*. Мъдрец от Челм.

Томаш погледна въпросително своя гид.

— Рави Соломон не е мъдър човек?

— Мъдър е — каза Каим и се засмя, преди да добави: — Но не е мъдрец от Челм.

Португалецът не разбра какво смешно има.

— Не е мъдрец от Челм? Какво означава това?

— Извинете, това е шега — поясни евреинът. — Челм е град в Полша, чиито жители са обект на шеги сред евреите. Нима англичаните не разказват вицове за ирландци, а французите не се забавляват за сметка на белгийците? Е, и ние разказваме вицове за мъдреците от Челм. Казваме за някой, че е челмски мъдрец, когато има шури идеи.

— Какви например?

— Ами веднъж един равин от Челм обещал да сложи край на беднотията в града. Обещал, че оттогава нататък бедните ще се тъпчат

с месо, а богатите ще карат само на хляб. „Как ще стане това“, попитали вярващите, смаяни от плана му. „Учителю, как ще сторите това чудо?“ — „Лесно“, казал равинът. „Отсега нататък ще казваме на хляба месо, а на месото — хляб“.

И двамата шумно се разсмяха.

— В Португалия наричаме това *селска хитрост* — обясни Томаш. — Имате ли и други примери?

— Ооо, историите от Челм нямат край — отбеляза Каим. — Събрали се еврейските мъдреци, за да обсъдят кое небесно тяло е по-важно, Слънцето или Луната? Равинът от Челм бил категоричен. „Луната“, казал той. — „Ааа, така ли?“, почудили се другите равини. „А защо?“ Равинът от Челм отсякъл: „На кого през деня му е нужно Слънцето? По-важна е Луната, защото свети нощем, когато е тъмно“.

Пак смях.

— Много вицове ли разказвате?

— Много.

— За мъдреците от Челм ли?

— Ммм... да, макар че ако погледнем обективно на нещата, ще видим, че това са вицове за нас самите. Обожаваме да взимаме евреите на подбив, тяхното особнячество, манталитета им. — Вдигна ръка, сякаш да направи някаква уговорка. — Но, забележете, мразим други да го правят.

— Като португалците — засмя се Томаш. — Ако португалец говори лошо за друг португалец, всичко е наред. Но ако чужденец говори лошо за португалец, това вече е съвсем друго.

— Трябва да сте го наследили от нас — каза Каим. — Знаете ли, има едно качество, което много ни разсмила. Това е *chutspah*.

— Какво е това?

— *Chutspah*? Ами... това е... нещо като безочие, нахалство, на което само един евреин е способен. Например един евреин отишъл в съда, защото убил майка си и баща си. Понеже бил евреин и притежавал *chutspah* в излишък, решил да моли съдията за милост, понеже бил пълно сираче.

Пак смях.

Минаха през синагогата „Йешива“ и широк площад се разкри пред двамата. В дъното се издигаше висока стена от огромни каменни варовикови блокове и върволица от евреи в ниското, с *kipah*^[5] на

главата, полюшвайки се напред-назад, досами древната гигантска стена. Молитвената зона беше защитена от декоративна ограда, от каменни блокове с *menorah*^[6] от ковано желязо на върха и черна верига, свързваща металните структури една с друга, отделяйки мястото за молитви от останалата част на площада.

— *Kotel Hamaaravi* — съобщи Каим. — Западната стена.

Томаш остана взрян в гледката, която беше виждал толкова пъти по телевизията или на снимки в списания.

— Защо това място е най-святото за юдаизма? — попита португалецът.

Каим посочи към златен купол, сияещ на хълма зад Стената.

— Всичко започнало ето там, под онзи златен купол. Под него е камъкът, на който патриархът Авраам се готвел да изпълни волята Божия и да убие сина си Исаак. В последния миг ангел задържал ръката му. Тази скала се нарича *Even ha-Shetiyah*, основополагащият камък, върху който по-късно бил положен Ковчегът на Завета. Възвишението, на което се намира Камъкът на Авраам, е хълмът Мория, Храмовия хълм, където цар Соломон някога издигнал Първия храм. Но след смъртта на Соломон различни конфликти довели до разделянето на еврейския народ, който бил победен от асирийците и поробен от вавилонците, които разрушили Храма. Вавилонците били разбити от персите и на юдеите било разрешено да се върнат по земите си. Тогава бил построен Вторият храм. Когато Александър Велики минал оттук, оставил елини да владеят Близкия изток, които по-късно били изместени от римляните. Макар и да контролирали тези земи, римляните разрешили на юдеите да имат свои юдейски царе. Малко преди Христос да се роди, цар Ирод разширил храма и построил голяма външна стена, от която Западната стена е единствената оцеляла част. Но през 66 година от християнската ера юдеите въстанали срещу римското владичество и започнали така наречените Юдейски войни. В отговор римляните завладели Йерусалим и през 68 година разрушили Храма, събитие с изключително значение за всички евреи. — Махна към голямата стена. — Затова Западната стена е наричана Стената на плача. Юдеите идват тук, за да оплачат срутването на Храма.

Излязоха на широкия площад и се запътиха към Стената. Томаш се вгледа в грапавата повърхност, по която бяха избили зелени туфи от бленика, а на върха, сред пролуките на скалите, още пъстрееха

кученца. Камъните при основата бяха огромни, виждаше се, че са били част от старата крепостна стена, докато тези на високото, доста по-дребни, явно бяха добавени по-късно. В каменните бразди съзря дори две гнезда, навярно на лястовичките или врабчетата, които прелитаха над площада, изпълвайки го с божествено чуруликане и оживено цвъртене.

— Защо Храмът е толкова важен за вас? — попита гостът, спирайки наскред площада, за да се полюбува на стената.

— Храмът е свещен.

— Но защо?

— Храмът е средище на духовната вселена, мястото, през което добротата влизала в света. На това място хората въздавали почит към Бог и неговата *тора*^[7]. Тук Авраам едва не пожертвал Исаак и пак тук Яков сънувал стълба, която стигала до небето. Когато римляните сринали Храма, ангелите слезли на Земята, покрили тази част от стената с крилата си, за да я защитят, и казали, че тя никога не ще бъде разрушена. Затова пророците твърдят, че Божието присъствие никога няма да изостави останките от Храма, Западната стена. Никога. Според тях стената не може да бъде съборена, тя ще стои тук вовеки веков. — Посочи към огромните каменни блокове в основата на стената. — Виждате ли тези камъни? Най-масивният от тях тежи четиристотин тона. Това е най-големият камък, пренасян някога от хора. Такива камъни няма нито в древногръцките паметници, нито в египетските пирамиди, нито в модерните сгради в Ню Йорк или Чикаго. Няма кран, който би могъл да повдигне този камък. — Пое си дълбоко дъх. — *Талмудът* учи, че когато Храмът бил разрушен, Господ затворил всички врати на небето. Всички, освен една. Вратата на сълзите. Западната стена е мястото, където евреите идват, за да поплачат, тук е Вратата на плача. Всички молитви, изречени от евреите из целия свят, се стичат към Западната стена и тук, през Вратата на плача, се въздигат на небето и стигат до бога. *Мидраш* разкрива, че Бог нито за миг не се отделя от Стената. „Песен на песните“ сочи присъствието му с думите: „Ето, стои зад стената ни“.

— Но след като Храмът е толкова важен, защо не го възстановите?

— Той ще бъде издигнат наново, когато дойде Месията. Трети Храм ще бъде въздигнат на мястото, където са били Първият и

Вторият храм. *Мидраш* казва, че този Трети храм вече е издигнат на небето и само чака да се подготвим на Земята. Всичко сочи, че това време настъпва. Много силен знак е завръщането на юдейския народ в Обетованата земя. Месията ще построи Храма на хълма Мория, Храмовия хълм.

— А как ще познаете Месията? Как ще разберете, че именно той е Месията, а не някой самозванец?

— Знакът, че Месията е истинският Месия е именно възстановяването на Храма.

— Но тук са джамията „Ал Акса“ и Куполът на скалата — каза, сочейки към ислямските сводове зад стената. — За да издигнете Третия храм, ще трябва да срутите „Ал Акса“, която е една от трите най-големи светини за исляма, както и всичко, което се намира тук. Харам аш Шариф е священо място за мюсюлманите. Как смятате, че ще реагират те на това?

— Въпросът ще бъде разрешен от Господ и от Неговия пратеник, Месията.

Португалецът се смръщи скептично.

— Ще видим — каза той. Погледна към хълма Мория и кимна нататък. — Каим, обяснете ми, защо при толкова хълмове тук и евреи, и мюсюлмани сте избрали точно един и същи хълм за священо място?

— Отговорът на този въпрос се крие в историята. Римляните прокудили евреите от Йерусалим и предприели жестоки гонения срещу християните. Но през IV век от християнската ера император Константин се покръстил и станал християнин. Майката на Константин, Елена, дошла в Йерусалим и наредила да бъдат построени първите християнски църкви по местата, свързани с живота на Христос. Йерусалим възвърнал славата си. През 614 година персийска войска нахлула по тези земи и с помощта на юдеите унищожила християните. Византия завладяла Палестина през 628 година, в същата година, в която армия, водена от Мохамед, покорила Мека, възвестявайки появата на нова религиозна сила, исляма. Десет години по-късно, вече след смъртта на Мохамед, наследникът му халиф Омар разбил византийците и завзел Палестина. И понеже ислямът признавал Авраам и Стария завет, за неговите последователи Йерусалим също бил свято място. Нещо повече, мюсюлманите смятали, че Мохамед се е възнесъл тъкмо от *Even ha-Shetiyah*, камъка, на който Авраам едва не

принесъл сина си в жертва и върху който юдеите били издигнали своите два храма. Мюсюлманите събрали останките, разхвърляни от римляните из хълма Мория, и построили тук своите светилища, Куполът на скалата през 691 г. и джамията „Ал Акса“ — през 705, и двете в пределите на священото място Харам аш Шариф. — Махна с ръка, сочейки хълма зад Стената на плача и златния купол, който светеше на слънцето, сякаш бе царска корона на Стария град. — Християните и юдеите нямали право да посещават това място, изградено на хълма Мория, но били оставени да живеят в Йерусалим. Последвал период на относително толерантно съжителство до XI век, когато мюсюлманите променили политиката си и забранили достъпа на християни и евреи до Йерусалим. И това било само началото на проблемите. В отговор християнска Европа предприела кръстоносните походи. Християните отвоювали Йерусалим и стигнали дотам, че дори основали религиозен орден с името на Храма.

— Бедните рицари на Христос и Храма на цар Соломон.

— Точно така. Рицарите от Ордена на Храма, известни също като тамплиери. Те се настанили тук, в Харам аш Шариф, и се заели да правят разкопки. Знае се, че намерили ценни реликви, но не се знае точно какви. Някои говорят, че открили Ковчега на Завета и свещения потир, от който Христос отпивал на Тайната вечеря и в който събрали кръвта му, докато умира в агония на кръста.

— Свещения Граал.

— Да. Някои казват, че Свещената плащеница, покрива, в който било завито тялото на Христос след разпятието, също била намерена от тамплиерите. Това са тайни, които нямат отговор и до днес, но които са допринесли за превръщането на хълма Мория в митично място и за християните.

Двамата мъже се бяха приближили до мястото за молитва. Останаха загледани във вярващите, които миеха ръцете си в леген, съсредоточени в пречиштането, преди да отидат да се помолят пред Стената, разделени от *mechitzah*^[8] на мъжка половина, отляво, и женска. Застанали пред стената, мъже от едната страна и жени — от другата, поклащаха глава и тяло в ритмична молитва, понякога с книга в ръцете.

Двамата направиха малка обиколка и излязоха откъм северния край на площада, поеха по „Хашалшелет“ на ъгъла с библиотеката

„Халиди“ и продължиха по улица „Давид“. Минаваше два часът и усетиха глад. Каим заведе госта си в един ресторант в тихия Еврейски квартал. Ядоха *houmous*, направен от кайма върху пастет от нахут, с чесън и лимон, и *tabuleh*, смес от жито с малки парченца джоджен, магданоз, лук, домати и краставица с олио и лимон; за основно ястие си поръчаха *kebabs*^[9] върху *pita*^[10], подправени с лют сос *harif*, което израелецът поля с местно червено вино, едно тежко *Kibbutz Tsora*, докато Томаш предпочете да опита еврейската бира *Maccabee*. Каим поясни, че за разлика от мюсюлманите, на евреите се разрешава да пият вино; на празника Пурим например се препоръчвало да пият алкохол до пълно опиянение, състояние, в което повече не могли да разграничават добрия герой от злия в историята за Естир. За десерт португалецът опита една *baklawa*, сладкиш от тънки кори с орехи и шамфъстък, потопени в мед, докато Каим предпочете *halvah*, сладкиш, направен от сусамово семе. Завършиха обяда с *katzar*, силно кафе, сервирано в медни филджанчета.

След обяда спокойно се разходиха по улица „Давид“, която разделяше Арменския и Християнския квартал, радвайки се на оживения базар, препълнен от магазини за дрехи, килими, украшения и религиозни статуетки, изваяни от маслиново дърво, всичко, което би могло да привлече вниманието на туристите и поклонниците. Малко преди Вратата Яфа свиха по улица „Муристан“, с наредени едно до друго кожарски ателиета и магазини, и влязоха най-сетне в Християнския квартал; минаха покрай църквата „Христос Спасител“ в неоромански стил, свърнаха вляво след стария пазар и се озоваха лице в лице с тъмната и мрачна сграда на църквата „Гроб Господен“. Един арабин предложи да им стане гид, но Томаш отказа.

Преминаха под сводести врати с мраморни колони; свърнаха надясно и по малка вита стълба се изкачиха до скалния венец на хълма Голгота, на който римляните са разпънали Христос. Латинският параклис отдясно отбелязваше десетата и единадесетата спирка от Виа Долороса, мястото, където Христос е бил прикован на кръста, и Олтара „Стабат Матер“, където Богородица е плакала в подножието на кръста. Православният параклис от другата страна обозначаваше мястото, където е бил издигнат кръста. Две стъклени витрини до православния олтар позволяваха да се види неравната повърхност на Голгота.

— Впечатляващо — сподели Томаш тихо, навеждайки се, за да види по-добре камъка, на който е било издигнато Разпятието. — Това е мястото, където е издъхнал Исус.

— Едва ли — отвърна Каим, който изобщо не изглеждаше впечатлен.

— Не е ли?

— Спомняте ли си, че говорихме за Константин, императора на Източната римска империя, който приел християнската вяра?

— Да.

— Константин свикал през 325 година Вселенски събор, който формулирал доктрината за Светата троица. На този събор присъствал патриархът на Йерусалим, епископ Макарий, който убедил майката на император Константин, Елена, да дойде в Светата земя и да установи забравените места, през които минавал пътят на Христос. Елена пристигнала и открила Витлеемската пещера, където бил роден Исус, както и Елеонския хълм, от който предсказал унищожаването на Йерусалим. Майката на Константин стигнала до заключението, че Голгота, голямата скала, на която Христос бил разпънат на кръста, се намирала под езическите храмове, построени от римския император Адриан, в североизточната част на Стария град.

— Голгота ли?

— Това е староеврейското наименование на скалата, означава *Мястото на черепа*. На латински е *Calvária*. — Поколеба се. — Докъде бях стигнал?

— Дотам, където Елена открила, че Голгота се намира под римските храмове.

— Така. Тя сринала до основи тези храмове, разрушила част от камъка под тях и издигнала базилика на това място. Елена определила донякъде произволно мястото, където Исус спрял за последен път, за да се подготви за екзекуцията, мястото, където бил прикован на кръста, и мястото, където се издигало Разпятието, тоест десетата, единадесетата и дванадесетата спирка от Кръстния път. Но това се основава на догадки; истината е, че дори не можем да бъдем абсолютно сигурни, че този камък, който се намира под базиликата, е наистина Голгота, макар по всичко да личи, че е така. Знае се от Евангелията, че Христос е бил разпънат на кръста на скала извън старата крепостна стена на града, до малък хълм с пещери, използвани

за гробници. Съвременните археологически проучвания сочат, че това място отговаря съвсем точно на описанието.

Разполагаха с още малко време и се наредиха на опашка, за да влязат в Божи гроб, онази част от гробницата, където вероятно е било положено тялото на Христос и което сега се намираше скрито в центъра на Ротондата, величествена кръгла зала в романски стил, над която се издигаше позлатеният купол на базиликата. Каим, като ортодоксален евреин, не пожела да влезе, предпочете да остане и да се полюбува на Католикон^[11], съседния купол, който покриваше централния кораб на Църквата на кръстоносците, смятана за вселенско средище на православната църква. Когато дойде неговият ред, Томаш сведе глава, вмъкна се в тесния коридор и надникна в топлата и влажна камера на Гроба Господен. С неочаквано благоговение разгледа мраморната плоча, положена на мястото, където е било тялото на Исус, и се взря в барелефите, които пресъздаваха сцени от Възкресението. Остана броени секунди в тясната гробница, толкова осезателен бе натискът да освободи мястото за стоящите на опашката зад него. Отвън израелецът го посрещна с нетърпение, сочейки часовника на протегната си ръка.

— Четири и половина е — каза той. — Трябва да се връщаме.

Едрата фигура на Соломон Бен-Порат, с гръб към вратата и с добре очертаваща се малка кръгла шапчица на голото му теме, изглеждаше внушителна в сравнение със слабия, кокалест мъж, с когото разговаряше. Човекът имаше дълга заострена брада и бе облечен с *bekeshe*, тъмна хасидска^[12] роба. Равинът усети присъствието на двамата новопристигнали мъже и се обърна на стола с доволна усмивка, грееща сред гъстата му посивяла брада.

— А! — възкликна той. — *Ma shlomcha?*^[13]

— *Tov*^[14] — отвърна Каим.

— Влезте, влезте — каза Соломон на английски и ги прикани с енергичен жест. — Професор Нороня — произнесе той с гърленото си *р*, от което името прозвуча като „професорrrr Норrrроня“. Обърна се към седящия от дясната му страна евреин: — Нека да ви представя един свой приятел, рави Авраам Хуревиц.

Слабият мъж стана и поздрави Томаш и Каим.

— *Yom tov* — каза, поздравявайки с добър ден.

— Равин Хуревиц дойде да ми помогне — поясни Соломон, докато разсеяно поглаждаше бялата си брада. — Знаете ли, разгледах документите, които ми дадохте, и се обадох на някои мои приятели. Открих, че равин Хуревиц е изучавал някога текстовете на Христофор Колумб, и по-точно *Книгата на пророчествата*, както и дневника му. Свързах се с него и той ми каза, че е на разположение, за да ни даде необходимите разяснения.

— Чудесно — одобри идеята Томаш с благодарност, без да сваля очи от Хуревиц.

— Но ми се струва, че преди това трябва да направим един малък увод. — Соломон Бен-Порат изгледа Томаш с любопитство. — Професор Нороня, извинете за въпроса, но какво знаете за Кабала?

— Ммм... много малко, предполагам — каза той, като се приготвяше да си води записки върху онова, което щяха да му кажат. — Имам някаква обща представа, но нищо по-конкретно, за първи път се сблъсквам с Кабала в проучванията си.

— *Right* — съгласи се Соломон, произнасяйки *rrright*, с обичайното гърлено *p*. — Професор Нороня, Кабала съдържа символичния ключ към мистериите на вселената, в чийто център е Бог. Изразът Кабала идва от глагола *lecabel*, тоест „получавам“. С други думи, намираме се пред система на предаване и приемане на познание, интерпретативен метод, средство за декодиране на света, ключ, който позволява да се приобщим към идеите на Неизразимия. — Соломон говореше с голямо красноречие, с дълбок и провлачен глас, сякаш беше Моисей и се готвеше да обяви Десетте божии заповеди. — Казват, че Кабала датира от времето на първия човек, Адам. Други свързват древното учение с патриарха Авраам, макар че има и мнозина, които сочат Моисей, предполагаемият автор на *Тората*, или *Петокнижието*, като един от първите кабалисти. Но доколкото знаем, това мистично познание е започнало да се систематизира по-късно. — Сниши тон и заговори доверително: — За да ви улесня, професоре, хронологичните ми препратки ще са съобразно вашата, християнска ера. — Той се изправи. — Първите свидетелства за съществуването на систематизирано кабалистично учение датират от I век преди Христа; през вековете системата преминава през седем фази. Първата е най-дълга и продължава до X век. Този първоначален етап е белязан от медитацията като средство за достигане на духовен екстаз, който ни

позволява да се приобщим към Божите мистерии; кабалистичните съчинения от този период описват висшите нива на съществуването. Втората фаза е между 1150 и 1250 година; системата се развива предимно в Германия и се характеризира с прилагането на абсолютен аскетизъм, като мъдрецът се отказва от светските неща и практикува краен алтруизъм. Следващият етап продължава до началото на XIV век и отбелязва раждането на пророческата Кабала, благодарение най-вече на работата на Авраам Абулафия. През този етап се развиват и методите за прочит и интерпретация на мистичното съдържание на светите текстове, с въвеждането на староеврейските букви и имената на Бог. Четвъртата фаза обхваща целия XIV век и е в основата на най-значимата мистична творба на кабализма — *Sefer HaZohar*, или *Книга на сиянието*. Този изключителен текст се появява на Иберийския полуостров в края на XIII век и за неин автор се приема Моше бен Шем Тов де Леон.

— За какво става въпрос?

— В *Книга на сиянието* ли? Това е книга за Сътворението и скритото значение на тайните на Бога и вселената. — Прокашля се, готов да продължи разказа си. — Та, петият етап започва на Иберийския полуостров със забраната на юдаизма в Испания през 1492 и Португалия през 1496 година. Най-известният представител на кабалистичната традиция от този период е Исаак Лурия, който, търсейки мистично обяснение за преследванията, предлага теорията за изгнанието, приближавайки Кабала до месианството, с надеждата за общо избавление. Затова и шестата фаза, между XVII и XVIII век, е белязана от псевдомесианството, което въвежда немалко заблуди и отваря път към седмата и последна фаза на хасидизма, идващ от Източна Европа, появил се като отпор на месианството. Хасидското движение, оглавено от Израел Баал Шем Тов, подпомага популяризирането на Кабала, която престава да бъде толкова херметична и елитарна, и прави общодостъпни идеите ѝ.

— А, имате предвид броенето на буквите от Дървото на живота? — попита Томаш, докато стремително записваше в бележника.

— Професор Нороня, вие говорите за две различни неща — отвърна Соломон. — Онова, което наричате „броене на буквите“, вероятно е гематрия. Тази техника се състои в получаването на числова стойност на думите, след съпоставянето на буквите от еврейската

азбука и числата. В гематрията първите девет букви се свързват с първите девет числа, деветте следващи букви са свързани с деветте десетици, а четирите останали представляват първите четири стотици. — Разтвори ръце с широк жест наоколо, сякаш да обхване цялото Творение. — Бог е създал вселената с числа и всяко число съдържа тайна и откровение. Всичко съществуващо във вселената е част от причинно-следствената верига, образувайки единство, което се рои до безкрайност. Днес математиците използват теорията на хаоса, за да разберат сложното функциониране на нещата, докато физиците предпочитат принципа на вероятностите, за да обяснят странното поведение на микрочастиците в квантовото им състояние. Ние, кабалистите, предпочитаме гематрията. Преди повече от две хиляди години, някъде между II и VI век от християнската ера, се появила тайнствена метафизична книга, озаглавена *Sefer Yetzirah*, *Сефер Йецира*, или *Книга на Сътворението*, където се описва начинът, по който Бог сътворил света, като използвал числа и думи. Също както и днешните математици и физици, *Сефер Йецира* твърди, че е възможно да проникнем в божествената съзидателна сила чрез числата. Гематрията всъщност е точно това. Тази система приписва съзидателна сила на думите и на числата, основавайки се на принципа, че староеврейският е езикът, използван от Бога в Сътворението. Числата и староеврейският език има божествена същност. Посредством гематрията можем да превърнем буквите в числа и да направим много интересни открития. — Произнесе *verrry interrresting discoverries*, което придаде мистериозно звучене на фразата. — Например еврейската дума *shannah*, „година“, ни дава числото 355, точният брой на дните в лунната година. А числовата стойност на думата *herayon*, „бременност“, е 271, тоест общият брой на дните в девет месеца, продължителността на една бременност.

— Като анаграма.

— Точно така, божествена анаграма от числа и думи. Да видим други примери. В гематрията *av*, „баща“, е представено от числото 3, а *em*, „майка“, от числото 41. И така, 3 плюс 41 е равно на 44, което съответства точно на думата *ieled*, „син“. Сборът от числата на майката и бащата ни дава числовата стойност на думата „син“. Едно от Божиите имена, *Elohim*, има числова стойност 86, колкото получаваме и за думата *hateva*, „природа“. С други думи, Бог е равно на *природа*.

— Интересно.

— Но още по-интересно, професор Нороня, е онова, което получаваме, като приложим гематрията към Светото писание. Едно от имената на Бог, *Yhuh elohei Israel*, има числов еквивалент 613. Но *Mosheh rabeinu*, „нашият учител Моисей“, има същото число, 613. Ала 613 е и броят на наставленията в *Tora*. Това означава, че Господ е предал на Моисей 613-те закона на *Tora*. — Направи кръгово движение с ръцете. — Светото писание има холографска сложност, поражда в собствения си текст различни смисли. Друг пример. В *Битие* се казва, че Авраам повел 318 роби в битка. Но кабалистите, след като проверили числовата стойност на името на роба му Елиезер, открили, че то е 318. Следователно, предполага се, че Авраам всъщност е взел със себе си своя единствен роб.

— Искате да кажете, че Библията съдържа скрити послания?

— Може и така да се каже — усмихна се Соломон. — Знаете ли коя е първата дума от Светото писание?

— Не.

— *Bereshith*. Това означава „в началото“. Ако разделим *bereshith* на две думи, получаваме *bere*, тоест „създаде“, и *shith*, което значи „шест“. Сътворението е продължило шест дни и Бог е почивал на седмия. Така всяко послание от Сътворението се съдържа в една-единствена дума, в първата дума от Светото писание. *Bereshith*. В началото. *Bere* и *shith*. *Създаде* и *шест*. „Шест“ отговаря на хексаграма, на двойния триъгълник от печата на Соломон, наричан Звездата на Давид, която днес виждаме на знамето. — Посочи към бялото знаме със сини ивици, поставено в ъгъла на кабинета. — Но има и анаграми в Светото писание. Например Господ открива в *Изход*: „Ето, Аз пращам пред тебе Моя Ангел...“. Изразът „моя ангел“ на еврейски е *melakhi*, анаграма на *Mikhael*, ангел пазител на евреите. С други думи, Господ праща архангел Михаил.

— И тази интерпретативна система се прилага и към Дървото на живота, така ли?

— Дървото на живота е нещо различно — поправи го кабалистът. — Още от древни времена съществуват два основни въпроса в отношенията между човека и Бога. Ако Господ е сътворил света, то тогава какво е светът, ако не Господ? И вторият въпрос, произтичащ от първия: защо светът е толкова несъвършен, след като

светът е самият Бог? Донякъде, за да отговори и на тези два въпроса, се появява и *Сефер Йецира*, мистичният текст за Сътворението, за който споменах преди малко. Първоначално това произведение се приписва на Авраам, макар че по-вероятно е да е написано от равин Акива. *Сефер Йецира* разкрива божествената същност на числата и ги свързва с тридесетте и два пътя на мъдростта, изминати от Бог, докато сътворявал света. Тези тридесет и два пътя са сбор от десетте основни числа, *sephirot*, с двадесет и двете букви от еврейската азбука. Всяка буква и всяка *sephirah* символизира нещо. Например първата *сефира* представя Духа на живия Бог, изразяващ се чрез гласа, дъха и говора. Втората *сефира* означава въздуха, излъчван от Духа, третата *сефира* символизира водата, излъчвана от въздуха, и така нататък. Десетте *сефирот* са еманациите на Бога в момента на Сътворението и съставляват Дървото на живота, което е основната единица от Сътворението, най-малката неделима частица, съдържаща всички елементи. Разбира се, това понятие претърпяло еволюция и *Зоар*, класически кабалистичен текст, който се появява на Иберийския полуостров в края на XIII век, определя *сефирот* като десетте Божии атрибута. Първата *сефира* е *keter* (кетер), „корона“. Втората е *chochmah* (хохма), „мъдрост“. Третата е *binah* (бина), „разбиране“. Четвъртата е *chesed* (хесед), „милосърдие“. Петата е *guevurah* (гевура), „доблест“. Шестата е *tiferet* (тиферет), „красота“. Седмата е *netzach* (нецах), „вечност“. Осмата е *hod* (од), „слава“. Деветата е *iesod* (йесод), „основание“. Десетата *сефира* е *malchut* (малхут), „царство“.

— По-бавно — помоли португалецът, нахвърляйки трескаво казаното в бележника, опитвайки се да запише цялата информация.

Томаш вече беше изпуснал основната нишка, оплетен в мрежата от еврейски думи. Соломон направи малка пауза, изчаквайки историкът да структурира Дървото на живота на листа, и невъзмутимо продължи изложението си.

— *Sefer HaZohar* установила множество възможности за интерпретация на Дървото на живота, с прочит на *sephirot* в хоризонтален и вертикален ред, от горе надолу и в обратна посока. Например интерпретацията в посока от горе надолу представя акта на Сътворението, при която светлината изпълва първата *sephirah*, *keter*, и блика надолу, докато стигне последната, *malchut*. Пътят от долу нагоре представя еволюцията, която води от творението към Създателя,

движението от материя към духовност. Всяка *sephirah* се свързва с едно от Божиите имена; *keter* например е *Ehieh*, а *malchut* е *Adonai*. Освен това всяка *sephirah* се управлява от архангел. *Keter* например се управлява от архангел Метатрон. Дървото на живота може да се приложи към всичко. Към звездите, към вибрациите, към човешкото тяло.

Веднага щом Соломон спря да употребява енигматични еврейски изрази, Томаш сякаш се събуди.

— Човешкото тяло ли?

— Да, Кабала гледа на човешкото същество като на микрокосмос, миниатюрна вселена, и го присъединява към Дървото на живота. *Keter* е главата, *chochma*, *chesed* и *netzach* са дясната страна на тялото, *binah*, *guevurah* и *hod* са лявата страна, *tiferet* е сърцето, *iesod* са гениталиите, а *machut* — краката. — Пое си дълбоко дъх и вдигна ръце, описвайки широк кръг. — Много, още много може да се говори за Кабала. Повярвайте ми, изучаването ѝ може да отнеме цял живот и не е възможно в това сбито обобщение да изкажем всички тайнства, които съдържа, всички мистични загадки, които крие в себе си. Мисля обаче, че засега е по-добре да спрем дотук. Вече имате достатъчно насоки, които ще ви позволят да проумеете нашата интерпретация на документите и подписа, който ми дадохте тази сутрин.

Томаш спря на минутата да пише и се приведе над масата, струваше му се, че разговорът беше навлязъл в решаващата си фаза.

— Да, нека пристъпим към анализа на подписа на Христофор Колумб. Според вас би ли могъл да се интерпретира от кабалистична гледна точка?

Соломон се усмихна.

— Имайте малко търпение — каза. — Търпението е добродетел на мъдрите, професор Нороня. Преди да пристъпим към въпроса за подписа, смятам, че има някои неща, свързани с Колумб, които трябва да научите.

— Ами мисля, че вече съм понаучил нещичко — засмя се португалецът.

— Може би — допусна старият кабалист. — Но вярвам, че ще искате да узнаете и онова, което равин Авраам Хуревиц има да ви каже.

Бен-Порат се обърна надясно, давайки знак на Хуревиц да говори. Той изчака малко, шарейки с малките си черни очички по тримата мъже, които го гледаха, и пое дълбоко дъх, преди да вземе думата.

— Професор Нороня — започна Хуревиц с шепнеж и покорен глас, в абсолютен контраст с гърмящия гърлен говор на Соломон. — Чух ви да казвате, че вече знаете някои неща за господин Христофор Колумб. Ще бъдете ли така любезен да ми дадете някои сведения относно датата, на която Колумб заминава на първото си пътешествие до Америка?

— Ммм... първото пътешествие? Онова, което е довело до откриването на Новия свят?

— Да, господин професоре. На коя дата Колумб се отправя на това пътешествие?

— Ами... мисля, че е напуснал пристанището Палос в Кадис на 3 август 1492 година.

Томаш се усмихна, сякаш беше блеснал пред изпитващия го професор. Но кабалистът запази непроницаемия си израз, сякаш очакваше този отговор.

— А сега, господин професор, ще си позволя един друг въпрос. Бихте ли ми казали какъв е крайният срок, определен от декрета на „католическите крале“, според който евреите е трябвало да напуснат Испания?

— Хм... — обърка се португалецът. — Някъде през 1492 г.

— Да, господин професор, но на коя дата?

— Не знам.

Равинът направи театрална пауза. Остана втренчен в Томаш, сякаш се опитваше да прецени реакцията от следващите си думи.

— Трябва да ви кажа, че кралският декрет постановил евреите сефаради да напуснат Испания до 3 август 1492 г.

Португалецът отвори широко очи.

— Как? На 3 август? Но това значи... значи, че Колумб е поел за първото си пътешествие в същия ден?

— Точно така.

Томаш поклати глава изненадан.

— Нямах представа — възкликна той. — Това е доста любопитно съвпадение.

Тънките устни на равина Хуревиц се извиха в тъжна усмивка.

— Така ли ви се струва? — попита той с явна ирония. — Равин Шимон Бар Йохай е написал, че всички богатства на Върховния господар са пазени от един-единствен ключ. Това означава, господин професор, че не съществуват съвпадения. Съвпаденията са дискретни форми на внушение, избрани от Създателя, за да ни предаде своите послания. Нима е съвпадение това, че името Господне и това на Моисей имат едно и също число според законите на *Тора*! Съвпадение ли е това, че Колумб е тръгнал от Испания точно в същия ден, в който евреите са били изгонени от тази страна? Ако вие смятате това за съвпадение, господин професоре, бих ви помолил да ми обясните още един странен факт. — Направи справка в малка книга с лика на Колумб на корицата и заглавие на иврит, която лежеше върху масата. — Това е дневникът на Колумб от експедицията, в която била открита Америка. И така, чуйте какво казва той още на първата страница от дневника. — Хуревиц прочете тихичко текста на иврит и преведе на английски: — „Така че след като прокудиха всички евреи от земите и владенията си, през същия този месец януари техни Величества ми наредиха да се отправя с достатъчно голяма флотилия към споменатите райони на Индия.“ — Вдигна очи и пак се втренчи в Томаш. — Какво мислите за този откъс от дневника на господин Колумб?

Португалецът, който междувременно беше подновил записките си, прехапа долната си устна.

— Чел съм дневника, но да ви призная, не съм обърнал внимание на това изречение.

— То е съвсем в началото — уточни равинът. — Всъщност, господин Нороня, това изречение ни казва няколко неща. Първото е, че решението да се изпрати Колумб към Индиите е било взето през януари 1492 г. Второто е, че решението за изгонването на евреите, съдържащо се в декрета от 30 март, който определя датата 3 август като краен срок да напуснат Испания, също е било взето през януари 1492 г. — Наведе глава. — Смятате ли това за съвпадение, господин професоре?

— Не знам — отвърна Томаш, поклащайки глава, и продължи да пише нещо в бележника си. — Искрено казано, не бих обърнал внимание, че тези събития са станали едновременно.

— Няма никакво съвпадение — увери го отново кабалистът с категоричен тон. — Но има още нещо, което се подразбира от изречението, което ви прочетох. Става въпрос за намеренията на Колумб. Както е писал равинът Шимон Бар Йохай, не действието носи награда на хората, а намерението, с което са го предприели. Какво е било намерението на Колумб, когато е споменал изгонването на евреите в началото на дневника си? Дали е било само хрумване? Обикновена забележка по повод актуална за времето си тема? — Повдигна вежди, сякаш да опровергае подобно тълкуване. — Или е било умишлено? — Вдигна двата показалеца и допря върховете им. — Нима не е ясно, че е искал да свърже двете събития?

— Смятате, че са свързани?

— Без никакво съмнение. Професор Нороня, знаете ли, че в навечерието на това първо пътешествие господин Колумб е наредил всички от екипажа да бъдат на борда до двадесет и три часа?

— Не разбирам.

— Заповедта е нещо необичайно и противоречи на порядките от онова време. Но Колумб настоял всички да се приберат до двадесет и три часа. А час след това знаете ли какво е станало?

— Не.

— Влязло в сила постановлението за изгонване на евреите. — Усмихна се. — Тоест, двете събития са свързани. Имало е евреи в екипажа.

— Искате да кажете самият Колумб.

— Абсолютно вярно. — Кабалистът прелисти дневника. — Обърнете внимание какво е написал Колумб в бележките си от 23 септември за ветровете, които сложили край на опасното затишие. — Започна да превежда: — „Така че за мен бе истинско провидение това бурно море, нещо, което не се е случвало от времето на юдеите, когато бягали от Египет, предвождани от Моисей, който ги избавил от робство.“ — Погледна към Томаш. — Не ви ли се струва странно за католик да цитира по този начин *Петокнижието*, и то прибягвайки до примера с *Изход*, събитие с огромно значение за юдеите? Освен това, професор Нороня, обичаят да се коментира ситуация от живота с библейски цитат представлява безспорно еврейска традиция. Това е нещо, което ние, евреите, правим всеки ден, а както изглежда, било е нещо обичайно и за Колумб. — Направи справка в огромна тетрадка,

изписана на иврит. — По време на изследването, което проведох преди няколко години, намерих още любопитни неща. Първото е, че един ден преди да отплава на първото си пътешествие, той получил от Лисабон *Таблиците за слънчевата деклинация*, създадени от Авраам Закуто за негово величество краля на Португалия.

— Дон Жоао II.

— Да. Този навигационен инструмент, наричан още *Календарен пътеводител*, се намира понастоящем в Еврейския музей в Ню Йорк. Имах възможността да го видя, докато бях в Ню Йорк. Знаете ли какво открих?

— Нямам представа.

— Открих, че *Таблиците* са написани на староеврейски. — Усмихна се. — Разбрахте ли? На иврит. — Изчака разкритието да улегне. — Което ни изправя пред следния въпрос: къде Колумб е научил староеврейски?

— Добър въпрос — каза Томаш. Не може да се въздържи и добави: — Особено като се има предвид, че е бил скромен тъкач на коприна.

— Моля?

— Не ми обръщайте внимание, говоря на себе си — набързо изрече португалецът, докато записваше в бележника си всичко, което му бяха разкрили. — Но има още един въпрос, който сме длъжни да си зададем. Как така навигационен инструмент на дон Жоао II е бил изпратен на Колумб в навечерието на едно плаване, което очевидно е било против интересите на Португалия?

— Е, на това вече не мога да ви отговоря, професор Нороня — каза кабалистът.

— И не е необходимо. Натъкваме се на още една загадка, която говори за близки отношения между Адмирала и португалския крал.

Равин Хуревиц отново прикова поглед в тетрадката си.

— Има още неща, които ми привлякоха вниманието — каза той, докато преглеждаше записките си на иврит. — Има едно доста любопитно писмо, изпратено до кралица Исабел от нейния изповедник, господин Ернандо де Талавера. Писмото е от 1492 година и в него господин Талавера отправя питане относно разрешението, дадено от „католическите крале“ за експедицията на Колумб. Господин Талавера е написал следното: „Как е възможно престъпното

пътешествие на Колон да даде Светата земя на евреите?“. — Вдигна глава със заинтригуван израз. — „Да даде Светата земя на евреите?“ Защо изповедникът на кралицата свързва откритото от Колумб с евреите? — Равинът направи многозначителна пауза. — Има и друго. В своята *Книга на пророчествата* Колумб се основава почти изцяло на пророци от *Петокнижието*, с подробни цитати от Исая, Йезекиил, Йеремия — нещо, характерно за евреите. А синът му Ернандо Колон в книгата си твърди, че Колумб бил от семейство „с царска кръв от Йерусалим“. — Пак се втрени в португалеца. — „Царска кръв от Йерусалим?“ — Изсмя се дискретно, закривайки уста. — Нещата едва ли биха могли да бъдат казани по-директно от това.

Равинът Хуревиц затвори тетрадката, давайки да се разбере, че е приключил с изложението си. Соломон Бен-Порат взе листите, които Томаш му беше връчил сутринта, прокашля се и подхвана отново разговора:

— Професор Нороня — каза той с гърления си английски, който прогърмя из салона в контраст с кроткия говор на Хуревиц. — Прочетох с голям интерес копията, които ми дадохте, и установих някои не по-малко интересни неща. — Извади един лист и го показва на Томаш. — Какво е това?

Португалецът спря да пише, приведе се над масата и разгледа ксерокопието.

— Това е страница от *Historia rerum ubique gestarum* от папа Пий II, една от книгите, които са принадлежали на Христофор Колумб, която днес се намира в Колумбовската библиотека в Севиля.

Соломон посочи една забележка в полето.

— А кой е написал това тук?

— Самият Колумб.

— Много добре — възкликна равинът. — Забелязали ли сте, че той е преизчислил 1481 година от християнската ера по еврейското летоброене, отбелязвайки я като 5241? — Наведе глава. — Кажете ми, професор Нороня, обичайно ли е за християните да преобръщат християнски дати в еврейски?

— Не.

— Което ни води към следващия въпрос. Колко католици познават, които могат да направят това преобразуване?

Томаш се засмя.

— Нито един, доколкото знам. Още по-малко невежи тъкачи.

— Моля?

— Не, няма нищо — каза, докато записваше трескаво. — Не ми обръщайте внимание.

Соломон посочи друга бележка в полето на *Historia rerum*.

— Обърнете внимание на тази подробност. Говорейки за разрушаването на Втория Соломонов храм, Колумб споменава за *унищожаването на втория Дом* и намеква, че това е станало в 68 година след Христа.

Равинът погледна събеседника си в очите, но той явно не успя да разбере за какво става въпрос и сви рамене.

— И какво следва от това?

— Тази бележка е твърде показателна — отсече Соломон. — Първо, само един народ говори за Соломоновия храм като за Дом. Знаете ли кой е този народ?

— Еврейският?

— Разбира се. От друга страна, по онова време християните винаги са говорили за разрушаването на Йерусалим, а не на Храма, и още по-малко на Дома, което е типично за евреите. Освен това съществува историческо разногласие относно годината на унищожаването на Храма. Евреите винаги са поддържали тезата, че това е станало през 68, докато за християните по-вероятната дата е 70 година. — Повдигна вежди. — Кажете ми сега, професор Нороня: каква самоличност ни разкрива Колумб, говорейки за Храма като за Дом, за разрушаването на Дома, а не за разрушаването на Йерусалим, и определяйки 68 година като годината, в която е станало това събитие?

Томаш се усмихна.

— Виждам, че...

Старият кабалист извади втори лист от свитъка.

— Това ксерокопие също има странна бележка в полето.

Португалецът внимателно огледа листа.

— И тази бележка е написана собственоръчно от Колумб — потвърди Томаш. — Какво означава това?

— Гог Магог.

— Моля?

— Гог Магог. Или по-точно Гог и Магог^[15].

— Не разбирам.

Соломон хвърли бърз поглед към останалите евреи. Каим и Хуревиц гледаха копието с възхищение, сякаш беше изумително ценна реликва.

— Хей, еврейски принце — каза равинът, обръщайки се към Каим. — Ти, който си сефарадски португалец, обясни на нашия приятел от Лисабон какво значи Гог и Магог.

— Гог и земята Магог се споменават в едно пророчество на пророк Йезекиил — поясни Каим, нарушавайки едва сега мълчанието си от началото на срещата. — Според това пророчество, в навечерието на идването на Месията ще настъпи опустошителна война между Гог и Магог и Израил. — Вгледа се в Томаш. — Любопитно е, че по време на прокуждането на евреите от Иберийския полуостров сефарадите сметнали това като знак, че пророчеството се сбъдва. Двата „католически крале“ влезли в ролята на Гог и Магог, а евреите — на Израил.

Соломон кимна към копието.

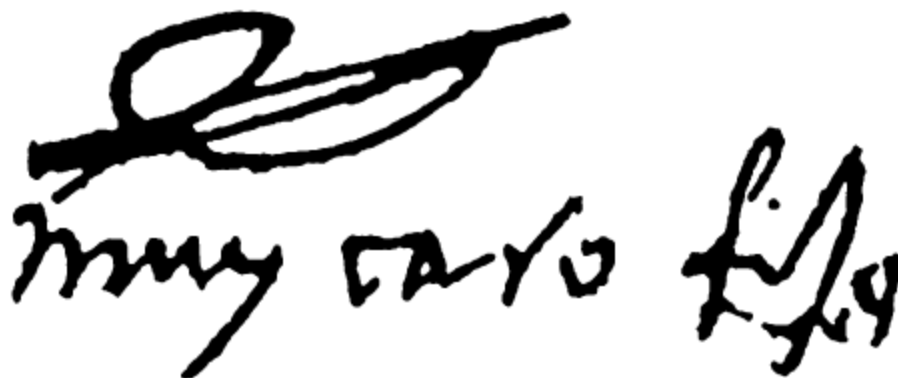
— Въпросът ми, професор Нороня, е следният: как е възможно католикът Колумб да си спомни за Гог и Магог във времена, когато евреите са били преследвани?

Томаш не спираше да пише скоростно в бележника си, което принуди Соломон да направи пауза. Докато изчакваше, той потърси някакъв документ сред ксерокопията. Португалецът приключи най-сетне със записките и погледна към равина.

— Какво друго открихте?

— Разглеждах писмата на Христофор Колумб до сина му Диого и попаднах на нещо много интересно.

Показа листа, сочейки написаното най-горе.

— *Miu caro fijo*, „прескъпи сине“ — разсмя се Томаш. — Това е португализъм. Кастилците казват *hijo*, а португалците — *filho*. Колумб се е стараел да пише на кастилски, но често е вмъквал португализми. Вместо *hijo* е написал *fijo*. — Сви рамене. — Тази смесица от португалски и кастилски се нарича портунъол.

— Професор Нороня — избоботи Соломон. — Нямам предвид израза *миу каро фижо*, той нищо не ми говори. Онова, което ме изненадва, е знакът над него.

— Знак ли? — учуди се Томаш.

— Ето това — посочи към завъртулката над *миу каро фижо*.

— Какво е това?

— Еврейски акроним.

— Еврейски акроним?

— Да, макар и изписан по странен начин, знакът свързва две еврейски букви, *hei* и *beth*. Тъй като еврейските текстове се четат отдясно наляво, би трябвало да се каже *beth hei*. И така, *beth hei* е традиционен еврейски израз, съответстващ на поздрава *Baruch Haschem*, който означава *Благословено да е името Му*. Символът е поставен върху първата дума от текста, както са постъпвали благочестивите евреи. За сефарадските евреи, насила превърнати в християни, той е представлявал таен призив, който означавал „Не забравяй корените си“. Интересното е, че този акроним се открива единствено в копията на писмата на Христофор Колумб до сина му Диого. В нито едно друго писмо Колумб не е поставил *beth hei*. Само в тези до сина си. С други думи, Христофор Колумб е молил сина си да не забравя своя произход, като е използвал еврейския акроним. —

Наклони глава. — Не е трудно да се досетим за какъв произход става въпрос, нали?

Томаш бързо записваше в бележника.

— Има ли още нещо? — попита той, когато приключи.

— Вече можем да пристъпим към онова, което най-живо ви интересува — съобщи той. — Подписа на Колумб.

— О, да! — възкликна професорът. — Най-сетне. Какво можете да ми кажете за този подпис?

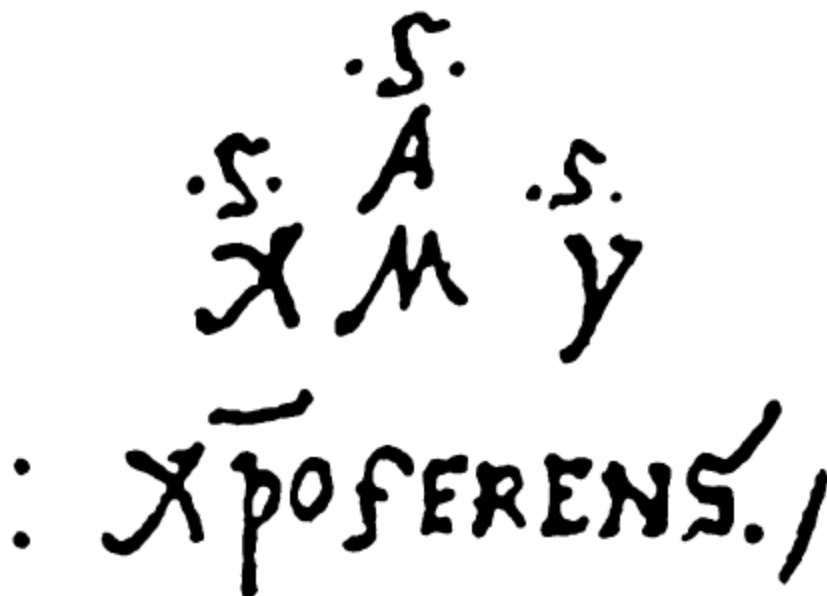
— Първото, което искам да ви кажа, е, че наистина има кабалистичен смисъл.

Лицето на Томаш грейна в победоносна усмивка.

— Знаех си.

— Но искам да ви напомня, професор Нороня, че Кабала е отворена система за интерпретация. Когато разбиваме традиционните шифри и кодове, стигаме до ясен текст. Кабала обаче не действа така, тя препраща към двойни значения, към подтекстови внушения, към умело прикрити послания.

Взе ксерокопието с подписа на Христофор Колумб и го постави на масата пред очите на всички.

Томаш посочи към буквите.

— Какви са тези инициали?

— Като всяко добро кабалистично послание, този подпис може да бъде разчетен по няколко начина — каза Соломон. — Тук сякаш са написани няколко различни текста, в които еврейската традиция се съчетава с новостите, въведени от християнските тамплиери.

Португалецът го изглежда изненадано.

— Тамплиерите ли?

— Да, малко хора знаят, но е имало доста мистици, магьосници и християнски философи, които се посветили на изучаването на Кабала. Сред тях са и рицарите тамплиери, които провели тук, в Йерусалим, кабалистични изследвания, възприети по-късно и от традиционните еврейски течения. Очевидно Колумб е познавал тези новости. — Показва буквите *s* най-отгоре. — Християнският, или тамплиерски, текст би трябвало да е написан на латински. Тези *s*, разположени във формата на триъгълник, означават трикратно повторение на определението „свят“. *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. *A* е от *Altissimus*^[16] и прави възможно четенето от долу нагоре, като се започва от третия ред, тръгвайки от материята към духа. Следователно *x*, *m* и *y* трябва да се четат нагоре, като *x* се свързва с *s*, *m* — с *a* и *s* на върха, и *y* — със *s* вдясно. Тоест *XS* е *Xristus*, *MAS* е *Messias* и *YS* е *Yesus*. Разтълкуването на подписа следователно, според тамплиерите, е: *Sanctus. Sanctus Altissimus Sanctus. Xristus Messias Yesus*^[17]. Това без съмнение е християнски подпис.

— Християнски? — почуди се португалецът. — Не е ли евреин?

— Ще стигнем и дотам — отвърна Соломон, правейки му знак да прояви търпение. — Спомняте ли си, преди малко говорихме за това, че според Кабала Светото писание притежава холографска сложност, с преплитащи се смисли? Същото се отнася и за подписа на Колумб. Всъщност изпод християнския подпис на тамплиер, изписан на латински, изплува подтекстово кабалистично послание на иврит. Един от най-големите кабалисти на всички времена, равинът Елазар, казва, че съществуват два свята — един явен и друг скрит — които всъщност представляват две страни на един и същ свят. — Почука с показалец по копието. — Такъв е случаят с този подпис, който има едно явно значение, християнско, и скрито еврейско послание. Кабалистичното тълкуване започва именно с установяването на съответствия между тези инициали и еврейски думи. Ако сметнем, че *a* съответства на еврейското *alefe* от *Adonai*, едно от Божиите имена, а *s* е еврейското

shin от *Shaday*, друго име на Бог, получаваме: *Shaday. Shaday Adonai Shaday*. Това се превежда: „Господи. Господи Боже Господи“. А какво ще стане, ако прочета последния ред ХМУ наляво, както се чете на иврит? Става УМХ. У — от *Yehovah*, т — от *maleh*, и х — от *xessed*. *Yehovah maleh xessed* — „Бог, изпълнен с милост“. Или казано иначе, под християнската молитва на латински имаме еврейско обръщение към Бога на иврит. Два свята, скрит и явен, образуват един общ свят.

— Невероятно.

— Всичко това става още по-сложно, ако прочетем ХМУ от ляво надясно, приемайки, че у отговаря на еврейската буква *ain*. Получаваме *shema*, тоест *слушай*, първата дума от четвъртия параграф на шеста глава от *Второзаконие*, където се казва: „Слушай, Израилю: Господ, Бог наш, е Господ един“. Сред евреите тази молитва е позната като *shema* и се казва сутрин и следобед по време на молитвите *shacharit* и *arvit*, преди лягане и на смъртно легло. *Shema* е прослава на монотеизма, съществуването на един Бог; предполага се, че този стих е бил изписан на бойното знаме на десетте изгубени племена. Когато го произнася, всеки евреин приема Небесното царство и Божите заповеди. Да, точно тази е еврейската дума, поставена от Колумб в подписа му. — Вдигна пръст. — Но обърнете внимание на двойния смисъл. Ако у отговаря на еврейското *uid*, ХМУ ще се чете *xmi* или *shmi*, което означава „името ми“. Очевидно става въпрос за името Колумб. — Старият кабалист се приведе над листа и се взря в него внимателно. — Професор Нороня, искам да ви покажа нещо важно. Нека да прочетем ХМУ от дясно наляво, по еврейски обичай. Както видяхме, получава се УМХ. Като вземем предвид това, че у е *uid*, появява се нова дума. Утх. Утах. Като го свържем с прочита отляво надясно дава *uatach shmo*. Знаете ли какво означава това?

— Не.

— Означава: „Името ми да бъде заличено“.

Томаш отвори уста от изумление.

— Какво казахте?

— „Нека моето име бъде заличено.“

— Господи! — възкликна той, широко отворил очи. Пъзелът в главата му се подреждаше. — *Colom, nomina sunt odiosa*.

— Моля?

— *Nomina sunt odiosa*. „Имената са омразни.“ Това е фраза от Цицерон. Приложена към настоящия случай, означава, че името на откривателя на Америка е омразно. И така, въз основа на онова, което ми казахте за кабалистичното тълкуване на този подпис, става ясно, че не само съвременниците на Адмирала са искали да създадат объркване относно самоличността му, но и самият Колумб, по някаква причина, е искал да заличи истинското си име. — Почеса се замислено по брадичката. — Сега разбирам. Колом не е било истинското му име, а само едно фамилно име, което той е приел като... прикритие. Истинското му име е било заличено от самия него.

— Защо?

— Не знам. Но явно го е направил. *Nomina sunt odiosa*. „Имената са омразни.“

— *Ymach shmo*. „Да бъде заличено името ми.“ Съвпада.

— Истинското му име е било неудобно и затова е трябвало да бъде заличено — заключи Томаш, свързвайки латинския израз с еврейския. — Но какво ли ще да е било истинското му фамилно име?

— Това не мога да ви кажа — призна равинът. — Но мога да ви насоча към друга следа. Колумб е заличил фамилното си име, но не е спрял дотук. Отказал се и от собственото си име.

— Кое от тях? Кристовао или Христофор?

— И двете.

— Как така и двете?

— Да.

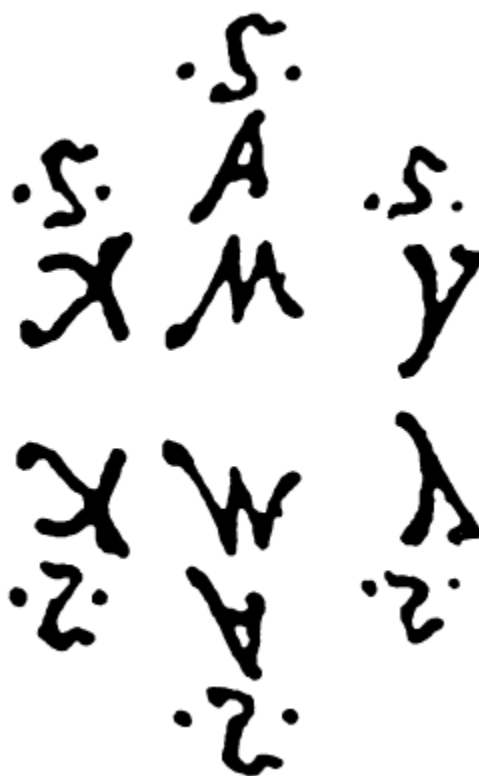
Соломон Бен-Порат взе копието с подписа на Колумб и посочи триъгълника, образуван от трите s.

— Виждате ли тези точки между буквите s?

— Да.

— Те не са поставени тук случайно — заяви кабалистът. — В иврит точките, поставени до буквите, означават различни неща. Може да са знак, че въпросната буква е начална или че трябва да се прибави гласна. Вече видяхме, че точиците са указание за главна буква. *Shin* — от *Shaday*, и *alefe* — от *Adonai*. Но в древните езици точките са се използвали също да указват посоката на четене и най-важното, могли са да бъдат знак за прочит от горе надолу. И тъй, според Кабала, нещата във вселената са свързани с невидими магически нишки и низшите неща крият тайните на висшите. Равинът Шимон Бар Йохай,

който бил велик кабалист, е казал: „Низшият свят е направен по подобие на висшия, низшият е отражение на висшия“. Равинът Йосеф, друг голям кабалист, е написал: „За да се осъществят действията във висшата сфера, трябва да се започне с движение тук долу“. В *Книга на кабалистичните тайни* той установил: „Светът, в който живеем, е обърнат обратно спрямо света, към който се издига душата“. И аксиомата върху *Изумрудените скрижали* на Хермес разкрива: „Каквото е горе, такова е и долу“. Истината е, че думите *отражение* и *обратно*, *горе* и *долу* препращат към понятието „огледало“, извънредно важно в Кабала. Тъй като точките сочеха прочит от горе надолу, реших да опитам да обърна буквите от подписа, сякаш ги виждам отразени в огледало. — Взе лист, върху който беше написал нещо, и го показва на Томаш. — Резултатът беше поразителен.

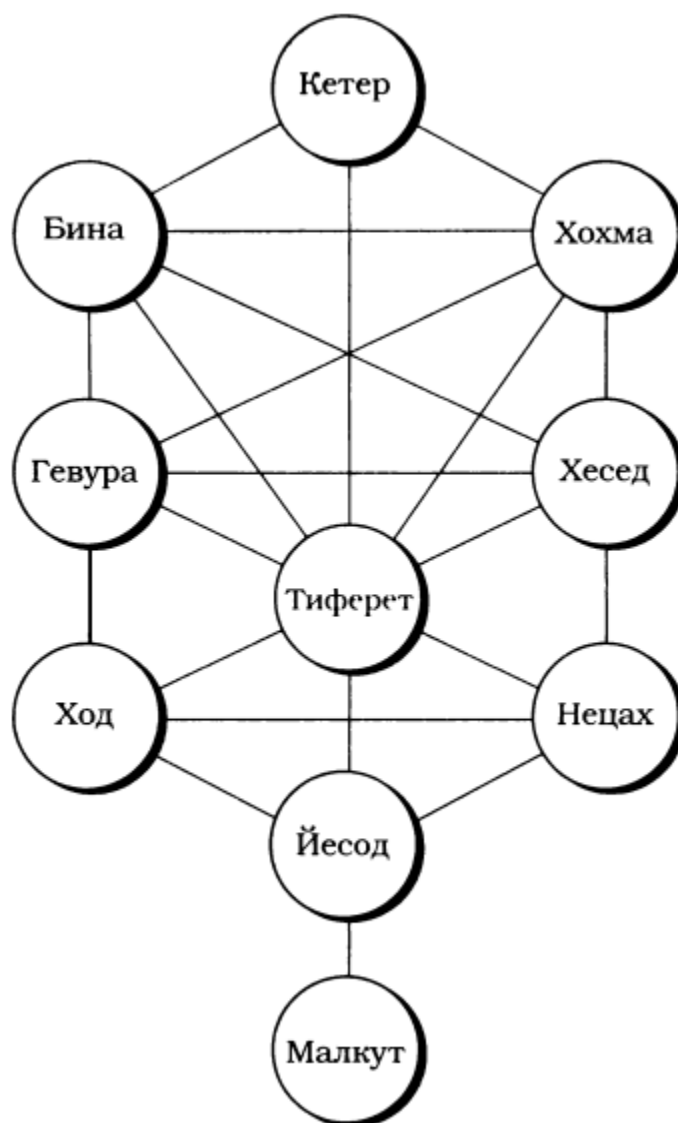
Португалецът остана загледан в огледалните символи.

— Какво е това? — попита той.

— Дървото на живота.

— Дървото на живота?

— Да. Ето, вижте. — Соломон отвори книга и му показа една фигура. — Това е Дървото на живота.

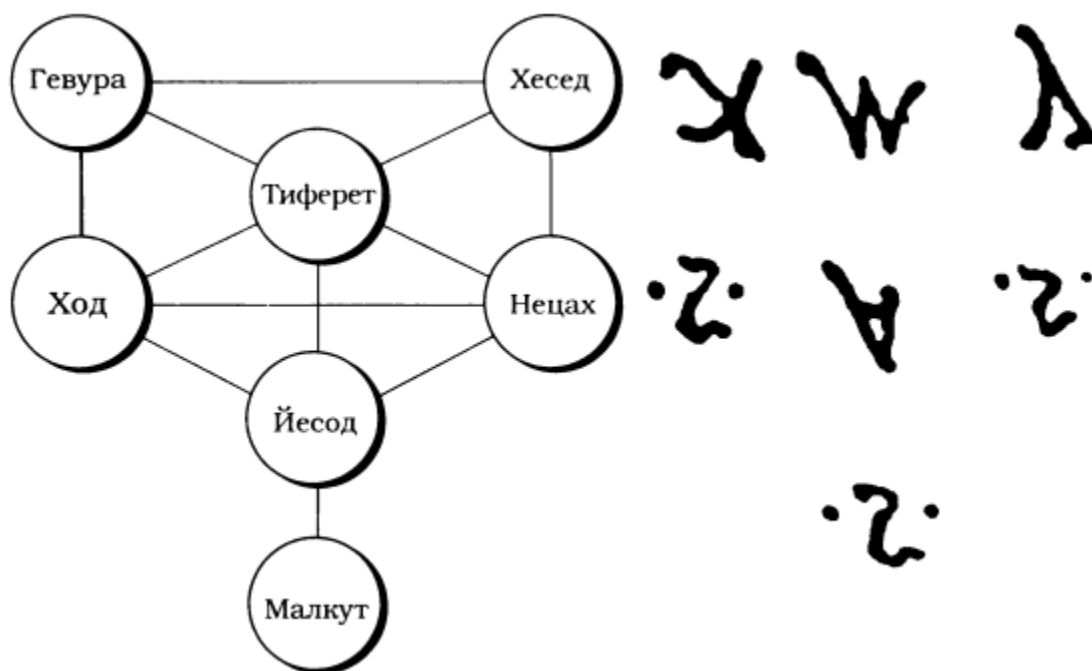

— Има десет кръга — забеляза Томаш.

— Да, това са десетте *сефирот*. Дървото на живота се представя традиционно с десетте *сефирот*. То е главното Дърво на живота. Второто по значимост е онова със седемте *сефирот*. В този случай, ако премахнем горната част от подписа, остава едно Дърво на живота без глава, наричано още Седящият човек.

Изрязва трите горни *сефирот*, *кетер*, *хохма* и *бина*, и показва Дървото на живота без глава, поставяйки го до отразения подпис на

Колумб.

— А! — възкликна португалецът, като сравняваше смаян двете структури. — Те... те си приличат.

— Да — съгласи се кабалистът. — Кабалистичният подпис на Христофор Колумб пресъздава Дървото на живота без глава. Всяка буква от подписа е една *сефира*. Понеже има седем букви, това означава седем *сефирот*.

— Но това, че е съкратено до седем *сефирот*, не означава, че Дървото на живота е непълно, нали?

— Не. Понякога Дървото на живота се представя с пет и дори четири *сефирот*. Но това със седемте *сефирот* е най-значимото след Дървото на живота с десетте *сефирот*. Седем е много важно кабалистично число, то символизира природата в първоначалното ѝ състояние на девствена чистота. Господ създаде вселената за шест дни, а на седмия почивал. — Посочи отразения подпис на мореплавателя. — Като разгледаме огледалния образ, става ясно, че по този начин Колумб е искал да разкрие своята истинска самоличност. Горният ред, както виждате, е зает от ХWλ. И така, Х е препратка към *chet* от *chessed*, *хесед* — *сефирата*, която съответства на дясната ръка и символизира добротата. Знакът λ препраща към *guimel*, първата буква от *сефирата*

devura, *гевура*, която се асоциира с лявата ръка и символизира силата. По средата се намира *W*, символ, който еврейската азбука идентифицира като *tete*, първата буква от сефирата *tiferet*, *тиферет*, „красота“, която представлява синтез от доброта и сила. Колумб е махнал главата на Дървото на живота и го е структурирал от средните и долните елементи. Кабалистичното внушение е ясно. — Соломон посочи отново към първия ред на подписа *XWλ*. — А сега вижте това, професор Нороня. Като четем този ред от дясно наляво, както е правилно в еврейския, става *λWX*. Чете се *Yeshu*. — Изглежда Томаш и се намръщи. — Това е нещо ужасно.

— Ужасно ли? — попита португалецът. — В какъв смисъл? Какво означава?

— За да ви обясня това, трябва да ви задам един въпрос, ако нямате нищо против.

— Да?

— Какво знаете за начина, по който юдеите гледат на Исус Христос?

— Ами... не много, признавам си. — Засмя се. — Всъщност нищо не знам.

— Тогава нека ви обясня — каза Соломон. — Евреите възприемат Исус много по-различно от християните. — Махна с ръка, за да придаде убедителност на думите си. — Юдейските легенди представят Исус като *tamzer*, рожба на извънбрачна връзка между юдейка и римски legioner. Христос бил отлъчен от един равин и станал идолопоклонник, отстъпник от правата вяра. Учил магьосничество в Египет, но бил сразен от равините. Бил осъден на смърт заради вещерство и обесен. Обожествяването на Исус от християните се смята от евреите за идолопоклонничество.

— Така ли разказват евреите историята на Исус?

— Да, това разказват еврейските легенди.

— По дяволите! — възкликна Томаш.

— Разказах ви това, за да разберете как евреите гледат на Исус — поясни кабалистът. — Което ни връща към прочита на реда с *λWX* от огледалния образ на подписа на Колумб. На иврит името на Исус се произнася *Yeshua*, *Йешуа*. И понеже евреите не харесвали това име, решили да махнат крайното *alefe*, така че останало *Йешу*, *Yeshu*. И точно така трябва да се прочете реда *λWX* — *Yeshu*. Но *Йешу* не е

безобидно име. Това е пренебрежително и обидно назоваване на Исус, *Yeshua*. Евреите често употребяват тази съкратена форма. Означава *umach shmo vezichro*. Тоест, „да бъде заличено името му и споменът за него“.

— Ау! — не се сдържа Томаш. — Това минава всяка граница!

— Професор Нороня — каза Соломон, — опитвам се да ви кажа, че християнинът католик Христофор Колумб е поставил в кабалистичния си подпис еврейското название *Yeshu*, пожелавайки така да бъде заличено името и спомена за Исус.

Португалецът млъкна. Беше смаян.

— Но защо? — промълви той едва чуто. — Как е възможно Колумб да е сторил подобно нещо?

— Не забравяйте, че той е живял в края на XV век на Иберийския полуостров. Ако е бил евреин, както изглежда, животът му точно в това време и на това място в Европа никак не е бил лесен. Който и да било сефарадски евреин е имал хиляди причини да мрази християните въобще, и особено Исус. Той не е бил изключение. Кое то ни води към личното име на Колумб. — Взе листа с подписа на Адмирала. — В основата на кабалистичния му подпис, разчитаме името Хроференс. Можете ли да ми кажете какво означава това име?

— Хроференс? *Хро* на гръцки означава Христос, а *ferens* е форма на латинския глагол *fero*, което означава „пренасям“. Хроференс е онзи, който пренася Христос. Христос е в основата както на името Кривоао, така и на името Христофор.

— Ето едно име, което не би носил нито един евреин — отсече равинът, — Христос. Никой в Израел не нарича детето си с името Христос. Как е възможно, след като Колумб е евреин, да носи християнското име Кривоао и да се подписва Кристоференс? — Вдигна десен показалец. — Има само един евреин, който е способен да го направи.

— Кой?

— Отчаяният евреин. Евреин, който е бил принуден да се представя за християнин. Човек, който е искал да мине за християнин, но е продължавал да изповядва тайно юдейската си вяра. Такъв човек би могъл да приеме името Христос, но за да може да е в мир с Бога, би вмъкнал в кабалистичния си подпис категоричното отхвърляне на името на Исус, заличавайки и името, и спомена за него. *Yeshu*. Искам

да кажа с това, професор Нороня, че изразът *utach shmo*, или да бъде заличено името ми, означава едновременно отхвърляне на името на Колумб и на името Христофор. Откривателят на Америка се е представил пред света с тези две имена Христофор Колумб. — Посочи Каим от другата страна на масата. — Но така, както сефарадското семейство на Каим не се е казвало Мендеш, а Наси, също и Колумб не се е казвал Колумб, а е имал друго име, лично и фамилно, което е заличил и не е поискал да ни разкрие. — Удари с длан по копието с подписа. — Ако може да се вярва на всичко онова, което видях тук, бих могъл да кажа, че човекът, когото днес познаваме като Христофор Колумб, е бил най-вероятно сефарадски евреин, чието рождено име остава загадка. Той е скрил истинската си религия под християнско покривало, но не е станал християнин. Бил е маран.

Соломон Бен-Порат, смятан за най-големия кабалист в Йерусалим, облегна лакти на дъбовата маса и замълча. Беше приключил с изложението си. В кабинета настана тежка тишина, нарушавана само от проскърцващата писалка на Томаш, който бързаше да запише казаното от стария равин. Професорът не спираше да нахвърля своите неясни и нечетливи ченгели, докато най-сетне приключи записките си с последната изречена от Соломон дума.

Маран.

Понечи да затвори тефтера, но нещо го спря. Беше думата *маран*, която го смущаваше като подводен риф, изпречил се напред плавния поток от букви. Взря се замислено в думата. Най-сетне вдигна глава и погледна кабалиста.

— Какво искате да кажете с това *маран*! — попита.

— Маран ли? — учуди се Соломон. — Предполагам, че знаете какво означава тази дума на португалски?

— Мисля, че някога са казвали така на прасето.

— Ето това е. *Маран* е името, с което са наричали в Португалия и Испания новопокръстените християни, които тайно продължавали да бъдат евреи. Наричали ги *марани*, защото като всички благочестиви евреи отказвали да ядат свинско, понеже е нечисто животно, чиято консумация се забранява от юдейските закони.

— Хм — промърмори Томаш, погълнат от мислите си. — *Маран* е евреин, който се е преструвал на християнин, така ли?

— Да.

— И Колумб е бил маран?

— Без съмнение.

— А могъл ли е да бъде генуезки маран?

Равинът се разсмя.

— Изразът маран се отнася за иберийските евреи — поясни. — Но така или иначе, след като е бил евреин, Колумб не би могъл да бъде генуезец...

— Така ли? Но защо?

— Защото от XII век нататък на евреите било забранено да остават в Генуа повече от три дни. През XV век, по времето на Колумб, тази забрана все още е била в сила. С други думи, ако той е генуезец, не би могъл да е евреин. Ако е евреин, не би могъл да е генуезец.

— Разбирам.

— Освен това има още един интересен факт, който би трябвало да знаете. Според една твърде любопитна еврейска традиция, през XV и XVI век думата *генуезец* се е смятала за евфемизъм на думата *евреин*.

— Шегувате се.

— Не, не се шегувам. Знаете ли, било е нещо обикновено по онова време, когато някой е искал да каже: *Онзи е евреин*, да каже: *Онзи е от народа*. От еврейския народ, разбира се. Но в онези времена на антисемитски преследвания много от евреите се представяли за генуезци. Затова понякога твърдели, че еди-кой си е от *генуезците*, което било ироничен или дискретен начин да се каже, че е евреин. Разбрахте ли?

— Има ли доказателства за това?

— Знаем за това от устната еврейска традиция, естествено нищо не се споменава в документите. Всъщност има едно имплицитно потвърждение в писмо, изпратено през 1512 година от отец Антонио де Аспа от Ордена на свети Йероним до великия инквизитор на Кастилия. В това писмо Аспа пише, че по време на първата експедиция до Новия свят Колумб бил взел на борда „четиридесет генуезци“. И така, днес знаем, че почти всички моряци от екипажа на първата експедиция са били кастилци, макар че между тях е имало и няколко десетки евреи, вероятно марани. С други думи, Антонио де Аспа всъщност е информирал Инквизицията, че е имало четиридесет евреи на борда. Но както и мнозина други по онова време, той не ги нарекъл *евреи*. Било с ирония или от неудобство, нарекъл ги е *генуезци*.

— Хм — промърмори историкът, отнесен в собствения си свят, докато в паметта му изплува един познат въпрос, на който така и не бе получил отговор. — Какво е ехото на Фуко, клонящо към 545?

— Моля?

Томаш се оживи и изведнъж пламна.

— Това е един въпрос, който ми зададоха наскоро. „Какво е ехото на Фуко, клонящо към 545?“ — Стана от масата, обзет от галопираща възбуда, която явно не бе в състояние да удържи. — На основата на едно откритие, направено от Умберто Еко, аз си мислех, че отговорът е *португалски евреин* или *новохристиянин*. Но изглежда, че не е така. Верният отговор е друг. Знаете ли какъв е?

Равинът поклати глава.

— Нямам ни най-малка представа.

Томаш се усмихна.

— *Маран*.

[1] Въоръжени сили на Израел. — Б.р. ↑

[2] Кабалистичен център на Еврейския квартал (англ.). — Б.р. ↑

[3] Молитвено покривало (ивр.). — Б.р. ↑

[4] Утринни молитви (ивр.). — Б.р. ↑

[5] Молитвени шапчици (ивр.). — Б.р. ↑

[6] Седмосвещник, свещен символ в юдаизма. — Б.р. ↑

[7] Учение, закон (ивр.). — Б.р. ↑

[8] Разделение на вярващите по пол; преградата, която ги дели.
— Б.р. ↑

[9] Кебап. — Б.р. ↑

[10] Питка. — Б.р. ↑

[11] Главна църква в манастирски комплекс, катедрален храм. —
Б.р. ↑

[12] От „хасидизъм“, мистично движение в юдаизма. — Б.пр. ↑

[13] Как сте? (ивр.). — Б.р. ↑

[14] Добре (ивр.). — Б.р. ↑

[15] В равинистичните източници Гог и Магог са кръвожадни народи, чиито последни битки с други народи ще се състоят в земята на Израил непосредствено преди идването на Месията. — Б.р. ↑

[16] Всевишния, Бог (лат.). — Б.р. ↑

[\[17\]](#) Свят. Свят [е] Господ, свят. Христос Месия [е] Иисус. (лат.).
— Б.р. [↑](#)

XV

Пръстите сграбчиха дръжката на сейфа и леко я завъртяха; металическата кутия отговаряше със спокойно *тик-тик*, докато се редуваха числата на сейфа, и дръжката се движеше в кръг с механична прецизност по посока на часовниковата стрелка. Мадалена Тошкано надничаше иззад рамото на Томаш с широко отворени очи, изпълнени с напрегнато очакване.

— Сигурен ли сте, че това е ключът? — едва промълви тя.

Професорът провери листа, на който беше написал решението на ребуса.

M	A	R	R	A	N	O
12	1	17	17	1	13	14

— Сега ще разберем — промърмори Томаш.

Числата бяха въведени едно по едно в сейфа. Дванайсет, едно, седемнайсет, пак седемнайсет. *Тик-тик-тик-тик*. В контраст със задъханото и неспокойно дишане на професора и вдовицата, студеният металически звук звучеше с изнервяща прецизност. Беше звукът на ревнивата кутия, която старателно пазеше тайната си; пресметливото прищракане на недоверчивата машина, изправена пред предизвикателство, което я задължаваше да обмисли възможността, от която най-много се страхуваше: да се разтвори като цвете и против волята си да изпусне аромата на тайната. Имаха чувството, че кутията предпочита да държи съкровището си в забвение, скътано на тайно място, и точно този мълчалив дуел между човек и сейф, между ключ и тайна, между светлина и тъма подхранваше напрежението в полумрака на задушната стая. Томаш стигна до края на поредицата, изчака един момент, тръпнещ да узнае дали най-сетне беше улучил ключа, пое си дълбоко дъх и въведе последните цифри. Едно, тринадесет и четиринадесет. *Тик-тик-тик*. Кой щеше да отстъпи? Човекът или сейфът?

Едно последно *щрак* беше отговорът.

Сейфът разцъфна като входа на пещерата на четиридесетте разбойници след магическото „Сезам, отвори се“.

— Да! — възкликна Томаш и сви юмрука си в знак на победа. — Успяхме.

— Слава богу!

Надвесиха се над победения сейф и се опитаха да зърнат съдържанието. Отначало различиха само неясна сянка, гъст и непроницаем мрак; сякаш металната кутия все още не искаше да се предаде и се съпротивляваше в агонията си, вдъхвайки още миг живот на загатката, скрита под пелената от непрогледен мрак; напомняше на смъртник, вкопчен в живота с отчаяна надежда, скътал в утробата си тайното съкровище, което толкова дълго бе пазил от света, изгубено във времето, изхвърлено от паметта. Но очите на нашествениците бързо свикнаха с тъмните сенки и двамата най-сетне успяха да различат оставените вътре листи.

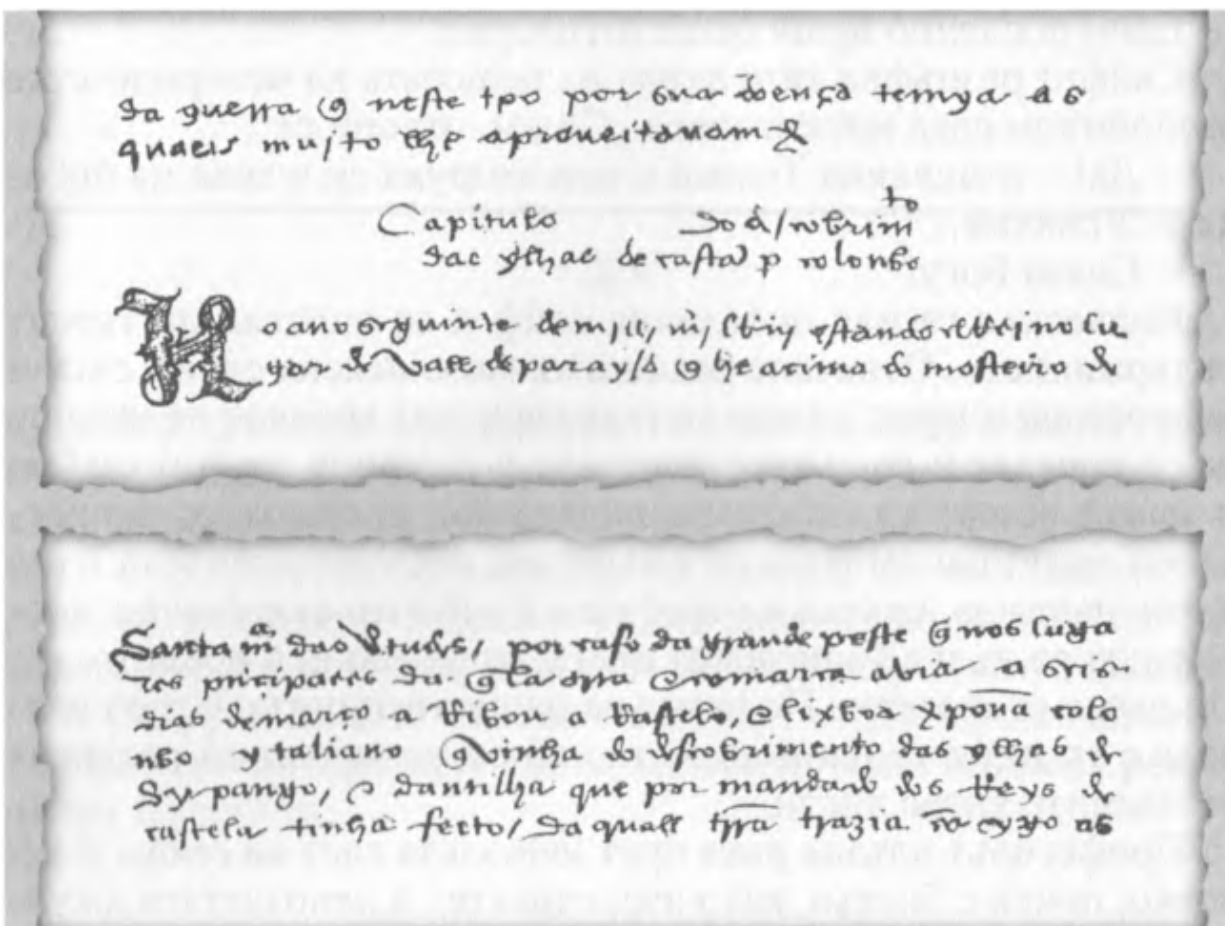
Професорът плъзна ръка през зейналата паст на сейфа и неловко, почти с боязън, като изследовател в непознатата джунгла, опипа гладката и студена повърхност на скритата хартия; внимателно взе листите и ги извади благоговейно, като че бяха забравена реликва, която връщаше към светлината на деня.

Бяха три листа.

Първите два се оказаха ксерокопия, които разгледа внимателно. На пръв поглед му се стори, че са копия на страници от документ от XV век. Отначало погледът му се плъзна бързо по тях, сякаш искаше да схване само основния смисъл; после ги огледа по-внимателно, използвайки богатия си опит на палеограф, и започна да чете от миниатюрата, която се намираше в долната част на първото копие, разбулвайки привидно неразгадаемото съдържание.

— „На следващата година... — поколеба се, тъй като не разбра датата, но продължи: — Кралят беше в Райската долина, що е над манастира «Света Дева Мария», поради чумата, която вилнееше в повечето от тези места; на шести март в Ращелу, в Лисабон, хвърли котва Кспова Колонбо, италианец, който се завръщаше след откриването на островите Сипанго и Антилите, откритие, сторено по заповед на Кралете на Кастилия...“

— Какво е това? — попита Мадалена.

Професорът се беше втренчил в двата листа със заинтригуван вид.

— Това... ммм... — едва отрони той, — мисля, че е Хроника на дон Жоао II от Руй Пина. — Замълча нерешително, но бързо се убеди, че преценката му е точна, и почувства как увереността му нараства. — Това явно е откъсът, в който португалският хронист започва разказа си за срещата на Христофор Колумб с крал дон Жоао II по времето, когато Адмирала се връща от първата си експедиция, по време на която е открита Америка.

— Важно ли е?

— Ами... ммм... важно е, несъмнено. Макар и неочаквано. — Изглежда вдовицата смутено. — От една страна, текстът е познат отдавна и не представлява никаква загадка. От друга страна, тази хроника е в противоречие с тезата, защитавана от вашия съпруг. — Посочи към третия и четвъртия ред от втората страница. — Виждате ли тук? Казва

се: *Xrova colo nbo y taliano*. Ала вашият съпруг защитавахе обратната теза, че Колумб не е бил италианец.

— Но Мартиньо ми каза, че е оставил тук, в сейфа, голямото доказателство...

— Голямото доказателство за какво? Че Колумб е бил италианец ли? — Поклати глава недоумяващо. — Не разбирам.

Мадалена Тошкано взе двата листа и ги разгледа внимателно.

— А това какво е? — попита тя, сочейки към неясните завъртулки, изписани с молив на гърба на първия лист.

Професорът прочете бележката.

CodeX 632

— Странно — прошепна той.

— Какво е това?

Томаш сви рамене в недоумение.

— Нямам представа. *Кодекс 632*? — Почеса брадичката си замислено. — Може да е каталожният номер на документа?

— Номер ли?

— Това е номерът, под който документът е бил заведен в библиотеката. С помощта на каталожния номер може да се идентифицира всеки документ, който се съхранява в библиотеката. По този номер...

— Знам много добре какво е каталожен номер — прекъсна го Мадалена.

Томаш я погледна гузно. Неугледната външност на Мадалена Тошкано ѝ придаваше вид на проста женица, но в действителност под състареното лице и съсухрено тяло се криеше образована госпожа, свикнала с академичните среди и живота покрай книгите. Неразтребеният дом бе резултат не толкова на нейната немарливост и скръбта по съпруга ѝ, колкото на факта, че тя не беше свикнала с домашната работа.

— Извинете — прошепна посетителят. — Знаете ли, смятам, че съпругът ви си е записал този каталожен номер в случай на библиографска справка.

Мадалена Тошкано отново се зае да изучава номера.

— Не се ли казва код!

— Да — усмихна се Томаш. — Код или кодекс, все едно. Всъщност означава „ръкопис“ — папирусни, пергаментови или хартиени листи, свързани от едната страна като книга.

— И мислите, че това е хартия?

— Може би — предположи професорът. — Щом е ръкопис от XVI век, бих предположил, че е пергамент. Но може и да е хартия, възможно е.

Мадалена взе третата страница, която беше в сейфа.

— А това видяхте ли го?

Беше бял лист А4, с име и номер, написани отдолу. Томаш повдигна вежди, като видя името.

— Граф Жоао Нуно Виларигеш — прочете историкът.

— Познавате ли го?

— Никога не съм чувал за него. — Томаш разглежда цифрите, написани под името. — Прилича на телефонен номер.

Вдовицата се надвеси над листа.

— Нека да видя — каза тя. Помисли малко. — Интересно, този телефонен код ми е познат. Напоследък Мартиньо често се обаждаше там.

— Обаждал се е на този номер?

— Не знам, може би. Но телефонният код е същият.

— Имате ли представа къде е?

Мадалена стана, без и дума да каже, излезе от стаята и се върна малко след това с дебела книга под мишница. Беше телефонен указател. Вдовицата прегледа първите страници, търсейки телефонните кодове на страната. Пръстът ѝ се плъзна по цифрите, докато застина на една от тях.

— Ето го! — възкликна. Показалецът проследи реда до съответното име. — Томар.

Неспирното гукане на гълъбите изпълваше Площада на републиката с бликаща мелодия; бяха охранени, добре гледани птици, които се разхождаха по паважа и прелитаха насам-натам, трупаха се по покривите, изпълвайки издадените фасади, и окичваха статуята на дон

Гуалдим Паиш, чиято огромна бронзова статуя се издигаше в средата на площада.

Гълъби се разхождаха и в краката на Томаш, равнодушни към седналия на дървената пейка човек, заети единствено с откриването на още вкусни трохички, пръснати из черните и бели павета, които покриваха почти целия площад, наподобявайки по-скоро миниатюрни пешеходци, сновящи из огромна шахматна табла. Посетителят се огледа наоколо, любувайки се на красивата сграда на кметството и на целия площад. Вниманието му бе привлечено от оригиналната готическа архитектура на църквата „Свети Йоан Кръстител“ с бялата си фасада и изящни врати в стил мануелин, с богати орнаменти и октогонални колони. Над църквата се извисяваше жълта камбанария, внушителна кула с пръстен цвят, която с гордост носеше под камбаните си символичната тройка: кралския герб, небесния глобус и кръста на Ордена на Христос.

Мъж в тъмносив костюм, жилетка и сребриста папийонка се приближи, без да сваля изпитателния си поглед от Томаш.

— Професор Нороня? — попита той.

Томаш се усмихна.

— Същият — потвърди той. — Предполагам, че вие сте господин графът?

— Жоао Нуно Виларигеш — представи се мъжът, изпъчи гърди и удари токове един в друг като военен. После наведе глава в поклон. — Ваш слуга.

Графът беше слаб, среден на ръст и малко странен на вид. Черната, посребряла по слепоочията коса се беше дръпнала назад, оголвайки високото чело. Но онова, което се набиваше на очи, беше тънкият мустак, заострената брадичка и черните пронизващи очи с почти хипнотичен поглед; наподобяваше странник във времето, един Франческо Колона, който бе напуснал великата Флоренция на Медичите, за да се озове в залеза на XX век.

— Много благодаря, че дойдохте на срещата — благодари Томаш. — Макар че, да си призная откровено, не знам за какво ще си говорим.

— Доколкото разбрах от краткия ни разговор по телефона, вие имате моя номер от бележките на покойния професор Тошкано.

— Точно така.

— И сте го открили сред документите, свързани с Христофор Колумб.

— Абсолютно вярно.

Графът въздъхна и остана загледан в историка, сякаш беше потънал във вътрешен дебат, в който преценяваше какво може да разкрие.

— Запознат ли сте с изследването, на което се беше посветил професор Тошкано? — попита той, очевидно пробвайки терена.

— Да — потвърди историкът. Графът остана смълчан, сякаш изчакваше още нещо, и Томаш реши да му докаже, че наистина е навътре в нещата. — Професор Тошкано е бил убеден, че Колумб не е генуезец, а маран, португалски еврей.

— И защо искате да възобновите това изследване?

Не бяха безобидни въпроси, почувства Томаш. Беше тест. Трябваше да подходи внимателно, ако искаше да получи сведения от този странен човек; всеки грешен отговор би означавал, че тази врата ще се затвори.

— Аз съм професор по история в Нов лисабонски университет. Проучих документите, оставени от професор Тошкано, и смятам, че това е изключително ценно изследване, способно да промени представите ни за Великите географски открития.

Графът остана замислен и мълчалив. Впери пронизващия си поглед в Томаш, сякаш искаше да стигне до дъното на душата му, и зададе следния въпрос:

— Какво знаете за американската фондация?

Начинът, по който бе зададен въпросът, постави Томаш нащрек. По неизвестни нему причини, това се оказваше най-важният въпрос, който щеше да предопредели дали графът ще му сътрудничи, или ще замълчи окончателно. Като имаше предвид реакцията на вдовицата при споменаването на фондацията, субсидираща проучването, историкът усети, че е по-добре да премълчи връзката си с Молиарти. Поне засега.

— Каква фондация? — чу се да казва.

Графът не отместваше очи от него; Томаш отвърна на погледа му, опитвайки се да изглежда искрен.

— Няма значение — най-сетне изрече събеседникът му, явно доволен от отговора. Обърна глава към площада, вдигна очи към хълма

и се усмихна, видимо успокоен. — Били ли сте вече в крепостта и манастира?

Томаш проследи погледа му и видя изсечените крепостни стени, които се издигаха на върха на хълма.

— Да, бил съм там, но преди доста време.

— Тогава елате — покани го графът, кимвайки му да го последва.

Прекосиха площада и тръгнаха по малки живописни улички с каменна настилка, украсени с цветни саксии, висящи от балконите. Озоваха се пред един огромен черен мерцедес, паркиран до белия зид, който стигаше чак до старата синагога. Граф Виларигеш седна зад волана, Томаш се настани до него и потеглиха по тихите улици на Томар.

— Чували ли сте за Христовото войнство? — попита графът, хвърляйки бегъл поглед към спътника си.

— Военния орден на Христос?

— Не, Ордена на Христовото войнство.

— Не знам нищо за него.

— Аз съм Велик магистър на Ордена на Христовото войнство, институцията, която наследява Военния орден на Христос.

Томаш вдигна вежди заинтригуван.

— Наследник на Военния орден на Христос? Но Орденът на Христос не съществува вече...

— Именно затова се е появил Орденът на Христовото войнство. Всъщност, когато Военният орден на Христос бил разпуснат, някои от рицарите, недоволни от решението, решили тайно да продължат неговото съществуване и основавали *Ordo Militaris Christi*, тайно общество със свои собствени правила, за чието съществуване знаели малцина. Шепа благородници, потомци на рицарите от Военния орден на Христос, се събират всяка пролет тук, в Томар, под мое ръководство, за да възстановят древните обичаи и да запишат устната традиция на неразкритите до ден-дневен тайни. Знаете ли, ние сме пазителите на последните тайни на Ордена на Христос.

— Не знаех, че...

— А какво знаете за Ордена на Христос?

— Малко неща. Вижте, аз съм историк, но моето поле на изследване са криптоанализът и древните езици, а не Средновековието, нито Великите географски открития. Трябва да ви кажа, че се заех с

това проучване донякъде случайно, заради познанството ми с професор Тошкано, а не защото е в сферата на научните ми интереси.

Колата стигна до малко кръстовище, в чийто център се издигаше статуя на принц дон Енрике, и зави надясно, изоставяйки градските улични артерии. Мерцедесът пое по тесния път, който се виеше из склона под сянката на кичести дървета, по посока към старите крепостни стени.

— В такъв случай по-добре да ви разкажа историята от самото ѝ начало — предложи граф Виларигеш. — Когато мюсюлманите забранили достъпа на християните до светия град Йерусалим, в Европа били подети кръстоносните походи. Йерусалим бил отвоюван през 1099 година и християнството се наложило в Светата земя. Проблемът е, че след завръщането на кръстоносците в Европа, придвижването на поклонниците до Йерусалим станало опасно, тъй като нямало кой да ги защити. И тогава се появили два нови военни ордена. Орденът на хоспиталиерите, призван да се грижи за болните и ранените, и отряд от девет рицари, които започнали да патрулират по пътищата, откъдето минавали поклонниците. Макар че били само деветима, тези мъже успели наистина да направят пътищата по-сигурни. За награда им била предоставена джамията „Ал Акса“, която се намирала на върха на хълма Мория в Йерусалим, на мястото, където някога се издигал легендарният Соломонов храм. Така се родил Орденът на рицарите от Храма на Соломон. — Направи пауза. — Рицарите тамплиери.

— Да, историята ми е позната.

— Не се съмнявам. Историята е толкова необикновена, че разпалила въображението на всички хора в Европа. Говори се, че докато се ровели из изоставените руини на Храма на Соломон, тамплиерите открили извечни тайни и свещени реликви. Свещения Граал. Било заради мистериите или просто заради изобретателността и постоянството им, но е факт, че тамплиерите постепенно се превърнали в могъща институция с влияние в цяла Европа.

— Стигнали и до Португалия.

— Да. Формално, Орденът е бил основан през 1119 година, а няколко години по-късно вече били тук. Томар, отвоюван от маврите през 1147 г., бил дарен на тамплиерите през 1159 година от първия крал на Португалия, дон Афонсо Енрикеш. Предвождани от Гуалдим Паиш, те построили крепостта още на следващата година.

Мерцедесът взе последния завой и се озова пред малък паркинг, сгушен между дърветата. Главната кула на крепостта извисяваше могъщата си снага над стените на тамплиерското укрепление; внушителни каменни зидове, осеяни с бойници, се очертаваха на фона на синьото небе. Оставиха колата под сянката на високи борове и продължиха пеш по пътя, който заобикаляше стените на кулата „Алкасова“ и водеше към величествената Врата на Слънцето; на моменти им се струваше, че са се върнали в Средновековието, един непознат свят, изгубен в паметта на вековете, от който бяха останали само тези горделиви руини. Груба назъбена стена, защитена с бойници, се възправяше отляво покрай пътя, от другата им страна се простираше вековна гора; листата на дърветата шумоляха под вятъра из склона на хълма, клонките танцуваха под ритъма на нежна природна мелодия, унесени от веселия цвъртеж на току-що завърналите се лястовички и неспирното чуруликане на славеите, на които цикадите пригласяха с пронизителни просвирвания, а пчелите — с усърдното си жужене, привлечени от ярките цветя, греещи сред зеленината. Отвъд цареше глуха тишина, негостолюбива каменна урва, върху която се извисяваше крепостта като феодален господар, горделив и високомерен.

— Значи това е крепостта на тамплиерите — каза Томаш, любувайки се на вековните крепостни стени.

— Да. В Португалия са били дарени много земи на тамплиерите за вярна служба и бойни заслуги, включително в битките за отвоюването на Сантарейм и Лисабон, но никъде присъствието им не е било така осезаемо, както тук, в крепостта Томар, където е било седалището им. Ордена обаче трябвало да прекрати съществуването си след преследванията във Франция, предприети през 1307 година, и в резултат на папската була *Fox in excelsa* от 1312, с която бил официално разпуснат. Папата се обърнал към монарсите в Европа с искането да бъдат заловени всички тамплиери, но португалският крал дон Диниш отказал да се подчини. Папата обявил Ордена на хоспиталиерите за негов наследник, включително на имотите на тамплиерите, но дон Диниш не се съгласил и с това. Кралят прибегнал до находчиво юридическо тълкуване на въпроса, като обявил, че тамплиерите само временно разполагали с имоти на короната. И след като ордена не съществувал, то короната ставала отново собственик на техните земи. Позицията на португалския крал привлякла вниманието на френските

тамплиери, които били подложени на преследване в земите си. Много от тях пристигнали в Португалия с надеждата да открият убежище. Дон Диниш, междувременно, оставил нещата такива, каквито са, до момента, в който предложил основаването на нов военен орден със седалище в Алгарве, който да защитава Португалия от мюсюлманската заплаха. Ватиканът отстъпил и през 1319 година дал благословията си за основаването на Военния орден на Христос. Дон Диниш дарил на новата организация всички имоти на Ордена на Храма, включително десет града. Но има още един важен факт: членовете на новия орден били тамплиери. С други думи, Орденът на Христос си останал всъщност Орден на Храма, но под друго име. Възкръсването на тамплиерите в Португалия завършило през 1357 година, когато Орденът на Христос прехвърлил седалището си тук, в крепостта на Томар, старата обител на разпуснатия уж Орден на Храма.

Преминаха през прекрасната Врата на Слънцето и излязоха на широка площадка с красива геометрично подредена градина, от която се откриваше гледка към долината. Имаше вечнозелени храсти, подрязани в полусферична форма, високи и стройни кипариси, чинари, цветни лехи.

— Но защо ми разказвате всичко това? — поиска да узнае Томаш.

Граф Виларигеш се разсмя и махна с ръка към стените отдясно и средновековните постройки отпред с внушителното стълбище, водещо към огромния цилиндричен корпус на прекрасната Шарола, напояща римска крепост; фасадата ѝ бе набраздена от масивни контрафорси, стигащи до покрива, и амбразури от петнадесети век, над които се извисяваше камбанарията. От другата страна се виждаха дебелите външни стени на Големия метох, а зад огромен чинар, хвърлящ защитна сянка над манастира — недовършената сграда на Капитула.

— За да се почувствате по-добре на това прекрасно място, където се намираме. Все пак тук, в Томар, зад тези тайнствени средновековни стени, витае чистият дух на свещения Граал, мистичният езотеричен дух, вселен в Португалия, който направлява епопеята на Великите географски открития. — Намигна му. — Разказвам ви всичко това и като въведение към необикновената история, която смятам да ви разкажа.

— Наистина ли? Каква история?

— Драги ми господине, нима все още не сте разбрали? Онова, което ще ви разкрия, е истинската история на Христофор Колумб, мореплавателя, който предаде Америка на кастилците.

— Истинската история на Колумб? Нима я знаете?

Влязоха в геометричната градина под храст, извит във формата на арка, и седнаха на пейка със сини и оранжеви плочки, вградена в зида.

— Тази история води началото си от тамплиерите и Военния орден на Христос. — Графът се загледа в крепостните стени и кулата „Дона Каролина“. — Кажете ми, скъпи приятелю, направило ли ви е впечатление какви са кръстовете по корабните платна на португалските каравели, участвали в откритията?

— Кръстовете на каравелите ли? Червени, доколкото си спомням.

— Червени кръстове на бяло платно. Това нищо ли не ви говори?

— Ммм... не.

— Кръстовете на кръстоносците са червени на бял фон. Кръстовете на португалските тамплиери са вписани в кръг, червени на бял фон. Кръстовете на Ордена на Христос също са червени на бял фон. И така, португалските каравели издигали бели платна с червени кръстове — кръстовете на Ордена на Христос, на тамплиерите — и се понесли из моретата в търсене на свещения Граал. — Приведе се и впери в очите му пронизващ поглед. — Драги господине, знаете ли какво е представлявал свещеният Граал?

— Свещеният Граал? Това е бокал... потирът на Христос. Разказват, че от него Исус е пил на Тайната вечеря и в него Йосиф Ариматейски събрал кръвта на Божия син, разпънат на кръста.

— Суеверия, драги ми господине! Свещеният Граал е потир само в преносен, метафоричен смисъл. — Графът посочи към града, чиито покриви се виждаха отвъд гората, в подножието на хълма. — В баптистерията на църквата „Свети Йоан Кръстител“ в Томар може да видите триптих, на който е изобразен свети Йоан Кръстител със свещения купел в ръка. Вътре в купела стои крилат дракон, митично животно, споменато в легендата за рицарите на Кръглата маса. В тази легенда магьосникът Мерлин разказва за битка в подземно езеро между два дракона, единият — крилат, а другият — без крила; първият, представящ силите на доброто и светлината, а другият, олицетворяващ силите на злото и тъмнината. Битката между драконите е изобразена върху капителя на една от колоните в църквата „Свети Йоан Кръстител“

в Томар, факт, който доказва, че храмът е бил място за посветителни церемонии.

— Говорите за църквата, която се намира на Площада на републиката, откъдето минахме преди малко?

— Да.

— Хм — прошепна Томаш, припомняйки си белоснежната фасада на църквата и внушителната камбанария. — Но защо ми разказвате това?

— Защото, господине, това е отговорът на въпроса, на който преди малко не можахте да ми отговорите. Драконът е тамплиерски символ на мъдростта, това е египетският Тот и гръцкият Хермес. Същият Хермес, който поставя началото на херметизма. Това означава, че драконът в свещения купел от църквата в Томар, представлява херметическата мъдрост. Свещеният Граал. — Направи пауза. — Какво тогава е свещеният Граал? Знанието. А какво е знанието, ако не власт? Тамплиерите бързо си дали сметка за това. Когато дошли в Португалия, спасявайки се от преследването в Европа, тамплиерите донесли потира и дракона, свещения Граал, мъдростта — научна и езотерична — трупана в продължение на два века в Светата земя. Били умели мореплаватели и изобретатели, притежавали откривателски дух и херметически знания. Португалия станала техен пристан и отправна точка в откриването на света и новото познание. Защо тази страна се казва Португалия? Името идва от *Portucalem*, което може да се свърже и със свещения потир. *Portugal. Porto Graal*. Пристанището на Граал. От това пристанище са се отправили в търсене на нов Граал. Свещения Граал на мъдростта. Потирът на познанието. Откриването на света.

— Смятате, че Великите географски открития са направени от тамплиерите в търсене на свещения Граал?

— Донякъде, да. Тамплиерите и евреите, с техните езотерични тайни и тайнствени кабалистични обреди, едните — открито посветили се на търсенето на свещения Граал, другите — със скрит копнеж по Обетованата земя. Обединени от носталгия по Йерусалим и по свещения Храм на Соломон, те образували с португалците експлозивна смес, когато на сцената се появил един от най-великите държавници и може би най-големият мечтател в човешката история, инфант дон Енрике, в чийто мозък се родило планетарното движение, което днес наричаме „глобализация“. През 1420 година Енрике, трети син на крал

дон Жоао I, станал велик магистър на Военния орден на Христос, а по-късно се сдобил с прозвището Мореплавателя. Инфантът събрал хора на науката и начертал дързък план за издирването на свещения Граал. — Вдигна ръка и започна да цитира по памет: — „Нека Португалия осъзнае себе си — е написал поетът Фернандо Песоа. — Нека се отдаде на душата си. И ще открие рицарската традиция, мистичната християнска приемственост в търсенето на свещения Граал.“ — Приключил с цитата, той заговори с по-нормален глас, лишен от декламаторски патос: — Грандиозният план на Енрике Мореплавателя предвиждал завоюването на непознати морета и нови земи и бил следван от португалците в продължение на стотици години. Рицарите станали мореплаватели, а Великите географски открития се превърнали в новите кръстоносни походи.

— Тоест, Португалия е пристанището, откъдето поемали в търсене на свещения Граал.

— Абсолютно вярно. Португалия се превърнала в страната на новите рицари, мореплаватели и откриватели, поели отново в търсене на свещения Граал. Жил Еанеш, Гонсалвеш Балдая, Нуно Трищао, Антао Гонсалвеш, Диниш Диаш, Алваро Фернандеш, Диого Гомеш, Педро де Синтра, Диого Као, Пашеко Перейра, Бартоломеу Диаш, Вашко да Гама, Фернандо Магелан, Педро Алвареш Кабрал — безкраен е списъкът с имената на тези мъже, тези нови кръстоносци. Много от тях познаваме. Но други се заели с тайни експедиции и направили открития, за които никой нищо не споменава и чиито имена са останали в сянката на историята.

— Казвате, че Колумб е бил един от новите рицари?

— Ще стигнем и дотам. Но нека оставим мистичния замисъл на Великите географски открития и да се обърнем към прозаичните събития в кралство Португалия в края на XV век. Когато Енрике Мореплавателя и по-късно крал Афонсо V се споминали, друг човек поел контрола на морската експанзия. Това бил синът на Афонсо, младият крал дон Жоао II, известен с прозвището Съвършения принц. Малко след като този монарх се възкачил на трона, се случило нещо, което щяло да предопредели съдбата на Христофор Колумб.

— Откриването на нос Добра надежда от Бартоломеу Диаш.

Графът се разсмя.

— Не, драги ми господине, това се е случило по-късно. — Станаха от скамейката и прекосиха градината, минавайки между малки портокалови дръвчета. Виларигеш се приближи до руините на Пасош Мештраиш, Големия дворец, където някога се помещавали кралските покои в крепостта, и постави ръка на голата и грапава стена, като че я галеше. — Не знам дали ви е известно, че сред тези стени е живял инфантът дон Енрике, стратегът, който поставил основите на всичко, преди на сцената да се появи Съвършения принц. Още един държавник е живял тук, човекът, чийто живот щял да се промени заради същото онова събитие, което белязало и живота на Колумб. Става въпрос за крал дон Мануел I, наречен Щастливеца, който наследил дон Жоао II.

— Но какво е това събитие?

Графът наклони глава и погледна някак странно Томаш.

— Заговорът за убийството на крал дон Жоао II.

Историкът смръщи вежди.

— Какво казахте?

— Заговорът срещу Жоао II. Никога ли не сте чували за това?

— Спомням си смътно някои неща.

— Моля ви, чуйте тази история — каза граф Виларигеш, приканвайки го с жест да прояви търпение. — През 1482 година кралският съвет, начело с новокоронования крал дон Жоао II, постановил съдиите да получат достъп до феодалните владения, за да могат да осъществяват контрол върху спазването на закона и да узаконяват привилегии и дарения. Това решение било изтълкувано като посегателство върху властта на феодалите, дотогава безусловни господари в земите си. Най-силният сред тях бил дон Фернандо II, херцог на Браганса и далечен братовчед на краля. Херцогът поискал да представи пред съда нотариалните актове за дарения и привилегии, които били предоставени на него и на предците му. Натоварил своя доверен човек по финансите Жоао Афонсо да донесе въпросните нотариални документи от някакъв сейф. Но Жоао Афонсо, вместо да отиде лично, изпратил сина си, младо и неопитно момче. Докато синът му се ровел из документите в сейфа, появил се някакъв писар на име Лопо де Фигейредо, който изразил готовност да му помогне. Но докато търсели документите, Лопо де Фигейредо попаднал на странна кореспонденция между херцога на Браганса и „католическите крале“ на Кастилия и Арагон. Заинтригуван, той ги скрил и ги изнесъл извън

архива, а по-късно успял да получи тайна аудиенция при краля, комуто показал въпросната кореспонденция. Дон Жоао II разгледал ръкописите, някои, собственоръчно поправени от херцога, и веднага разбрал, че се подготвя заговор срещу короната. Херцогът на Браганса бил таен съюзник на „католическите крале“ и обещавал да помогне на кастилците да нахлуят в страната. — Сниши глас, сякаш изричаше прокълната дума. — Предател. — Заговори отново с обичайния си равен тон: — Писмата показвали, че херцогът на Визеу, брат на кралицата, също е въвлечен в заговора, както и майката на кралицата. Дон Жоао II се разпоредил да препишат документите и казал на Лопе де Фигейредо да ги върне в сейфа, откъдето ги бил взел. В продължение на цяла година монархът се разкъсвал между държавните задачи, решенията относно морските експедиции и събирането на данни за мащабите на заговора. Докато най-сетне, през един мартенски ден на 1483 година, наредил херцогът на Браганса да бъде заловен и осъден. Признат за виновен в измяна, Фернандо II бил обезглавен няколко дни по-късно в Евора. Но заговорът не бил ликвидиран; този път начело на конспираторите застанал херцогът на Визеу. През 1484 година Дон Жоао II решил да се разправи окончателно с проблема. Наредил да извикат херцога, брат на кралицата, и след кратък разговор с него самият той го пробол смъртоносно със сабята си. Останалите заговорници били обезглавени или отровени, малцина се спасили с бягство в Кастилия. Сред всичко това обаче имало нещо странно. Дон Жоао II извикал в двореца брата на херцога на Визеу, дон Мануел. Той се явил със страх за живота си, все пак родният му брат бил екзекутиран от краля след подобна визита. Но развързката била различна. Дон Жоао II дарил на дон Мануел всички имоти на неговия брат и му съобщил, че ако собственият му син Афонсо умре, без да остави наследници, дон Мануел щял да наследи короната. Кое то всъщност се случило.

— Странна история — каза Томаш, впечатлен от дворцовите интриги, съпътствали Великите географски открития. — Но продължавам да не разбирам защо ми разказвате това.

Граф Виларигеш скръсти ръце на гърдите си с осанка на господар и повдигна едната си вежда.

— Драги ми господине — възкликна със снизходителен тон, — заели сте се с изследване, свързано с Христофор Колумб, а датата,

когато е била проведена тази грандиозна кралска чистка, нищо не ви говори?

— Кога всъщност се е случило това?

— През 1484.

Томаш потри брадичката си замислено.

— Годаinata, когато Колумб напуска Португалия и заминава за Кастилия.

— Бинго! — усмихна се графът и в очите му припламнаха искри.

Историкът остана неподвижен, докато трескаво размишляваше над въпроса, преценяваше противоречията и нареждаше частите на пъзела. Внезапно се приведе напред и изгледа изпитателно графа.

— Да не би да намекувате, че Колумб е бил замесен в конспирацията срещу крал дон Жоао II?

— Именно.

Томаш зина смаяно.

— А! — възкликна той, без да може да сложи в ред обърканите мисли, нахлули в съзнанието му.

Графът реши да му помогне.

— Забелязали ли сте, че има тонове документи, отразяващи пребиваването на Колумб в Испания, и пълен вакуум, що се отнася до живота му в Португалия? Няма нищо, нито един документ. Това, което знаем за този период, са няколко бегло споменати факти в записките на Лас Касас, Ернандо Колон и самия Христофор Колумб. Нищо друго. — Сви рамене в недоумение. — Та значи човекът не спира да пътешества из страната, стотици пъти плава с нашите каравели, оженва се за португалска благородница, близък е до кралския двор, среща се неведнъж с краля и накрая какво — никакъв документ, никакви свидетели. Защо ли?

— Всичко е било заличено, нали?

— Възможно е, драги. Но навярно истината е по-проста. Колумб е имал друго име. Съществуват документи за същия човек, но той е бил познат с друго име.

— Какво... какво име?

— *Nomina sunt odiosa.*

Томаш отвори широко очи.

— Моля?

— *Nomina sunt odiosa.*

— „Имената са омразни“ — преведе Томаш автоматично. — Цицерон.

Графът го погледна на свой ред, изненадан.

— О! — възкликна той. — Какъв пъргав ум.

— Професор Тошкано е оставил този цитат като първоначална следа, за да стигна до тайните на Колумб.

— Разбирам — каза събеседникът му. — Всъщност аз бях този, който му каза това. Мисля, че си го е записал. — Повдигна рамене. — Няма значение. Както и да е, истинското име на Колумб си остава неизвестно. *Nomina sunt odiosa*. Но все пак е важно да се знае, че Колумб е имал друго име. Име на благородник.

— Откъде знаете това?

— Колумб е бил благородник и член на Военния орден на Христос. Неговата истинска история е част от устната традиция на тамплиерите и е потвърдена от многобройни следи. Не ви ли е направило впечатление, че е женен за дон Филипа Мониж Перейра, потомка на Егаш Мониж и роднина на дон Нуно Алвареш Перейра, героя от Алжубарота? Жена като нея, родственица на кралското семейство, никога не би се омъжила за плебей, при това чужденец. По-скоро би се оттеглила в някой манастир. Жена като нея би се омъжила само за благородник.

— Вече мислих за това — прекъсна го Томаш. — Наистина е било невъзможно дон Филипа Мониж Перейра да се омъжи за скромен тъкач на коприна.

— А чели ли сте писмото, което дон Жоао II е изпратил до Колумб през 1488 година?

— Разбира се!

— Какво ще кажете за онзи абзац, в който кралят споменава за проблемите на Колумб с правосъдието?

Томаш отвори бележника си, търсейки записките си за същото писмо.

— Имам го някъде тук — каза той, намирайки откъса. — Кралят е написал: „Ако случайно се опасявате от нашето правосъдие заради някои неща, за които можете да бъдете подвеждани под отговорност, Ние, чрез настоящето писмо, ви гарантираме, че докато пътувате дотук, по време на престоя и завръщането ви, няма да бъдете арестуван, задържан, обвинен или призован, нито ще ви търсят отговорност за

каквото и да било, по гражданско дело или престъпление от какъвто и да било характер“. — Изглежда графа. — Ето това е.

— Какви ще са били тези престъпления, които през 1484 година са накарали Колумб набързо да избяга в Кастилия заедно със сина си?

— Заговорът.

— Точно така. Разгромът на съзаклатието през 1484. Както ви казах, много благородници избягали същата година в Кастилия заедно със семействата си. Като дон Алваро де Атаиде например. Или дон Фернандо да Силвейра. Известен е и случаят с дон Лопо де Албукерке и влиятелния евреин Исак Абраванел. Изнесли се всички, които по някакъв начин били въвлечени в заговора на херцога на Браганса и херцога на Визеу. Колумб бил един от многото.

Историкът отвори широко очи, нещо му беше хрумнало. Посегна към чантата, с която никога не се разделяше, извади от нея *Животът на Адмирала* и бързо я запрелиства.

— Чакайте, чакайте — каза той, сякаш се опасяваше, че хрумналата му мисъл може да отлети. — Ако не се лъжа, испанският син на Колумб, Ернандо Колон, твърди същото в една кратка бележка относно пристигането на баща му в Кастилия. Да видим... а... ето го! — Намери откъса, който търсеше. — Вижте това: „В края на 1484 напуска тайно Португалия със сина си Диого, страхувайки се да не би кралят да го задържи“.

— Колумб е напуснал тайно Португалия? — запита графът с ирония. — Опасявал се, че кралят може да го арестува? — Усмихна се и разпери ръце. — Едва ли може да се каже по-ясно от това, нали?

— Но смятате ли, че е нормално кралят да прости на Колумб, ако наистина е бил замесен в заговора?

— Зависи от обстоятелствата, но като се има предвид онова, което знаем, смятам, че е доста правдоподобно. Вижте, Колумб не е бил главатар, а просто пешка в съзаклатието, второстепенна фигура. От друга страна, прошката е била дадена четири години след въпросните събития, когато вече никой не е представлявал заплаха за краля. Нима в крайна сметка дон Жоао II не посочва брата на един от заговорниците за наследник на короната? Значително по-лесно би простил вината на някой второстепенен фигурант, човек като Колумб, ако е преценил, че би могъл да му е полезен. — Кимна към бележника, който Томаш държеше заедно с книгата, която беше извадил от чантата. — А

забелязахте ли как кралят се обръща към Колумб в писмото, което му е написал през 1488 година?

Историкът прочете записките:

— „До Шповам Колон, наш специален приятел в Севиля.“

— „Специален приятел“? Що за фамилиарни отношения между великия крал на Португалия и незначителен търговец на коприна, при това чужденец, никому неизвестен по онова време? — Графът поклати глава снизходително. — Не, драги мой. Това е писмо на монарх до благородник, когото много добре е познавал; благородник, който е посещавал неговия кралски двор. И още нещо — това е писмо за сдобряване.

— В такъв случай, кой е бил всъщност Колумб?

Графът закричи отново, отправяйки се към стълбището в края на градината.

— Вече ви казах, драги господине — каза с приповдигнат тон.

— Христофор Колумб е бил португалски благородник, навярно от еврейски произход, свързан със семейството на херцога от Визеу и изиграл второстепенна роля в съзаклятието срещу крал дон Жоао II. След като били разкрити, заговорниците избягали в Испания. Колумб бил сред тях. Отказал се от предишното си име и си изградил нов живот в Севиля, където успешно приложил знанията, натрупани в Португалия. Нарекъл се Кристобал Колон и скрил миналото си, нещо абсолютно необходимо поради антисемитския климат в Кастилия. След откриването на Америка италиански автори подхвърлили идеята, че е генуезец. Това напълно устройвало Колумб и той подхранвал въпросната инсинуация, като нито я потвърдил, нито отхвърлил официално; легендата била достатъчно безобидна, за да отклони подозренията относно истинския му произход. — Наведе глава. — Забелязали ли сте, че дори и испанският му син не е знаел за истинския произход на баща си?

— Ернандо ли?

— Да. Ернандо Колон дори отишъл до Италия да провери дали е истина онова, което се говори, че баща му е от Генуа. — Лицето му прие въпросително изражение. — Как ви се струва? Дори пред собствения си син Колумб не е разкрил произхода си! За да запази голямата си тайна, Адмирала е оставил дори сина си да тъне в догадки за нещо толкова просто като родното му място. Очевидно е, че Ернандо

не е открил нищо в Генуа, както самият той признава в книгата си. Това го е принудило да допусне вероятността, че баща му е роден в Пиаченца, обърквайки потеклото на баща си с това на португалската съпруга на Адмирала, доната Филипа Мониж Перешцрело, чиито предци по бащина линия действително били от този италиански град.

— Дори и „католическите крале“ не са знаели кой всъщност е Колумб, нали?

— О, не, те са знаели. — Поклати утвърдително глава. — Колумб е бил участник в заговора на херцога на Браганса и херцога на Визеу срещу португалската корона. А този заговор се е основавал на съюз на конспираторите с кроната на Кастилия. Между документите, намерени в сейфа на херцога на Браганса, е имало и писма на „католическите крале“. Тъй като Колумб е участвал в замисъла, монарсите задължително са го познавали, макар и не пряко. Всъщност това обяснява защо после са му се доверили. — Протегна ръка към *Животът на Адмирала* от Ернандо Колон, която Томаш държеше в скута си. — Дайте да видя тази книга. — Графът взе томчето и го прелисти, търсейки определен откъс от текста. — Някъде тук... тук трябва да има един много показателен откъс, цитат от писмо на Колумб до принц Хуан, който Ернандо е включил в книгата си. Ето, чуите: *Yo no soy el primer Almirante de mi familia*. — Погледна Томаш, наклонил глава с иронично изражение. — Колумб казва, че не е първият адмирал в семейството. Но нали беше неук генуезки тъкач на коприна? — Засмя се. — С други думи, самият Адмирал посочва косвено благородното си потекло, нещо, което кастилската монархия вече е знаела, което се доказва и от факта, че през април 1492 година, преди голямото пътуване до Америка, вече е признала в документ аристократичния произход на мореплавателя. Всъщност, ако Колумб наистина е бил скромнен тъкач на коприна, както твърди официалната генуезка версия, „католическите крале“ биха се изсмели на неговата молба за аудиенция. Но като се има предвид кой наистина е бил той, нещата придобиват друг характер. Предвид обаче съперничеството между Португалия и Кастилия, не било много удачно да се знае от обществото, че адмиралът на кастилската флота е португалец, и при това с еврейски произход. Така че истинската самоличност на Колумб била запазена в тайна. Забележете какви неимоверни усилия са били положени да се укрие истинският произход на Адмирала, след като дори в документите за испанската

натурализация на по-малкия му брат Диего Колон не е отбелязана родната му страна. Кастилският закон изисквал да се посочи предишната националност на натурализирания гражданин, факт, който се потвърждава от всички документи, запазени в Централния архив в Симанкас от същия период. Документът на Диего Колом е единственото изключение. Това показва какви мерки са били предприети от короната, за да се запази самоличността на Адмирала в тайна. Ако наистина е бил генуезец, не е имало защо да крият рождената му националност. Но ако е бил португалец, и навярно евреин, нещата съществено се променят. Ето защо слухове за генуезкия произход на Колумб били приети като щастливо стечение на обстоятелствата. „Католическите крале“ всъщност приветствали италианската теза и я оставили да се разпространява свободно, тъй като била много по-престижна от гледна точка на екипажите и населението. Благодарение на този негласен заговор за премълчаване и недомлъвки, както от страна на мореплавателя, така и от неговите покровители, произходът му си останал забулен в мистерия.

Минаха край огромен чинар и печален орех, неподвижни часовои и неми свидетели на вековната история на странния манастир, и започнаха да се изкачват по каменните стъпала на тамплиерската обител.

— Но ако Колумб е бил замесен в заговора, защо дон Жоао II го е извикал в Лисабон през 1488 година?

Граф Виларигеш поглади острата си брадичка.

— Заради държавните интереси, драги ми господине, заради държавните интереси. Христофор Колумб вярвал, че е възможно да се стигне до Индия, ако се пътува на запад, ала „католическите крале“ не били убедени в това. Дон Жоао II обаче знаел, че такова пътуване едва ли е възможно поради две причини. На първо място поради това, че светът бил значително по-голям, отколкото Колумб предполагал. И на второ място, защото португалският крал вече знаел за съществуването на голяма земя по средата на маршрута.

Закрачиха из вътрешния двор на храма и вече бяха поели към Южната порта на манастира покрай цилиндричната тамплиерска Шарола, когато Томаш спря и се втренчи в своя събеседник.

— Значи дон Жоао II все пак е знаел за съществуването на Америка?

Графът се разсмя.

— О, драги, разбира се, че е знаел. А и това не е било кой знае какво постижение. Доколкото знам, Америка е била открита хиляди години преди това от азиатците, които колонизирали континента от единия му край до другия. Викингите, и по-специално Ерик Червения, били първите европейци, стъпили на континента. Това било пазено в тайна от северните тамплиери, някои от които впоследствие се озовали в Португалия. Португалците, несъмнено, изследвали тайно онези райони през XV век. Адмирал Гаго Кутиньо, първият човек, прекосил Южния Атлантис със самолет, твърди, че мореплавателите от петнадесети век са плавали до американския бряг и преди 1472 година; той предполага, че португалецът Кортес-Реал е първият европейец след викингите, който стигнал дотам. И други известни историци са мислели същото, включително Жоакин Бенсауде. Всъщност по време на процеса *Pleyto de la Prioridad*, заведен през 1532 година от синовете на капитан Пинсон, служил под командването на Колумб, била изложена тезата, че Адмирала е открил земи, за чието съществуване вече се е знаело, и били изслушани няколко свидетели, които познавали великия мореплавател. Един от тях, някой си Алонсо Галего, казал, че Колумб бил „слуга на краля на Португалия и имал сведения за съответните земи от Индиите“. Това се потвърждава от биографа Бартоломе де лас Касас, съвременник на Колумб, който твърди, че Адмирала бил чул от португалски моряк сведенията за съществуването на земя на запад от Азорските острови. Същият Лас Касас пътувал по онова време из Антилските острови и споменава, че според местното население, преди пристигането на кастилците, вече били идвали други мореплаватели, бели и брадати. — Направи широк жест с ръка. — Виждали ли сте *Планисферата на Кантино*?

— Разбира се.

— А забелязахте ли очертанията на Флорида?

— Да.

— Ето ви един странен факт. *Планисферата на Кантино* е била изработена от португалски картограф най-късно през 1502 година, а Флорида е била открита едва през 1513 година. Любопитно, нали?

— Очевидно португалците са знаели повече, отколкото са признавали...

— Разбира се! А какво ще кажете за факта, че по време на първото си пътуване Колумб е занесъл португалски монети в Новия свят? Защо португалски монети? Защо не кастилски? Това решение има смисъл единствено ако Адмирала е бил убеден, че местните народи вече са познавали парите от Португалия, нали?

Южната порта, богато декорирана в стил мануелин и завършваща с плосък фин корниз, беше затворена. Заобиколиха Шаролата отдясно и след камбанарията преминаха през малка врата. Платиха два билета, пресякоха гробището с малки портокалови дръвчета, пъстреещи сред готическия вътрешен двор, и се изгубиха в тъмните коридори, докато най-сетне стигнаха до сърцето на манастира. Тамплиерската Шарола.

Старата Ротонда излъчваше онзи специфичен мирис, който Томаш неотменно свързваше с музеите. В шестнадесетстенната структура имаше вътрешен октагон, където се намираше главният олтар; стените бяха покрити с фрески, а колоните с позлатени статуи затваряха кръгъл кораб с византийски купол. Това бе Храмът на тамплиерите от Томар, изграден по скица на Ротондата на църквата „Гроб Господен“ в Йерусалим. Шаролата беше украшението на манастира с тържествената си внушителна архитектура, напомняща големите храмове от Светата земя. Южната порта, погледната отвътре, беше оградена от две колони, като онези, които според Светото писание са пазели входа на Соломоновия храм, но двамата мъже изглеждаха толкова погълнати от разговора, че само хвърлиха бегъл поглед на Шаролата и тутакси забравиха за всичко друго.

— Извинете, тук има нещо, което не разбирам — каза Томаш, поклащайки глава с поглед, възрян в октагона. — Ако португалците вече са знаели за съществуването на Америка, защо не са отишли да я изследват?

— По простата причина че там не е имало нищо за изследване — отвърна графът с вид на човек, който говори очевидни неща. — Драги мой, португалците са искали да стигнат до Ориента. В езотеричен план те са вярвали, че свещеният Граал се намира в едно митично християнско царство на Презвитер Йоан, както се твърдяло в най-значимата германска книга за свещения Граал — *Parzival*^[1] от Волфрам фон Ешенбах, сведенията за която навярно са стигнали дотук чрез германските тамплиери. В икономически аспект онова, към което са се стремили, било да достигнат до Индия, така че да елиминират

търговското посредничество на Венеция и на Отоманската империя и да вземат подправки направо от източника на много по-достъпна цена. Забележете, търсенето на свещения Граал е бил основният стимул на Енрике Мореплавателя, както и на съмишлениците му тамплиери, но търговските интереси малко по малко взели връх над мистиката. В Америка обаче имало само гори и диваци, както разбрали португалците веднага щом стъпили там. — Вдигна показалец, подчертавайки значението на онова, което се канеше да каже. — Ето защо дон Жоао II започнал да проявява такъв интерес към плановите на Колумб.

— Интерес ли? — почуди се Томаш, явно объркан. — Не разбирам. Нали вие току-що ми казахте, че там е имало само диваци и...

— Приятелю — въздъхна граф Виларигеш, — нима ще трябва всичко да ви обяснявам?

— Страхувам се, че да.

Графът седна на дървена пейка до голямата арка на входа на Шарола, с лице към мраморния амвон. Томаш се настани до него.

— Така да бъде — възкликна Виларигеш, вътрешно доволен, че ще продължи лекцията си. — И тъй, Христофор Колумб знаел, че има земи на запад от Азорските острови. Информацията била известна в кралския двор в Лисабон, както и на екипажите на каравелите, сред които имал добри познайници. Колумб вероятно смятал тази земя за Азия, позната от разказите на пътешественика Марко Поло. Опитал се да убеди португалския крал да изследва земите на запад, но за разлика от него дон Жоао II вече знаел, че тази земя не е Азия и че истинската Азия се намира много по-надалече, поради което отхвърлил предложенията на младия благородник. През 1484 година, след провала на заговора срещу краля, Колумб избягал в Кастилия и се заел да убеждава „католическите крале“, доста по-неграмотни и назадничави, в предимствата на своя план. Кастилците били толкова невежи, че още смятали земята за плоска, представете си! Но трябва да отбележим, че подобно развитие на събитията било изгодно за дон Жоао II. Кралят на Португалия, чиято далновидна стратегия се основавала на здрав разум, бързо разбрал, че рано или късно Кастилия ще се превърне в сериозно препятствие по пътя на португалската експанзия. Кастилците, макар и невежи, не били никак глупави. Щом видели, че португалците печелят милиони от Индиите, щели да поискат своя дял, а това означавало

война. Дон Жоао II разбирал, че Кастилия представлява явна заплаха за плановите му. Налагало се да я манипулира, да насочи вниманието ѝ в друга посока, да я разсее с нещо привидно много ценно, но без реална практическа стойност.

— Америка — вметна Томаш.

— Абсолютно вярно! Виждате ли колко бързо се ориентирате в нещата? — Намигна му. — Америка отговаряла на тези условия, тя била съвършената играчка. Докато вярвали, че примитивна Америка е богатата Азия, кастилците щели изцяло да са погълнати от въпросния континент и щели да оставят португалците на мира, които в същото време щели да се отдадат на печеливша търговия с истинската Азия. Така че усилията на Колумб да убеди кралския двор на Кастилия устройвали Лисабон. Проблемът е, че отчасти поради невежество, отчасти и защото били заети с маврите, които все още владеели южната част на Иберийския полуостров, кастилците отхвърлили предложенията на португалския благородник. Обезсърчен и изпълнен с носталгия, Колумб пожелал да се върне в родината си, но все още съществувал проблемът с участието му в заговора срещу краля. Писал тогава до дон Жоао II, било лето 1488, кълнейки се в невинността си, и го помолил за прошка, ако нещо е съгрешил. Кралят решил да се възползва от тази възможност и му отговорил с помирителното писмо, което господинът вече е чел, гарантирайки му, че няма да бъде задържан заради извършени престъпления. Всъщност монархът имал интерес да говори с отлъчилата се овца. С тази гаранция Колумб се завърнал в Португалия да настоява за осъществяване на плана си. За своя почуда обаче установил, че дон Жоао II не възнамерява да предприема експедиция на запад, а по-скоро иска от Колумб да продължи да убеждава „католическите крале“ да приемат такова пътешествие. Португалският крал дори обещал да помогне тайно на Колумб в каквото трябва само за да успее неговият план. Докато бил в Лисабон, Колумб станал свидетел на завръщането на Бартоломеу Диаш с новината, че е открил проход към Индийския океан, и осъзнал, че дон Жоао II действително имал сериозни основания да не приеме предложението му. Примирен, приел тайната помощ и се завърнал в Кастилия, където подновил опитите си да убеди „католическите крале“.

— Това завръщане на Бартоломеу Диаш е основен момент в историята — забеляза Томаш. — Предполага се, че дон Жоао II се

отказал от пътуването до Индия по западния маршрут, защото в процеса на обсъждането на този проект с Колумб, се появил Диаш с новината за откриването на нос Добра надежда, което го убедило, че това е истинският път.

— Глупости! — възкликна графът с жест на досада. — Дон Жоао II отдавна бил стигнал до това заключение. Вижте, той вече е знаел за съществуването на земи на запад от Азорските острови. Освен това е бил наясно, че това не е Азия. — Докосна ръката на Томаш. — Помислете добре, ако дон Жоао II наистина е допускал възможността да се плава на запад, мислите ли, че би повикал за целта някакъв генуезки мореплавател от Севиля, както гласи официалната версия? Нима не е разполагал с прославени мореплаватели като Вашко да Гама, Бартоломеу Диаш, Пашеко Перейра, Диого Као и много други, които със сигурност са били способни да изпълнят подобна мисия? Защо му е трябвало на краля да вика Колумб за такава експедиция? Който смята, че дон Жоао II е позволил на Колумб да се върне в Лисабон, за да обсъжда с него пътуване на запад, дълбоко се заблуждава! — Чукна с показалец по челото си за по-голяма убедителност. — За тази цел е разполагал с опитни мореплаватели, доверени нему хора. — Поклати глава. — Не, драги, дон Жоао II не смятал да обсъжда с Колумб пътуване към Индия по западния маршрут. Най-вече защото е знаел за съществуването на друг континент в тази част на света. Интересът на португалския крал към Америка се е дължал главно на възможността да отклони кастилците от истинския път към Индия. — Виларигеш прокара ръка по правата си черна коса. — Вижте, Бартоломеу Диаш открива път към Индийския океан през 1488 година, но едва десет години по-късно Португалия изпраща Вашко да Гама, за да проучи този маршрут. Десет години след това? — повтори той удивено. — За какво им е било да чакат десет години?

— Ами предполагам, че е трябвало се да подготвят за експедицията...

— Десет години подготовка? Ами, ами! Ако португалците са били новаци в мореплаването, би могло да се допусне. Но те са предприемали морски експедиции непрекъснато и за тях това е било нещо съвсем обикновено, поради което този срок изглежда неправдоподобен. — Наведе се към историка. — След дълго и методично търсене на морски път за Индия, когато жадуваният проход

най-сетне е намерен и вратите са отворени, внезапно настъпва бездействие, което трае цели десет години. Това са десет необясними години, делещи експедицията на Диаш от тази на Вашко да Гама. — Повдигна рамене с недоумяващ вид. — Защо? Защо е тази пауза от десет години? Какво ги е накарало да отложат така жадуваното пътуване до Индия? Това, драги, е една от най-големите загадки на Великите географски открития, обект на огромни спекулации от страна на историците. — Кимна към Томаш. — Вие донякъде улучихте отговора. Португалците наистина са подготвяли нещата. Но не кораби за експедицията на Вашко да Гама. По-скоро са подготвяли кастилците.

— Подготвяли са кастилците?

— Португалската корона е знаела, че би успяла с авантюрата в Индия само след като разреши кастилския въпрос. Ако Кастилия останела с празни ръце, войната би била неминуема. Договорът от Толедо през 1480 година предоставял на Португалия правото да експлоатира африканския бряг, но дон Жоао II се е опасявал, че когато дойде време за това, кастилците ще се отметнат от дадената дума. Нима в момента, в който се подписвал Договора от Алкасовас/Толедо, „католическите крале“ не заговорничели с португалски благородници да убият монарха на Португалия? В тази ситуация как би могъл дон Жоао II да им се довери? Опасенията му впоследствие се оказали основателни, след като „католическите крале“ наистина се опитали да стигнат до Индия, опитвайки да се сдобият с онова, което според договора не им се е полагало. И така, португалският крал е имал вярното предчувствие, че когато удари часът на истината, „католическите крале“ ще отхвърлят договора, според който малка Португалия била облагодетелствана за сметка на огромното кралство на Кастилия и Арагон. Така че се налагало първо да се разреши кастилският проблем. И Христофор Колумб се оказал ключът. Колумб трябвало да убеди кастилците да се хвърлят в експедиция на запад, вярвайки, че Америка наистина е Азия. Затова и португалците бездействали цели десет години. Изчаквали са експедицията на Колумб и новите геополитически споразумения.

— Експедицията, която се осъществила през 1492 година.

— Да. С тайната подкрепа на дон Жоао II.

— Как така?

— На първо място, чрез тайно финансиране — посочи графът, като вдигна палец. — Кралица Исабел участвала с един милион мараведи в експедицията. Но тази сума не достигала и Колумб допълнил четвърт милион. Кажете ми, откъде, по дяволите, обеднелият благородник е намерил толкова пари? Защитниците на генуезката теза твърдят, че парите били осигурени от италиански банкери, но в определен момент те би трябвало да се появят, за да си приберат дивидентите, нали така? Никой не дава толкова пари, за да ги загуби. Факт е обаче, че никой не се е появил по-късно с претенции за дял от бизнеса със западните Индии. Как да си го обясним? Можем само да предположим, че не е могъл да се появи, защото е трябвало да остане в сянка, защото истинските дивиденти от тази инвестиция не са били парите, а геостратегическите постижения. С една дума, защото тайният спонсор е бил кралят на Португалия. — Прибави показалец към палеца. — На второ място, дон Жоао II се обвързал с доставката на навигационни пособия. Дни преди да отплава, Колумб получил от Лисабон *Таблиците за слънчевата деклинация*, написани на иврит, които били абсолютно необходими за корекция на отклоненията в показанията на астралаба. Кой ги е изпратил? — Усмихна се. — Португалската корона, както е очевидно. Дон Жоао II се постарал експедицията да се увенчае с успех. — Престори се, че държи бебе в ръцете си. — Играл си с кастилците през целия път до Америка.

— Всичко това вероятно е вярно, но, вижте, пътешествието на Колумб се осъществява през 1492 година, а Вашко да Гама пристига в Индия едва през 1498. Защо е трябвало да минат още шест години?

— Защото е било необходимо да се изчака развоят на геополитическите събития. Кастилците трябвало да се обвържат с нов договор, подписан с поръчителството на Ватикана, както и да се извоюват възможно най-благоприятните позиции за Лисабон. Това станало през 1494 година, когато Португалия и Кастилия подписали Договора от Тордесиляс, разделяйки света на две половини, по една за всяко иберийско кралство. Кастилците повярвали, че са взели подобря дял, понеже вярвали, че в техния дял от планетата влиза Индия, тоест земите, открити от Колумб. — Вдигна ръка. — Вярвате ли, че Дон Жоао II би подписал този договор, ако е смятал, че Индия става кастилско владение? Ако португалският крал е вярвал, че Колумб е открил Индия, не е ли логично да се очаква, че ще се придържа към

Договора от Алкасовас/Толедо, който му присъждал изключителни права върху „индийците“? Защо просто е подарил на кастилците лъвския пай с Колумбовата Индия? Единственото приемливо обяснение е, че дон Жоао II се е съгласил с това разделение на света, защото вече е знаел, че дялът на Кастилия не включва истинската Индия. В действителност португалците отстъпили американската Индия на съперниците си, за да запазят истинската Индия за себе си. Така били създадени условията, които дон Жоао II смятал за благоприятни, тоест кастилците вече имали своята Индия, с която да се забавляват години наред. Опасността от война била елиминирана и португалците най-сетне се захванали с подготовката на голямото пътуване на Вашко да Гама.

— Все пак Вашко да Гама отпътувал три години след подписването на договора...

— Да — призна графът. — Смъртта на Съвършения принц през 1495 година забавило процеса и флотилията вдигнала котва едва през 1497, вече по времето на дон Мануел.

— Но как можете да твърдите с такава убеденост, че Колумб е пионка, използвана от дон Жоао II, за да отклони кастилците от истинската Индия?

— Достатъчно е да разгледаме практическите резултати от експедицията през 1492 година. Колумб убедил „католическите крале“, че е стигнал до Азия, и с това ги принудил да подпишат договор, който ги обвързвал с многогодишни проучвания на новия континент, докато Азия останала на португалците.

— Да, несъмнено това е практическият резултат от експедицията през 1492, никой не го оспорва. Но ми се струва все пак твърде спекулативно да се твърди, че Колумб се е договорил с дон Жоао II да постигне тази цел.

— Не, драги мой, няма нищо спекулативно в това — отрече граф Виларигеш. — Тази информация за сделката между Колумб и дон Жоао II е част от тайното наследство на Ордена на Христовото войнство и се потвърждава от многобройни улики, както и от някои доказателства.

— Какви доказателства?

Графът се усмихна.

— Ще стигнем и дотам — каза той. — Да започнем с косвените улики. Познавате ли документите, на които се основава тезата, че

Колумб е генуезец?

— Да, разбира се.

— Смятате ли ги за неопровержими доказателства?

— Не. Те са пълни с неточности и противоречия.

— Значи вярвате, че Колумб е португалец?

— Има основания да се приеме една такава теза, да. Но липсва решаващото доказателство.

— За какво доказателство говорите? — В гласа му се прокраднаха иронични нотки. — Може би видеокасата с Колумб, обърнат към камерата, който пее националния химн?

— Не, но все пак са нужни категорични доказателства. Вижте, с всичките си абсурди и непоследователности, генуезката теза е единствената, която доказва някаква самоличност на Колумб. Представя неговото семейство и дом, привежда документи. Всичко е пълно с пропуски, вярно, но поне разполагаме с нещо. Докато с тезата за португалския му произход се получава точно обратното. Въпреки че изглежда логична и хвърля светлина върху някои от загадките около Адмирала, теорията не разполага с никакъв документ, който ясно да го идентифицира.

— Много добре, да пристъпим към доказателствата — отвърна графът, приканвайки събеседника си да запази търпение. — Предвид водещите следи, историята, която ви разказах, изглежда ли убедителна?

— Ммм... да, нещата сякаш си пасват.

— В такъв случай нека да анализираме някои улики.

— Още ли има?

— Да — усмихна се графът отново. — Да се върнем към странните събития, които се случили по време на първата експедиция от 1492 година. Както знаете, Колумб стигнал до Антилските острови и установил контакт с туземците, които нарекъл „индийци“, тъй като смятал, че се намира в Индия. Дори накарал хората от екипажа си да се закълнат, че са стъпили на индийския бряг, толкова силно било желанието му да убеди „католическите крале“ в този факт. Но най-странните решения той взел по време на завръщането си. Вместо да се върне по пътя, по който бил дошъл, плавайки на изток, по посока на Канарските острови, както постъпил капитанът на кораба *Пинта*, Адмирала поел с кораба *Ниня* на север, в посока Арктика. Днес знаем, че това е бил най-добрият път, най-ефикасният маршрут, понеже по

онова време на годината там духат пасатите, благоприятни за пътуване по море. Но ако никой никога не е минавал оттам, както се твърди в официалната версия, откъде, по дяволите, Колумб е знаел това? Ясно е, че е бил информиран или от португалски моряци, които тайно са кръстосвали онези води, или от своя „специален приятел“ дон Жоао II, който е разполагал с докладите от тези секретни мисии. Колумб плавал на север-североизток две седмици, след което поел на изток, към зоната на непостоянните ветрове, отправяйки се към Азорските острови. Лас Касас споменава, че Адмирала не променил курса, защото още не бил стигнал до португалския архипелаг, което доказва намерението му да се отправи натам. Настигнала го буря и той доплавал до остров Санта Мария, където хвърлил котва. Тогава се случило нещо странно. Кастилската каравела била радушно посрещната от португалците, които дори им изпратили лодка с провизии. Временният управител на острова, някой си Жоао Кащаниейра, казал, че познава добре Колумб. Адмирала изпратил част от екипажа на сушата, за да се помолят в един параклис, но хората му закъснели. Колумб разбрал, че португалците са ги задържали. Тогава при Колумб дошъл кораб от Санта Мария с искането да се предаде, тъй като кралят бил наредил да бъде заловен. Адмирала не отстъпил и се опитал да стигне до остров Сан Мигел, но предвид оределия екипаж и надвисналата нова буря плаването се оказало немислимо и Колумб бил принуден да се върне на Санта Мария. На следващия ден португалците освободили екипажа. Когато се завърнали на *Ниня*, хората от екипажа му казали, че чули Кащаниейра да твърди, че поискал да залови Колумб заради заповедта на краля и че той самият пет пари не дава за кастилците. И че след като не могъл да залови Адмирала, не смятал да държи в плен екипажа. — По лицето на графа се изписа скептична усмивка. — И така, всичко това изглежда доста необичайно. Преди всичко, защо Колумб се разхожда из Азорските острови, вместо да се прибере в Кастилия? Каква е тази история с познанството между Жоао Кащаниейра и Колумб? А какво да кажем за решението на Адмирала, след като бил известен за кралската заповед да бъде задържан? Вместо да вдигне котва и да избяга от неприятеля, както би постъпил всеки благоразумен човек, той взел изумителното решение да се отправи към остров Сан Мигел, където най-вероятно са щели да изпълнят тази заповед със същото усърдие. Това поведение не ви ли се струва странно?

— Да, така е — призна Томаш. — Какво е обяснението?

— По онова време кралската заповед за задържането на Колумб е била отменена. Кащаниейра знаел, че въпросният благородник, когото познавал заради репутацията му, е минал на страната на кастилците и понеже не бил посветен в геостратегическата политика на дон Жоао II, предположил, че още е в сила предишната заповед за задържането на предателя. Нека не забравяме, че Колумб е бил замесен в заговор, заплашващ живота на дон Жоао II, и че след разгрома на конспирацията е бил търсен от правосъдието. Тоест, Кащаниейра е бил осведомен за предишната кралска заповед и понеже се намирал на далечен остров, не е могъл да знае, че е отменена. От своя страна, Адмирала явно не носел със себе си пропуска, който монархът му бил дал през 1488 година, опрощавайки участието му в събитията от 1484. Поведението на Колумб всъщност доказва това предположение. Вместо да побегне към Кастилия, както би могло да се очаква от човек, издирван от португалското правосъдие, той решил да отиде на остров Сан Мигел. Защо, след като давали награда за главата му? Отговорът е прост. Колумб разполагал с тайни сведения, че информацията е фалшива, и знаел, че на Сан Мигел има високопоставени хора, които са осведомени за хода на събитията. — Направи отсечен замах с ръка, сякаш искаше да приключи с въпроса. — Добре, да продължим нататък. След това необичайно приключение на Азорските острови, каква, според вас, би трябвало да е следващата стъпка на Колумб?

— Да се завърне в Кастилия?

— Точно така! Струва ми се логично Колумб най-сетне да се отпрати към Кастилия, нетърпелив да падне в обятията на „католическите крале“ и да обере сладката слава от своето велико откритие. — Гласът му бе изпълнен с ирония. — Отново грешка. — Закри очи с opakото на лявата си ръка в израз на престорена мъка. — О, каква жестока съдба! Поредна буря ще го отпрати... къде, мислите? В Лисабон! — Покри глава с ръце с театрален жест. — Точно така! Ветровете се били наговорили да го пратят право в устата на вълка, в леговището на неприятеля! — Графът се засмя. — С други думи, нашият приятел хвърля котва в пристанището на Рещелу на 4 март 1493 година, акостирайки до големия кораб, който принадлежал лично на краля. Капитанът на кралския кораб отишъл на *Ниня* да попита Колумб какво дири в Лисабон. Адмирала отговорил, че щял да разговаря само

със своя „специален приятел“, с краля на Португалия. На 9 март Колумб бил отведен в кралския дворец в Азамбужа, където се срещнал с дон Жоао II. Целунал му ръка и двамата разменили няколко думи насаме в една стая. Разказите на хронистите се разминават относно онова, което се случило там. Ернандо Колон, цитирайки баща си, твърди, че кралят изслушал с весело лице разказа за пътуването, отбелязвайки само, че според Договора от Алкасовас/Толедо, тези земи вече му принадлежали. Руй Пина пък, който вероятно е присъствал на срещата, разказва, че кралят със съжаление изслушал разказа за подвизите на своя бивш поданик и че Колумб се обърнал екзалтирано към него с обвинението, че не му бил повярвал, когато е трябвало. Думите, с които Колумб се обърнал към краля, били толкова невъздържани, че според Пина присъстващите благородници решили да го убият и да лишат Кастилия от сензационното откритие. Но дон Жоао II, продължава разказа си хронистът, не само че не допуснал да се стигне до убийство, но и, чудо на чудесата, обсипал агресивния посетител с почести и внимание. Нещо повече, кралят се разпоредил да изпратят на кастилската каравела всичко нужно. На следващия ден, 10 март, Колумб и дон Жоао II отново разговаряли, като кралят му обещал подкрепата си и го поканил да седне в негово присъствие, все така изпълнен с внимание и великодушие. На 11-и се сбогували и португалските благородници го изпратили с почести. — Графът изглежда историка. — Какво мислите за това?

— Ами... така, както ми я представяте, историята изглежда доста странна.

— Нали? Да започнем с бурите. Едва-що влязъл в португалските териториални води, и се заредили стихия след стихия. Една ги връхлетяла, след като приближили архипелага, друга се развихрила между островите Санта Мария и Сан Мигел и още една, трета, близо до Лисабон. — Наведе глава с лукав израз. — Твърде навременни бури, не мислите ли?

— Какво намеквате?

— Че третата буря не е била нищо друго, освен един по-проливен дъжд, но достатъчно силен, за да послужи като претекст за Колумб да спре в Лисабон. Всъщност по време на прословутия *Pleyto con la Corona* много от кастилските моряци, участвали в това плаване, си спомняли ясно за азорската буря, но нито един не споменал за каквато и

да било друга буря в околностите на Лисабон. От друга страна, важно е да подчертаем, че почти цялото плаване на връщане от Америка се е осъществило в португалски води, което ми изглежда твърде необичайно. С други думи, Колумб спрял в Лисабон не защото е бил принуден от бурята, а защото така е пожелал. Както казал на капитана на кралския кораб, закотвен в река Тежу, той искал да говори с краля. — Графът изви вежди. — Разбирате ли? След като бил известен на остров Санта Мария, че кралят е наредил да бъде заловен, Колумб побързал да напусне Азорските острови и веднага се устремил към Лисабон, искайки аудиенция с крал дон Жоао II! Нима това ви изглежда нормално? Не мислите ли, че след като е бил информиран за кралската повеля, логично би било да избягва Лисабон? Дори и корабът му да е бил повреден от бурята, не е ли по-разумно при тези обстоятелства да се опита на всяка цена да се прибере направо в Кастилия? В края на краищата, щом е успял да доплава от предполагаемото място на бурята до Лисабон, вероятно е могъл да се придвижи и малко по-нататък? Защо се е запътил право в устата на вълка?

— Имате право — каза Томаш. — Но не е ли странно, че веднъж пристигнал в Лисабон, Колумб е трябвало да чака четири дни, за да бъде приет от краля? Какво мислите за това?

— Би било странно, ако не знаехме, че в Лисабон е върлувала чума. Кралят потърсил убежище в Азамбужа, опитвайки се да избяга от епидемията, поради което се наложило да бъдат уточнени някои допълнителни подробности, свързани с придвижването на Адмирала дотам. Както и да е, срещата се състояла на 9 март. Първо разменили няколко думи насаме. Никой не знае нищо за този разговор, но явно са се договорили да разиграят малък театър.

— Какво имате предвид?

— Лас Касас описва Колумб като учтив и възпитан мъж, неспособен на гневни изблици. В спор стигал дотам да каже: „Вървете си по живо по здраво!“. Как да си обясним, че такъв благородник като него си е позволил обвинения към краля, и то в присъствието на негови приближени? Как е възможно да се държи толкова грубо, че присъстващите благородници да пожелаят смъртта му? А какво да кажем за поведението на великия и безпощаден дон Жоао II? Това е кралят, който наредил да бъдат изклани или отровени най-личните благородници на Португалия, някои от които негови близки

родственици. Това е кралят, който собственоръчно убива брата на кралицата, херцога на Визеу. Същият този крал търпи някакъв чужденец да го наскърбява в собствения му дом, пред очите на поданиците му. В ръцете му е бил човекът, който го е лишил от мечтата да стигне пръв до Индия и подарил великото дело на Кастилия. След нанесените му обиди дон Жоао II е имал достатъчно причини да убие Колумб и да си отмъсти за всичко, и нещо още по-важно, да затвори под носа на кастилците вратите към Индия. Но какво е сторил този безмилостен и користолюбив крал, първият абсолютен монарх на Португалия? — Направи пауза. — Попречил на благородниците да убият Колумб и обсипал Адмирала с почести. Сигнал дотам, че го поканил да седне в негово присъствие, чест, която по онова време е била оказвана само на най-високопоставени люде. Освен това помогнал да заредят *Ниня* с всичко необходимо за обратния път до Кастилия, поръчвайки на мореплавателя да предаде неговите поздравии на „католическите крале“, и дори заставил преданите му благородници, които малко преди това искали да убият Колумб, да го изпратят с високи почести! — Вдигна пръст, като че държеше реч пред публика. — Това, драги мой, не е среща между чужденец, заставен да посети най-големия си враг и честолюбив монарх, лишен от най-великата си амбиция. Това, приятелю, е по-скоро поведение на двама съзаклятници, които са се разбрали да разиграят един спектакъл заради кастилците.

Томаш въздъхна.

— Има логика — прошепна той.

— Разбира се, че има — възкликна граф Виларигеш. — Особено ако проследим следващата стъпка на Колумб. Знаете ли какво е направил, след като си взел сбогом с дон Жоао II?

— Ами... заминал за Кастилия.

— Не, драги ми господине.

— Не заминал?

— Не. Решил да се поразходи из Португалия.

— Как така?

— Ами сбогувал се с краля в Азамбужа, но вместо да се върне на каравелата си и да потегли нетърпеливо към Кастилия, решил да отскочи до Вила Франка де Шира.

— До Вила Франка де Шира? Какво е търсил там?

— Отишъл да говори с кралицата, която била в манастира. Лас Касас разказва, че Колумб отишъл да ѝ целуне ръка и че кралицата била придружавана от херцога и маркиза. Не намирате ли това за странно?

— Разбира се, че е странно! За какво са си говорили?

— По семейни въпроси, предполагам.

— Какви семейни въпроси?

— О, драги мой, хайде да възстановим пътя на Колумб. Ето един португалски благородник, принуден да избяга в Кастилия със сина си заради участие в заговор срещу краля. Кои са били водещите фигури в този заговор? Майката и братът на кралицата, херцогът на Визеу, загинал от ръката на самия крал. С други думи, Колумб е бил свързан с майката и брата на кралицата. Следователно — имал е връзки и със самата кралица. Твърде вероятно е да са били кръвни връзки. Бихте могли, ваша милост, да си представите, че е бил племенник или братовчед, не знам точно какъв, но гарантирам, че става дума за доста близък на кралицата човек. — Вдигна пръст, както винаги, когато искаше да подчертае нещо важно. — Обърнете внимание, драги. Тази среща между Колумб и кралицата, която продължила до късно вечерта, може да има обяснение само ако двамата са се познавали твърде добре, само ако е имало някаква съпричастност между тях. Иначе как да тълкуваме подобна среща? Ако Колумб е бил скромен тъкач, при това чужденец, как би дръзнал да иска среща с кралицата? И как да си обясним, че кралицата е склонила да го приеме? Как да разберем за какво са си говорили двамата до късно вечерта? И как да си обясним факта, че в разговора участвал и новият херцог на Визеу дон Мануел, брат на кралицата и бъдещ крал? — Графът направи примирен жест. — Единственото обяснение, скъпи приятелю, е, че това е било среща между роднини, които от години не са се виждали. — Впери поглед в Томаш. — Имате ли друго, по-добро обяснение?

Професорът поклати глава.

— Не — каза той. — Няма друго обяснение, което по-добре да се връзва с фактите от това.

— Същата нощ, нощта на 11 март, Колумб отишъл да преспи в Аляндра — каза графът, подемайки отново разказа. — На следващото утро пристигнал кралски ескорт, който трябвало да придружи Колумб, в случай че реши да се прибере в Кастилия по суша. — Графът му намигна. — Какъв великодушен крал, нали? Искал да помогне на

Колумб да отнесе до Кастилия тайната за пътуването до Индия. Толкова усилия в името на собственото си поражение. — Поклати глава скептично. — Както и да е, Колумб предпочел да се върне на *Ниня* и вдигнал котва от Лисабон на 13 март. — Пак заби поглед в Томаш. — Можете ли да предположите коя е следващата спирка на Колумб?

— Не ми казвайте, че е заминал да посети друго място в Португалия...

— Така си е. Човекът отишъл във Фаро!

Двамата прихнаха. Историята със завръщането на Колумб вече бе започнала да им се струва забавна.

— Във Фаро значи? — попита Томаш, след като спряха да се смеят. — Какво е правил там?

— Знам ли — отвърна му графът, повдигайки рамене. — Доколкото ми е известно, по онова време не е съществувал морският флот във Виламора, нито Кинта ду Лаго! Нито англичанки, нито дискотеки! — Отново прихнаха и веселият им смях отекна из тамплиерската Шарола. — Колумб пристигнал във Фаро на 14-и и останал там цял ден, отплавайки едва късно вечерта. Никой не знае какво е правил там. Но за един португалски благородник е било естествено да посети някой от своите родственици. Само така бихме могли да си обясним това допълнително спиране на португалска земя. — Вдигна ръце към небето, като че казваше *Алилуя*. — Докато най-сетне, на 15-и, пристигнал в Кастилия. Да обобщим. Моряците от кастилския екипаж нямали търпение да се приберат у дома. Той самият би трябвало да иска час по-скоро да се представи пред „католическите крале“ с новината за откриването на Индия. Но необяснимо защо той се мотае насам-натам, разговаря ту с краля, ту с кралицата, ходи на гости на този и онзи, държи се така, сякаш е на почивка! Нима е нормално за един кастилски адмирал да се шляе из земите на неприятеля? — Графът направи скептична гримаса. — Колумб не се е държал като чужденец на неприятелска земя, а като португалец, който си е у дома и никак не му се тръгва оттам. Христофор Колумб, драги ми господине, е португалски благородник, който е направил голяма услуга на страната си, като отклонил Кастилия от пътя към Индия.

Историкът прокара ръка по лицето и разтърка чело.

— Така да бъде — прие той. — Но кастилският екипаж не е ли сметнал всичко това за много странно?

— Разбира се. — Посочи към чантата на Томаш. — Имате ли копия от писмата на Колумб?

— Копия ли... — учуди се той, докато ровеше в чантата си. — Да, мисля, че имам.

— Разполагате ли с писмото до дон Хуана де ла Торе, което е написал през 1500 година, докато е бил в плен?

Томаш извади куп ксерокопия, набързо ги прелисти, намери споменатия документ и го подаде на Виларигеш.

— Ето го.

Графът хвърли бърз поглед върху факсимилето на писмото.

— Чуйте това изречение — помоли той: — *Вярвам, че ще си спомните как бурята ме захвърли без платна в Лисабон и бях несправедливо обвинен, че съм отишъл при Краля, за да му предам Индиите.* — Изглежда събеседника си. — С други думи, екипажът също решил, че подобно поведение е твърде странно, намирайки за съмнителни разговорите между Колумб и дон Жоао II. Както е очевидно, кастилските моряци заподозрели Адмирала, че е отишъл да издаде откритието на португалския крал, но истината, както знаем, е била още по-необикновена. От 1488 година Колумб станал агент на Съвършения принц. Той не се е срещнал с дон Жоао II в Лисабон през 1493 година, за да му предложи Америка. Колумб отишъл там, за да обсъдят ситуацията и да обмислят следващия стратегически ход, който да ги отведе до Договора в Тордесиляс.

— Така да бъде — заключи Томаш. — Независимо от някои подробности, които може и да не са верни, разказът ви съвпада абсолютно точно с онова, което знаем. Така мистериите около Колумб са разбулени. Уликите са силни и сочат натам. Но къде е решаващото доказателство? Къде е документът, който да потвърди всичко това?

— Не очаквате да ви покажа документ, където се твърди, че Колумб е таен португалски агент, нали? Както знаете, подобна информация е била поверителна и следователно не съществува нищо на хартия, което би имало отношение към тази секретна мисия.

— Очевидно е, че щом е бил таен агент, информацията е секретна, поради което никога няма да намерим доказателства. Но онова, което искам да видя, са доказателства, че Колумб е португалец.

Виларигеш погали острата си брада.

— Добре — възкликна той. — Знаете ли, бившият председател на Испанското кралско географско дружество, Белтран и Роспиде, разкри, че съществува частен португалски архив...

— Да — прекъсна го историкът. — Знам за това, тази история я разказва Армандо Кортезао. Но факт е, че въпросният архив не е бил намерен, тъй като Роспиде починал, без да посочи местонахождението му. Което означава, че и тази теза увисва недоказана.

Граф Виларигеш въздъхна дълбоко. Погледът му се зарея към внушителните арки на Шарола и огромния мраморен олтар в средата на октогоналното пространство, към готическия балдахин с хералдическите символи на дон Мануел и Военния орден на Христос. Обърна най-сетне очи към Томаш.

— Чували ли сте за *Кодекс 632*?

Историкът го погледна изненадано.

— *Кодекс 632*?

— Да. Говори ли ви нещо?

Томаш прокара ръка по лицето.

— Интересно, че го споменавате — каза той. — Попаднах на този кодекс в сейфа на професор Тошкано. Името беше на гърба на едно от ксерокопията, прибрани заедно с листа, на който беше записан вашият телефонен номер.

— Така ли? И къде са сега тези копия?

Професорът се наведе над кафявата чанта. Порови из съдържанието ѝ и извади два листа.

— Ето ги — обяви той и ги показва на графа.

Виларигеш прегледа набързо копията и се вгледа в Томаш.

— Знаете ли какво е това?

— *Хроника на дон Жоао II* от Руй Пина. Това е началният абзац на разказа му за прословутата среща на Колумб с краля.

Графът отново въздъхна.

— Очевидно е, че това е хрониката на Руй Пина. Но не е само това. Знаете ли какво е?

Томаш изгледа с недоумение събеседника си.

— Ами... не.

— Това, драги, е откъс от *Кодекс 632*.

Историкът се втренчи в копията, които графът държеше в ръце.

— *Хрониката на дон Жоао II* е *Кодекс 632*?

— Не, приятелю. *Кодекс 632* е вариант на *Хроника на дон Жоао II*.

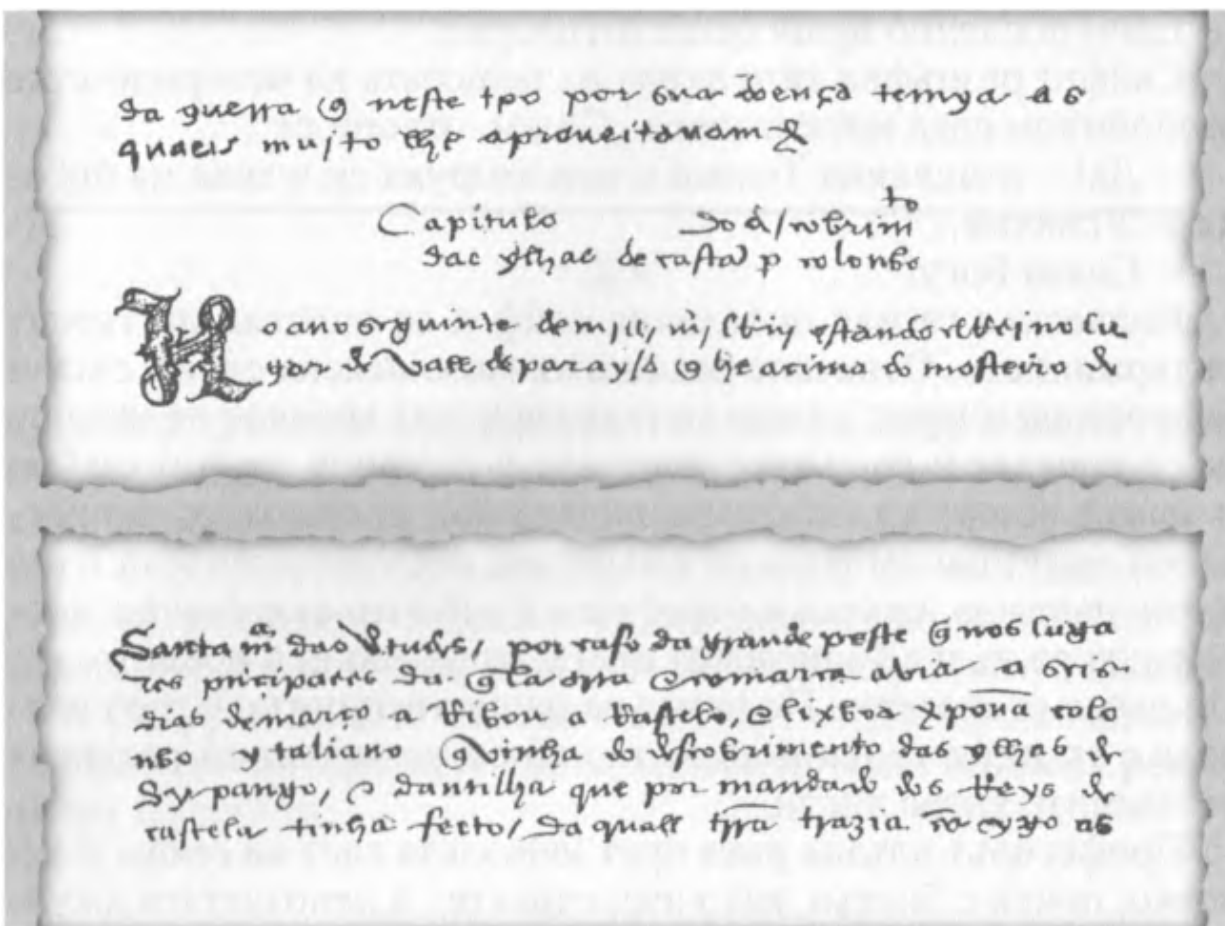
Томаш поклати глава объркан.

— Не разбирам.

— Просто е — каза Виларигеш. — Някъде в началото на XVI век крал дон Мануел накарал Руй Пина да напише *Хроника на дон Жоао II*. Пина бил личен приятел на покойния крал и познавал добре живота му. Хронистът се заловил за работа и скоро биографията на Съвършения принц била готова. Ръкописът бил прегледан от писарите, които изработили копия на пергамент или хартия. Оригиналният ръкопис е изгубен, но има три съхранени копия от XVI век. Най-ценното се намира в желязна каса в Торе ду Томбо, където се пази книжовното съкровище на Португалия. Говоря за *Пергамент 9*, написан с готически букви и илюстриран с цветни миниатюри. Останалите две копия се намират в Националната библиотека. Това са *Алкобасенският кодекс*, наречен така, понеже е бил открит в манастира Алкобаса, и *Кодекс 632*. Трите копия разказват една и съща история, макар и изпълнени в различен калиграфски стил. Има само един дребен детайл, който нарушава съвършеното сходство. — Взе ксерокопията и ги показа на Томаш. — Тази подробност се намира в *Кодекс 632* и се отнася до откъса, в който Пина описва срещата на Колумб с дон Жоао II. — Приблужи копията до очите на историка. — Нищо необичайно ли не намирате в този текст?

Томаш взе страниците и внимателно разгледа долната част на първото копие и горната на второто.

— Не, нищо необичайно не виждам — призна накрая. — Това е описание на пристигането на Колумб в Лисабон при завръщането му от Америка. Изглежда нормално.

Графът леко повдигна лявата си вежда, като учител, който бе чул грешен отговор.

— Така ли смятате?

— Ами да, не виждам нищо необичайно.

— Обърнете внимание на интервалите между думите. Всички са еднакви. Но в един момент писарят е променил образаца. Видяхте ли?

Томаш отново се надвеси над копията и се взря в текста. Първо възприе текста като цяло, а после се вгледа в детайлите.

— Наистина, сега, след като ми казахте, виждам нещо странно...

— И?

— Има празно място след думата „Глава“ в края на първата страница.

— Кое то означава, че писарят не е попълнил номера на главата в очакване на инструкции отгоре. И какво още?

— И... необичайно голямо празно място преди и след *y taliano*. Не е кой знае какво, но се забелязва сред останалите думи.

— Правилно. А какво означава?

Томаш погледна събеседника си.

— Ами... неестествено е...

— Че е неестествено, вече го знам. Но какво би могло да означава това? Хайде, не се страхувайте, пробвайте!

— На пръв поглед създава впечатлението... ммм... че писарят е оставил празно място, когато е трябвало да посочи произхода на Колумб. Написал е всичко на един дъх, но е оставил това празно място. Сякаш... сякаш е изчаквал указания какво да напише там.

— Бинго! — възкликна графът. — И накрая пристигнали указанията.

— Точно така. Указания да напише *u taliano*.

— Както повечето хронисти, Руй Пина пишел онова, което му нареждали, или онова, което му позволявали да напише. Много неща оставали скрити. Например Пина изобщо не е споменал за най-важното постижение в мореплаването по време на царуването на крал дон Жоао II, откриването на пътя към Индийския океан от Бартоломеу Диаш. Този истински подвиг, направил възможно пътуването на Вашко да Гама, просто бил пренебрегнат от хроникъора.

— Така е — съгласи се Томаш. — Няма съмнение, че авторите на хроники са отбелязвали само онова, което е било в интерес на короната.

Граф Виларигеш посочи към третия и четвъртия ред на следващата страница.

— А забелязахте ли, че името *colo nbo* е разделено по средата? На третия ред е *colo*, а на четвъртия — *nbo*. Сякаш празното място е било още по-голямо, като писарят е получил по-късно указания да напише в празното място в началото на четвъртия ред *nbo u taliano*, вместо нещо друго. — Графът го погледна с широко отворени очи. — Вместо истината. — Сниши глас и добави шепнешком. — Вместо тайната.

Томаш се почесваше по брадичката, без да сваля поглед от страниния ред.

— Дяволска работа! — отбеляза той, впил поглед във фаталния абзац. — Наистина човек има усещането, че писарят е прибавил това *nbo u taliano* впоследствие.

Графът се размърда на твърдата дъска на пейката, измъчен от дългото седене в една и съща поза.

— Трябва да ви кажа нещо — каза той. — Когато разговарях с професор Тошкано за *Кодекс 632*, малко преди да отпътува за Бразилия, той изложи друга хипотеза. Според мен тези неестествени интервали около у *taliano* са били умишлено оставени в първата редакция на текста, за да може да се прибави каквото е нужно. Но професор Тошкано имаше различна теория. Той смяташе, че на тези места е имало текст, който е бил изтрит впоследствие. Тоест мислеше, че писарят е преписал от оригиналния ръкопис на Пина сведенията за истинската самоличност на Колумб. Но тъй като тази самоличност е трябвало да бъде запазена в тайна, впоследствие въпросната информация е била заличена и вместо нея било изписано *nbo u taliano*. Той смяташе да провери това, но повече не ми се обади. — Повдигна рамене. — Навярно е установил, че предположението му е неоснователно.

— Може би — допусна Томаш. Кимна към двата листа. — Знаете ли дали това са копия на оригиналния документ?

— Тоест?

— Питам дали професор Тошкано е направил ксерокопията от оригиналния документ или от факсимиле?

— Ксерокопието е направено от микрофилм, който му е бил предоставен в Националната библиотека. Както знаете, нямаме достъп до оригиналите. Ръкописът на *Кодекс 632* се пази в сейф и не би могъл да се види току-така.

Томаш се надигна от скамейката и разкърши рамене.

— Това исках да знам — каза той.

Графът също стана.

— Какво смятате да правите сега?

— Нещо много просто, господин графе — каза той, като оправяше дрехите си. — Ще направя онова, което вече трябваше да съм направил.

— Какво?

Томаш се отправи към малката врата близо до скамейката, където бяха седели дотогава. Готвеше се да си тръгне от Шарола и да се спусне към Стария метох, когато внезапно спря и се извърна към графа с лице, скрито в полудрача.

— Отивам в Националната библиотека, за да видя оригинала на *Кодекс 632*.

[\[1\]](#) Парсифал (нем.). — Б.р. [↑](#)

XVI

Вратата на асансьора се отвори с приглушено съскане и Томаш излезе във фоайето. Тук, на третия етаж в Националната библиотека, беше мрачно, неприветливо, пусто; мракът настъпваше откъм ъглите на празните коридори, стелеше се покрай голите стени, отстъпвайки само пред светлината, струяща от широките прозорци, през които се виждаха полюшващите се корони на дърветата в далечината. Историкът прекоси неуютното пространство, вслушан в ехото от стъпките си по полирания мраморен под, и блъсна остъклените врати на читалнята.

Отделът със специалния архив се намираше в тясно помещение, значително по-малко от залата на читалнята на партера. Огромни прозорци се редяха по протежението на външната стена и изпълваха залата със светлина и ведро спокойствие от парка в съседство със сградата. Стените бяха покрити с етажерки, изпълнени с каталози и томове книги, ценни реликви, подредени една до друга с обърнати навън подвързани гръбчета. Надвесени над масите, разположени като в класна стая, неколцината посетители преглеждаха стари ръкописи; един се взираше в изтрит от времето пергамент, друг бе отворил фина книга с цветни миниатюри — древни съкровища, до които само учените имаха достъп. Томаш видя познати лица. В дъното седеше възрастен професор от Класическия университет, сприхаво старче с дълга заострена бяла брада, наведен над средновековен кодекс; по-нататък, в ъгъла, се беше настанил млад и амбициозен асистент от университета в Коимбра, с пищен мустак и кръгло лице, който изглеждаше погълнат от вехт църковен „Часослов“; на първия ред слабо чорлаво момиче, явно студентка, нервно разлистваше разпадащо се томче, прокъсано от употреба.

— Добър ден, професоре — поздрави го служителката, приятна госпожа на средна възраст с рогови рамки на очилата, позната на редовните посетители на архива.

— Здравей, Одет — отговори ѝ Томаш. — Как е?

— Всичко е наред. — Служителката стана. — Ще донеса поръчката ви.

Томаш беше пуснал бележка за книгата предишната вечер, неотменимо правило при работа с редки и ценни ръкописи. Седна на едно свободно място близо до прозореца и остана да чака, изпълнен с догадки за онова, което може би щеше да намери. Отвори бележника и хвърли поглед на информацията за автора на документа. Руи де Пина бил високопоставен служител в кралския двор, ползващ се с пълното доверие на дон Жоао II. Като дипломат Де Пина бил запознат отблизо с всички спорни въпроси с Кастилия и бил официален представител на португалската корона в разговорите с „католическите крале“ в Барселона през 1493 година, чиято цел била да се обсъди създаването се положение след пътешествието на Христофор Колумб до „Азия“. Участвал в подготовката на преговорите, които довели до подписването на Договора от Тордесиляс, прочутия документ, въз основата на който светът бил поделен между Португалия и Кастилия. След смъртта на Съвършения принц, с изпълнението на чието завещание бил натоварен, той станал хронист при кралския двор и написал *Хроника на дон Жоао II* някъде в началото на XVI век, в апогея на царуването на крал дон Мануел.

Шум от приближаващи стъпки прекъсна потока от мисли, изтръгвайки Томаш от записките му, както външният шум прониква и разсейва съня, за да ни върне към действителността. Беше Одет, която се задаваше с том в ръце; библиотекарката остави тежкия ръкопис върху масата с облекчение.

— Ето — каза тя, леко задъхана. — Добре да го пазите.

— Бъдете спокойна — усмихна се Томаш, без да откъсва очи от ръкописа.

Дебелият том имаше кафява кожена подвързия с номер на гръбчето. *Кодекс 632*. Отвори ръкописа и усети сладникавия мирис на стара хартия, пуснат на воля след дълъг плен. Запрелиства документа внимателно, почти благоговейно, като придържаше грижливо всяка страница и я обръщаше с върха на пръстите, сякаш галеше реликва. Рисуваните начални букви изпъкваха върху пожълтелите от времето страници. Мастилото имаше жълто-кафяв цвят и контрастираше на черните редове в ксерокопията, които Томаш бе открил в сейфа на Тошкано. На първата страница беше изписано заглавието на книгата.

Chronica de El Rey D. Joam II^[1]. Томаш продължи бавно да прелиства кодекса, като оглеждаше всяка страница и четеше текста дума по дума или прескачаше някой параграф и дори цели страници, търсейки странния откъс от копията. Понеже беше видно от копията, че главата, която търсеше, не беше номерирана, а нямаше и помен от номер на страницата, той напредваше бавно и методично, преодолявайки затрудненията на сложния краснопис от петнадесети век.

Спря на страница седемдесет и шест. Там беше написано едно *n* със завъртулки, с което започваше изречението: *No ano seguinte de m... e triiy estando elRei no lugar Vall de parayso...* „На следващата година [...] Кралят беше в Райската долина...“ Обърна страницата и се съсредоточи върху началото на следващата, търсейки онази част с интервалите при споменаването на Христофор Колумб. Намери я. Сърцето му трепна и Томаш зяпна от почуда, без да отделя поглед от текста. В началото на четвъртия ред, отляво, бяло петно изпод думите *nbo y taliano* говореше за нанесена поправка. Нещо е било изтрито.

Изтрито.

Томаш разхлаби яка, сякаш се задушаваше, и се озърна наоколо като удавник, който отчаяно търси спасение. Искаше високо да оповести откритието си, жадуваше да заклеими разобличената измама, но залата изглеждаше чужда на този миг на проникновение, потънала в дрямката на сивия следобед.

Томаш се върна към ръкописа и в продължение на десет минути се взира в интервалите, сякаш очакваше да се появят невидимите думи. Малко по-късно той осъзна безплодността на усилията си и реши да смени тактиката. Трябваше да говори с някой специалист, разполагащ с модерна техника, относно възможността да се изследва ръкописът за евентуални следи от заличения текст. Взе тома и стана; приближи се до служебното бюро и остави книгата върху дървения плот.

— Свършихте ли вече? — учуди се библиотекарката, вдигайки поглед от романа, който четеше.

— Да, Одет. Тръгвам си.

Библиотекарката взе кодекса, за да го върне в хранилището.

— Този ръкопис е много търсен — вметна тя.

Томаш се беше извърнал, но чу коментара и се обърна.

— Моля?

— Кодекс 632 е много търсен — повтори Одет.

— Търсен ли? От кого?

— Ами преди около три месеца професор Тошкано се занимаваше с него.

— А, да — разбра Томаш. — Да, професор Тошкано сигурно е изучавал кодекса, не се и съмнявам...

— Горкият професор. Да се спомине така в Бразилия, толкова далече от семейството.

Томаш въздъхна с примирение.

— Какво да се прави, това е животът.

— Така е — съгласи се Одет. — Дори не знам какво да правя с отговора на неговото запитване.

— Какво запитване?

Служителката посочи ръкописа.

— За кодекса — каза. — Професорът беше помолил да го изследваме с рентгенови лъчи в нашата лаборатория. Получих резултата преди две седмици и не знам какво да го правя.

Томаш се върна до бюрото със заинтригувано изражение.

— Не съм сигурен, че ви разбрах. Професор Тошкано е поръчал рентгенова снимка на ръкописа?

Одет се разсмя.

— Не, професоре. Поръча да се види с рентгенови лъчи само една страница от кодекса. — Вдигна показалец. — Една-единствена.

Със сигурност беше страницата с изтрития текст.

— Къде е резултатът?

— Ето тук — посочи тя малък шкаф под плота. — В чекмеджето ми.

Историкът се наведе и надникна към чекмеджето; сърцето му заби ускорено.

— Одет, ще ми направите ли една услуга? Покажете ми го.

Библиотекарката остави тома на плота и се наведе. Отвори чекмеджето, порови вътре и извади огромен плик.

— Ето — каза тя и му подаде големия плик с логото на Националната библиотека на Лисабон. — Можете да го видите.

Томаш скъса плика от единия му край и извади нещо, което наподобяваше рентгенова снимка, почти като онези, които правят на костите. Но вместо част от скелет, на снимката се виждаше страница от текст. Един бърз поглед му беше достатъчен, за да се увери, че

наистина беше страницата с поправките от Кодекс 632. Очите му се заковаха в лявата страна на четвъртия ред — върху откъса, където бе направена поправката. Още си личаха буквите на *nbo u taliano*, нанесени върху изтрития текст. Но сред тях изникваха и други чертички на същото място; неясни, полузаличени, преплитайки ченгелчета едни с други. Томаш приближи очи до текста и се вгледа във формата на буквите и в начина, по който се свързваха в думи; опита се да различи оригиналните линии, отделяйки ги от добавените по-късно. Наклони глава, за да проследи нанизаните тайни чертички с всичките им извивки, опитвайки се да отгатне носения от заличените знаци смисъл.

И изведнъж, като по чудо, като осенен от божествено вдъхновение, той прозря оригиналния текст. Томаш най-сетне разбра онова, което Руй Пина наистина бе изписал в първия вариант; истината изплува от текста и изпълни душата му.

Мистерията беше разбулена.

Белокаменната постройка се издигаше над блестящата зелена мантия на водата, запазвайки хладното си властно излъчване под топлите лъчи на обедното слънце. Величественият готически паметник приличаше на средновековна крепост, на каменен кораб, непоклатим сред полюшващите се вълни, истински страж на входа на река Тежо, предпазващ Лисабон от непрогледната пелена на непознатото, от онзи незнаен Адамастор^[2] отвъд линията на хоризонта, загадъчния великан, потънал в необятността на океана.

Томаш закрачи по понтона над кротките крайбрежни води на реката, вперил очи в каменния шедьовър, към който се беше запътил. Кулата „Белейм“ се издигаше пред него с внушителна елегантност; широката ѝ платформа като че беше мост, а крепостта — носът на изпитана в бурите каравела от петнадесети век; кръглите крепостни кули имаха куполи като алмохадски джамии; по терасите се виждаха сводести прозорци с изваяни като дантела первази. Кръстът на Военния орден на Христос, символ на португалските тамплиери, беше навсякъде, редом с горделиво изправените армиярни сфери, изваяни от камък.

Историкът влезе в крепостта и се упъти към мястото на срещата, развеселен от пристрастието на Молиарти към емблематичните португалски паметници от епохата на Великите географски открития. Той стоеше облегнат на крепостната стена до една от предните кули и дъвчеше дъвка.

— Имам добри новини — изрече Томаш с едва сдържана еуфория, докато подаваше ръка на американеца.

— Така ли?

— Да. — Повдигна кафявата чанта и я показа на събеседника си.

— Приключих с проучването.

Молиарти се усмихна.

— Наистина ли?

— Напълно.

— Много добре, много добре. Разказвайте тогава.

Облегнат на осеяната с бойници стена, ограждаща крепостта, Томаш разказа подробно какво беше открил по време на пътуването си до Йерусалим и до Томар. Говореше с такъв ентусиазъм, че накрая съвсем се забрави. Чайките прелитаха наоколо с печални крясъци, почти докосвайки заоблечения като луковица купол на близката кула; соленият бриз изпълваше въздуха с аромата си, с идващото от дълбините на океана дихание, изплувало ведно с вълните на повърхността. Укротени, вълните се плискаха в основите на кулата „Белейм“, сякаш целуваха краката на каменен идол. Но Томаш оставаше равнодушен към този грандиозен спектакъл от цвят, звук и уханье, изгаряйки от желание да разбули мистерията, която от три месеца не му даваше мира. Молиарти го изслуша с безучастен и непроницаем вид, почти без изненада; лицето му трепна едва към края, когато историкът му разкри какво се бе случило предишната вечер в Националната библиотека.

— Къде е снимката? — поиска да узнае американецът с неочаквано нетърпение.

— Тук — поясни Томаш, посочвайки чантата си.

— Покажете ми я.

Португалецът облегна гръб на крепостната стена, отвори кафявата чанта и извади плика с логото на Националната библиотека. Измъкна пластифицирания лист на рентгеновата снимка и я подаде на Молиарти.

— Ето.

Американецът хвърли поглед на рентгеновата снимка с едва прикрито вълнение и веднага изгледа Томаш с въпросително изражение.

— О! Нищо не разбирам. Къде е откритието?

Историкът надникна в листа и посочи четвъртия ред.

— Виждате ли това?

Молиарти се опита да различи нещо.

— Да... — каза той, без да е сигурен какво всъщност вижда.

— Разбирате ли какво е написано там?

— Ами... не съвсем.

— Нормално — усмихна се Томаш. — Има наслагване на текстове — един първоначален текст, който е бил заличен, и друг, който е добавен впоследствие. Вижете, добавеният текст е с по-тъмен цвят. Чете се *nbo u taliano*. Но вие трябва да се съсредоточите върху посветлите редове. Ето вижете.

Молиарти доближи очи до четвъртия ред, сякаш беше късоглед.

— Да — установи. — Има нещо тук.

— Можете ли да го разчетете?

— Това е... ммм... това е *n* и... едно *a*...

— Правилно. И после?

— Прилича на... *l*.

— Това е *d*. А по-нататък?

— Виждам *o*.

— Точно така. Какво става тогава?

— *Nado*.

— Много добре. А следващите думи?

— Ами... ммм... като че ли има едно *e* и до него — *n*, нали?

— Така.

— Кое то дава *en*.

— А какво има под края на думата *utaliano*? Вгледайте се внимателно...

— Ами — осмели се да предположи Молиарти — започва със *s*, а после... после сякаш идва *n*?

— Това е *u*.

— А, да. Едно *s* и едно *u*. И после идва едно... едно *b*. Това тук е *b*, нали така?

— Да.

— И едно *a*.

— Много добре. Сега прочетете цялата фраза, моля.

— *Nado en cuba*.

Томаш погледна американеца с разбираща усмивка.

— Разбрахте ли?

Молиарти отново несигурно прочете фразата.

— Не.

— Нека тогава да видим последната дума от третия ред — предложи Томаш, сочейки към мястото. — Тук е написано *colo*, което в изтрития текст се чете *colo nbo u taliano*.

— Да...

— Думата *colo* не е била заличена, както го доказва и рентгеноскопското изследване. Първоначално обаче имало още две букви, които по-късно са били заличени и които рентгеновите лъчи сега ни показват. И така, кои са те?

Американецът се съсредоточи в посочения отрязък от текста.

— Това са... *n* и *a*.

— Тогава как трябва да го прочетем?

— *Na*?

— Да. Но как звучи цялата дума, като добавим тази сричка към останалите?

— *Colona*?

Историкът даде малко време на Молиарти.

— Добре, а какво е било оригиналното изречение?

— О... не разбирам.

— Прочетете ми онова изречение, което Руй Пина е написал първоначално. Прочетете ми го.

— Ами... става: *Colona nado en cuba*.

— Схванахте ли?

— Не съвсем.

Томаш започваше да губи търпение.

— Добре. Чуйте, Нелсън. В началото на XVI век Руи де Пина написал *Хроника на дон Жоао II*. Когато дошъл моментът да разкаже за прочутата среща между Колумб и краля на Португалия, състояла се при завръщането на мореплавателя от Новия свят, авторът решил, че изискванията за конфиденциалност вече не са актуални и разкрил

тайната. Оригиналният текст бил предаден на писар, който се заел с изработката на копие — манускрипта, който днес познаваме като Кодекс 632. След като копистът си свършил работата, някой го прочел, навярно самият крал дон Мануел, и направо се ужасил от това, че била разкрита идентичността на Колумб, и наредил сведенията да бъдат променени. В края на третия ред, където било написано *colona*, било заличено крайното *na* и останало *colo*. На четвъртия ред били изтрети думите *nado en cuba*, а на тяхно място се появило *nbo y taliano*. Но тъй като вмъкнатата фраза била малко по-къса от първоначалната, писарят се видял принуден да разтегне думата *utaliano* и станало *y taliano*. Но дори и така останал свободен интервал. Оригиналният ръкопис на Пина бил унищожен, а останалите копия, така наречените *Пергамент 9* и *Алкобасенски кодекс*, са преписи на Кодекс 632. Така че там, където преди било написано: ... *a Ribou a Restelo, em lixboa Xpova colona nado en cuba*, сега можело да се прочете: ... *a Ribou a Restelo, em lixboa Xpova colo nbo y taliano*. — Направи пауза. — Разбрахте ли?

— Да — отвърна Молиарти, който не изглеждаше напълно убеден. — Но какво означава *colona nado en cuba*? Не разбирам.

— Да започнем с *nado en cuba*. *Nado en* означава „роден в“. *Cuba* е мястото, където е бил роден. *Nado en Cuba*. „Роден в Куба.“

— Бил роден в Куба? Но как е възможно? Когато се е родил, доколкото знам, Куба още не е била открита...

Томаш се разсмя.

— Нелсън, не се е родил на остров Куба.

— О! И къде се е родил тогава?

— Роден е в градчето Куба.

— В градчето Куба? Къде е това градче?

— В Южна Португалия има едно градче, наречено Куба. Сега стана ли ви ясно?

Молиарти отвори уста, напълно смаян. Най-сетне беше разбрал.

— Колумб е роден в градче на име Куба...

— Точно така — потвърди Томаш. — Това всъщност е написал Руй Пина в оригиналния ръкопис. Мореплавателят е роден в Куба. Това сведение впрочем съвпада със семейните връзки на Колумб. Бях ви казал, че е избягал в Кастилия през 1484 година, за да се спаси от кралския гняв, спомняте ли си?

— Да.

— Защо е бягал от краля?

— Заради участие в заговор, целящ смъртта на дон Жоао II.

— А кой е бил водачът на този заговор през 1484 година?

— Херцогът на Визеу.

— Вярно. Братът на кралицата, когото дон Жоао II убил през същата година. Херцогът на Визеу е бил и херцог на Бежа. Схващате ли?

— Ммм... не.

— Бежа е важен град в южна Португалия. Намира се близо до градчето Куба. Херцогът на Визеу и Бежа, естествено, е имал близки и приятели в същия район. Колумб, роден в Куба, близо до Бежа, явно е бил един от тях...

Американецът го прекъсна, осенен от прозрение:

— Смятате, че има някаква връзка между градчето Куба, острова и... и...

— Разбира се, че съществува връзка между името на острова от Карибите и португалското селище, където се е родил Колумб. — Историкът изглежда многозначително събеседника си. — Вижте, когато Адмирала пристигнал на онзи остров, той го нарекъл Хуана. Междувременно, малко след това, решил да му промени названието и започнал да го нарича Куба. Години наред се е смятало, че това е начинът, по който местното население е наричало земята си — Колба. Но подобно обяснение, Нелсън, е несъстоятелно. Например туземците от съседния голям остров също са имали собствено име за земите си, но Колумб е наложил названието, което сам е дал първоначално, Испаньола. Същото е станало и с имената на други острови, където, въпреки съществуващите местни названия, Адмирала винаги е настоявал да се придържат към името, което той им е дал при откриването. Единственото изключение е Хуана. — Лицето му придоби въпросително изражение. — Защо? Защо е сменил името на този остров? Има само едно обяснение. Когато чул името Колба от устата на местните хора, Колумб открил сходство между това название и името на родния си град в Португалия и решил да прекръсти острова. Но вместо Колба, каквото било местното му наименование, той го нарекъл Куба. Куба, мястото, където той бил роден. — Томаш погледна отново събеседника си. — Засвидетелствал е почитта си към своите корени.

— Разбрах — прошепна Молиарти. — А какво означава *colona*?

— Явно е истинското фамилно име на Христофор Колумб, Колона. Прегледах родословните описания от онова време. Наистина има португалски род, наречен *Colona*, чието фамилно име се появява изписано ту с едно, ту с две *n. Sciara Colona* и *Colonna*. Шсиара ни препраща към Гиара. Или Гера. А Колона — към Колон. Което ни дава основание да свържем необяснимите звена от загатката. Спомняте ли си неразборията около името на Адмирала, наричан Колон, Колом, Коломо, Колонус, Гиара и Гера? Всички те произлизат, както е очевидно, не от Колумб, име, което мореплавателят никога не е използвал, а от Шсиара Колона. Навярно си спомняте разказа на Ернандо Колон, който отишъл до Пиаченца и открил лобните места на своите предци? Фамилията Колон действително произхожда от Пиаченца, както и предците по бащина линия на първата жена на Колумб, Палестрелос; име, което на португалски се произнася Перещрело.

— Всъщност твърдите, че Колумб е португалец от италиански произход?

— Христофор Колумб е благородник с италиано-португалски произход, навярно потомък на евреи. Когато Шсиара Колона дошли от Пиаченца, те се смесили с португалската аристокрация, нещо обичайно за онова време. Неслучайно Ернандо Колон разкрива, че истинското име на баща му е свързано с латинското Кристофорус Колонус. Колонус идва от Колона, а не от Колумб, защото в такъв случай би се произнасяло като Колумбус. Но понеже се казвал и Шсиара, това обяснява защо различни източници, включително Ангиера и други свидетели по делото *Pleyto de la Prioridad*, твърдят, че истинското име на откривателя на Америка е Гиара или Гера. Крищовао Шсиара Колона. Крищовао Гиара Колон. Крищовао Гера Колом.

— А еврейското му потекло?

— По онова време е имало много евреи в Португалия. Били са под протекцията на видни благородници. Естествено било да смесят кръвта. Всъщност много португалци имат еврейска кръв във вените си, но не го знаят.

Нелсън Молиарти хвърли поглед към гладката огледална повърхност на водата. Почувства как се надига бризът и пое дълбоко

дъх, изпълвайки дробовете си със зареждащия го с нови сили въздух, лъхащ от широкото устие на реката, наслаждавайки се на уханието, получено при срещата на река и море.

— Браво, Том — каза глухо накрая, без да отделя очи от Тежо. — Вие разбулихте загатката.

— Така смятам.

— Заслужавате награда. — Молиарти откъсна поглед от искрящата водна повърхност и го насочи към Томаш. — Половин милион долара. — Намигна и по лицето му се изписа загатъчна невесела усмивка. — Много пари, а?

— Ммм... да — съгласи се португалецът.

Томаш се чувстваше притеснен от разговора за наградата, обещана от фондацията, но в същото време осъзнаваше, че в момента това е най-важното за него. С пари не можеше да си върне Концанса, но би могъл да помогне на Маргариди. Това бяха много, много пари.

— *Okay*, Том — възкликна Молиарти и сложи ръка на рамото му с бащински жест. — Ще говоря с Ню Йорк и ще представя моя *report*^[3]. После ще ти се обадя да уточним нещата и да се разберем за чека. Става ли?

— Да, разбира се.

Американецът постави пластифицирания лист в плик и го вдигна като за поздрав.

— Това е единственото копие, *right*?

— Да.

— Няма друго?

— Не.

— Ще го задържа — каза Молиарти.

Обърна му гръб и се отправи делово към малката врата, водеща към кулата, под изящия балкон със сводове и колони, който красеше южната фасада на кулата „Белейм“.

Изминаха четири дни без новини от Нелсън Молиарти. Той се обади едва вечерта на петия ден и си уреди среща с Томаш за следващата сутрин. Историкът остана в хола и се загледа в някаква телевизионна игра, докато се почувства отегчен до смърт и реши, че не

бива да стои повече въщи. Подчинявайки се на моментен импулс, той облече набързо някакво сако и излезе на улицата.

Разходи се по крайбрежната улица с отворени прозорци на колата, зажаднял за студените ласки на морския бриз, докато се луташе из лабиринта на своя живот, в търсене на спасителен изход. Чувстваше се ужасно самотен. Прекарваше нощите си в нетърпима самота, полагайки патетични опити да я превъзмогне чрез работа; подготвяше уроци, проверяваше тестове или четеше последните палеографски изследвания. Концанса като че беше прекъснала всички връзки с него, с изключение на контактите два пъти месечно, когато му предаваше Маргаридата за поредната разходка с живеещия отделно от тях татко. Но дори и тези разходки станаха по-редки напоследък заради пристъпите на треска, приковаващи дъщеря му към леглото през уикендите. В момент на отчаяние, обзет от дълбока самота, дори потърси Лена, но шведката повече не се яви на лекции, а опитите да ѝ позвъни на мобилния телефон приключиха със съобщението, че е избрал несъществуващ номер; предположи, че се е отказала от курса и е напуснала страната.

Зави по кръговото движение пред плажа в Каркавелуш, спусна се по улицата с луксозни вили и къщи, която заобикаля Кинта душ Инглезеш, и спря до гарата. Премина през кръстовището и се отправи към търговския център. Мястото беше свързано със спомените му от студентските му години; често се отбиваше тук с Концанса, когато още ги нямаше големите молове и търговският център на Каркавелуш беше и моден център, и пристан през студените утрини, място за романтични любовни срещи и безгрижно бохемство. Обзе го дълбоко чувство на носталгия, която изпълни сетивата и скова волята му. Всичко наоколо беше напоено с уханието на Концанса, със спомените за любовта им, с аромата на изгубената младост; всеки ъгъл, всяка сянка, всеки магазин носеше спомени от безгрижните, щастливи времена, когато двамата се разхождаха прегърнати, потънали в наивни мечтания, споделяйки фантазии и планове, доволни като хлапета от онова, което животът им даваше; този забравен аромат още се носеше над търговския център, доловим само за оня, който го познаваше. Мястото му се струваше вълшебно, таящо магията на младостта му, като че той и Концанса бяха двойка влюбени пленници на миналото. Ето ги двамата под същата онази лампа, чиято жълтеникава светлина

очертаваше силуетите им, прекрасни двайсетгодишни привидения, господари на това свидно кътче, където в зората на своя съвместен живот се бяха отдали на непорочна страст, чужди на наблюдателя, който ги шпионираше някъде от бъдещето. Докато следеше тези безгрижни сенки от миналото, море от носталгия заля Томаш; приливите ѝ бяха брулили сетивата му години наред, но сега го изпълваха с непреодолимо чувство на болка, с усещането, че щастието му го е напуснало завинаги.

Влезе в едно кафене в търговския център и си поръча сандвич. Огледа се наоколо и забеляза промените; масите бяха различни, но мястото си беше все същото; ето там, до онзи прозорец, с изглед към гарата отсреща, двамата бяха закусвали през един от първите следобеди, когато бяха започнали да излизат заедно; Томаш си спомняше връхлетелите ги чувства, споделени по време на разговора, и изпитаната върховна наслада; в онзи слънчев следобед те бяха говорили за семействата си, за брата на Концанса, луд по мотори, за мечтите ѝ да стане велика художничка и да излага картините си в *Tate Gallery*^[4], бянове, които се надяваше един ден да станат действителност.

Томаш привърши препечения сандвич и реши, че трябва да се поразсее. Излезе от кафето, мина през магазина за шоколади и слезе до приземния етаж, упътвайки се към киното. Афишите представяха два филма, които можеше да гледа: *Fight Club*^[5] с Едуард Нортън и Брад Пит и *The Thomas Crown Affair*^[6] с Пиърс Броснан и Рене Русо. В нормални условия би избрал втория, но обзет от меланхолия и самотен, както се чувстваше, реши да избере филма с повече насилие; струваше му се, че филмът може да му помогне да преодолее носталгичното вцепенение, в което беше потънал. Купи си билет и понеже прожекцията започваше след петнадесет минути, тръгна към барчето, за да си похапне нещо сладичко. Барчето беше новост в киното в Каркавелуш. Всъщност беше някогашният „гастроном“, префасониран по модела на модерните шопинги, което още веднъж му напомняше, че времената не са същите и че мястото беше различно. Докато изчакваше реда си на барчето, той изпита тъга по предишното кино, постоянно гъмжащо от народ, с голяма пауза по средата на прожекцията; киното, където с Концанса ходеха винаги хванати за ръка. Когато му дойде редът, той си поръча сладки пуканки и плати;

продавачката му подаде пуканките в малко пликче от рециклирана хартия и Томаш се запъти към киносалона.

Сблъска се с нея на вратата на барчето. Конщанса тъкмо влизаше; изглеждаше свежа, хубава като на двадесет години, само малко по-зряла; носеше бяла рокля с червени и жълти цветя, вталена в кръста, която се разтваряше във весела пола, като онези, които се носеха през петдесетте години. Томаш почувства как сърцето му подскочи и се закова на място, без да откъсва поглед от нея. Конщанса го забеляза и застана нерешително; двамата стояха неподвижни на входа на бара, като две деца, хванати да вършат нещо нередно.

— Здравсти — каза той най-накрая.

— Здравей, Томаш — отвърна му Конщанса, съвземайки се от първоначалната изненада. Обърна се и докосна един мъж по рамото. — Искам да ти представя моя приятел Карлуш.

В този момент Томаш си даде сметка колко тънка е границата между съня и кошмара, между надеждата и отчаянието, чувствайки се като понесен от вятъра цвят. С усещането, че наблюдава този момент в забавен каданс, сякаш ужасната сцена се разиграваше безкрайно бавно в главата му, погледът му отнесено се премести от красивото, но далечно лице на Конщанса към това на слабия мъж с рядка брада, облечен в костюм и вратовръзка, който придружаваше жена му. Мъжът изгледа Томаш с въпросително изражение, което веднага се вледени, и подаде ръка.

— Приятно ми е — поздрави той, явно неискрено. — Карлуш Роза.

Като автомат, с чувството, че тялото му е нещо отделно от разума, Томаш протегна ръка и поздрави.

— Е, как е? — Беше гласът на Конщанса. — Всичко наред ли е при теб?

Томаш я погледна смутено. Изведнъж се почувства като упоен, зашеметен, сподавил сляпата ярост на сърцето си.

— Да... всичко е наред. А ти как си?

— Чудесно. На кино ли си дошъл?

— Да.

— Какво ще гледаш?

— *Flight Club*.

— Аха.

Настъпи неловка пауза. Разговорът беше напрегнат, кух, абсурден, какъвто е всеки разговор, предизвикан от неочаквана и нежелана среща. На Томаш страшно му се прииска да изчезне, да се махне оттам.

— Ами ти?

Конщанса погледна към приятеля си.

— Ние дойдохме да гледаме *Thomas Crown*.

Това *ние дойдохме да гледаме* беше още един жесток удар, който смаза последните му надежди. Конщанса вече не казваше *аз*. Казваше *ние*.

Ние.

Не тя и Томаш. Тя и другият. *Ние*. Тя и неговият съперник, мъжът, който го беше заменил, мъжът, който му я беше отнел. *Ние*.

— Ами... аз ще тръгвам — промълви Томаш с едно неловко махване за сбогом.

— Приятно гледане — каза тя с широко отворени очи, от които не можеше да се разбере дали беше щастлива или тъжна, развълнувана или безучастна.

Томаш се измъкна от барчето, но не сви към киносалона. Продължи напред към изхода на търговския център, почти задушаван от отчаяние. Излезе навън и пое дълбоко дъх, вдишвайки чистия въздух на улицата, опитвайки да се съвземе след тежкото препиване с любов, която навярно завинаги бе изгубил.

Тълпата неуморно сновеше по широкия тротоар на Росио, погълната от безредното си, почти хаотично движение; едни от минувачите крачеха забързани, забили очи в настилката, други се шляеха, зареяли поглед в пространството, трети наблюдаваха човешкото множество, което се носеше край тях в напрегната и нетърпелива суетня. Сред наблюдаващите беше и Томаш; седнал на открито в кафене „Никола“, той се взираше в тълпата с невиждащ поглед, отпивайки от чашата с ароматно кафе пред себе си.

От гъмжащия мравуняк внезапно се появи Нелсън Молиарти, сякаш се материализира от нищото; беше с костюм и вратовръзка и пристигаше четиридесет минути след уговорения час.

— *Sorry* — извини се американецът. Дръпна един стол и се настани. — Имах разговор с Джон Савиляно и закъснях.

— Няма нищо — каза Томаш и се опита да се усмихне. — Сега е мой ред да почакам. Справедливо е.

— Така е, но не обичам да закъснявам.

— Какво ще пиете?

— Жасминов чай и сметанов сладкиш.

Томаш извика келнера и му предаде поръчката. Човекът си записа, обърна се и изчезна.

— Как е Савиляно?

— Добре е — отвърна Молиарти. Взираше се някъде отвъд Томаш и избягваше погледа му. — Джон е добре.

— Изглеждате ми притеснен...

— Не — отрече американецът. — Но трябва да уредим нещата, нали?

— Да, разбира се.

Молиарти опря лакти на масата и за първи път погледна Томаш в очите.

— Том, получих инструкции да ви изплатя две хиляди долара заплата на седмица и половин милион долара награда, както се бяхме договорили в Ню Йорк. — Изкашля се. — Кога искате парите?

— Ами... ммм... би било добре сега...

Човекът от фондацията извади чекова книжка и писалка от вътрешния джоб, но погледът му остана впит в историка.

— Готов съм да ви дам чека сега, Том, но има едно допълнително условие.

— Да?

— Свързано е с поверителност.

— Поверителност ли? — почуди се Томаш. — Не разбирам.

— Цялата работа, която свършихте за нас, е поверителна. Разбрахте ли?

— Проучването е поверително?

— Да. Нито дума за тези открития.

Томаш се почеса по брадичката заинтригуван.

— Да не е някаква търговска стратегия?

— Това е наша лична стратегия.

— Да, но каква е идеята? Да си мълчим сега, за да направим удар с публикацията, така ли?

Молиарти се огледа наоколо, сякаш се страхуваше, че някой може да го чуе, и отново се обърна към португалеца.

— Том — каза той тихо. — Няма да има публикация.

Историкът отвори широко очи.

— Как така?

— Тези открития няма да бъдат публикувани. Нито сега, нито когато и да било.

Томаш застина с полуотворена уста, поразен от казаното.

— Но... — заекна той. — Това е безсмислено.

— Решението е взето в Ню Йорк.

— Но защо? Не се доверявате на материала, така ли?

— Не е заради това.

— Нелсън, доказателствата са сигурни. Въпросът е дискуссионен, така е. Сигурно ще има отрицателна реакция от страна на *establishment*^[7], някои историци ще побеснеят от това, че се оспорва официалната версия, ще кажат, че всичко е измислица, глупост, измама...

— Том.

— ... представям си ги вече, обзети от истерия, извън себе си от гняв, как бълват обиди и вдигат олелия до бога. Но в края на краищата, доказателствата, с които разполагаме, са сигурни. Сигурни, разбирате ли? Аз отговарям за тях.

— Том, не е това, казах ви вече.

— Тогава какво е?

— Просто няма да публикуваме проучването, това е. Точка по въпроса.

Томаш се наведе над масата и скъси дистанцията между себе си и американеца.

— Нелсън, ние направихме необикновено откритие. Разбунихме тайна, съхранявана половин хилядолетие. Разрешихме загадка, която от векове занимава историците. Хвърлихме светлина върху неизяснени от науката аспекти. Новата информация ще промени подхода към темата за откриването на Америка и епохата на Великите географски открития. Що за хрумване е това да не се отпечатва нищо? Какъв е замисълът?

Молиарти въздъхна.

— Том, това и на мен не ми харесва. Но така иска фондацията. Нарежданията на Джон са пределно ясни. Тези открития не могат да бъдат оповестени.

— Но защо?

— Защото така мислят онези, които отговарят за фондацията.

— Извинете, Нелсън, но това не е отговор. Каква е причината да смятат, че тези открития не могат да бъдат оповестени?

Молиарти замълча за момент, преценявайки какво може да каже. Почти инстинктивно хвърли отново бърз поглед на хората близо до тяхната маса и след като си пое дълбоко дъх, се наведе към събеседника си.

— Том — промълви с глас, снишен почти до шепот. — Какво знаете за *Американ Хистъри Фаундейшън*?

— Ами... хм... това е институция, която поощрява американските научни проучвания — изрече колебливо. — Вие, като представител на фондацията, знаете по-добре.

— Аз съм само един обикновен служител на фондацията — каза Молиарти, поставяйки ръка на гърдите. — Не съм собственик. Шефът е Джон Севиляно, той е председател на управителния съвет. Познавате ли други хора?

— Не.

— Джак Морденти е заместник-председател на управителния съвет. Там са още и Пол Морели и Марио Гирото. Тези имена нищо ли не ви говорят?

— Не.

— Вижте, Том. — Направи многозначителна пауза. — Савиляно, Морденти, Морели, Гирото. Дори и секретарката на Джон, госпожа Рака, онази намръщена госпожа, с която се запознахте в Ню Йорк. Какво ще кажете за имената?

— Какво за имената? Извинете, не разбирам въпроса ви...

— Какъв е етническият им произход?

— Ммм... италиански?

— Да, и по-конкретно?

Лицето на Томаш придоби заинтригуван израз.

— Откъде ли? Предполагам...

— От Генуа, Том. *Американ Хистъри Фаундейшън* е институция, финансирана от генуезки капитали, тоест от американци с генуезки произход. Рожденото име на Савиляно е Джовани, но той го променил на Джон, когато, дванадесетгодишен, напуснал Генуа и заминал за Америка. Морденти е роден в Бруклин, кръстен е Джозеф, в училище го наричат Джак, но вкъщи винаги е бил Джузепе. Бащата на Пол Морели е Паоло Морели от Нерви, селце край Генуа. А Марио Гирото и до днес си живее в Генуа, има прекрасен апартамент на Пиаца Кампето. — Стисна зъби. — Тези типове, приятелю, много се гордеят с това, че са съграждани на откривателя на Америка, най-прочутия мъж в историята след Исус Христос. Нима смятате, че биха приели да се публикува труд, който доказва, че Колумб всъщност не е генуезец, а португалски евреин? — Допря показалец до челото. — Никога. Дори не си го и помисляйте.

Томаш седеше като парализиран и не можеше да повярва на ушите си.

— Вие сте... генуезци?

— *Те* са генуезци — каза той, като наблегна на думата *те*. Усмихна се насила и продължи: — Аз не съм. Роден съм в Бостън, но семейството ми е от Бриндизи, Южна Италия.

— И така да е, Нелсън, какво общо има националността? Доколкото знам, италианците са честни хора. Нали тъкмо Умберто Еко разкрива, че Колумб е португалски евреин?

— Умберто Еко не е генуезец — напомни му Молиарти.

— Но е италианец.

Американецът въздъхна.

— Нека не бъдем наивни, Том — кротко отвърна той. — Ако фондацията беше в ръцете на американци, произхождащи от Пиаченца, можехте да бъдете сигурен, че откритията щяха да бъдат публикувани. Други италианци или италиано-американци, макар и с неохота, също биха се съгласили да публикуват резултатите от проучването. Но трябва да разберете, че да се иска това от генуезци е прекалено. Все пак те се гордеят с Христофор Колумб и не можем да очакваме, че ще приемат всичко това със задоволство, нали?

— Но истината си е истина.

— Съжалявам много, Том. Вашето изследване не може да бъде публикувано.

— Това е немислимо.

— Том — каза Молиарти и вдигна ръка с молба да бъде изслушан. — Наградата ще ви бъде предадена, при условие че спазите условието за поверителност.

— Моля?

Молиарти постави на масата някакви листи с предварително подготвен текст.

— Ще получите половин милион долара само ако подпишете този договор за поверителност.

— Не може да направите това.

— Заповедите на Джон са много ясни. Вие подписвате и получавате половин милион долара.

— А ако не подпиша?

— Не получавате нищо.

— Не сме сключвали такова споразумение в Ню Йорк, Нелсън. Беше ми обещана награда, ако възстановя тайното проучване на професор Тошкано. Аз изпълних моята част, бъдете така добри да изпълните вашата.

— Ще я изпълним, Том. Но преди това вие ще трябва да поемете задължението, че ще запазите откритията си в тайна.

— Искате да ме купите за половин милион долара?

— Не говорете така...

— Нима мислите, че аз съм за продан? Нима наистина вярвате, че е възможно да ми затворите устата с пари, колкото и да са?

— Том, фондацията няма да се съгласи да публикува тези открития. Резултатите от вашето изследване са притежание на фондацията и тя ще реши какво да прави с тях.

— Това изследване, драги Нелсън, принадлежи на професор Тошкано. Аз само проследих останената от него следа.

— Професор Тошкано работеше за фондацията.

— Работил е за фондацията, що се отнася до проучванията, свързани с Бразилия, но не и с разследването върху Колумб.

— Ние ви обяснихме навремето, че цялото му изследване е собственост на фондацията. Той е използвал финансиране от фондацията, за да проучва произхода на Колумб, затова и трудът му принадлежи на фондацията.

— Сега разбирам защо ви е толкова сърдита вдовицата на Тошкано...

— Това няма значение. Важно е, че вашето изследване и трудът на Тошкано са собственост на фондацията.

— Собственост са на човечеството.

— Не човечеството ви плащаше сметките, Том, а *Американ Хистъри Фаундейшън*. Всичко това вече беше обяснено на професор Тошкано.

— А той какво каза?

Молиарти се обърка за момент.

— Той... имаше друго становище.

— Пратил ви е по дяволите, нали? И добре е направил. Ако не беше се споминал, сега всичко щеше да бъде публикувано, повярвайте ми.

Американецът отново се огледа наоколо. След като се увери, че никой не ги подслушва, той се приведе още повече над масата и каза с едва доловим шепот:

— Том, кой ви каза, че професор Тошкано е умрял от естествена смърт?

Томаш замръзна.

— Какво?

— Кой ви каза, че професор Тошкано е умрял от естествена смърт?

— Какво намеквате? Че е бил убит?

Молиарти повдигна рамене.

— Не знам — промърмори. — Заклевам се, че не знам, нито искам да знам. Но ми се струва много странно, че той почина две седмици след голяма разправия с Джон, в апогея на паниката, обхванала фондацията. Управителният съвет си даде сметка след онзи скандал, че професор Тошкано ще публикува всичко, каквото и да му струва. И две седмици след това се разбра, че човекът се споминал в Рио де Жанейро, докато си пиел сок от манго. Съвсем навреме, не мислите ли?

— Искате да ми кажете, че онези хора са способни да убият, за да запазят тайната за себе си?

— Казвам ви, че трябва да се внимава. Казвам ви, че е по-добре жив историк с половин милион долара в джоба, отколкото мъртъв

историк, оставил семейството си в нищета. Истина е, че аз не знам дали смъртта на професор Тошкано е била естествена или не. Просто знам, че ако смъртта му е била естествена, то тя със сигурност е щастлива случайност за фондацията.

— Защо тогава ме наехте? Със смъртта на професор Тошкано тайната оставала неразгадана...

— Имаше проблем с доказателството.

— Какво доказателство?

— Знаехме, че професор Тошкано е намерил доказателство, че Колумб не е генуезец, но не знаехме какво е това доказателство, нито дали е леснодостъпно. Трябваше да го открием. Фондацията не можеше да си позволи да го остави непокътнато, с риск да го открие някой друг. Вие бяхте средството, чрез което стигнахме до него.

— Говорите за *Кодекс 632*?

— Да.

— Извинете, Нелсън, нещо не схващам. Благодарение на вас стигнах до *Кодекс 632*, документът, който потвърждава онова, което фондацията не иска да се докаже. Дори да се съглася да мълча и да получа половин милион долара, с които искате да ме подкупите, какво ви гарантира, че аз няма да подшушна на някой мой колега за *Кодекс 632*?

Молиарти се усмихна.

— Няма да ви свърши работа.

— Няма ли? А когато открие изтрития текст на трети и четвърти ред, след *colo* и върху *nbo u taliano*? Когато поиска изследване с рентгенови лъчи? Какво ще стане тогава?

Американецът се облегна на стола, странно уверен в себе си.

— Том, забелязахте ли, че закъснях за днешната среща?

Томаш го изгледа учуден, без да разбира къде в контекста на разговора се вместваше този въпрос.

— Да. И какво от това?

— Знаете ли защо закъснях?

— Разговаряли сте със Савиляно, вече ми казахте.

— Да, така ви казах. Но истината е, че не можех да се откъсна от радиото и телевизията. — Намигна му. — Слушахте ли новините днес, Том?

— Какви новини?

— За обира, по дяволите. Миналата нощ е била обрана Националната библиотека.

Един работник, стъпил върху маса, се опитваше да се задържи, за да постави стъкло на прозореца, когато Томаш нахлу в читалнята с ограничен достъп. Чистачка метеше стъклени парченца, пръснати по пода, а отзад се чуваха удари с чук.

— Затворено е, професоре — чу някой да казва.

Беше Одет зад дървения плот. Силно зачервена, тя нервно кършеше пръсти.

— Какво е станало? — попита Томаш.

— Имало е обир.

— Това вече го разбрах. Но какво се е случило.

— Когато дойдох на работа тази сутрин, намерих онова стъкло счупено. Вратата към залата с ръкописите беше разбита. — Одет повя с ръка пред лицето си като с ветрило. — О, боже, още горя... — Въздъхна. — Извинете, професор Нороня. Много съм разстроена.

— Какво са откраднали?

— Спокойствието ми, професоре. — Сложи ръка на гърдите. — Пресвета Дево, как се уплаших!

— Какво са откраднали?

— Още не знаем, професор Нороня. Правим инвентаризация на ръкописите, за да видим дали липсва нещо. — Въздъхна силно, сякаш искаше да издиша натрупалото се напрежение. — Казах преди малко на полицията, че само наркомани може да са го направили. Мотаят се разни момчурляци с такъв вид... брадати и въшливи. Не са студенти, не, господине, аз тях си ги познавам. Това са истински хулигани, от ония, нали ги знаете? Те пласират хашиш и един господ знае още какво. Търсят компютри, за да ги препродават на безценица...

— Дайте ми да видя *Кодекс 632* — прекъсна я Томаш тревожно и нетърпеливо.

— Моля?

— Идете да вземете *Кодекс 632*, ако обичате. Трябва да го видя.

— Затворено е, професор Нороня. Ще трябва да...

— Донесете ми *Кодекс 632*. — Отвори широко очи като човек, който не допуска да му се възразява. — Веднага.

Одет се поколеба, изненадана от грубата му настойчивост, но реши да не коментира молбата и тръгна към залата, където се пазеха старите ръкописи. Томаш седна на стола на първия ред и забарабани с пръсти по масата, нервен, готов за най-лошото.

След малко Одет се появи в читалнята.

— Какво става?

— Тук е — каза тя.

Носеше в ръцете си том с кафява кожена подвързия. Томаш видя книгата и въздъхна от облекчение, сякаш камък се смъкна от гърдите му. Как го беше изплашил Молиарти, кучият му син!

Одет му връчи ръкописа и историкът почувства тежестта на томчето. После разгледа внимателно корицата, отпред и отзад. Всичко беше нормално. Надписът *Кодекс 632* си стоеше залепен на гръбчето на книгата. Отвори тома и се вгледа в заглавието, написано на португалски от петнадесети век *Chronica de El Rey D. Joam II*. Прелисти пожълтелите страници, белязани от времето, докато стигна до страница седемдесет и шест. Потърси четвъртия ред и заби поглед в първите думи. *Nbo y taliano*. Ето ги подозрителните интервали между думите. Прокара върха на показалеца по реда, за да почувства протритото място, но повърхността беше гладка. Смръщи вежди изненадан. Отново прокара пръста си по реда.

Повърхността беше съвършено гладка.

Приближи очи. Нямаше и следа от изтрит текст. Абсолютно нищо. Сякаш никога не го е имало. Смаян, той сложи ръка на устата си, усещайки как сърцето му се блъска в гърдите, сякаш иска да изхвъркне. Не знаеше какво да мисли. Огледа добре целия лист, търсейки някакви следи от рязане, лепене, разлики в хартията, незначителен дефект, нещо, колкото и незабележимо да беше. Но не откри нищо. Листът изглеждаше безупречно; ненакърнена, автентична цялост. Само дето изтритото място беше изчезнало. Работа на професионалисти, прецени той почти със сълзи на очи. Поклати глава, дълбоко обезсърчен. Заключение беше неопровержимо, категорично. Професионални фалшификатори. Преписали са оригиналната страница и са я подменили, без да оставят отпечатъци, заличавайки уликите, прикривайки следите си. Професионалисти.

Проклети копелета.

- [1] Хроника на крал дон Жоао II (порт.). — Б.р. ↑
- [2] Герой от „Лузиади“ на Луиш де Камоеш. — Б.р. ↑
- [3] Доклад (англ.). — Б.р. ↑
- [4] Британски художествен музей. — Б.р. ↑
- [5] Боев клуб (англ.). — Б.р. ↑
- [6] Аферата Томас Краун (англ.). — Б.р. ↑
- [7] Термин, включващ управляващия елит и структурите с контролни функции (англ.). — Б.р. ↑

XVII

Томаш беше на вратата, когато мобилният му телефон извънх. Историкът се канеше да отиде до Торе ду Томбо и да се порови из документи, които могат да го насочат към семейство Колона; *Кодекс 632* беше елиминиран като източник, но сега, помисли си Томаш, след като вече знаеше истинското име на Колумб, щеше да му бъде по-лесно да проследи нишката. Загадъчната липса на документи за живота на Колумб в Португалия се обясняваше с факта, че мореплавателят беше живял в страната под друго име, истинското си рождено име. Томаш чувстваше увереност, че все нещичко ще изскочи от старите ръкописи, разписки, квитанции, свидетелства, уверения и послания, както и от всичко останало, натрупано в най-големия португалски архив.

— Ало? Томаш?

Беше гласът на Конщанса.

— А, здрасти — поздрави Томаш резервирано. Всъщност се почувства щастлив от това обаждане, но не искаше да покаже радостта и облекчението, което го изпълваха. — Всичко наред ли е?

— Не знам — колебливо отговори Конщанса. — Доктор Оливейра иска да говори с нас тази сутрин.

— Тази сутрин ли? Не мога, трябва да отида до Торе ду Томбо...

— Казва, че е спешно. Трябва да сме в болницата „Санта Марта“ в единадесет.

Томаш автоматично погледна часовника. Беше девет и половина сутринта.

— Но защо бърза толкова?

— Не знам. Вчера заведох Маргарита до болницата, за да й направят изследвания, но той нищо не ми каза.

— Не знаеш какъв е резултатът от изследванията?

— Разбрахме се, че днес ще ми ги дадат.

— Хм — промърмори Томаш и разтри очи, почувствал внезапна умора.

— Мислиш ли, че изследванията са показали нещо лошо? — попита Концанса с едва прикрита тревога.

— Не знам. Ще видим.

Срещнаха се пред клиниката час и половина по-късно. Концанса беше с прилепнал по тялото ѝ сив костюм, който подчертаваше извивките и ѝ придаваше излъчване на бизнес дама. Изкачиха рампата и свърнаха към вратата отляво, откъдето излязоха във вътрешния двор на някогашния манастир, сега превърнат в клиника за сърдечни заболявания. Равнодушни към красивите стари пана от сини азулежу, които украсяваха вътрешния двор, двамата бързо крачеха из дългата галерия, водеща към съседното крило.

По пътя Концанса обясни, че предишният ден довела дъщеря им за рутинно изследване, което лекарят ги беше помолил да направят преди време; докторът се беше изненадал от бледността и видимата отпадналост на Маргариди след треската по Коледа и бе поискал да се увери, че всичко е наред. Но понеже детето нямаше признаци за влошена сърдечна дейност, лекарят бе решил, че случаят не е спешен, макар че настоя да направят изследвания на кръвта и урината.

Взеха асансьора и се качиха на третия етаж, където се помещаваше сърдечното педиатрично отделение. Намериха лекаря в реанимацията; Оливейра им направи знак да го последват и ги заведе в кабинета си на таванския етаж, светло и просторно помещение.

— Ето ги изследванията на Маргариди — каза Оливейра, пристъпвайки направо към въпроса, който го беше накарал да извика родителите на детето.

— И?

Лекарят се размърда на стола си и нервно дръпна един бял лист.

— Новините не са добри — предупреди лекарят мрачно. — Резултатите са, откровено казано, лоши и... Има вероятност това да се окаже... ммм... левкемия.

В кабинета се възцари тишина. Вцепенени, Томаш и Концанса се опитваха да възприемат новината.

— Левкемия? — с чужд глас каза Томаш.

Оливейра поклати утвърдително глава.

— Да.

— Това има ли нещо общо с проблема със септума?

— Не, няма нищо общо с предсърдния септум. Това е хематологичен проблем.

— Какъв проблем?

— Хематология. Свързано е с кръвта. — Показа им листа с данните от лабораторията, където бяха направени анализите. — Виждате ли тези резултати? Изследванията показват повече от двеста и петдесет хиляди бели кръвни телца на кубически милиметър.

— И какво значи това?

— Нормалното количество не превишава десет хиляди. Левкоцитите на Маргариди са много над нормата. — Посочи друга цифра. — А това тук е хемоглобинът. Тези стойности са признак за анемия.

— Левкемията е рак на кръвта — отбеляза Конщанса с треперещ глас, едва сдържайки се да не захлипа. — Това е... това е сериозно, нали?

— Много сериозно. Този вид левкемия, известен като остра левкемия, се среща по-често при деца със синдрома на Даун, отколкото при останалите деца.

— Но нали има лечение? — попита Томаш, усещайки как го обзема паника.

— Да, разбира се.

— Какво трябва да направим?

— Знаете ли, това е извън моята компетенция. Острата левкемия се лекува в Онкологичния институт. Но можете да бъдете напълно спокойни, познавам прекрасни специалисти, които биха могли да разрешат въпроса. След като видях резултатите, си позволих да се обадя на колежка от института и двамата заедно помислихме какво да направим оттук нататък. — Оливейра погледна Конщанса. — Къде е сега Маргариди?

— Маргариди ли? В училище, разбира се.

— Много добре. Ще трябва да я вземете и да я заведете в Онкологичния институт, за да я приемат веднага.

Томаш и Конщанса се спогледаха съкрушени.

— Да я вземем сега?

— Да — настоя лекарят. — Веднага. — Написа някакво име в тефтера. — Когато пристигнете в института, потърсете доктор Тулипа,

с която вече съм разговарял. Тя ще се заеме със случая.

— Но Маргариде ще се справи, нали?

— Както ви казах, това не е по моята специалност. Но съм убеден, че ще бъдете в добри ръце — отвърна лекарят, опитвайки се да им вдъхне кураж. Връчи на родителите листчето с името на лекарката. — Доктор Тулипа лично ще определи диагнозата, ще ви обясни всичко за болестта и ще ви представи най-подходящото лечение.

Светът беше рухнал отново. Концанса плака през целия път до училището, бършейки носа в дантелена кърпичка; до нея, сграбчил здраво волана, Томаш седеше мълчалив, сломен от отчаяние и безизходица. И двамата разбираха, че това беше само началото на един процес, който вече им беше познат, безкрайна въртележка от съсипващи емоции, които не знаеха дали ще могат да издържат отново. След кошмара, който преживяха след раждането на дъщеря им, смятаха, че са подготвени за всичко; но сега виждаха, че не са, просто бяха двама объркани родители, изгубени в лабиринт от нескончаеми тревоги, обезверени от новия удар, който съдбата им нанасяше, питайки се за кой ли път какво бяха сторили, за да заслужат такава участ.

Когато стигнаха до училището, Томаш накара Концанса да обещае, че няма да пророни нито сълза пред дъщеря им. Със свито от тревога сърце, усмихвайки се въпреки буцата, стиснала гърлата им, двамата ѝ обясниха, че ще трябва да отидат до болницата.

— За'ади съ'цето, нали? — попита дъщеря им с изпълнен с боязън поглед, предчувствайки нови страдания в ръцете на лекарите. — Пак съм болничка, нали?

Пътуването до Института по онкология беше мъчително. Маргариде плака и настояваше, че не иска да ходи никъде, но бързо се умори и последният участък от пътя изминаха в мълчание, нарушавано само от някое и друго изхлипване на малката и гальовното утешаване на майката; Концанса беше прегърнала топло детето на задната седалка и двете се бяха слели като половинки от мидена черупка.

Предадоха детето на грижите на доктор Тулипа, жена на средна възраст, с очила с голям диоптър и посивели коси, слаба и енергична.

Лекарката даде своите наставления и отведе момиченцето към малка зала, подобна на операционна, което изплаши родителите.

— Спокойно, няма да я оперираме веднага — каза им доктор Тулипа. — Просто разгледах резултатите от изследванията, които ми изпрати доктор Оливейра, и видях, че ще трябва да ѝ направим миелограма.

— Какво е това?

— Ще направим пункция на костния мозък в тазовата кост и ще изтеглим костномозъчни клетки. Изследването е необходимо за потвърждение на диагнозата, както и за точното определяне на проблема на дъщеря ви.

Миелограмата беше направена с местна упойка в присъствието на родителите, които непрестанно подкрепяха и окуражаваха малката. Когато изследването приключи, пробите от костен мозък бяха поставени върху предметни стъкла и отнесени в лабораторията. Лекарката разпита Конщанса и Томаш за състоянието на дъщеря им през последния месец — бледност, отпадналост, температура и кръвоизливи от носа, но самата тя избягваше обясненията, под претекст, че единствено миелограмата би могла да даде яснота.

Часове след това Тулипа извика родителите в аскетично обзаведения си кабинет.

— Вече имаме резултатите от миелограмата — съобщи тя. — Маргарида има остра миелобластна левкемия.

— Какво е това, докторе?

— Злокачествени неоплазми на кръвотворната тъкан, при които се откриват голям брой миелобласти в периферната кръв.

Томаш и Конщанса не откъсваха поглед от лекарката, напрегнати и разтревожени.

— Извинете, докторе — прекъсна я Конщанса на ръба на търпението. — Бихте ли ни обяснили на човешки език какво става?

Лекарката въздъхна.

— Сигурно знаете какво е левкемия...

— Рак на кръвта.

— Това е един от начините да се обясни. — Стана от стола и показа картина на човешкото тяло, закачена на стената. — Основният проблем е костният мозък, който се намира в кухината на костите, чиято функция е да изгражда кръвните клетки. Тези бластни клетки, за

които ви споменах, са превзели костния мозък, който е престанал да произвежда здрави клетки. Канцерогенните клетки са атакували червените кръвни телца, което е довело до анемия, причина за бледостта на Маргариди. Атаката срещу белите кръвни телца на свой ред е довела до инфекциозните заболявания, тъй като организмът ѝ е загубил способността си за съпротивление. Атаката срещу кръвните плочки е предизвикала кръвоизливите от носа, тъй като кръвните плочки са отговорни за съсирването на кръвта и ако ги няма, кръвта не може да се съсирва. Червените кръвни телца са натоварени с важната функция да пренасят кислород до клетките и да освобождават тъканите от въглеродния двуокис, като го отнасят до белите дробове, откъдето се изхвърля; намаляването им води до това, че клетките престават да получават достатъчно кислород и задържат прекалено дълго време въглеродния двуокис, което е много опасно.

— Казвате, че Маргариди има остра левкемия — намеси се Томаш.

— Остра миелобластна левкемия — уточни лекарката. — Има различни видове левкемия. Хроничните се развиват бавно във времето поради частичното съзряване на клетките, а острите протичат опасно бързо, поради факта че клетките остават незрели. Вашата дъщеря има остра левкемия. Различават се два основни типа левкемия — лимфоидна и миелоидна. Сред децата по-често се среща острата лимфоидна левкемия, докато възрастните са склонни да развиват миелоидна левкемия. Тази миелоидна левкемия, която ни интересува в случая, също има различни проявления: промиелоцитна, миеломоноцитна, моноцитна, еритроцитна, мегакариоцитна и миелобластна. Маргариди има миелобластна левкемия, която е относително по-често срещана при деца с тризомия 21 и е свързана с неконтролируемо нарастване на миелобласти, незрели клетки, които предхождат белите кръвни телца. — Доктор Тулипа направи справка с резултатите от миелограмата. — Вижте, Маргариди има двеста и петдесет хиляди миелобласти на кубически милиметър, когато би трябвало да са не повече от десет хиляди.

— Казахте, че тази левкемия е опасна. Колко опасна?

— Може да доведе до смърт.

— За колко време?

— За няколко дни.

Двамата родители застинаха.

— За няколко дни?

— Да.

Конщанса вдигна ръка към устата си; очите ѝ плувнаха във влага.

— Нищо ли не можем да направим? — попита Томаш, замръзнал от ужас.

— Разбира се, че можем. Ще започнем веднага химиотерапия, за да се опитаме да стабилизираме положението.

Томаш и Конщанса усетиха полъх на надежда.

— А това... това ще я излекува ли?

— С малко късмет...

— Какво искате да кажете?

— Мой дълг е да ви запозная с действителното положение на дъщеря ви. Затова не мога да скрия от вас, че съществува висока смъртност при тези случаи.

Родителите се спогледаха; това надхвърляше представите им. И двамата съзнаваха, че със сърдечните проблеми, които дъщеря им имаше от раждането си, животът ѝ висеше на косъм, но изобщо не бяха подготвени за възможността така изведнъж да я изгубят, и то заради болест, която нямаше нищо общо с трудностите, с които бяха свикнали. Всичко им се струваше ужасно несправедливо и незаслужено; животът на дъщеря им зависеше от каприза на случайността, сякаш съдбата беше деспотична и ирационална игра на зарове. Възможността тя да умре внезапно беше станала действителна, обозрима, заплашителна.

— Какъв е процентът на смъртност? — прошепна Томаш, ужасен от собствения си въпрос и очакващ отговора със страх, какъвто никога досега не беше изпитвал.

— Общият процент на оцелелите след остра миелобластна левкемия е, опасявам се, между тридесет и пет и шестдесет процента. — Отново въздъхна, потисната заради лошите новини, които бе принудена да съобщи. — Трябва да сте силни и да сте готови за най-лошото. Трябва да знаете, че само един от всеки двама остава жив след такава левкемия.

Конщанса и Томаш бяха смазани от онова, което чуха. Положението на дъщеря им беше много по-тежко, отколкото си го представяха. Но въпреки това, те съумяха да запазят спокойствие пред

Маргаридата, опитвайки се да я окуражават, за да може да понесе по-леко жестоката манипулация, на която малката беше подложена веднага.

Лекарите предприеха агресивна полихимиотерапия, комбинирайки различни лекарства за предотвратяване на усложненията от инфекциите и кръвоизливите. Направиха ѝ лумбална пункция, при която изтеглиха ликворна течност за цитологичен анализ, и директно ѝ инжектираха медикаменти. Терапията целеше тоталното унищожение на канцерогенните клетки, за да се принуди костният мозък да произвежда здрави клетки. Имплантираха ѝ централен венозен катетър, за да се избегнат болезнените лумбални пункции при прилагането на медикаменти, и извършиха няколко кръвопреливания.

За кратко време Маргаридата изгуби всичката си коса и сякаш повехна. Но полихимиотерапията започна да дава резултати. Контролните изследвания показаха, че броят на миелобластите драстично е намалял. Когато стана ясно, че положението обещава да се стабилизира, доктор Тулипа отново се среща с Конщанса и Томаш.

— Предполагам, че следващата седмица Маргаридата ще навлезе в период на ремисия — съобщи тя.

Родителите се спогледаха, опасявайки се, че новината вещае още някое бедствие.

— Какво да очакваме, докторе?

— Че броят на миелобластите ще се нормализира — поясни тя. — Но според мен състоянието ѝ ще остане нестабилно и ремисията ще е временна. Мисля, че има само един начин да спасим дъщеря ви.

— Какъв?

— Трябва да се направи трансплантация на костен мозък.

— Възможно ли е да се направи това?

— Да.

— В Португалия?

— Да.

Конщанса и Томаш размениха обнадеждени погледи и отново се възряха в лекарката.

— Тогава какво чакаме? Да го направим.

Тулипа свали очилата си и потърка очи с върха на пръстите си. Чувстваше се изморена.

— Имаме проблем.

Настана тишина.

— Какъв проблем, докторе? — прошепна най-сетне Томаш.

— Нашите отделения са претоварени от работа. Едва след месец ще можем да оперираме Маргариди.

— В такъв случай?

— Не знам дали тя ще издържи дотогава. Колегите ми смятат, че ще издържи, но аз се съмнявам.

— Смятате, че Маргариди не може да изчака един месец, така ли?

— Ще трябва да изчака. Но е много рисковано. — Сложи си очилата и погледна към Томаш. — Ще приемете ли да чакате и да рискувате живота на дъщеря си?

— Не. Абсолютно невъзможно.

— Тогава имаме само един избор. Маргариди трябва да бъде оперирана в чужбина.

— Да го направим, докторе.

— Но това е скъпа операция.

— Нали държавата поема разходите?

— Принципно да, но не и в този случай. След като съществува възможност операцията да бъде направена в страната и при условие че тя не е доказано неотложна, държавата смята, че не е задължена да плаща операции в чужбина.

— Но нали операцията е неотложна?

— Според мен, да, но според колегите ми не е така. За нещастие, мненията наклоняват везните в полза на държавата, което означава, че нищо няма да ви бъде спестено.

— Аз ще говоря с тях.

— Можете да говорите, разбира се. Но докато подавате молби и декларации в търсене на средства, ще мине ценно време. А времето е лукс, с който дъщеря ви не разполага.

— Тогава ние ще платим.

— Скъпо е.

— Колко?

— Направих проучване и открих една педиатрична болница в Лондон, където са готови да оперират Маргариди още следващата седмица. Изпратих им необходимата информация и те направиха изследвания на хистосъвместимост, които им позволиха да намерят подходящия донор. Щом момичето влезе в ремисия, което се надявам да се случи следващата седмица, ще стане възможно да я преместим в Лондон, за да бъде оперирана веднага.

— Но колко ще струва това? — настоя Томаш.

— Цената на трансплантацията, плюс престоя в болницата, пътуването и хотела за родителите, възлиза на петдесет хиляди долара.

— Колко?

— Десет хиляди контуш.

Томаш наведе глава сломен.

— Нямаме тези пари.

Лекарката се отдръпна и се опря на стола; изглеждаше някак смалена.

— Тогава не ни остава нищо друго, освен да се молим — заключи тя. — Да се молим колегите ми да имат право и Маргариди да издържи още един месец.

Тюркоазносинята повърхност на басейна искреше на слънцето, спокойна и мамеща, допълвайки свежата зеленина, която ограждаше изнесените навън маси на ресторанта в хотел „Лапа Палас“. Небето се беше отворило, сияйно и приветливо, с онова дълбоко мастиленосиньо, типично за пролетта; денят беше толкова лъчезарен, че Нелсън Молиарти избра маса на открито за спешната среща, поискана от Томаш. Историкът прекоси градината и видя американеца, облечен в елегантен кремав панталон и жълто поло, който седеше на маса под бял чадър и се наслаждаваше на натурален портокалов сок.

— Не изглеждате добре — сподели Молиарти, докато се вглеждаше в бледото му лице и дълбоките сенки под очите. — Да не сте болен?

— Дъщеря ми е болна — поясни Томаш. Седна до американеца и зарея поглед из градината.

— Разбирам — каза Молиарти и сведе очи. — Много съжалявам. Сериозен ли е проблемът?

— Да, много сериозен.

Сервитьорът се приближи до масата.

— Господинът ще желае ли нещо?

— Имате ли зелен чай?

— Разбира се. Какъв да бъде?

— Какъвто и да е.

— Мога да ви предложа *Дин Гу Да Фан*. Светъл и лек китайски чай.

— Да, благодаря.

Сервитьорът се отдалечи и двамата мъже останаха сами на масата под чадъра. Никой от тях нямаше желание да поднови разговора. Останаха загледани в стройната дългокрака девойка с черни коси и мургава кожа, която мина покрай басейна в аленочервен бански костюм, метна хавлията си на един шезлонг, свали очилата и предизвикателно се опъна по гръб, отдавайки се на ленивите удоволствия на човек, лишен от всякакви грижи.

— Трябват ми пари — каза накрая Томаш, нарушавайки тишината.

Молиарти отпи глътка сок.

— Колко?

— Много.

— Кога?

— Сега. Дъщеря ми има много, много сериозен проблем. Налага се да я оперират спешно в чужбина. Трябват ми пари.

Молиарти въздъхна.

— Както знаете, дължим ви половин милион долара, но има едно условие.

— Знам.

— Готов ли сте да подпишете договора за поверителност?

Томаш впери поглед в Молиарти, бесен и примирен едновременно.

— Каква алтернатива имам?

Американецът сви рамене.

— Вие си знаете.

— Дайте ми този договор, по дяволите. Искам да приключим с този цирк.

Молиарти се наведе и взе малката чанта, подпряна на стола до него. Сложи я на масата и я отвори, показвайки някакъв документ.

— Когато ми се обадохте, предположих, че ще искате да подпишете — отбеляза американецът. — Това е договорът.

— Прочетете ми го.

Текстът беше написан на английски и Молиарти го прочете на глас. Това беше договор между Томаш Нороня и *Американ Хистъри Фаундейшън*, в който фондацията се задължаваше да му изплати петстотин хиляди долара срещу обещанието да запази в тайна резултатите от изследванията, които ученият е осъществил по поръчка на институцията. Документът беше толкова изчерпателен, че дори посочваше различните форми на публикации. Забраняваше се оповестяването на откритията в статии, интервюта и пресконференции, както и огласяването на факта, че са били проведени такива изследвания по инициатива на институцията. Договорът предвиждаше и наказателна клауза: в случай че наруши някое от условията, ученият се задължаваше да изплати на фондацията обезщетение, което двукратно превишаваше размера на полученото възнаграждение. Документът беше изключително прецизен.

— Къде да подпиша?

— Ето тук — посочи Молиарти към празното място.

Американецът му услужи с писалката си и Томаш се подписа върху двете копия, едно за фондацията и едно за него. Върна писалката и прибра своя екземпляр от договора в чантата.

— Остава чекът.

Молиарти извади чековата си книжка от портфейла и започна да го попълва.

— Половин милиона долара! Ставате богат! — усмихна се той. — Ще можете да се погрижите за дъщеря си, да спечелите отново жена си...

Томаш го погледна изненадан.

— Жена ми?

— Да, ще можете да си я върнете, нали?

— Откъде знаете, че съм се разделил с жена си?

Молиарти спря да пише и го изгледа притеснено.

— Вие ми го казахте.

— Не, не съм ви разказвал за това. — Гласът му стана агресивен.
— Откъде знаете?

— Някой трябва да ми е казал...

— Кой?

— Не... не си спомням. Но какво значение има това? Защо се ядосвате толкова...

— Не се правете на глупак, Нелсън. Как разбрахте, че съм се разделил с жена си?

— Ами... подочух.

— Лъжете. Но аз няма да си тръгна оттук, докато не ми обясните всичко. Откъде разбрахте, че съм се разделил с жена си?

— О, не мога да си спомня. Това няма значение.

— Шпионирате ли ме?

— По дяволите! *Шпионирам* е силна дума! Да кажем, че сме били информирани.

— Как?

— Няма значение.

— Как? — почти извика Томаш.

Хората наоколо обърнаха лица, привлечени от агресивния спор. Молиарти кимна на Томаш да се успокои.

— Том, не се горещете.

— Не се горещя, по дяволите! Няма да си тръгна, докато не науча.

Американецът въздъхна. Томаш всеки момент щеше да избухне и не виждаше как би могъл да го успокои. Имаше само един изход.

— *Окау, окау*. Ще ви разкажа всичко, но преди това трябва да ми обещаете нещо, съгласен ли сте?

— Какво трябва да обещаая?

— Че няма да се сърдите, като ви кажа истината. *Окау*?

— Зависи.

— Не. Ще ви разкажа всичко, само ако обещаете да не се нервирате излишно. Разбрахме ли се?

— Добре.

— Няма да се палите, нали?

— Няма.

— Нито ще разгласите, че аз съм ви казал?

— Няма.

— Обещавате ли?

— Да. Казвайте.

Молиарти отново въздъхна. Докато отпиваше от портокаловия сок, се появи сервитьорът със зеления чай. Остави на масата каничката и порцеланова чаша, в която наля от светлата ухання течност.

— *Дин Гу Да Фан* — изрече той, преди да изчезне.

Томаш отпи глътка от чая, който имаше лек фруктов вкус.

— Тази операция беше много важна за нас — подхвана Молиарти. — Изследването на професор Тошкано, първоначално ориентирано към откриването на Бразилия преди Колумб, се натъкна на непознат документ.

— Какъв документ?

— Навярно онзи, който вие също открихте.

— *Кодекс 632*?

— Именно.

— Същия, който вие на следващия ден подправихте, инсценирайки обира на Националната библиотека?

— Не разбирам за какво говорите.

— Знаете. Не се правете на света вода ненапита.

— Искате ли да чуете историята, или не?

— Говорете.

— Добре... И така, заради тази находка, която професорът не разкри пред нас, той се зае да проучва тъкмо онова, което фондацията най-малко би искала да научи. Истинският произход на Христофор Колумб. Опитавме се да оправим нещата, като го върнем към първоначалния предмет на изследване, но той се заинати и тайно продължи да работи в тази посока. Фондацията изпадна в паника. Професорът излезе извън контрол. Допуснахме възможността да го освободим, но това нямаше да му попречи да продължи с проучването, откритието беше фантастично. Освен това имавме проблем с документа, за който нищо не знаехме, нито какво представлява, нито къде се намира. След като професорът умря, по някакво странно стечение на обстоятелствата, и духовете се успокоиха, ние се опитавме да разберем къде е скрито доказателството, до което се беше добрал. Преровихме всички документи на професора, но намерихме, както се досещате, само един неразгадаем шифър. Тогава ни хрумна идеята да ви наемем. Имахме нужда от някого, който да е португалец, историк,

криптоаналитик; човек, който да съумее да проникне в начина на мислене на професора и да разбули тайната. Вие бяхте единственият, който отговаряше и на трите условия. Както вече ви казах, това беше много важна операция за нас. Докато възстановявахте проучването, стана ясно, че вие също ще стигнете до заключението, че Колумб не е генуезец, а не можехме да поемем риска да се повтори историята с професор Тошкано. И тогава на Джон му хрумна нещо. Той има приятели в американските петролни компании, които работят в Ангола и ги попита дали познават някоя луксозна проститутка, която да говори португалски. Пратиха му едно зашеметяващо момиче и Джон я нае на часа.

Томаш отвори уста поразен. Не можеше да повярва на ушите си.

— Лена.

— Истинското ѝ име е Ема.

— Копелета!

— Обещахте да не се палите. — Направи пауза, вглеждайки се в събеседника си. — Ще се палите ли?

Томаш направи усилие да овладее яда си. Пое дълбоко въздух и се опита да се отпусне.

— Не. Продължавайте.

— Трябва да разберете, че за фондацията беше много важно да държи нещата под контрол. Изключително важно. Затова трябваше да имаме *inside information*^[1]. Разбрахте ли? Вие ми представяхте отчети редовно, но откъде можехме да знаем, че ни казвате всичко? — Остави въпроса да виси във въздуха. — Ема беше нашата гаранция. Тя беше живяла години наред в Ангола, където имаше контакти с чужденци, *big shots*^[2] от нефтодобивната индустрия, хора с много пари, които прекарваха доста време в Луанда и Кабинда. Беше луксозна *hooker*^[3], фина играчка, която си позволяваше да отказва клиенти, ако не ѝ харесат, независимо от това кои са. Ема, позната с артистичното име Ребека, минаваше за американка, но всъщност е родена в Швеция. Тя е нимфоманка и е *hooker* заради удоволствието, а не от необходимост. Показахме ѝ ваша снимка, тя ви хареса и прие сделката. Залегна една седмица над материала, за да изглежда убедителна в ролята на студентка, и пое към Лисабон още преди да се свържем с нея. Хвана ви на въдицата си и започна да следи проучването; всяка седмица получавах доклад за напредъка ви.

— Но аз скъсах с нея.

— Да, това беше голям проблем — отбеляза Молиарти, поклащайки глава. — Ама и вас си ви бива. Човек трябва да има *big balls*^[4], за да разкара кукличка като нея. Направо не е за вярване... Освен това ни създадохте голям проблем, защото загубихме достоверния си източник на информация. И тогава на Джон му хрумна идеята да изпрати Ема при жена ви. Надявахме се, че след като жена ви си замине, вие отново ще потърсите Ема. На нея идеята никак не ѝ допадна, но задълженията са си задължения, нали? Джон ѝ обясни някои неща и тя прие да разкаже всичко на съпругата ви. Както очаквахме, жена ви си събра нещата и ви напусна, а ние останахме в очакване да приемете отново Ема. Наредихме ѝ да се появи на лекции, но явно не се получи.

— Къде е тя сега?

— Отпратихме я. Не знам къде е, нито ме интересува.

Томаш въздъхна дълбоко, съсипан и омерзен от цялата тази история.

— Мръсна работа, а? Направо долна...

Молиарти наведе глава и отново започна да пише чека.

— Да — съгласи се той. — Не може да се каже, че се представихме в най-добрата си светлина. Но какво да се прави? Такъв е животът.

Приключи с попълването на чека и го подаде на Томаш. Цифрите бяха написани четливо със синьо мастило. Половин милиона долара.

Цената на мълчанието.

[1] Вътрешна информация (англ.). — Б.р. ↑

[2] Важни клечки (англ.). — Б.р. ↑

[3] Проститутка (англ.). — Б.р. ↑

[4] Смелчага, мъжкар, букв. „големи топки“ (сленг, англ.). — Б.р.

XVIII

Голямото черно такси премина покрай величествената фасада на Бритиш Мюзийм, прекоси тясната и приветлива Грейт Ръсел стрийт и зави на ъгъла с „Монтегю“, все по-близо до своята цел. Маргарида беше опряла лице на прозореца със сплескан на стъклото нос; огромна синя барета покриваше плешивата ѝ глава. Взряна в непознатите улици, с тяхната хладна сиво-бяла екзотика, тя усещаше и нещо гостоприемно в този град, с чистите му открити пространства, елегантния силует на сградите, поддържаните дървета с килими от листа по земята и хората, крачещи по тротоарите, загърнати в шлифери и разперили над главите си тъмни чадъри.

От небето се сипеха ситни капки дъжд, когато Томаш отвори вратата на таксито и се загледа в огромната сграда пред себе си. Педиатричната клиника на Ръсел скуеър беше огромен медицински комплекс на повече от сто години, със специализирани отделения, разположени в отделни крила. Маргарида слезе сама от таксито; Конщанса ѝ подаде ръка, Томаш плати и понесе куфарите след тях. Прекрачиха входната врата и се отправиха към рецепцията, където една апатична служителка провери резервацията, направена от Лисабон. Докато Конщанса попълваше регистрационния картон на дъщеря им, Томаш взе формуляра, на който пишеше *Undertaking to Pay* и написа чек на стойност четиридесет и пет хиляди долара, предполагаемата цена на лечението.

— Ако разходите надхвърлят определената сума, ще трябва да заплатите разликата — предупреди го служителката формално, сякаш беше агент на застрахователна фирма. — Разбрахте ли?

— Да.

— Три дни след като приключи лечението, ще получите окончателната сметка, която ще трябва да заплатите в срок от двадесет и осем дни.

Превъплътена в ролята на служителка в хотелска рецепция, англичанката му обясни къде е отделението и стаята, в която трябваше

да бъде настанена Маргариди. Взеха асансьора и се качиха на втория етаж, излязоха в малко фоайе и видяха табелка с три разклонения; тръгнаха в посока на „Грейл Уорд“, където щеше да бъде приета дъщеря им. Томаш не успя да сдържи усмивката си пред името на отделението, напомняше му за Граала, чашата, в която била събрана кръвта на Христос, даряваща вечен живот на онзи, който пие глътка от нея; какво чудесно име за отделение, където лекуваха болести на кръвта и където надеждата за живот се възраждаше, помисли той. „Грейл Уорд“ беше тих коридор в хематологичния блок; вратите от двете му страни водеха към индивидуални стаи. Намериха дежурната сестра, която ги отведе до стаята на Маргариди. В нея имаше две легла, едно за пациента и друго — за майката, отделени от масичка с настолна лампа и ваза с цветя, плувнали във вода.

— Какво е това, мамо? — попита Маргариди, сочейки цветята.

— Теменужки.

— ’азкажи исто’ията — помоли малката. Настани се в леглото и я загледа с очакване.

Томаш остави куфарите, а Конщанса се настани до дъщеря си.

— Имало едно време едно прекрасно момиче на име Йо. Била толкова красива, че върховният бог на гърците Зевс се влюбил в нея. Но Хера, жената на Зевс, била обзета от ревност и поискала обяснение от мъжа си. За да скрие момичето от гнева на Хера, Зевс превърнал хубавата Йо в снежнобяла крава и й дал поле с прекрасни теменужки. Но Хера не се успокоила и изпратила един стършел да я жили. Отчаяна, Йо се хвърлила в морето, което в нейна чест нарекли Йонийско море. Хера убедила Йо никога повече да не вижда Зевс и в замяна й върнала предишния облик на девойка. Тези цветя са символ на невинната любов.

— Защо?

— Защото Йо била невинна. Тя нямала вина, че Зевс я харесвал, не смяташ ли?

— Да — каза малката и поклати утвърдително глава.

Сестрата, която беше излязла да вземе някакъв формуляр, се върна в стаята. Беше представителна госпожа на средна възраст, с престилка в бяло и светлосиньо и прибрана на кок коса. Казваше се Маргарет, но помоли да я наричат Маги. Сестрата се опря на таблата на леглото и започна да задава въпроси за навиците на детето и

историята на заболяването; накара Маргаридата да стъпи на кантар и отбеляза теглото ѝ, после измери височината ѝ до стената; премери температурата, пулса и кръвното налягане. Взе секрет от носа и устата, заведе детето в банята за проби от урина и фекалии, след което отнесе всичко в лабораторията за анализ.

Томаш и Конщанса се заеха да подреждат нещата ѝ. Маргаридата беше дошла с малко дрехи; само три ризки, един панталон, един суичър, пола и две пижами, плюс бельото. Тоалетните принадлежности бяха поставени в банята, а любимата ѝ кукла, една рижка ревла, която веднага заплакваше, щом я наклоняха на една страна, остана на леглото. Дрехите на Конщанса също бяха подредени в чекмеджетата, все пак майката щеше да прекара две нощи на леглото до нея преди деня на операцията.

Един мъж с посивяла брада, кръгла плешивина на главата и коремче, което говореше за вкуса му към бирата, влезе в стаята.

— *Hello!* — поздрави той, протягайки ръка. — Аз съм доктор Стивън Пенроуз, ще оперирам вашата дъщеря.

Лекарят направи нов преглед на Маргаридата. Зададе още въпроси и повика сестрата, за да направи миелограма на момичето. Маги улови Маргаридата за ръка и Конщанса се приготви да ги придружи, но лекарят я помоли с жест да остане в стаята.

— Мисля, че сега е подходящият момент да изясните всички съмнения, които имате — обясни. — Предполагам, че знаете какво представлява операцията...

— Не съвсем — каза Томаш.

Лекарят седна на леглото на Маргаридата.

— Всъщност ще направим подмяна на болния костен мозък, като елиминираме всички клетки и инжектираме нормални клетки, за да се образува нов костен мозък. Това е алогенна трансплантация, при която нормалните клетки идват от подходящ донор.

— Кой е той?

— Един *char*^[1], който ще спечели известна сума заради това, че ще аспирираме десет процента от костния му мозък — усмихна се той. — Няма да има усложнения за здравето му, освен това ще разполага с още някоя лира за харчене в добър *pub*^[2].

— Тези десет процента костен мозък са за нашата Маргаридата, така ли?

— Да. Костният мозък на дъщеря ви ще бъде изцяло унищожен и ще получи нов костен мозък, както всъщност става и при обикновеното преливане на кръв. След като бъдат инжектирани в кръвта, новите клетки, така наречените *прогениторни клетки*, ще се настанят в костите и ще образуват нов костен мозък.

— Нима е толкова просто?

— Процедурата е проста, но самият процес е невероятно сложен и крие много рискове. Критическият период е около две седмици, колкото продължава процесът на развитие на нов костен мозък. — Смени тона, за да подчертае значимостта на думите си. — През тези две седмици костният мозък на Маргарита няма да има бели и червени кръвни телца, както и кръвни плочки в необходимото количество. Това означава, че тя ще е подложена на опасност от кръвоизливи и инфекции. Ако я атакуват бактерии, организмът ѝ няма да разполага с достатъчно количество бели кръвни телца, които да неутрализират атаката. В този период тя ще бъде много уязвима.

Томаш потърка чело, осмисляйки информацията.

— А как може да се предпази от нахлуването на някоя бактерия в тялото ѝ?

— Като поставим момичето в изолирана и стерилизирана стая. Това е единственото нещо, което може да се направи.

— Ами ако дори и така тя се зарази от някаква инфекция?

— Няма да има защита.

— Какво означава това?

— Означава, че може и да не оживее.

Думите му зашеметиха Томаш и Концанса. Бяха ги предупредили в Лисабон за рисковете на операцията, но осъзнаваха, че без трансплантацията рискът щеше да е още по-голям. Макар че това не беше утеха за тях; колкото и разумът да им нашепваше, че това е правилният път, сърцето се съмняваше, предпочиташе да отложи всичко, да забрави за проблема, да се престори, че не съществува.

— Но има и хубава новина — добави лекарят, усещайки необходимост да внесе позитивна, обнадеждаваща нотка. — Хубавата новина е, че след тези две критични седмици, новият костен мозък ще започне да произвежда нормални клетки, при това в достатъчно количество, и можем да очакваме, че Маргарита ще бъде излекувана от

левкемията. Разбира се, след това ще са потребни много грижи и внимание, но за това ще говорим по-късно.

Перспективата детето им да бъде излекувано обнадежди Томаш и Конщанса, които имаха усещането, че се носят със скоростно влакче на вълненията, ту се издигаха до върха, изпълнени с надежда, ту се спускаха в дълбините на отчаянието, после отново надежда, едно неспирно редуване, което ги оставяше без дъх, изнемогващи под напора на връхлитащите ги противоположни чувства.

Надежда и отчаяние.

В седем и половина на третия ден, Маги влезе в стаята на Маргаридида и ѝ даде успокоително. Конщанса и Томаш бяха прекарвали нощта, без да мигнат, приседнали на леглото, вперили поглед в спокойно спящата им дъщеря. Който спи така, не може да умре, вдъхваха си кураж те.

Пристигането на сестрата ги върна в действителността. Конщанса погледна Маги и в съзнанието ѝ се появи неволна асоциация с осъден на смърт, когото извеждат за екзекуция. Тя отхвърли тази представа и си помисли, че сестрата ще отведе дъщеря ѝ не към смъртта, а към спасението. Спасение, повтори на себе си Конщанса, опитвайки се да намери кураж и утеха в тази мисъл.

Спасение.

Поставиха Маргаридида на носилка и я понесоха из коридорите на „Грейл Уорд“ към операционната зала. Момиченцето беше в съзнание, но се унасяше.

— Ще сънувам ли, мамо? — прошепна сънено.

— Да, детето ми. Розови сънища.

— ’озови — повтори напевно.

Доктор Пенроуз ги посрещна до вратата на залата. Едва го познаха с маската за лице и покритата глава.

— Не се притеснявайте — каза Пенроуз с приглушен от маската глас. — Всичко ще мине добре.

Двукрилата врата се отвори и носилката изчезна вътре, бутана от Маги и Пенроуз. Двамата родители останаха загледани в затворената врата, сякаш някой им беше откраднал Маргаридида. После Томаш и Конщанса се върнаха в стаята и се заеха с куфарите, защото дъщеря им

нямаше да се връща там след операцията. Опитваха се да работят бавно, та да бъдат заети по-дълго, но скоро се озоваха седнали на леглото, с готови куфари, без да има какво друго да вършат. Тревожни и напрегнати, те не можеха да мислят за нищо, освен за онова, което се случваше сега в операционната.

Мъчението свърши след два часа. Пенроуз се появи, вече без хирургическа маска, със завладяваща усмивка, която моментално ги успокои.

— Мина добре — съобщи той. — Трансплантацията приключи и всичко беше според предвижданията, без усложнения.

Отново поеха със скоростното влакче на емоциите, тревогата отпреди минута бе изместена от радостно облекчение.

— Къде е Маргарида? — поиска да узнае Конщанса, след като потисна почти неудържимото си желание да разцелува лекаря.

— Прехвърлихме я в изолирана стая в другия край на крилото.

— Може ли да я видим?

Пенроуз разпери ръце в успокоителен жест.

— Не веднага. Сега спи и е по-добре да не я безпокоим.

— Ще можем ли да я видим тази седмица?

Лекарят се засмя.

— Още следобед ще можете да я видите. На ваше място бих се поразходил. Можете да обядвате някъде и да се върнете към три часа. Тогава вече ще се е събудила и ще можете да я посетите.

Излязоха от болницата, обзети от приятно чувство на надежда, сякаш се рееха из въздуха, носени от лек пролетен бриз. Всичко мина добре, беше казал лекарят. Всичко мина добре. Какви прекрасни думи, топли и успокояващи. Никога не си бяха представяли, че една обикновена фраза може да има такава сила. Сякаш тези три думи бяха магически, способни да променят действителността и да предопределят щастливата развръзка.

Всичко мина добре.

Скитаха из улиците, радвайки се на всичко, цветовете грееха по-силно и въздухът им се струваше по-чист. Свиха по „Саутхемптън Роу“, стигайки до „Холбърн“, където завиха надясно и поеха по Ню Оксфърд стрийт. Пресякоха голямото кръстовище с Тотнъм Корт роуд

и „Чаринг Крос“ и потънаха в оживената суматоха на Оксфърд стрийт, зяпайки витрините и неспирния поток от хора, изпълнили тротоара. Някъде към Уордър стрийт усетиха, че са гладни, и се отправиха към Сохо, за да похапнат *teriyaki*^[3] в японски ресторант, който ги подмами с достъпните си цени. После се разходиха из Сохо чак до Лестър скуеър, където свиха по посока на „Ковънт Гардън“, докато излязоха на „Кингсуей“. Когато се върнаха на „Саутхемптън Роу“ и Ръсел скуеър, вече бе почти три часа следобед.

Сестра Маги им съобщи, че ще ги заведе до стаята, където се намираше Маргаридата. Томаш се притесняваше, че могат да пренесат микроби, но англичанката само се усмихна в отговор. Накара родителите да си измият ръцете и лицето и им даде по комплект престилка, ръкавици и маска, които трябваше да сложат преди посещението.

— Трябва да стоите на разстояние от момичето — посъветва ги Маги, докато ги водеше натам.

— А при отварянето на вратата няма ли опасност да влязат бактерии? — попита Конщанса, обезпокоена от мисълта, че посещението би могло да застраши с нещо дъщеря им.

— Няма проблем. Въздухът в стаята е стерилизиран и атмосферното налягане е по-високо от нормалното, поради което не може да проникне въздух отвън.

— А как се храни?

— През устата, разбира се.

— Но... няма ли опасност от инфекции?

— Храната също се стерилизира.

Стигнаха до изолационния сектор на постоперативния блок и Маги отвори вратата на една стая.

— Тук е — съобщи тя.

Въздухът беше свеж с асептична миризма. Облегната на възглавница, Маргаридата бърбореше нещо на рижата си кукла. Погледна към вратата и се усмихна, като видя родителите си.

— Ехо, зд'асти — поздрави тя.

Сестрата направи знак да стоят надалече и родителите останаха в края на леглото.

— Добре ли си, момичето ми? — попита Конщанса.

— Не.

— Боли ли те нещо?

— Не.

— Тогава какво има?

— Г'адна съм.

Конщанса и Томаш се разсмяха.

— Гладна си, а? Не си ли обядвала още?

— Обядвах.

— Но си остана гладна?

— Да. Дадоха ми пиле със спагети.

— Вкусно ли беше?

— Бу'амач.

— Не си го изяла, така ли?

— Всичко ометох. Ама искам още, г'адна съм.

— Татко ще говори с лекаря да ти донесат още храна — намеси се Томаш. — Но и ти си една малка лакомница, нали?

Момичето сложи куклата на масичката и протегна ръчички към родителите си.

— Дайте ми цунки, непос'ушковци такива!

— Искам, детето ми, но лекарят каза, че не може — каза Конщанса.

— Защо?

— Защото имам микроби, едни невидими гадинки, и ако те целуна, могат да преминат в теб.

— А, така ли? — почуди се Маргариде. — Имаш гадинки?

— Да.

— Уф! — възкликна дъщеря им с отвращение. — М'ъсотия!

Останаха в стаята да си бърбят с Маргариде, но Маги се върна трийсетина минути по-късно и ги помоли да си тръгват. Уговориха точен час за всекидневните посещения и се разделиха с нежни въздушни целувки.

Томаш чувстваше, че сърцето му ще изскочи винаги щом наближеше часът за посещение. Появяваше се половин час по-рано и седнаше нервно на дивана в чакалнята, едва сдържайки изгарящото го нетърпение. Това постоянно безпокойство, подправено с лек сладък привкус, намаляваше само когато Конщанса прекрачваше вратата,

обикновено десет минути преди часа за посещение. Тревогата отстъпваше място на скрито напрежение, което го измъчваше, но и непонятно защо му бе приятно; това беше кулминационната точка на деня, мига, за който живееше. Така продължи през цялото време, докато дъщеря му се възстановяваше. Маргарида беше експанзивна и в добро настроение, дори и когато бе връхлетяна от поредица фебрилни пристъпи, които Пенроуз сметна за нормални. Но несъмнено не само Маргарида беше причината да очаква това време на деня с нетърпение и възбуда.

Беше заради Конщанса.

Разговорите между съпрузите в чакалнята бяха напрегнати, с резки сблъсъци, последвани от неловко мълчание, или изпълнени с многозначителни намеци и недомлъвки. Още на третия ден Томаш се хвана, че предварително обмисля темите, по които ще говори; докато се къпеше и закусваше набързо, нахвърляше нещо като сценарий с въпросите, които можеха да обсъдят, докато чакат свиждането с дъщеря им. Когато Конщанса се появяваше в залата за свиждането, развиваше темите от списъка като ученик на устен изпит; щом изчерпаше една тема, веднага скачаше на следващата и така нататък; говореха за филми, за книги, които бяха видели в „Чаринг Крос“, за изложбите в „Тейт“, за цветята, които се продаваха в „Ковънт Гардън“, за състоянието на образователната система в Португалия, за поезия и приятели, за истории от общото им минало. Вече нямаше неловки паузи.

На шестия ден събра кураж и реши да зададе въпроса, който най-много го измъчваше.

— Как е приятелят ти? — нехайно попита той.

Конщанса повдигна очи и дискретна усмивка се изписа на лицето ѝ. От дълго време чакаше разговорът да стигне дотук и държеше да види лицето на мъжа си, когато ѝ задаваше този въпрос. Дали щеше да нервничи? Или да чувства неловкост? Ревнуваше ли? Вгледа се в привидно равнодушното изражение на Томаш, в погледа и стойката му, припомни си начина, по който беше задал въпроса и почувства как възбудата напират в гърдите ѝ. „Той е бесен“, помисли си Конщанса със задоволство. „Макар че се опитва да го прикрие, усещам го отдалеч.“

— Кой? Карлуш ли?

— Да — каза Томаш с поглед, зареян из залата. — Всичко наред ли е?

„Умира от ревност“, каза си тя, едва прикривайки усмивката си.

— Нещата вървят нормално. Майка ми много го харесва. Казва, че сме хубава двойка.

— Много добре — изръмжа Томаш, потискайки неумело раздразнението си. — Чудесно.

— Защо се интересуваш?

— Нищо, нищо. Просто питам.

Тишината се възцари в малката чакалня. Мълчаха дълго, загледани в стените; беше игра на нерви и засегнато честолюбие, в която никой не искаше пръв да протегне ръка, да отстъпи, да превъзмогне гордостта си и да се погрижи за раните, да спаси онова, което още можеше да бъде спасено.

Настана време за свиждане, но те продължаваха да се правят, че нищо не се е случило. Докато най-сетне единият от двамата осъзна, че трябва да отстъпи, да даде знак, защото Маргаридата ги очакваше в другия край на коридора.

— Мнението на майка ми не е задължително и мое мнение — прошепна накрая Конщанса, преди да стане, за да отиде при дъщеря си.

Цялата сутрин на следващия ден прекара в покупки. Томаш излезе от къщи, изпълнен с вярата, че нещата започват да се подреждат. Въпреки периодичните трески, Маргаридата се възстановяваше след трансплантацията; Конщанса, макар и дистанцирана, изглеждаше склонна към отстъпки; знаеше, че трябва да прояви такт, но вече беше убеден, че ако изиграе добре картите си, сдобряването беше възможно.

Възстановяването на дъщеря им се превърна в единствената му грижа. За да се поразсее, той обиколи живописната „Чаринг Крос“, като се прехвърляше от една книжарница в друга и изучаваше лавиците с историческа литература; разходи се из „Фойлс“ и „Уотърстоунс“, из антикварните книжарници, където потърси литература за Близкия изток, подхранвайки старите си надежди да учи староеврейски и арамейски.

Обядва скариди с къри сос в индийски ресторант на пресечката с Лестър скуеър и се върна през „Ковънт Гардън“. Успя да се поразходи из пазара и да купи от една сергия букет от салвия; Конщанса му беше казала, че името на това цвете идва от латинското *salvare*, „спасявам“, и означава пожелания за здраве и дълъг живот, съвсем подходящо за Маргаридата. После погледа акробатическите номера на един клоун пред непретенциозната публика, но обзет от нетърпение да види дъщеря си и жена си, сви по Нийл стрийт и след това по Коптик стрийт в посока към болницата. Излезе пред Британския музей и понеже оставаше още час и половина до свиждането, реши да влезе.

Мина през главния вход на Грейт Ръсел стрийт. На мястото, където някога бе старата библиотека, сега се издигаше централно крило с модерен дизайн, но Томаш, след като помоли да го упътят, зави наляво. Прекоси залата с асирийски скулптури и влезе в галерията за египетско изкуство. Мумиите, разположени на първия етаж, все така омагьосваха посетителите със зловещото си хипнотично излъчване, но Томаш търсеше друго съкровище. Тръгна сред обелиските и статуите на Изида и Амон и спря едва когато зърна черната лъскава скала с трите поредици от мистериозни символи, издълбани на гладката повърхност — послание, оставено преди векове от изчезнала цивилизация, което бе преминало през времето, за да стигне дотук, носейки на Томаш, точно в този момент и точно тук, новини от вече несъществуващ свят. Розетският камък.

Излезе от музея двадесет минути преди часа на свиждането; малко по-късно вече бе пред дежурната сестра с букетчето салвия и помоли да види Маргаридата. Сестрата, младо момиче с хубава руса коса, но много мазна кожа, направи справка в компютъра и след миг колебание, стана и се запъти към вратата.

— Моля, последвайте ме — каза тя и тръгна по коридора. — Доктор Пенроуз иска да говори с вас.

Томаш съпроводи сестрата до кабинета на доктора. Девојката беше дребничка и ситнеше малко непохватно, докато вървеше. Тя се спря пред кабинета, почука на вратата и отвори.

— *Doctor, mister Thomas Norona is here.*^[4]

Томаш се усмихна, когато чу името си.

— *Come in*^[5] — каза някой отвътре.

Момичето се отдръпна и Томаш влезе в кабинета, все още усмихнат на онова *Томас Нороня*, произнесено от сестрата. Пенроуз тежко се надигна иззад бюрото с помръкнало лице и подути очи.

— Искали сте да говорите с мен, докторе?

Лекарят махна към дивана и седна до Томаш. Остана приведен напред, сякаш се канеше всеки момент да стане, и въздъхна.

— Опасявам се, че имам лоши новини.

Мрачното лице на лекаря казваше всичко. Томаш отвори уста ужасен, краката му омекнаха, сърцето му запрепуска.

— Дъщеря ми... — изрече на пресекулки.

— Съжалявам, че трябва да ви го кажа, но нещата се развиха по сценария, от който най-много се опасявахме — съобщи Пенроуз. — Дъщеря ви се е заразила с някаква бактерия и е в критично състояние.

Залепена за стъклото, от което се виждаше стаята на Маргарида, Конщанса стоеше с плувнали в сълзи очи и ръка на устата и хлипаше тихичко. Томаш я прегърна и двамата останаха загледани в дъщеря си, която лежеше на леглото от другата страна на прозореца, унесена в неспокоен сън на ръба между живота и смъртта. Сестрите влизаха и излизаха в непрестанна суетня, появи се и Пенроуз. След като прегледа Маргарида и даде нови инструкции, той отиде при обзетите от ужас родители.

— Ще я спасите, нали, докторе? — попита направо Конщанса, дълбоко разстроена.

— Правим каквото можем — навъсено каза докторът. — Но положението е много сериозно, новият костен мозък още не е съзрял и тя няма защитни сили. Трябва да се подготвите за най-лошото.

Родителите на момичето не можеха да се откъснат от прозореца. Ако Маргарида трябваше да умре, поне нямаше да е самичка, мама и татко щяха да бъдат възможно най-близо. Някаква сестра им донесе два стола и те седнаха, залепени за стъклото, с поглед, впит в изпадналото в агония дете.

Около четири часа сутринта забелязаха внезапно раздвижване в стаята и неспокойно се надигнаха от столовете. Момичето, което толкова дълго се бе мятало в трескав сън, сега изглеждаше неподвижно, със спокойно лице. Една сестра побърза да извика

дежурния лекар. Отсам прозореца цареше тишина, сякаш Томаш и Конщанса гледаха ням филм на ужасите, парализирани от предчувствието, че е настъпил най-кошмарният миг в живота им.

Лекарят се появи минута след това; изглеждаше сънен, сякаш току-що го бяха събудили. Той се надвеси над пациентката, провери температурата, измери пулса, повдигна клепача, за да види окото ѝ, погледна показателите, отчитани от някаква машина, и поговори със сестрите. Когато се канеше да излезе, една от тях му посочи с ръка прозореца, където стояха родителите, сякаш му казваше, че трябва да им съобщи новината, и лекарят, след известно колебание, дойде при тях.

— Добър вечер, аз съм доктор Хакет — представи се той смутено.

Томаш стисна силно ръката на жена си, като мислено я подготвяше за най-лошото.

— Много съжалявам...

Томаш отвори уста и отново я затвори, без да издаде нито звук. Потресен, парализиран, без да може да каже и една дума, той бе така зашеметен, че още не усещаше болката, която вече замрежваше очите му. С омекнали крака и лудо биещо сърце Томаш улови в този момент състраданието, изпълващо погледа на лекаря, и разбра най-сетне, че в това изражение се четеше една жестока вест, че кошмарът, от който най-много се страхуваше, се беше сбъднал, че животът наистина не беше нищо друго, освен крехка въздишка, неуловим миг от светлина във вечната тъма на времето, че неговият малък свят беше непоносимо осиротял, че беше изгубил завинаги онова чисто излъчване на невинното лице на Маргарита, което така го очароваше. И в този кратък момент на агония между разтърсващата новина и бликналото страдание, той се учуди, че не усеща да го разтърсва негодувание заради жестокото предателство на съдбата, а само страшна болка, неудържима мъка по изгубеното му момиче, дълбоката болка на баща, който знае, че никога не е имало по-прекрасна дъщеря от неговата.

— Розови сънища, скъпа моя.

[1] Човек, момче (англ.). — Б.р. ↑

[2] Пъб, кръчма (англ.). — Б.р. ↑

[3] Технология за приготвяне на ястия от месо и риба с традиционен японски сос, приготвен от оризово вино, соев сос и подправки. — Б.р. ↑

[4] Докторе, господин Томас Нороня е тук (англ.). — Б.р. ↑

[5] Влезте (англ.). — Б.р. ↑

XIX

Няма по-голяма болка от тази да изгубиш детето си. Томаш и Конщанса прекараха месеци наред в някакъв болезнен транс, изгубили интерес към всичко, отчуждени от живота, потънали в дълбока апатия. Затвориха се и потърсиха утеха един в друг, припомняйки си общи изживявания, споделяйки моменти на нежност, изтръгнати от забравата, и докато се подкрепяха взаимно, слели се в някакъв само техни пашкул, те отново се сближиха. Почти без да усетят, като че изневярата на Томаш се беше превърнала в абсурдно незначителен факт, далечно произшествие, от което беше останал едва доловим спомен, те отново заживяха заедно.

Преживяха трудни моменти в малкия апартамент. Всеки ъгъл криеше спомени, всяко място имаше своята история, всеки предмет — своя миг. Седмици наред стояха пред стаята на дъщеря си, без да се осмелят да прекрачат прага ѝ. Беше нещо по-силно от тях и затова само гледаха към вратата, страхувайки се какво ще намерят отвъд. Сякаш се натъкваха на непреодолима бариера, скриваща един изчезнал свят, вълшебна място някъде във времето, чиято магия не искаха да развалят. Но истината бе, че не можеха да се изправят пред реалността на празната стая, превърнала се в символ на изгубената им дъщеря.

Когато накрая прекрачиха прага и видяха полегналите на леглото кукли, книгите, подредени на етажерката, и дрешките в чекмеджетата, сякаш някой току-що ги беше подредил, двамата се почувстваха като пътници във времето, понесени отново от скоростното влакче на емоциите. Във въздуха се таеше едва доловим аромат, който сякаш бе съхранил живота присъствие на Маргарита. Обзети от вълнение, набързо се измъкнаха от стаята и продължиха да странят от нея. Непоносимо бе да се живее по този начин, на това място, пропито с мъка и населено с призраци. Страдаха, когато се движеха из къщата, страдаха, когато бяха далеч от къщи.

След няколко месеца установиха, че не могат да живеят повече така. Дните се нижеха безцелно, животът беше лишен от съдържание и

смисъл. Постепенно стигнаха до заключението, че трябва нещо да направят, да променят хода на нещата, да спрат това пропадане в бездната. Един ден, докато седяха мълчаливо на дивана, на ръба на безумието от смазващата ги мъка, те взеха решение. Щяха да скъсат с миналото. Но им трябваше някакъв проект, насока, светлина, която да ги води; внезапно осъзнаха, че съществува само един път, че спасението им включва две неща.

Друго дете и нов дом.

С парите от фондацията си купиха малка къща в Санто Амари де Оейраш, близо до морето, и зачакаха детето, което щеше да оживи техния дом. Най-странното беше, че и двамата искаха да имат дете като Маргарита, със същите дефекти, ако съдбата пожелаеше това, но и със същите качества, с онази радост и щедрост, с които тяхното несъвършено момиченце ги беше покорило. Искяха бебе, сякаш то можеше да заличи лошия сън, сякаш изгубената им дъщеря би могла да се върне чрез него.

Смъртта на Маргарита накара Томаш да се замисли и за професионалното си достойнство. Беше продал честта си, за да спаси дъщеря си, и бе наказан заради срамната отстъпка, която беше принуден да направи, беше получил суров урок, тест за неговата почтеност, изпитание, в което се бе провалил. Това заключение го накара да се върне към проучването за фондацията. Смутен от мисълта, че не беше успял да остане на висотата на дълга си, той дълго мъдрува над въпроса. Препрочиташе договора отново и отново, разглеждаше под лупа всяка клауза, претегляше думите, анализираше възможностите, търсеше пролуки и уязвими места. Помоли Даниел, братовчед на Конщанса, дипломиран юрист, да огледа документа до най-дребния детайл.

Томаш се мразеше заради решението да подпише договора за поверителност срещу половин милион долара, с които се бе надявал да спаси Маргарита. Но факт е, че не успя да я спаси, и никой не можеше да го убеди, че смъртта на дъщеря му не е наказание заради проклетата сделка, в която беше въввлечен. Постепенно проблемът се превърна в идея фикс. Откритията бяха заключени, така беше, но той ги усещаше живи, непримирими и изпълнени с негодувание, готови да избухнат в гърдите му, да пречупят костите му, да разкъсат плътта му и да се отприщят, рукнали из света като нажежена лава. Но колкото и да му се

щеше да даде глас на заглушената истина, да я освободи от затвора ѝ, последната клауза на договора го сковаваше напълно. Нарушаването на условието за поверителност би му струвало един милион долара, а той не разполагаше с тези пари.

Беше принуден да премълчи две истини. Едната беше обективната историческа истина, фактът, че човекът, който бе открил Америка, се е казвал Колона, бил е португалски благородник с еврейска кръв и е изпълнявал тайна мисия в служба на крал дон Жоао II. Тази истина беше преживяла пет века в сянката на историята и изглежда, беше обречена да си остане там. Втората беше моралната, субективна истина; истината на онзи, който се чувства добре само с истината и за когото всичко извън нея бе просто лъжа. Това беше областта на етиката, на принципите, от които се ръководеше в живота си, на ценностите, които възплаваха честността и достойнството, на идеята, че истината трябва да победи, каквото и да ни струва това, защото истината, честността и достойнството са неразривно свързани. Най-много го болеше от това, че трябваше да сложи намордник на тази морална истина, измъчваше го това предателство спрямо собствената му съвест, което досущ като чудовище го ядеше отвътре, разяждаше душата му и прекършваше волята му, убиваше надеждата, че отново може да повярва в себе си.

Чувстваше се продаден. Нищожен, осквернен, недостоеен. За първи път осъзна, че истината имаше цена, която той самият можеше да пожертва в името на друга ценност. В известен смисъл, това бе същата дилема, която петстотин години по-рано бе трябвало да разреши дон Жоао II. За миг си представи Съвършения принц, седнал на крепостните стени на Крепостта на Сан Жорже, до маслиновите дървета, посадени пред кралския палат, с Лисабон в краката му, изправен лице в лице със собствената си дилема. Имало земя на запад и Азия — на изток. Искало му се да има и двете, но знаел, че може да притежава само едната. Коя да избере? Коя да пожертва? Той също бил поставен пред дилема и бил принуден да направи своя избор. И го направил. Дал на кастилците Новия свят, за да може да запази Азия. Колумб беше неговият договор за поверителност, а Азия — Маргарита. Дон Жоао II е трябвало да избира и е избрал; добре или зле, той бе направил своя избор. Томаш също бе направил своя избор.

Но не можеше да се примири.

Дон Жоао II бе изневерил на истината, понеже лъжата му е била нужна, за да запази Азия. Неговият най-доверен човек, Руи де Пина, се бе заел впоследствие да възстанови фактите, решил, че истината вече не застрашава осъществяването на португалската стратегия; всъщност, ако не е била намесата на дон Мануел или на някой друг, историята, разказана в *Хроника на дон Жоао II*, щеше да бъде различна. Но Томаш не разполагаше с Руи де Пина, който да създаде *Кодекс 632* и да скрие истината между редовете. Чувстваше се окован във веригите на измамата, приведен под тежестта на задължението, с което се беше обвързал, примирен със съдбата, която изборът му беше предопределил. Лъжата беше победила.

И тогава, без да знае защо, той си припомни първия компромис, който Молиарти го беше принудил да направи. На скамейката в манастира „Свети Йероним“ той се бе съгласил да отиде в дома на Тошкано и да излъже вдовицата, за да получи информацията, която им беше необходима, за да продължат проучването. Тази лъжа, макар и незначителна, беше първата крачка по пътя, по който безвъзвратно бе поел, първото подхлъзване по наклона, превърнал се в пропаст, тъмна и дълбока бездна, където заглъхна и последният вик на съвестта му. Изневери на истината, самоуспокоявайки се, че човек веднъж може да си затвори очите, такъв е животът, казваше си той, какво е една малка лъжа пред голямата цел? Но изключението скоро се превърна в правило; и ето го сега, опозорен, оплетен завинаги в тази подмолна нечистоплътна паяжина.

Спомни си и за мимолетния пламък, който го бе озарил там, в манастира; вик, който бе отекнал в съвестта му мощно, дръзко, вдъхновено и в същото време ефимерно; краткотрайно прозрение, заглушено от печалбарския глас, светлик, погълнат от зловещия мрак.

Една поема.

Поемата на Фернандо Песоа. Написана на гроба на големия поет в манастира „Свети Йероним“, издълбана в камъка, за да живее вечно. Направи усилие и думите изплуваха в съзнанието му, изпълнени с дълбок смисъл и величие:

*Велик да си, прям и силен ти бъди: нищо
твое да не е ни прекалено, ни да липсва.*

*Цял бъди във всяко нещо. Цял себе си отдай
и в най-дребното, сторено от теб.
Така луната във всяко езерце
сияе, защото живее нависоко.*

Повтори стиховете тихичко и почувства онзи тлеещ пламък да се разгаря, отначало леко, треперливо, колебливо, но веднъж разпален, той бързо се разрасна и озари душата му, вече беше огън, който гореше в обърканите му мисли, пожар, в който се ковеше желязото на неговата решимост.

Прям и силен ти бъди. „Ще бъда.“ Цял бъди във всяко нещо. „Ще бъда.“ Цял себе си отдай и в най-дребното, сторено от теб. „Ще се отдам.“ Нищо твое да не е ни прекалено, ни да липсва. „Ще бъде.“ Така луната във всяко езерце сияе, защото живее нависоко. „Ще засияе.“

Решението беше взето.

Томаш седна на компютъра и се вгледа в тъмния екран. Трябваше му друго име, беше първата му хрумнала мисъл. Може би някакъв псевдоним. Не, псевдоним не е добра идея. Трябваше му някой, който да е над всичко това, някой, в когото другите да се вслушат. Някой, който би приел да е неговият Руи де Пина. Но кой? Някой известен историк, разбира се. Не, не бива да е историк, щеше да е твърде рисковано, лесно щяха да установят връзката. По-скоро някой извън системата, някой, който би заложил името си за истината. Да, точно така. Но кой? Добре, после ще му мисли. На първо време трябваше да реши каква форма на изложение да използва. Договорът му забраняваше да пише статии, да дава интервюта и пресконференции. Но ако разкаже всичко това във формата на роман? Формално погледнато, договорът не го забранява. Това е фикция, винаги можеше да се оправдае по този начин.

Това е фикция.

Освен това той нямаше да стои зад това с името си. Това щеше да е друг човек. Неговият Руи де Пина. Автор на романи, разказвач. А защо не журналист? Журналистите бяха много добри във всекидневното фабрикуване на действителността. Идеалното би било да е и журналист, и писател; познаваше неколцина, все един щеше да свърши работа, стига да успее да го убеди. Добре, после ще мисли за

това, има време. Сега трябваше да се съсредоточи върху онова, което имаше да разказва и което щеше да превърне в роман, във фикция, единствено средство, чрез което можеше да възстанови истината. Чрез историята ще напише Историята. Ще промени имената на героите, разбира се, и ще разкаже само онова, което видя, преживя и откри. Само това. Добре... може би с някаква уводна глава, все пак всичко започваше със смъртта на професор Тошкано, а той не бе присъствал, нали? Щеше да се наложи да използва въображението си. Знаеше само това, че професорът е починал, докато пиел сок от манго в хотелската си стая в Рио де Жанейро. Това бяха фактите. Останалото бе въпрос на въображение. Трябваше да започне отнякъде... Може би със сцената, в която историкът изпива сока и пада мъртъв. Хм... прекалено просто беше. Трябваше да започне разказа няколко минути преди да умре, за да подготви читателя. Дори би могъл да каже още в самото начало, че героят му ще умре. А после щеше да използва обратно броене, за да създаде драматично напрежение. Вече можеше да започне.

Всичко това мина през главата на Томаш Нороня, докато седеше пред екрана на компютъра, потънал в транс, омагьосан от перспективата да намери отдушник за бесовете, които бяха пленили душата му. Вдигна пръсти, воден от изкупителния импулс на истината, като диригент, който изтръгва от своя оркестър прекрасна симфония, постави пръсти на клавиатурата и на екрана изплува началният акорд на историята.

Четири.

Старият историк не знаеше, не можеше да знае, че му остават само четири минути живот.

ПОСЛЕПИС

Произходът на Христофор Колумб е забулен в мистерии, през които едва прозира неясният силует на изключително сложна личност. Фината мрежа от тайни, изглежда, е била изплетена от великия мореплавател, който преднамерено и методично е скрил фактите от своето минало зад було от недомлъвки и подхвърлени ребуси, оставяйки зад себе си дълга диря от противоречиви улики и двусмислени фрази. Мотивите за това са неясни и подхранват различни спекулации, раздухвани от историци и дилетанти.

Неясните черти на този мъж, чието лице никой не познава, се размиват още повече заради безвъзвратно изгубените документи, които биха могли да хвърлят светлина върху истината. Ситуацията се утежнява от факта, че повечето от документите, които са стигнали до нас, не са оригинали, а копия. И сякаш това не е достатъчно, някои от документите се оказват умело изфабрикувани фалшификати, а автентичността на други предизвиква съмнения. Ето защо за житейския път на Колумб се знаят малко сигурни неща, за сметка на безбройните противоречия и загадки, които са плодородна почва за многобройни спекулации на тема кой всъщност е истинският откривател на Америка.

Бих искал да подчертая, че макар и вдъхновена от действителни факти и автентични документи, които се съхраняват в библиотеките, книгата все пак е художествена измислица. Използвани са много източници по различните теми, от които е изграден романът, като започнем с библиографските. Списъкът от творби е толкова дълъг, че не бих се осмелил да го изложа тук, за да не злоупотребявам с търпението на читателите. Ще спомена само онези автори, които ми помогнаха най-много при осветляването на противоречивите и спорни аспекти в живота на Колумб. Този списък включва Патросинио Рибейро, Пещана Жуниор, Сантуш Ферейра, Ферейра де Серпа, Артур д'Авила, Алешандре Гашпар да Ная, Машкареняш Барето, Армандо Кортезао, Жорже Гомеш Фернандеш, Вашко Граса Моура, Алфредо

Пиниейро Маркеш, Луиш де Албукерке, Луиш де Ленкащре и Тавора, Симон Уизентал, Мауризио Талятини, Мозес Бенсабат Амзалак, Джейн Францес Алмер, Сара Леибовицм Салвадор де Мадариага, Рамон Менендес Пидал, Луциано Рей Санчес, Габриел Верд Марторел и Енрике Байери и Бертомеу.

Много приятели, пряко или косвено, стоят зад този роман, макар че, както би могло да се очаква, останаха извън повествователната интрига. Дълга огромни благодарности за ценната помощ, оказана ми от Жоао Пауло Оливейра и Коща, професор по история в Нов лисабонски университет; Диого Пиреш Аурелио, директор на Националната библиотека в Лисабон; Паола Кароли, директор на Централния архив на Генуа; Педро Кореа ду Лаго, директор на Националната библиотека в Рио де Жанейро, собственик на изключителна колекция от ръкописи с автограф; Антонио Гомеш да Коща, директор на Кралската португалска библиотека в Рио де Жанейро; посланик Антонио Танжер, който ми отвори вратите на двореца Сан Клементе в Рио де Жанейро; Антонио да Граса, баща и син, и Паулино Бацош, мои гидове из Рио де Жанейро; Елена Кордейро, която отвори за мен прозорец към Йерусалим; равин Боас Паш, последният кабалист в Лисабон; Роберто Башман, президент на Португалското дружество за изучаване на юдаизма; Алберто Сизмондини, професор по италиански в Университета в Коимбра, специалист по лигурийски езици и ценен консултант по въпросите на генуезкия диалект; Дорис Фабрис-Букели, неоценим гид из хотел „Лапа“ в Лисабон; Жоао Круж Алвеш и Антонио Силвешре, пазители на тайните на Кинта да Регалейра в Синтра; Марио Оливейра и Консейсао Триго, лекари кардиолози от болницата „Санта Марта“ в Лисабон; Мигел Паля, лекар и основател на Португалското дружество на носителите на тризомия 21 и на неговата Тереза, както и на Дина, Франсишко и Роза Гомеш, които споделиха с мен своя опит.

Но Флорбела, както винаги, беше моят първи читател и най-важният ми критик, пътеводната звезда, която ме направляваше из сложния лабиринт на повествованието.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.